

Porin Konepajan Osalan ja polttoainevaraston rakennushistoriaselvitys

Elo + Sødergren arkkitehdit

Sanna Kuusikari

Vanhan valimon, aura- ja äestehtaan ja entisen höyrykeskuksen
rakennushistoriaselvitys

Elo + Sødergren arkkitehdit

Sanna Kuusikari 2023

Sisältö

Johdanto	5
1. Sijainti ja kaavatilanne	8
2. Porin Konepajanrannan ympäristön historia	14
Konepajanrannan rakennettu ympäristö	22
Historialliset havainnekuvat	26
3. Konepajan historia 37	
Porin konepaja maanviljelyn koneistajana ja arjen kaunistajana	48
4. Rakennuskortit	50
4.1. Vanha valimo	53
4.2. Höyrykeskus	126
4.3 Aura- ja äestehdas	141
4.4 Polttoainevarasto	148
Arkkitehdit ja suunnittelijat	169
5. Ympäristö	173
6. Rakennushistoriaselvityksen keskeiset tulokset	189
7. Arvot	193
8. Toimenpidesuositukset	196
Lähdeluettelo	199

Miehiä töissä valimolla vuonna 1932. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat

Johdanto

Vuonna 1903 arkkitehti John Nordstrand piirsi Isosannan saarelle tiilisen valimorakennuksen. Valimon eteläiselle julkisivulle Nordstrand sommitteli kaksi omalla peltikatteella varustettua korkeaa pilasteria ja näiden väliin yhden matalamman torniosan. Rakennuksen massan Nordstrand piirsi eläväksi ja rytmikkääksi; rakennuksen harjakorkeus laski ja nousi kuin vieressä kulkeva Kokemäenjoki. Myöhemmin rakennusta laajennettiin itään ja pohjoiseen ja 1960-luvun alussa rakennus liitettiin yhteen viereisten aura- ja äestehtaan (K.Heinävaara 1964) ja entisen höyrykeskuksen (1942, Torkel Nordman) kanssa. Yhdessä rakennukset muodostavat Konepajan eteläpuolelle edustavan ja muurimaisen, eri arkkitehtuurin kausia saumattomasti yhdistävän julkisivun. Rakennuskokonaisuus kantaa nimeä *Osala*.

Nordstrandin suunnittelema valimo muutti Konepajan rakennuskantaa, sillä Porin Konepajalla rakennuksen suunnittelijana käytettiin tietävästi ensimmäistä kertaa arkkitehtia. Kun aiemmin rakennuksia olivat suunnitelleet koneiden toimittajat tai koneinsinöörit, alettiin 1800-lopulla kiinnittää huomiota tehdasrakennusten edustavuuteen. Suuntaus oli valtakunnallinen.¹ Valimo oli paitsi hyödyn ja käytön rakennus, mutta se oli myös eräänlainen Konepajan käyntikortti tehtaan asiakkaille, jonka Rosenlew halusi rakennuttaa huolimatta siitä, että Porin Konepajalla oli 1900-luvun alkuvuosina taloudellisesti vaikeaa. Kun edelleen 2000-luvulla vanhan valimon ohi kulkevat lapset kysyvät kenen linna tuo on, voi Nordstrandin suunnittelutyön sanoa olleen laadukas. Puna-tiilinen ”linna” on porilaisen metalliteollisuuden konkreettinen ilmentymä ja kertoo olemassaolollaan Porin teollisuuden, elinkeinoelämän ja kaupunkirakenteen historiasta.

1 Esimerkkinä Verla, jossa arkkitehtia käytettiin mahdollisesti ensimmäisen kerran 1800-luvun lopulla sekä Tampereen Takon kartonkitehdas, jossa arkkitehtia käytettiin ensimmäisen kerran 1883, kts. Kuusikari 2021, 47.

Työn tavoite ja sisältö

Vanhan valimon, aura- ja äestehtaan, entisen höyrykeskuksen ja polttoainevaraston rakennushistoriaselvitys on laadittu rakennuskokonaisuu- den käyttötarkoituksen muutoksen ja asemakaavamuutoksen pohjaksi. Työn tilaaja on Porin kaupunki.

Selvityksessä tarkastellaan vanhan valimon, aura- ja äestehtaan sekä entisen höyrykeskuksen ja polttoainevaraston valmistusvaiheet, keskeiset muutokset, laajennukset sekä rakennusten ominaispiirteet, niiden säilyneisyys ja muutoskestävyys. Selvityksen loppuun on koottu toimenpidesuosituksen, joiden tarkoituksena on säilyttää ja vaalia koh- teen kulttuurihistoriallisia arvoja. Rakennushistoriaselvitys on laadittu ajalla 1.12.2022-14.2.2023. Työtä ovat ohjanneet Arkkitehtitoimisto Elo & Sødergrenin arkkitehti Hanna Elo, Satakunnan Museon rakennustut- kija Olli Joukio ja rakennuskonservaattori Kalle Virtanen. Työn on laa- tinut FM Sanna Kuusikari. Työn 3D-mallinnokset on laatinut arkkitehti Emil Sødergren ja selvityksen säilyneisyyskaaviot arkkitehti Hanna Elo. Nykytilanteen julkisivu- ja pohjapiirroukset ovat arkkitehti Rauli Lehto- sen piirtämät (Gullstén & Inkinen Sisustusarkkitehdit).

Menetelmät ja lähteet

Selvityksen tutkimusmenetelminä on käytetty kenttätutkimusta, ar- kistotutkimusta ja tutkimuskirjallisuuteen tutustumista. Aikalaistietoa Konepajan Osalan rakennuskokonaisuuden alkuvaiheista on haettu kirjallisuuden lisäksi Kansallisarkiston digitaalisesta sanomalehtiar- kistosta ja Rosenlew-yhtiön henkilökuntalehdestä ”*Työ ja Toimi*”. Tär- keinä lähteinä ovat olleet lisäksi Satakunnan Museon ja Rosenlew-mu- seon valokuvat, jotka kertovat todistusvoimaisella tavalla rakennusten säilyneisyydestä ja toisaalta mahdollisista muutoksista. Ympäristön ja kaavoituksen historiaa on selvitetty vanhojen karttojen, asemakaavojen ja venäläisten laatimien topografiakarttojen avulla (Satakunnan Muse- on arkisto ja Kansallisarkisto sekä Jyväskylän yliopiston historiallinen karttakokoelma).

Lähdekirjallisuudessa merkittävimpana on olleet Jussi Koivuniemen kirjoittama kattava Rosenlew-historia ”*Sukuyhtiön aika, Rosenlew 1853-1987*”, J.W.Ruuthin Porin historia (1899), Oscar Nikulan ”*Rosenlew-koncernen, en hundraårig utveckling från handelshus till storindustri 1853-1953*” (1953), Liisa Nummelinin ”*Porin teollisuusympäristöt*”(1987) ja Helene Kaarnametsän Porin Konepajan inventointi (2021). Edellä mainittujen lisäksi työn tärkeänä lähteenä on toiminut rakennustutkija (FM) Olli Joukion pro gradu-tutkielma (2015) ”*Sanelua vai vuorovaikutusta? - Soteva, Karelia ja Porin Konepajan sotakorvaustuotanto 1944–1952*”. Pro gradu-tutkielman kautta on hahmottunut Porin Konepajan ja erityisesti vanhan valimon asema jatkosodan jälkeen ja rakennuksen säilyneisyyden mahdollistaminen.

Suullisia tietoja ovat antaneet SR-kiinteistöjen kiinteistöpäällikkö Petri Kylvä ja Porin Konepajalla elämäntyönsä tehneet Olli-Matti Leino ja Ari Lehtimäki. Suurena apuna työlle on ollut Rosenlew-museon intendentti Leila Stenroos ja Porin Konepajanrannasta inventoinnin tehnyt Helene Kaarnametsä.

Vanhan valimon, aura- ja äestehtaan ja entisen höyrykeskuksen rakennushistoriaselvitys sisältää johdannon Konepajan historiaan, rakennushistorian eri vuosikymmenillä tapahtuneista muutoksista, rakennuksen ominaispiirteet ja keskeiset sisätilat, ympäristötarkastelun sekä johtopäätökset.

Helmikuussa 2023

Sanna Kuusikari

Porin Konepajan ”Porin valu”-logo. Kuva: Työ ja Toimi 2/1958.

Sijaintikartta, johon on merkitty punaisella rakennushistoriaselvityksen kohde. Sijaintikartta: Hanna Elo/ Elo + Södergren arkkitehdit.

1. Sijainti ja kaavatilanne

Vanha valimo, aura- ja äestehdas sekä entinen höyrykeskus eli **Osalan rakennuskokonaisuus** ja polttoainevarasto sijaitsevat Isosannan kaupunginosassa Porin Konepajanrannan alueella, Konepajanrannan ja Valajankadun risteyksessä. Porin Konepajan teollisuusalue sijaitsee vain noin kilometrin etäisyydellä Porin kauppatorista, joka jo 1800-luvun puolivälin jälkeen oli muodostunut kaupungin kaupalliseksi keskuksiksi. Konepajan länsipuolella, noin 500 metrin päässä Porin pohjoisrannassa sijaitsee Puuvillan kauppakeskus ja Porin yliopistokeskus.²

Konepajan eteläpuolella virtaa Kokemäenjoki, jolla on merkittävä maisemallinen ja historiallinen merkitys Porin kaupungissa. Isosannan kaupunginosan joen eteläpuolella sijaitsevaan Aittaluotoon ja Porin ydinkeskustaan yhdistävät Porin silta (1926) ja Linnansilta³ (1974), joka

² Puuvillan kauppakeskus avasi ovensa 2014, Porin yliopistokeskus aloitti nyky muodossaan 2004.

³ Linnansilta on saanut nimensä linnasta, jonka Juhana Herttua suunnitteli rakentavansa nykyisen Keski-Porin kirkon lähelle. Rakennustöitä ei milloinkaan aloitettu.

on liikennemääriltään Porin vilkkain silta. Porin etelärannan puolella sijaitsee Keski-Porin kirkko ja Kivi-Pori. 1800-luvun ensimmäisten teollisuuslaitosten keskittyminen kaupungin keskustojen läheisyyteen oli leimallista; työntekijät ja tarvittava infra oli lähellä. Porin Konepaja rakentui 1800-luvun puolivälin jälkeen tuolloin vielä lähes autiolla Isosannan saarelle, josta muodostui myöhemmin Porin teollisuuselämän keskus.

Kohde sijoittuu valtakunnallisesti merkittävän rakennetun ympäristön (Porin teollisuusmaisema) alueelle.⁴ Porin Konepaja, puuvillatehdas ja vanha höyrysaha muodostavat Kokemäenjoen pohjoisrannalle yhdessä maisemallisen kokonaisuuden, jota täydentävät kertaustyylliset asuinrakennukset Siltapuistokadun ja Valajankadun välisellä alueella. Pohjoisrannan viherverkko yhdistää alueen Kirjurinluotoon, joka kuuluu kansalliseen kaupunkipuistoon, kuten myös Konepajanranta. Lisäksi alueen edustalla virtaava Kokemäenjoki kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin maisema-alueisiin (VAMA). Porin Konepajaan liittyy historiallisesti myös entiset Rosenlewin teollisuuslaitokset (Seikun saha, voimalaitos, paperitehdas ja entinen sulfaattitehdas) Kokemäenjoen toisella puolella, joihin Konepajalla on maisemallinen yhteys.⁵

1. Vanha valimo, aura- ja äestehdas, höyrykeskus ja polttoainevarasto
2. Porin yliopistokeskus
3. Puuvillan kauppakeskus
4. Kirjurinluoto
5. Kivi-Pori
6. Keski-Porin kirkko
7. Electroluxin entinen kodinkonetehdas
8. Vanha höyrysaha
9. Seikun saha
10. Entiset Säkki- ja pussitehdas, Porin paperitehdas, Porin voima ja sulfiitti- ja hiivatehdas (nykyään alueella toimii mm. Corex Group Oy ja Aittaluodon voimalaitos)

⁴ http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1498

⁵ Porin Konepajanrannasta on tehty kattava inventointi 2022 (Helene Kaarnametsä, Porin kaupunkisuunnittelu), Aittaluodon voimalaitoksesta, paperitehtaasta ja sulfaattitehtaasta 2022 (Jari Heiskanen, Satakunnan Museo) ja Seikun sahasta 2017 (Olli Joukio, Satakunnan Museo).

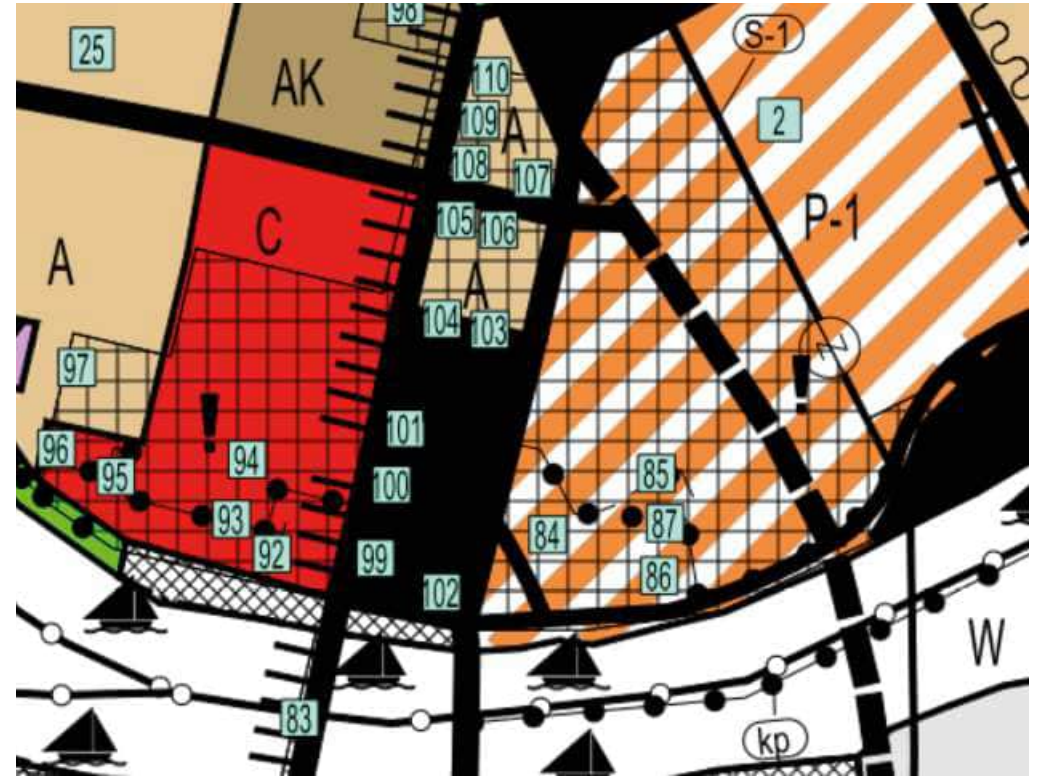

Ote vuonna 2001 voimaan tulleesta asemakaavasta.

Asemakaava

Vanhaa valimoa, äes- ja auratehdasta ja höyrykeskusta eli Osalaksi kutsuttua rakennusryhmää sekä polttoainevarastoa koskee vuonna 2001 voimaan tullut asemakaava. Alue on merkitty teollisuus-, varasto-, liike- ja toimistorakennusten korttelialueeksi (kaavamerkintä TK7). Konepajanrannan teollisuuskiinteistöjen kannalta merkittävä on maininta ”kaikissa toimenpiteissä tulee kiinnittää huomiota toimenpiteen sopeutumiseen historialliseen ympäristöön.”

Osalan rakennuskokonaisuus on merkitty kaavamerkinnällä sr21 ”rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus. Maankäyttö- ja rakennuslain 57 pykälän 2 momentin nojalla määrätään, että rakennusta ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Rakennuksen

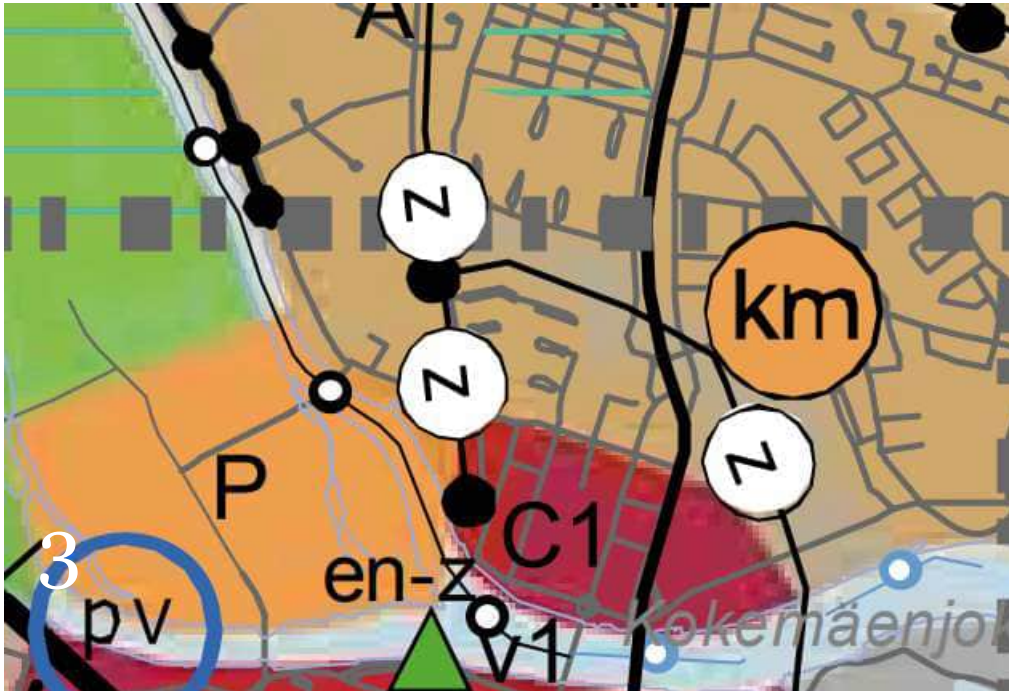

Ote vuonna 2007 voimaan tulleesta yleiskaavasta.

kadunpuoleisissa osissa ja niissä pihanpuoleisissa osissa, joiden julkisivukäsittely on vastaava kuin kadunpuoleisissa osissa ei saa tehdä sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat julkisivujen tai vesikattojen rakennustaiteellista tai historiallista arvoa.”

Yleiskaava

Alueella on voimassa vuonna 2007 vahvistettu Porin kantakaupungin yleiskaava. Yleiskaavassa alue on merkitty moninaiskäyttöalueeksi (P-1), jonka mukaan alueen teollisen toiminnan loppuessa tulevaa käyttöä tutkitaan teollisen toiminnan käytön lisäksi mahdollisena sijoittaa alueelle palvelua, hallintoa, asumista ja virkistäytymistä varten. Aluetta koskevia päätöksiä tehtäessä on otettava huomioon alueen käytön soveltuminen rantamaisemaan, teollisuudesta vapautuvien tilojen käyttö ja

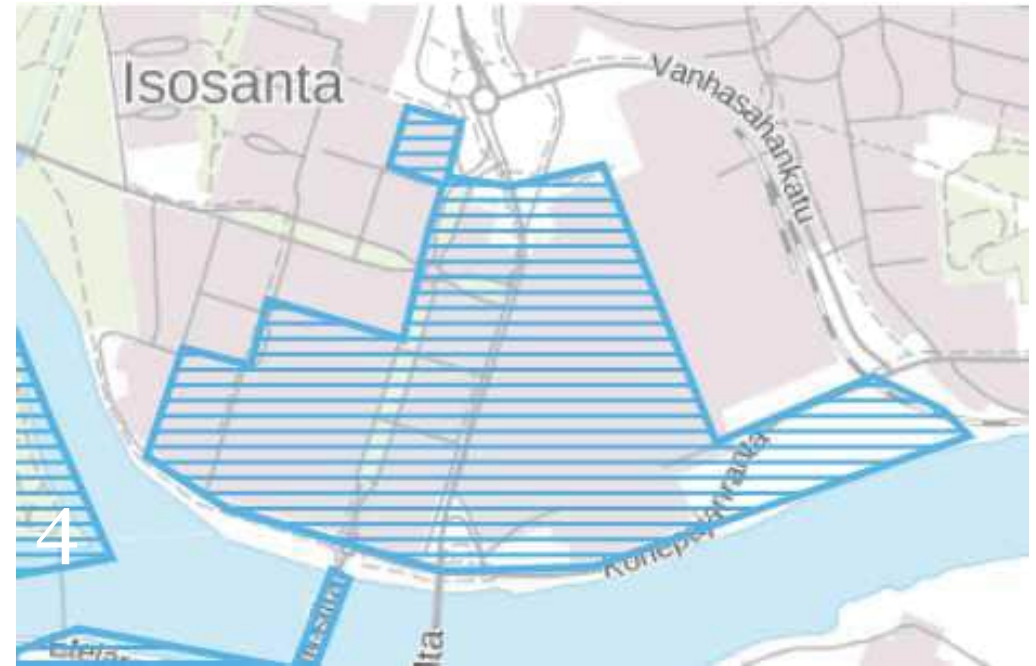
Ote voimassa olevasta maakuntakaavasta.

ympäristöhygieeniset olosuhteet. Alue kuuluu lisäksi kansalliseen kaupunkipuistoon. Vanha valimo, aura- ja äestehdas ja höyrykeskus kuuluvat alueeseen, joka on merkitty SI-1 -alueeksi, ”jonka kulttuurihistorialliset arvot tulee säilyttää kaupunkikuvassa.”

Maakuntakaava

Porin Konepajan alue on maakuntakaavassa osoitettu merkinnällä keskustoimintojen alueen ulkopuolisista alueista, joille voidaan sijoittaa yksi tai useampi merkitykseltään seudullinen suuryksikkö. Merkinnällä sallitaan myös erikoistavarakaupan yksiköiden (retail park) sijoittuminen alueelle. Alue on merkitty kh-merkinnällä, jolla osoitetaan maakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät kulttuuriympäristöt.

Maakuntakaavassa Kokemäenjoen kulttuurimaisema Kokemäenjoen molemmilla rannoilla välittyvät Porin luonteenomaiset piirteet: etelärannalla hallinnon ja kaupan Kivi-Pori ja pohjoisrannalla teollisuuden

Porin pohjoisrannan teollisuusmaiseman rajaus RKY-sivustolla.

Porin kirkon kohdalla rantoja yhdistää vanha teräsilta. Lännessä joki haarautuu saariksi, joita on pitkään käytetty kaupunkilaisten virkistykseen. Jokimaisema on osa toukokuussa 2002 perustettua Porin kansallista kaupunkipuistoa. Laaja kulttuurimaisema, jossa yhdistyvät kaupunkitaiteelliset, arkkitehtoniset, teollisuushistorialliset sekä luonnonympäristöön liittyvät arvot. Alue on valtakunnallisesti merkittävä.

Maakuntakaava on päivitetty Satakunnan vaihemaakuntakaava 2:lla vuonna 2019. Vaihemaakuntakaavassa (2019) on aluetta koskeva suunnittelumääräys: ”Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä mukaan lukien avoimet viljelyalueet. Kaikista aluetta tai kohteita koskevista suunnitelmista ja hankkeista, jotka oleellisesti muuttavat vallitsevia olosuhteita, tulee museoviranomaiselle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Kohteen ja siihen olennaisesti kuuluvan

Ote VAMA-rajauksesta Konepajan edustalla. Lähde: Satakunnan Museon kulttuuriympäristösovellus Pakki.

Ote Porin Kansallisen kaupunkipuiston rajauksesta. Lähde: <https://www.pori.fi/asuminen-ja-ymparisto/puistot-ja-metsat/porin-kansallinen-kaupunkipuisto/>

lähiympäristön suunnittelussa on otettava huomioon kohteen kulttuuri-, maisema-, luonto- ja ympäristöarvot sekä huolehdittava, ettei toimenpiteillä ja hankkeilla vaaranneta tai heikennetä edellä mainittujen arvojen säilymistä.”

loppupuolen ja 1900-luvun alun kaupunkimaiseman, johon olennaisena osana kuuluvat teollisuusrakennukset. Erityisen edustavina Konepajan rakennuksista mainitaan valimo (1903) ja koneistushalli (1917).

RKY

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
Porin pohjoisrannan teollisuusmaisema, joka käsittää puuvillatehtaan, konepajan ja sahan, on RKY-sivuston mukaan tyyppiesimerkki 1800-luvun loppupuolella vanhoihin rannikkokaupunkeihin syntyneestä monipuolisesta teollisuudesta, jonka kehittymiseen ja sijoittumiseen vaikuttivat olennaisesti ulkomaiset raaka-aineet, hyvät yhteydet, työvoima ja markkinat. Kokemäenjoen suulle vastakkain rakentuneet punatiiliset teollisuuslaitokset ja Porin kivinen kaupunkikeskusta muodostavat maisemallisesti ja historiallisesti merkittävän ja hyvin säilyneen 1800-luvun

VAMA (2021)

Valtakunnallisesti merkittävät maisema-alueet

Satakunnasta muun muassa Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema on valittu valtakunnallisesti merkittäväksi maisema-alueeksi, jossa asutus- ja elinkeinohistoria ovat edustettuina ja jonka ominaispiirteitä tulee vaalia ja säilyttää.

Porin kansallinen kaupunkipuisto (2008)

Poriin perustettiin kansallinen kaupunkipuisto vuonna 2008. Porin kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa on Konepajanrantaan liittyen keskeiseksi tavoitteeksi kirjattu muuan muassa, että

”Etelä- ja Pohjoisrannan valtakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön kehittäminen kokonaisuutena ja sen maisemallisen arvon korostaminen” ja ”teollisen kulttuuriympäristön ominaisuutteen säilyttäminen Pohjoisrannalla”.

Inventoinnit ja selvitykset

Porin Konepajarannan inventointi 2022

Porin kaupunkisuunnittelun laatiman Konepajarannan rakennushistoriaselvityksen (Helene Kaarnametsä, 2022) mukaan suurin osa alueen vanhemmasta rakennuskannasta on arvoluokkaan A tai B. Osalan rakennuskokonaisuus on arvoluokkaan A, jonka mukaan rakennukset ovat historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, säilyneisydeltään ja rakennustaiteellisesti merkittävä kokonaisuus. *”Vanha valimo muodostaa yhdessä aura- ja äestehtaan sekä höyrykeskuksen kanssa kaupunkikuvallisesti arvokkaan punatiilifasadin Teollisuuskadun varrelle”.*

Polttoainevarasto on arvoluokkaan B; *”Luokka B, lievemmin suojeltava rakennus, historiallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas rakennus. 1900-luvun alussa valmistunut, nykyisin Sampo-Rosenlewin polttoainevarastona toimiva rakennus edustaa vanhan viilaverstaan ja vanhan valimon ohella Porin Konepajan varhaisinta säilynyttä rakennuskantaa.”*

Satakunnan kulttuuriympäristöt

Porin Konepajan rakennettu ympäristö on mainittu osana Satakunnan merkittäviä maakunnallisia kulttuuriympäristöjä (Niina Uusi-Seppä 2012). *”Rakennuskannaltaan monipuolinen valtakunnallisesti merkittävä teollisuusympäristö, osa kansallista kaupunkipuistoa.”*

Satakunnan rakennusperintö

Mainittu vuonna 1990 tehdyssä julkaisussa, joka kattaa merkittävän maakunnallisen kulttuuriperinnön.

Porin teollisuusympäristöt

Porin Konepajan rakennukset on inventoitu osana Porin teollisuusympäristöjä (Liisa Nummelin 1987).

Porin Konepajanrannan ympäristön historia

2. Porin Konepajanrannan ympäristön historia

Isosannan saari, jolle Porin Konepaja rakentui 1800-luvun puolessa välissä, oli vielä 1800-luvun alussa lähes autio. 1700-luvun loppupuolen kartoissa alueella ei näy muuta kuin kruunun niittymaita. Vuoden 1840 W.Gyldenin piirtämässä kaupunkikartassa joen pohjoisrannalle ei ollut sijoitettu yhtään rakennusta, mikä tosin johtuu siitä, että Isosannan alue kuului Ulvilan kaupunkiin eikä Poria kaavoittanut Gylden voinut sijoittaa tontteja kaupunkialueen ulkopuolelle. Sen sijaan 1840 kartassa näkyy joenmukaisesti mutkitteleva vanha Vaasaan johtava tie, jonka varrelle myöhemmin rakentui Porin Konepaja.

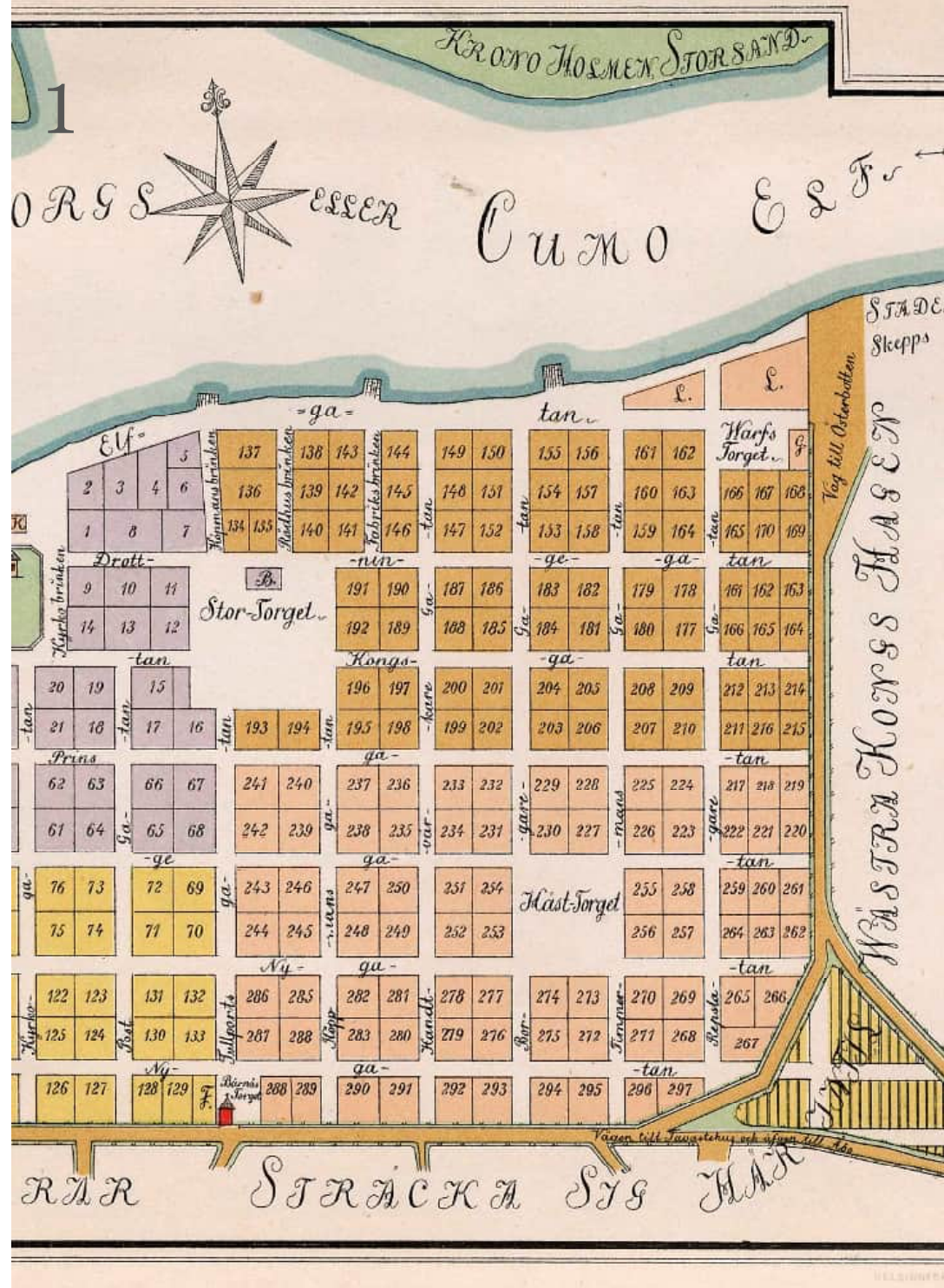
Vaikka maanteiden merkitys ei ennen autokannan kasvua ollut niin merkittävää, kuin esimerkiksi vesireittien läheisyys, yhdistivät tiet toisiinsa hallintopaikkoja, niitä pitkin päästiin markkinoille, sotilaat käyttivät teitä ja myös osa Porin Konepajan ensimmäisistä tuotteista kuljetettiin hevoskyydillä määränpäähensä. Esimerkiksi ensimmäiset Porin Konepajan tekemät rautatievaunut kuljetettiin hevosvoimin Hämeenlinnaan Porin ollessa vielä rautatieverkoston ulottumattomissa.⁶ Kulkuväylyistä merkittävin 1800-luvulla oli kuitenkin Kokemäenjoki, jota pitkin pystyi kuljettamaan rahteja Reposareen ja sieltä satamasta eteenpäin. Mäntyluotoon rautatieverkosto ulotettiin 1899, jolloin Porin Konepajalla valmistettuja valutuotteita pystyttiin kuljettamaan laivoilla Mäntyluotoon ja sieltä rautateitä pitkin eteenpäin. Isosantaan rautatie tuli 1940-luvulla. Konepajanranta oli siis monella tapaa kulkemisen ytimessä; alussa Konepajan ohi kulki Porin Vaasaan yhdistävä vanha maantie ja vieressä virtasi joki, myöhemmin alueelle johti rautatie.⁷ Valtatie 8 kulki Porin sillan ja Porin keskustan läpi vuoteen 1974 saakka, jolloin valmistui länsiväylä.

Kuva edellisellä sivulla: Porin Konepajanranta 1800-luvun lopulla. Kuva Rosenlew-museon kokoelmat.

Kuva 1. Porin kartta vuodelta 1801. Kartta: Satakunnan Museo.

6 Saarinen 1972, 172.

7 Pori- Tampere välinen rautatie avattiin 1895, kts. Saarinen 1972, 303.

- Hyvä - Ruusu*
- Mutan - da*
- Alta - da*
- Tyy - da*
- Hyvä - da*
- Kuusi - lampa - da*
- Os - da - da*

- A. *Nyölä*
- B. *Hietanen*
- C. *Mollanen*
- D. *Heikkinen*
- E. *Mies - Tullen*
- F. *Kalle - Tullen*
- G. *Os - Tullen*
- H. *Mies - Ruusu*
- I. *Kuusi - Tullen*
- K. *Ruusu - Tullen*

Gyldenin kaupunkikartta vuodelta 1840. Isosanta on vielä rakentamaton, rannan läheisyydessä kulki vanha Vaasaan johtava maantie. Kartta: <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/item/54595>

Paljon muuta Isosannan alueella ei 1800-luvun alussa maantien lisäksi vielä ollut, sillä Porin kaupungin asutus oli keskittynyt Kokemäenjoen eteläpuolelle ja kaupungin porvarien elinkeino oli vielä 1800-luvun alussa tiukasti kiinni merenkulussa. Kukaan tuskin tällöin osasi ajatella, että joen pohjoispuolelle kasvaisi Porin teollisuuselämänkeskus ja kaupungin kasvun tekijä. Yhteiskunnalliset muutokset kuten elinkeinovapaus, tullihelpotukset ja markkinoiden avautuminen Venäjälle tulivat muuttamaan kaupungin talouselämän kehitystä 1800-luvun puolivälin jälkeen.

Punainen kukko riehuu

Jos Pori olikin saanut 1800-luvun puoliväliin saakka tulonsa hyvin tuotaneesta kauppapurjehduksesta, koetteli kaupunkia ja sen talouselämää 1850-luvulla ensin tulipalo ja sitten sota. Vuonna 1852 nykyisen Porin Teatterin kohdalla sijaisi Carl Fredrik Rosenlewin tontti, jonka pakaarin katolle lentänyt kipinä sytytti puukaupungin palamaan. Heinäkuun helteinen päivä ja navakka tuuli voimistivat tulen voimaa niin, että Po-

rin palossa 1852 monien kaupunkilaisten koti paloi tuhkaksi muutamaa hiiltyneiden jäännösten keskeltä löytynyttä rautanaulaa lukuun ottamatta.⁸ Kuin tulipalossa ei olisi ollut tarpeeksi, koeteltiin Poria muutama vuoden päästä myös suuren itämaisen sodan eli Krimin sodan osalta vuosina 1854-1856. Sodan seurauksena kaupunki menetti ison osan kauppalaivoistaan.⁹

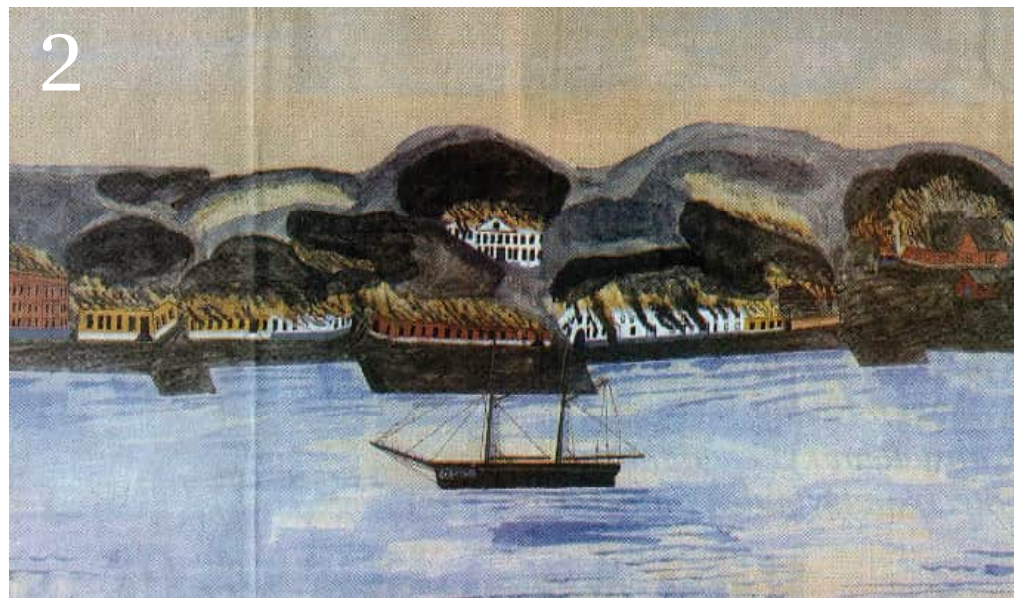
Porin talouselämä koki 1850-luvulla siis kaksi suurta kolausta ottaakseen uuden suunnan 1860-luvulta lähtien ja kuin Fenix-lintu, Pori nousi tuhkasta siivilleen. Kaupunki alkoi rakentua uudelleen; talolta talolta Pori nousi polvilleen ja moni paikallinen liikemies alkoi sijoittaa rahansa laivanvarustamisen lisäksi teollisuuteen. Porvareita kiinnosti erityisesti sahateollisuus, josta muodostui Suomen teollisuuden selkäranka, mutta myös metalliteollisuus veti sijoittajia puoleensa. Sahat eivät kuitenkaan ennen höyrusahauksen sallimista olleet varsinaisia kultakaivoksia, sillä puun liikahakkuun pelossa kruunu määritteli vuosittaiset sahausmäärät. Vedestä voimansa saaneet sahat sijaitsivat tällöin vielä yleensä koskien rannoilla syvillä metsäseuduilla. Kaupungin tuntumaan sahoja voitiin perustaa vasta höyrusahauksen sallimisen jälkeen 1857. Porista muodostuikin sahateollisuuden kaupunki: Isosantaan saha perustettiin 1862 ja Seikun saha vuonna 1872, joista molemmat tehtaات olivat Rosenlewin kauppiasveljesten omistuksessa. Myöhemmin sahoja perustettiin lisää.

Porin kannalta toinen merkittävä teollisuuden haara eli metalliteollisuus alkoi kiinnostaa porvareita 1850-luvun tullihelpotusten jälkeen, jotka edesauttoivat Porin Konepajankin syntyä. Porin Konepajan perustivat porilaiset Carl Anton Björneberg ja K.J.Lönegren Isosannan saaren pohjoispuolelle vuonna 1858. Porin Konepajan kanssa samaan aikaan syntyneitä ja menestyneitä yrityksiä oli muun muassa Tampereella toiminut Tampella.¹⁰

8 Ruuth 1899, 422; Saarinen

9 Ruuth 1899, 424, Saarinen

10 Tampereen masuunina 1844 aloittanut yhtiö siirtyi Gustaf August Wasastjennalle, joka muutti yhtiön konepajaksi vuonna 1856. Kts. Rasila 1984, 93.

Kuva 2. Porin palo 1852 kuvattuna tuntemattoman tekijän maalauksessa. Kuva: https://fi.wikipedia.org/wiki/Porin_palo_1852#/media/Tiedosto:Great_Fire_of_Pori_1852.jpg

Isosannasta Porin teollisuuden keskus

Kokemäen pohjoisrannan teollistuminen tapahtui 1850-luvulta lähtien verrattain nopeasti; Vuonna 1850 Isosannan länsipuolelle nousi Oldenburgin perustama tulitikkutehdas, Porin Konepaja vuonna 1858 ja vuonna 1862 aloitti toimintansa Isosannan saha. Sen lisäksi, että teollistuminen muutti Porin elinkeinoelämän rakennetta, se muutti myös Isosannan maisemaa merkittävästi: alueelle nousi eri kokoisia ja eri materiaalista rakennettuja tehdaslaitoksia, joista punatiiliset Rosenlewin ja Porin Puuvillan (perustettu 1898, rakennukset 1900 ja 1902) tehdasrakennukset muodostuivat leimallisiksi ja rantamaisemaa hallitseviksi kokonaisuuksiksi unohtamatta taivaanrantaa hipovia korkeita savupiippuja.

Tehdaslaitosten lisäksi maisemaa muuttivat tehtaan pillin tahdissa töihin kiiruhtavat työläiset ja heidän asumuksensa. Tehtaiden työntekijät halusivat luonnollisesti asua työpaikkojensa lähellä ja tulikkutehtaan ja konepajan väliin rakentuikin teollisuuskaupungeille tyypillinen esikaupunkialue, joka Porissa kantoi nimeä Blomin kaupunki. Työläisten asumukset olivat yksinkertaisia, hirrestä rakennettuja taloja, jotka oli sijoitettu alueelle vapaasti sinne tänne ja niin tiivisti, että ne olivat lähes kiinni toisissaan. Asuinolot Blomin kaupungissa eivät olleet kummoiset; huonon hygienian vuoksi alueella rehottivat kulkutaudit ja alue oli sanomalehtien otsikoissa esikaupunkialueella tapahtuneiden tappeluiden vuoksi.¹¹

Huoli työväestön asumisesta ja Blomin kaupungin sosiaalisista ongelmista ei ollut aiheeton, sillä Isosannan teollisuusalueen kehitys oli 1870-1880-luvulla niin nopeaa, että Isosannalla asui noin 1500 henkilöä.¹² Porista oli muodostunut teollisuuskaupunki esikaupunkiasumisineen kaikkineen ja Isosannasta Porin teollisuuden keskus.

Kuva 3. Toejoen kansakoulun oppilasmäärä oli mittava jo vuonna 1915. K.E.Klint/ Satakunnan museon kuva-arkisto.

11 Esim. Satakunta 12.5.1886. Tappelussa oli osallisena ”Konetehtaan miehiä” ja yleisen saunan pitäjä Adam Hjulgren.

12 Saarinen 1972, 277.

3

4

Kuva 4. Nainen ja lapsi kertaustyyllisen rakennuksen edessä Isosannassa. Kuva: Satakunnan Museon kuva-arkisto.

Kuva 5. Porin etelärantaa kuvattuna 1900-luvun alussa. Kuva: Sven Raita/ Satakunnan Museon kuva-arkisto.

Isosannan tehdasalue oli kasvanut nopeasti vain muutamassa vuosikymmenessä niin, että Suomen tulitikkuteollisuudesta Porin tulitikkutehdas tuotti 72% ja Porin Konepaja tuotti 90% prosenttia Porin metalliteollisuudesta.¹³ Alueen teollisuus monipuolistui entisestään Porin Puuvillatehtaan aloitettua toimintansa 1898. Samalla kun alue kasvoi, piti myös kiinnittää huomiota alueen profiliin.

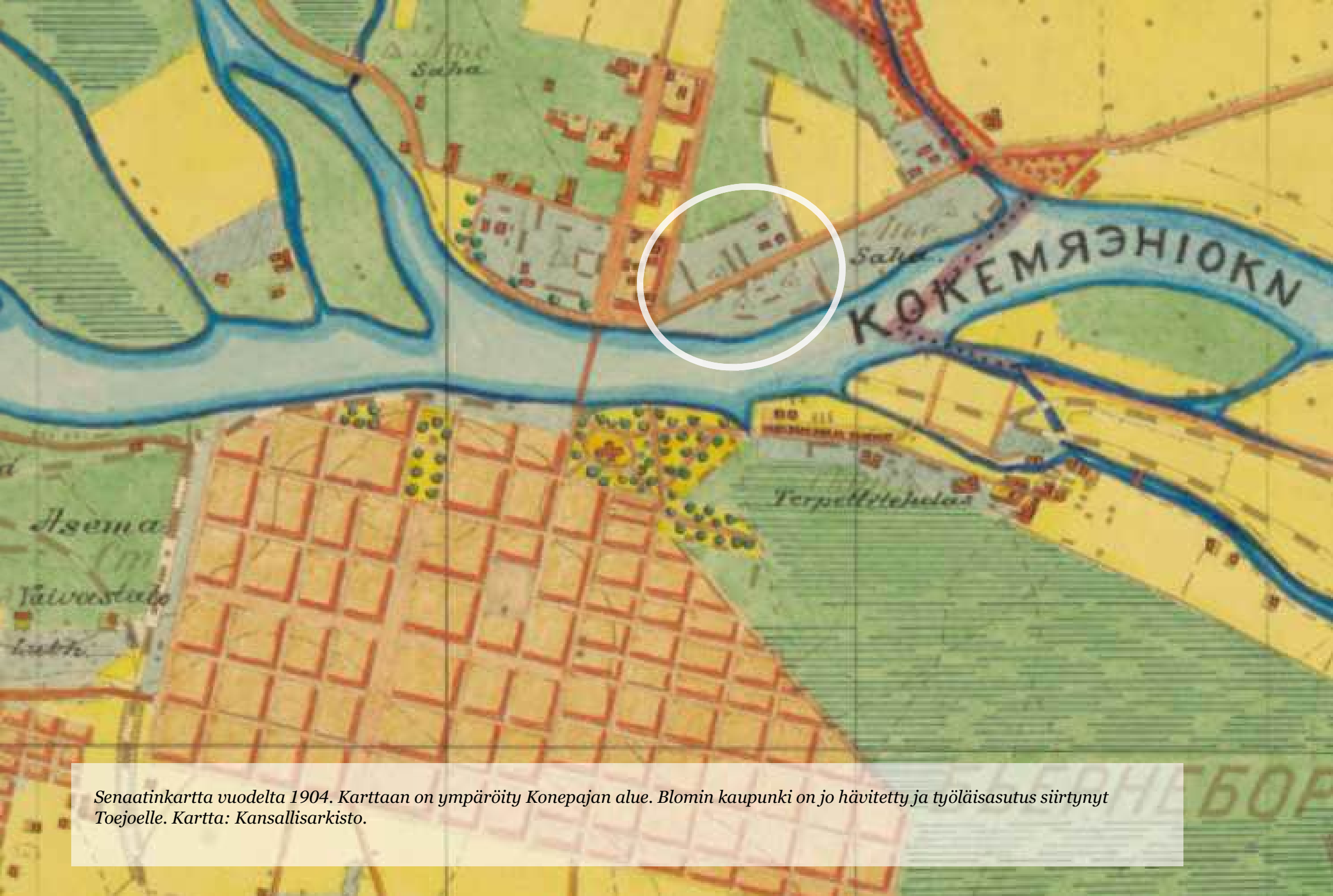
Isosannan alue liitettiin Porin kaupunkiin 1892, jonka jälkeen kaupungininsinööri Lindström laati kaavan Isosantaan. Lindström piirsi kaavaan

¹³ <https://satakunnanmuseo.pori.fi/nayttelyt/verkkonayttelyt/teollisuustyon-jaljilla/1870-1900-sahojen-kaupunki/>

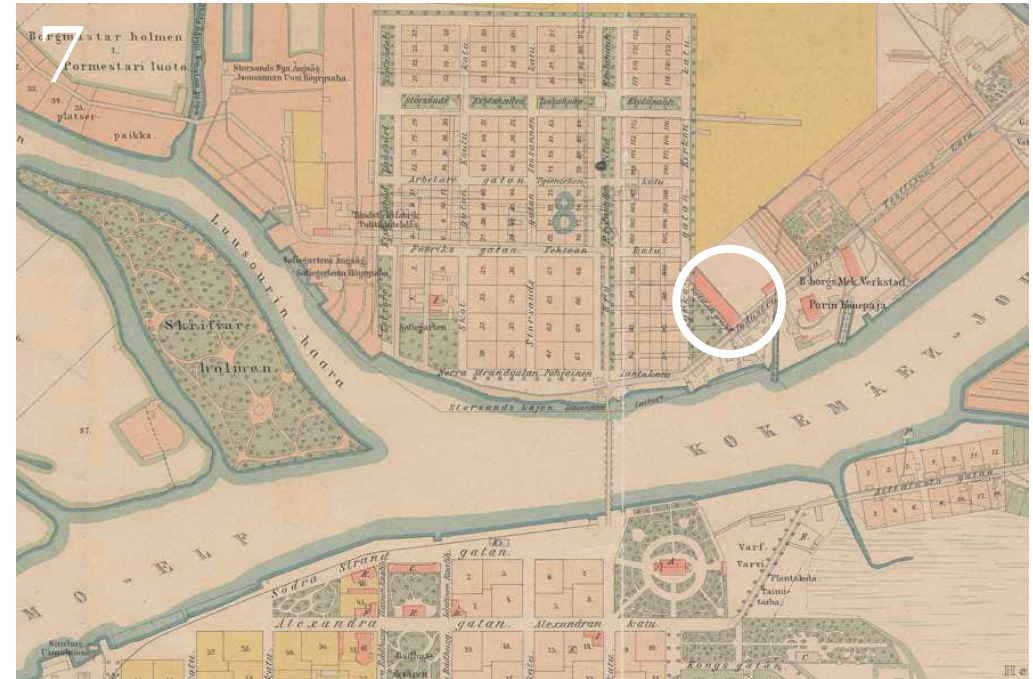
yhden suoran pääkadun, Siltapuistokadun, joka toimi jatkeena Yrjönkadulle joen toisella puolen. Lindströmin alueelle suunnitellut asuintontit tosin vähenivät aiotusta, kun Rosenlew lunasti itselleen kruunun viljamakasiinin itäpuolella olevat tontit teollisuustarkoitukseen.¹⁴

Vuoden 1895 asemakaavassa näyttäytyy jo hyvin erilainen Isosanta, kuin muutama vuosikymmenen aikaisemmin. Alue oli kaavoitettu ja Blomin kaupunki pienine hirsitaloineen hävitetty. Aikalainen J.W.Ruuth kuvaili vuonna 1899 joen pohjoispuolen maisemaa näin:

¹⁴ Saarinen 1972, 280.

Senaatinkartta vuodelta 1904. Karttaan on ympäröity Konepajan alue. Blomin kaupunki on jo hävitetty ja työläisasutus siirtynyt Toejoelle. Kartta: Kansallisarkisto.

”Joukko uusia tehtaita rakennettiin osaksi kaupungin ulkopuolelle, etenkin Isonsannan kruununsaarelle, osaksi sen länsipuolelle”.¹⁵

”Korkeine savutorneineen, työmiesasuntoineen ja muine rakennuksineen, kauniine päärakennuksineen Sofiegartenissa ja sen ympärillä vasta-istutetuine puistokäytävineen, alkoi muinoin autio Isosanta vähitellen näyttää Porin tehdasesikaupungilta”.¹⁶

Teollistuminen muutti aiemmin laivanvarustuksensa eläneen kaupungin elinkeinoelämän rakennetta monella tapaa: se toi kaupunkiin paitsi uudenlaisia kauppahuoneita ja komeita porvaristaloja, mutta se myös lisäsi työväestön määrää - teollisuus toimi ihmistyövoimalla. Positiivisten, kaupungin kasvuun ja elinkeinoelämän muutoksen liittyvien tekijöiden lisäksi teollistuminen vaikutti negatiivisesti vanhoihin käsityöläisammatteihin, joista esimerkiksi hatun- ja neulantekijät katosivat. Ruuth kuvailikin hiukan hirtehisesti, kuinka vanhoista käsityöammateista ai-

noastaan piipun teko tuntui kannattavan.¹⁷ Elinkeinoelämän muutos ei koskenut vain Poria, vaan koko suuriruhtinaskuntaa, kun lainsäädäntö muutti tilannetta lakkauttamalla ammattikuntalaitokset 1868. Ammattikuntalaitoksen korvattiin vapailla käsityöläis- ja tehdasasetuksilla.

Teollistumisen myötä tapahtunut kaupungin kasvu näkyy konkreettisesti Isosannan ja Konepajanrannan alueen rakennuskannan laajuudessa vuoden 1905 senaatinkartasta. Blomin kaupungin hajottamisen jälkeen työväestö asettui Toejoen ympäristöön, tehdasalueet taas vahvistivat asemiaan joen rannan läheisyydessä.

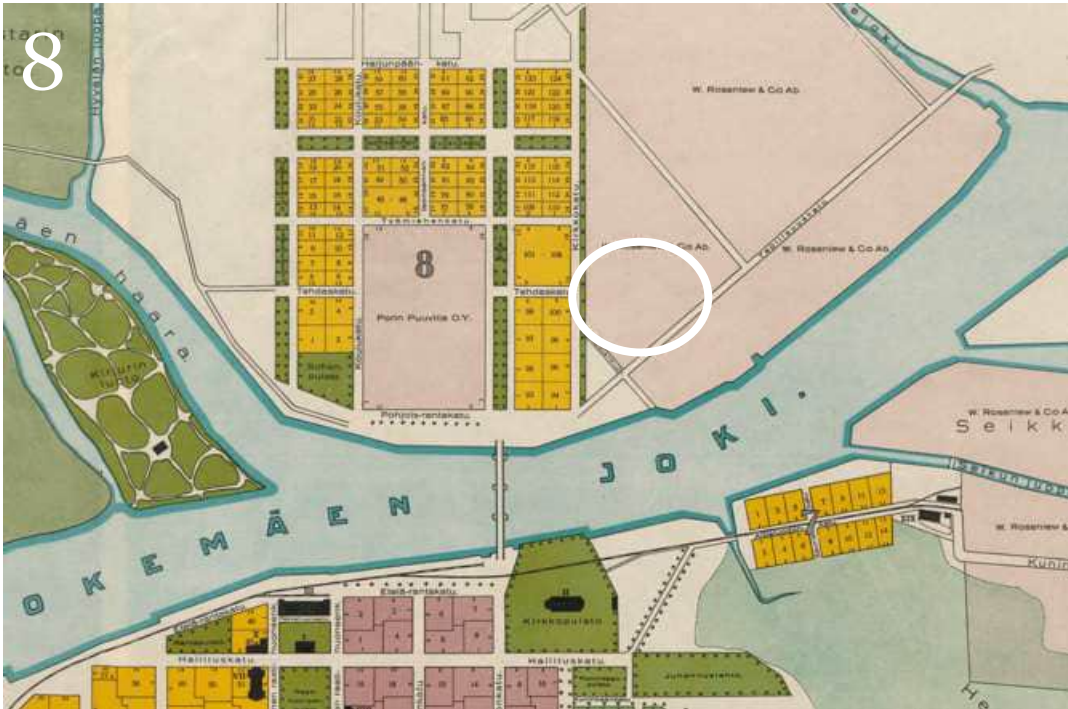
Kuva 6. Porin kaupungin asemakaava vuodelta 1887. Kuva: Satakunnan Museon kokoelmat.

Kuva 7. Porin kaupungin asemakaava vuodelta 1897. Kuva: Satakunnan Museon kokoelmat.

17 Ruuth 1899, 440.

15 Ruuth 1899, 438.

16 Ruuth 1899, 439

Kuva 8. Porin kaupungin asemakaavakartta vuodelta 1928 Harald Andersinin suunnittelemana. Kuva: Satakunnan Museon kokoelmat.
 Kuva 9. Porin kaupungin asemakaava vuodelta 1947. Kuva: Satakunnan Museon kokoelmat.
 Kuva 10. Ortokuva alueesta 2020-luvulta. Kuva: <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Konepajanranta 1800-luvun lopulla. Tehdasalueen ympäristö oli jo hyvin rakentunut. Edustalla näkyy telakka-alue, jossa Konepaja valmisti laivoja. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Konepajanrannan rakennettu ympäristö

Mitä tulee Konepajanrannan rakennuskantaan, käsitti se 1800-luvun lopulla todennäköisesti kivisten tehdasrakennusten lisäksi erilaisia puurakenteisia tehdas- ja varastorakennuksia, joita tehdasalueille nousi tarpeen mukaan. Konepajan rannan kookkain rakennus oli vuonna 1871 valmistunut tiilirakenteinen Mekani-rakennus, jossa toimi viilavertas. Teollisuuslaitosten luonteeseen kuului jatkuva muutos ja kasvu. Varhaiset teollisuuslaitokset olivat jatkuvassa käymistilassa, jossa niiden rakennuskantaa kasvatettiin tuotantomäärien mukaan. Rakennuskantaa muutti myös tulipalot, joita tapahtui tasaisin väliajoin erilaisissa masuuneissa, sahoilla, konepajoilla ja muissa tuotantolaitoksissa, joissa käsiteltiin tulta. Vasta rakennustapojen muutos (raudan ja betonin käyttö) muuttivat rakennuksia paloturvallisemmiksi.¹⁸ Myös Porin Konepajan alue eli koko ajan jonkinlaisessa muutoksessa: tuotantomäärien kasvessa ja tuotantoartiklojen lisääntyessä tarvittiin lisää rakennuskantaa ja varastotiloja.

Kuva 11. Ilmoitus kivityömiesten tarpeesta Satakunnan Kansassa 5.10.1919.

Teollisuusrakennusten suunnittelemisesta ennen 1900-lukua vastasivat tavallisesti tehdaslaitosten insinöörit ja tehdaskoneiden myyjät.¹⁹ Todennäköisesti näin oli myös Porin Konepajalla ennen Johan Nordstrandin suunnittelemaa valimoa 1903. Vanhemman, jo tuhoutuneen rakennuskannan suunnittelijoista ei ole tietoa. Konepajan alueen vanhemmasta jäljellä olevasta rakennuksesta, Mekani 1871;sta, ei ole jäljellä rakennuspiirustuksia.

Kokemäenjoen pohjoispuolesta kehittyi 1800-luvun puolivälin jälkeen teollisuusalue ja Porin kaupungista teollisuuskaupunki 1890-luvulle tultaessa. Isosannan maisemaa hallitsi yhtäältä punatiili, toisaalta puiset asuintalot. Tehdasrakennusten suunnittelussa siirryttiin käytännön lisäksi edustavuuteen. Tehdaslaitosten tehtävänä oli paitsi tuottaa, mutta myös toimia eräänlaisina käyntikortteina. Porin Kokemäenjoenrannan teollisuusrakennuksia suunnittelivat useat tunnetun arkkitehdit kuten Johan Norstrand (valimon vanhin osa 1903), August Krook (Porin Puuvilla), Runar Finnillä (Porin Puuvillatehtaan johtajan asunto 1938), Torkel Nordman (mm.vanhan valimon laajennusosat, Rosenlewin konttori 1916, viilaverstas ja koneistamo 1917). Rakennusten leimaa antavana materiaalina käytettiin hyödyn materiaalia tiiltä, mutta muotokieli muotoili arkkitehtuurin päälinjoja kuten jugendia, klassismia ja funkista. Teollisuusalueesta kehittyi jatkuvasta kasvusta huolimatta hallittu ja edustava, sellainen, jota saattoi esitellä tehtailla vieraileville asiakkaille, mahdollisille sijoittajille ja muille yhteistyökumppaneille.

Porin Konepajan tehdasalueen rakennuskannan muutokset heijastelivat luonnollisesti talouden noususuhdanteita, mutta rakennuskannan muutokseen vaikutti luonnollisesti myös Konepajan tuotanto kuten luopuminen laivanrakennuksesta vuonna 1917. Konepajan olemassaolevan rakennuskannan keskeiset rakennusvuodet sijoittuvat 1910-luvulle, 1930-luvulle, 1940-1950 ja 1960-luvulle. Vuonna 2022 Konepajan rakennuskanta käsitti 16 rakennusta, joista vanhin on Mekani 1871.

Konepajanranta 2000-luvulla

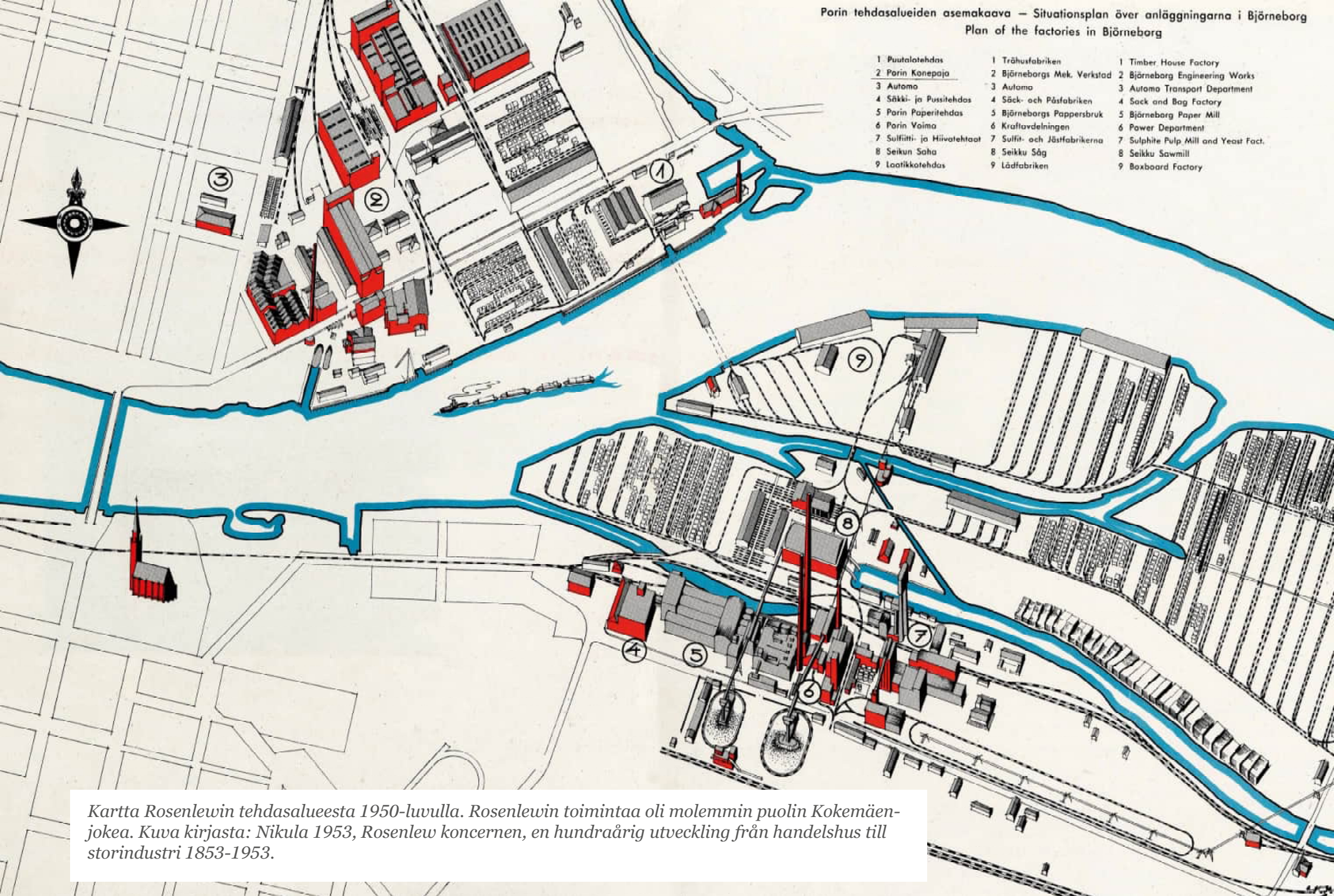
Yhä edelleen Vaasasta Porin keskustaan johtava tie kulkee tehdaslaitosten vierestä ja sillan kautta kohti Kivi-Poria. Teollisuuskaupunki Porin rakennettu ympäristö rytmittyi niin, että Porille keskeisen Kokemäenjoen rannassa, keskustan itäpuolella sijaitsi kirkko ja etelärannassa koivat porvariston kivitalot, joita vastapäätä joen pohjoisrannalla sijaitsi kasvun tuova teollisuus. Rahvas oli asettunut asumaan kaupungin laitamille omille asuinalueilleen kuten Toejoelle, Aittaluotoon ja Kuudenteen kaupunginosaan.

Voimalla alkanut teollistuminen jätti jälkensä kaupunkikuvaan talouselämän myöhemmistä painotuksista huolimatta; 1800-luvun puolivälin jälkeen moni Isosannan alueen teollisista toimijoista on luopunut tehdastoiminnasta. Joenrantaan keskittyneestä teollisuudesta Porin konepaja (nykyisin Sampo-Rosenlew) ja Seikun saha ovat jatkaneet toimintaansa. Puuvillatehtaan toiminta sen sijaan loppui vuonna 1994, kun sen toimintaa oli ajettu alas jo 1980-luvun alussa tapahtuneen draamattisen palon seurauksena. Sen lisäksi, että teollistuminen vaikutti rakennettuun ympäristöön, vaikutti se myös Porin kaupungin kehitykseen ja talouselämään. Tehtaat ja niiden työläiset ja urheiluseurat olivat rakentamassa imagoa työläiskaupungista.

Tässä selvityksessä käsiteltävä Osalaksi kutsuttu Porin Konepajan rakennuskokonaisuus (vanha valimo, höyrykeskus ja aura- ja äestehdas) sekä polttoainevarasto sijoittuvat 1900-luvun alkuun, 1940-luvulle ja 1960-luvulle ja luovat katsauksen paitsi Konepajan historiaan, Isosannan teollisuushistoriaan että teollisuusarkkitehtuuriin, jossa Osala muodostaa edustavan, eri aikojen saatossa muodostuneen rakennuskokonaisuuden ja kaupunkikuvallisesti merkittävän kohteen.

Porin tehdasalueiden asemakaava – Situationsplan över anläggningarna i Björneborg
 Plan of the factories in Björneborg

1 Puutalotehdas	1 Trähusfabriken	1 Timber House Factory
2 Porin Konepaja	2 Björneborgs Mek. Verkstad	2 Björneborg Engineering Works
3 Automa	3 Automa	3 Automa Transport Department
4 Säkki- ja Pussitehdas	4 Säck- och Påsfabriken	4 Sack and Bag Factory
5 Porin Paperitehdas	5 Björneborgs Pappersbruk	5 Björneborg Paper Mill
6 Porin Voima	6 Kraftavdelningen	6 Power Department
7 Sulfitti- ja Hiivatehtaat	7 Sulfit- och Jästfabrikerna	7 Sulphite Pulp Mill and Yeast Fact.
8 Seikun Saha	8 Seikku Såg	8 Seikku Sawmill
9 Laatikotehdas	9 Lådfabriken	9 Boxboard Factory

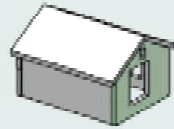

Kartta Rosenlewin tehdasalueesta 1950-luvulla. Rosenlewin toimintaa oli molemmin puolin Kokemäenjokea. Kuva kirjasta: Nikula 1953, Rosenlew koncernen, en hundraårig utveckling från handelshus till storindustri 1853-1953.

Historialliset havainnekuvat

noin 1900

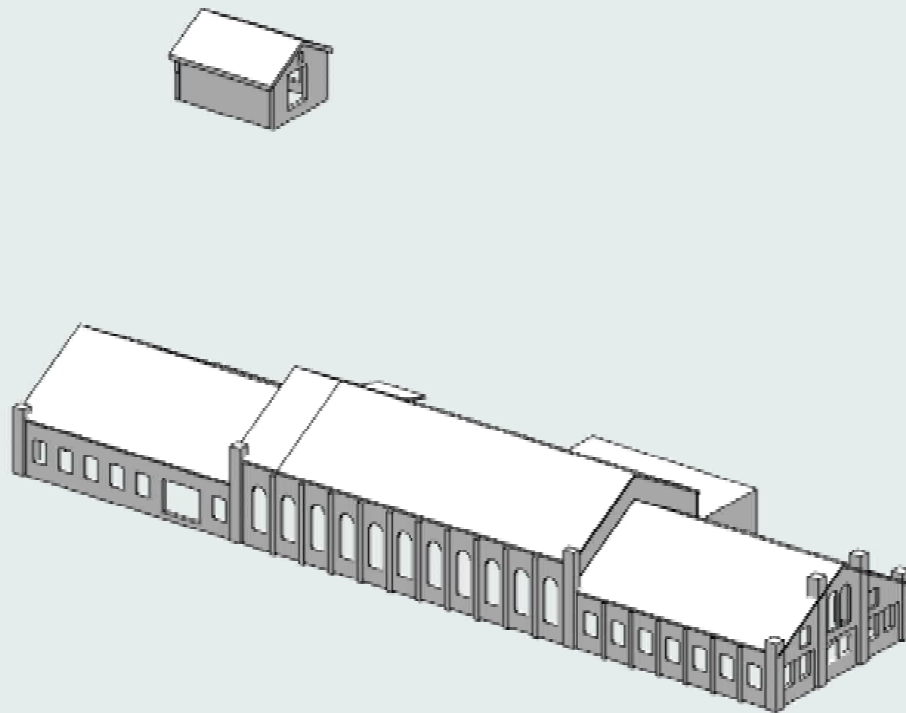
Polttoainevaraston rakennuvuosi ei ole tiedossa. Rakennus on kuitenkin todennäköisesti valmistunut 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Kuva: Emil Sødergren/ Elo + Sødergren Arkkitehdit.

Historialliset havainnekuvat

Edellisessä luvussa käsiteltiin Konepajan historiaa, jonka rakennukset muodostavat Konepajanrannalle kerroksellisen, eri aikakausia edustavan rakennuskokonaisuuden. Vanhan valimon, höyrykeskuksen, auraja äestehtaan sekä polttoainevaraston rakentuminen ja laajentuminen

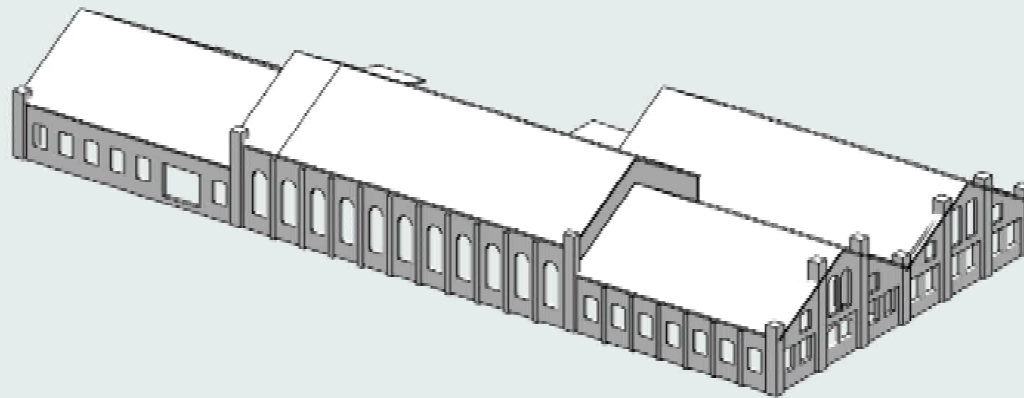
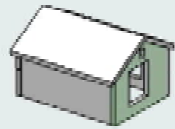
on ollut hallittua ja maltillista. Seuraavissa havainnekuville käydään läpi selvityksessä käsiteltävien rakennusten laajentuminen.

1903

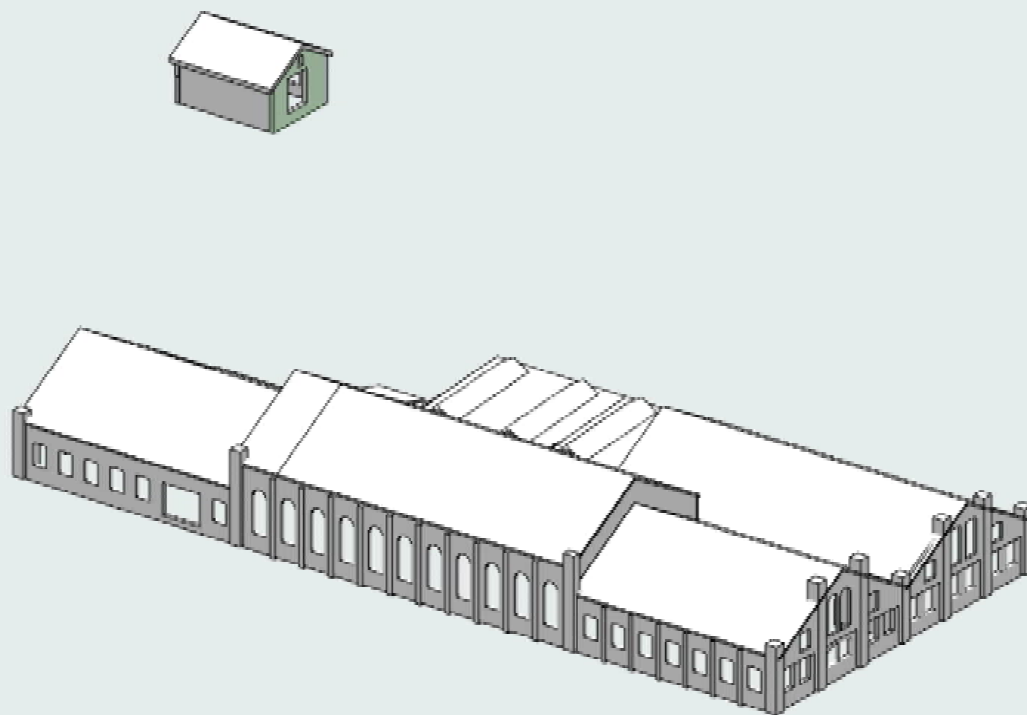
Vuonna 1903 valmistui arkkitehti Johan Nord suunnittelema tiilirunkoinen, puhtaaksimuurattu valimorakennus. Kuva: Emil Södergren/ Elo + Södergren Arkkitechdit.

1914

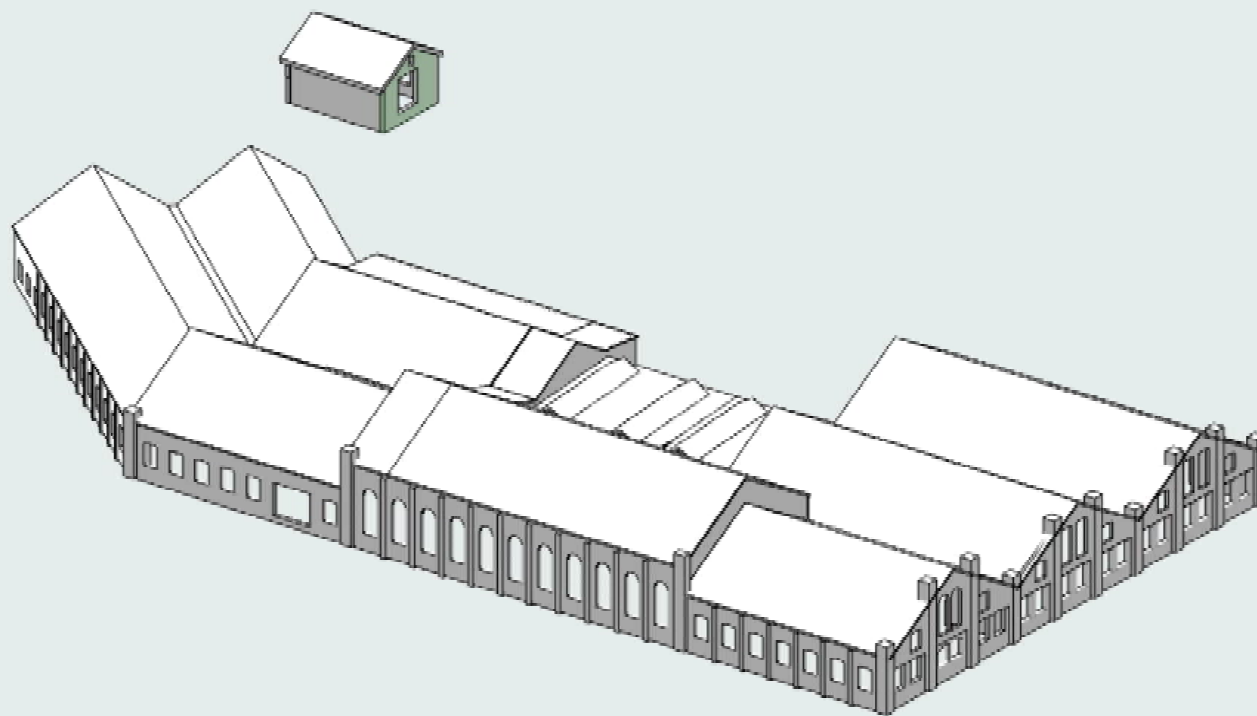
Valimoa laajennettiin vuonna 1914 harjakattoisella, tiilirunkoisella osalla. Kuva: Emil Sødergren/ Elo + Sødergren Arkkitechdit.

1917

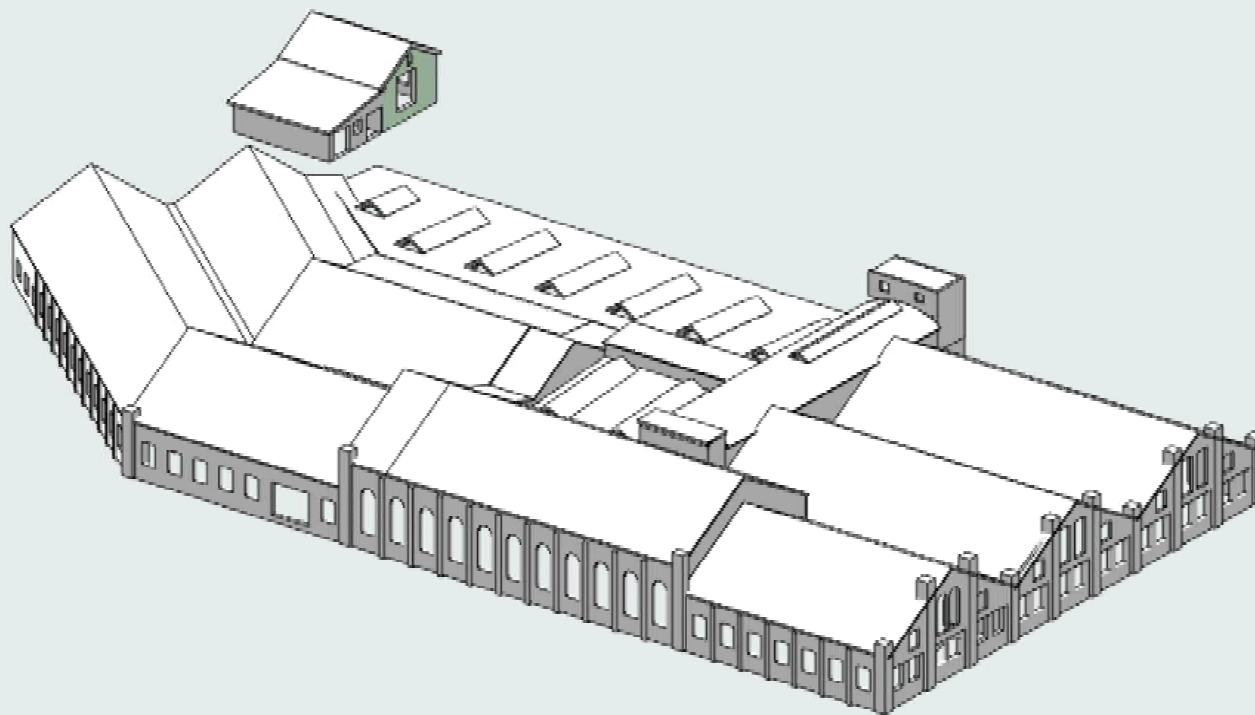
Valimoa laajennettiin vuonna 1917 kohti pohjoista. Kuva: Emil Södergren/ Elo + Södergren Arkkitechdit.

1919

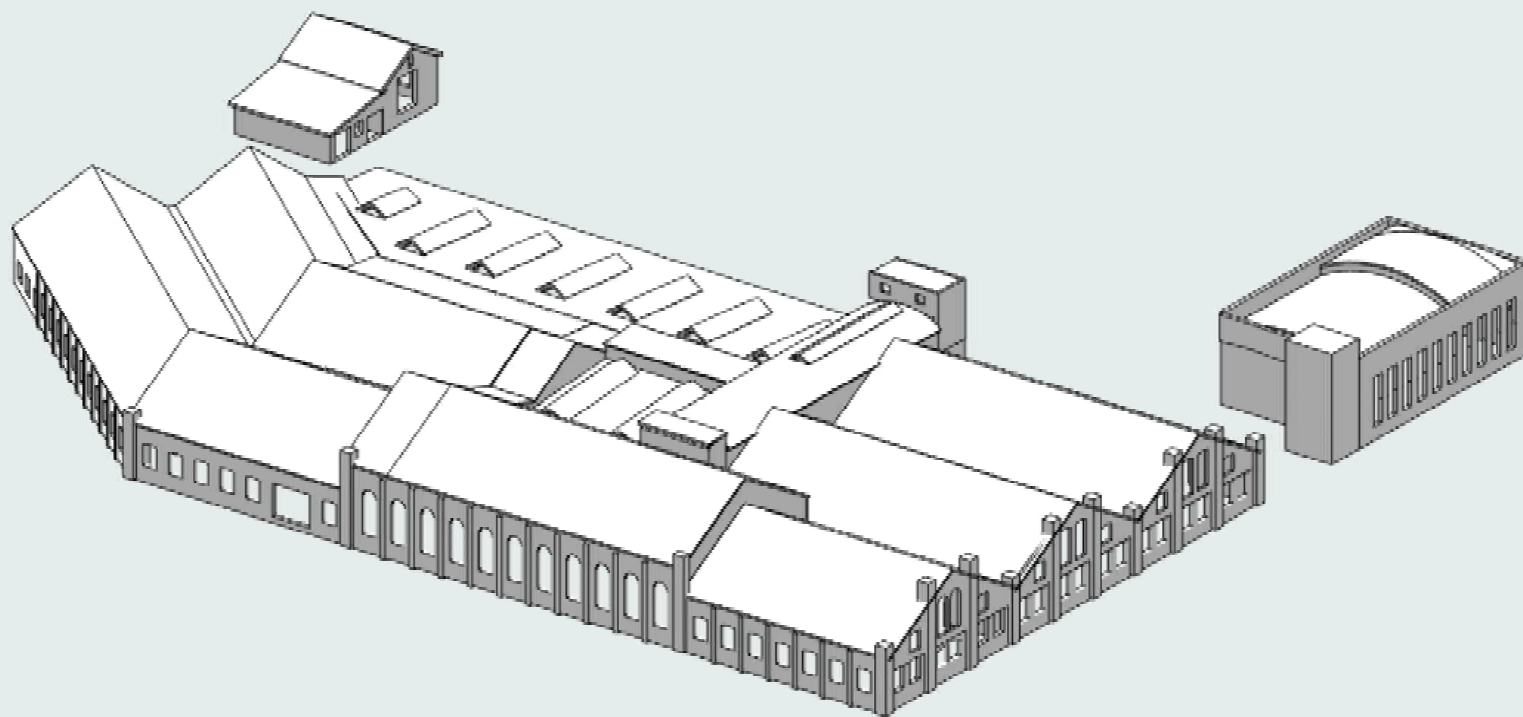
*Vuonna 1919 valimoa laajennettiin niin, että sen pinta-ala lähes kaksinkertaistui. Ensimmäinen maailmansota kohensi Konepajan tilauskantaa.
Kuva: Emil Sødergren/ Elo + Sødergren Arkkitechdit.*

1939

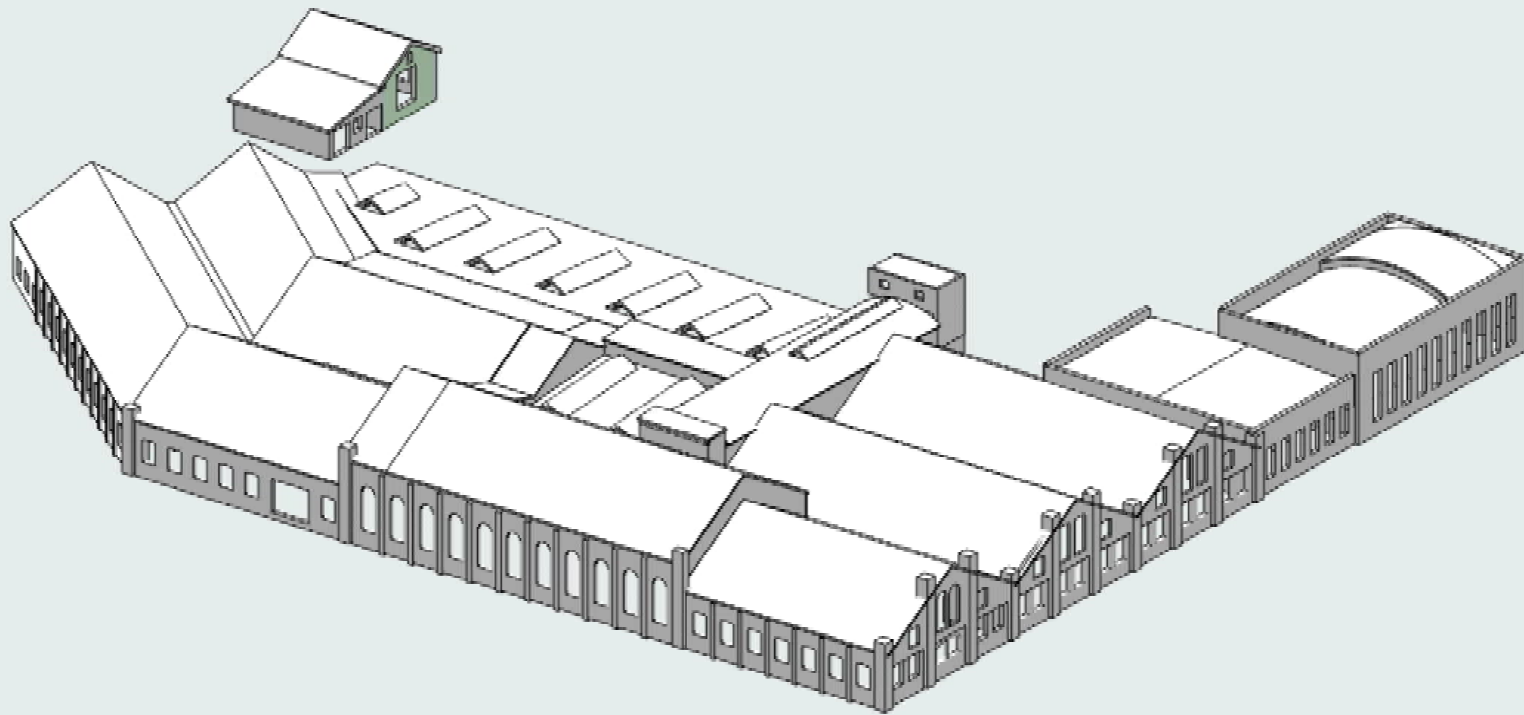
Juuri ennen talvisotaa valmistui valimon funkkistyylinen laajennus itäpuolelle. Kuva: Emil Sødergren/ Elo + Sødergren Arkkitehdit.

1942

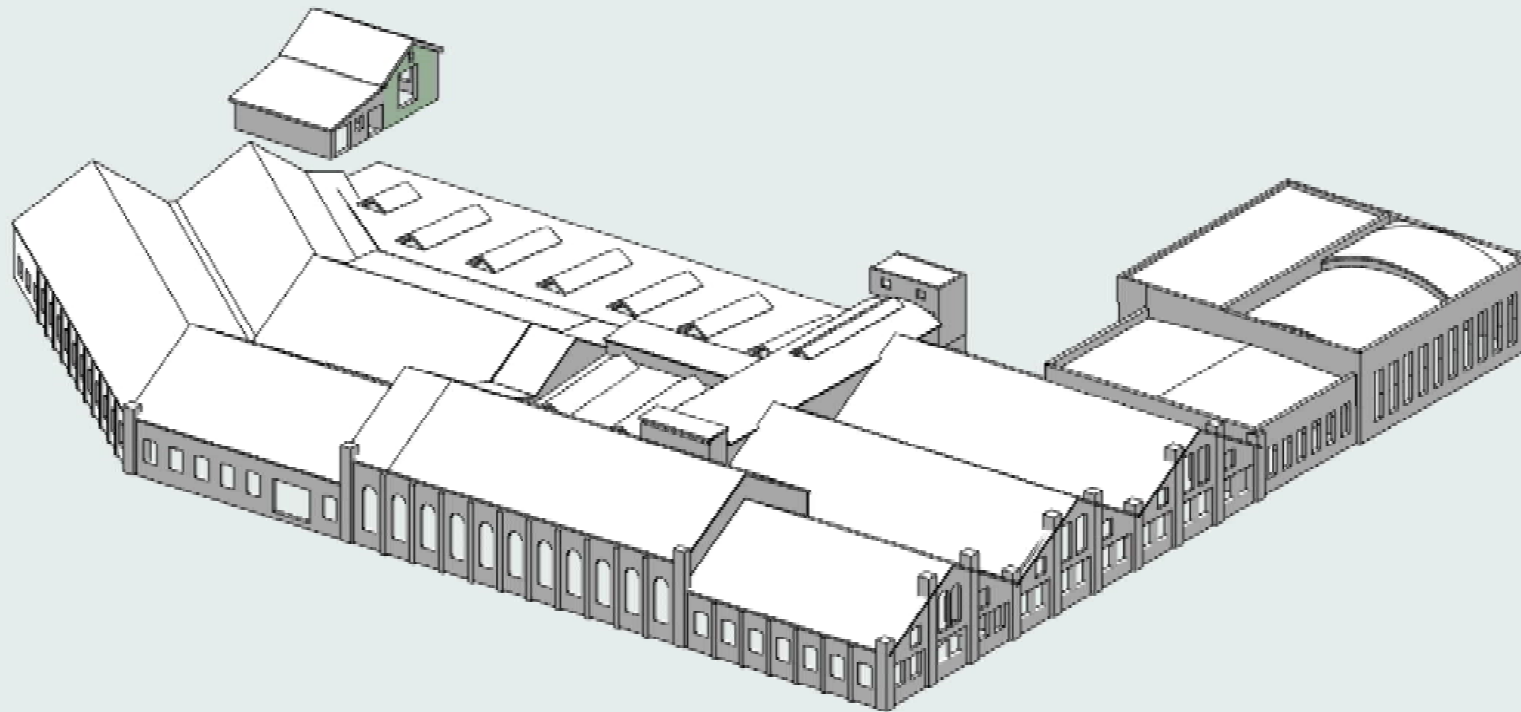
Torkel Nordmanin suunnittelema höyrykeskus valimon itäpuolella. Höyrykeskuksen länsipuolella ollut torniosa purettiin 1960-luvulla. Kuva: Emil Sødergren/ Elo + Sødergren Arkkitechdit.

1964

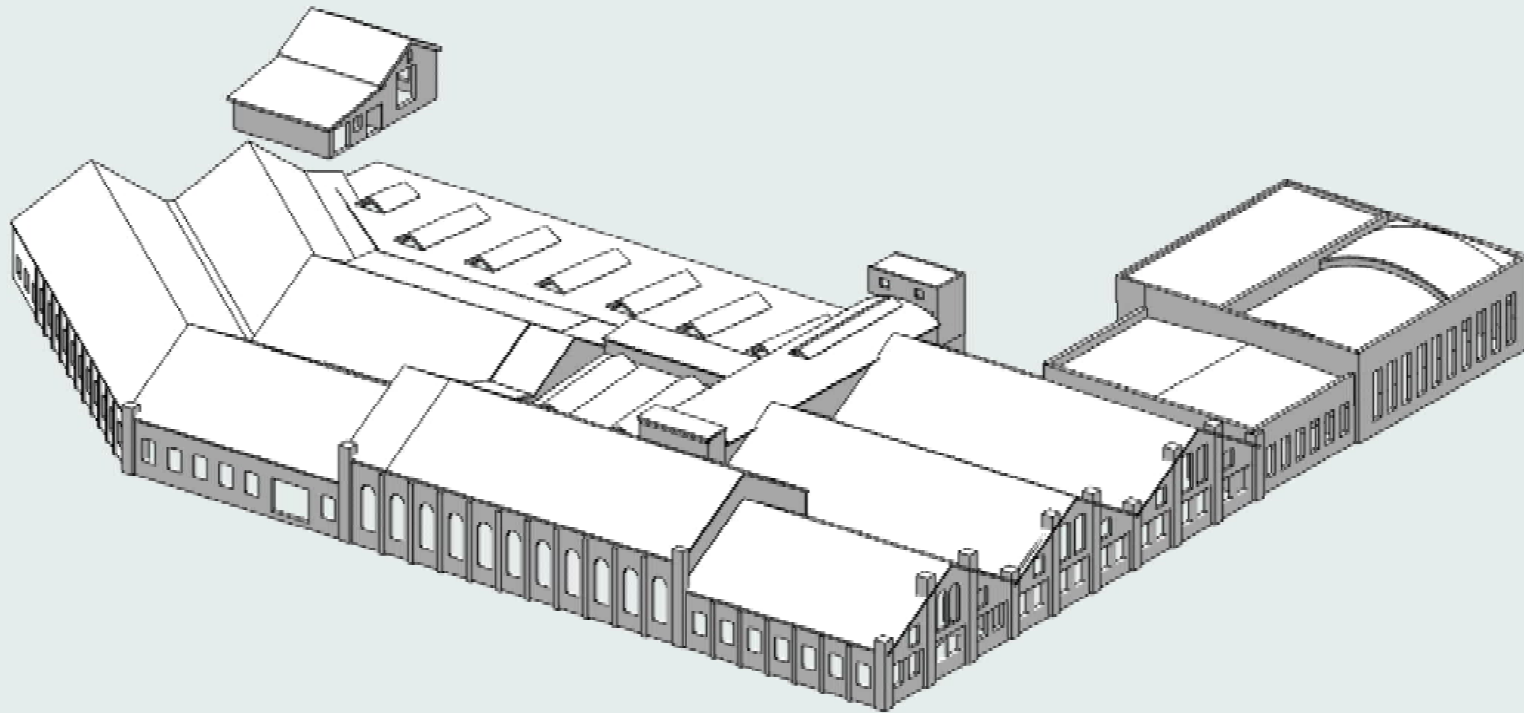
*K. Heinävaaran suunnittelema aura-äestehdas valmistui valimon ja höyrykeskuksen väliin vuonna 1964. Kuva: Emil Södergren/ Elo + Södergren Arkki-
tehdit.*

1976

Vuonna 1976 valmistui höyrykeskuksen laajennus kohti pohjoista. Ensimmäiseen kerrokseen sijoitettiin tehdastoimintoja, toiseen kerrokseen tuli sosiaalitilat. Kuva: Emil Sødergren/ Elo + Sødergren Arkkitechdit.

2023

Osalan rakennuskokonaisuus ja polttoainevarasto vuonna 2023. Rakennuskokonaisuus on säilynyt vuoden 1976 laajennuksen jälkeisessä asussa. Kuva: Emil Sødergren/ Elo + Sødergren Arkkitehdit.

Konepajan historia

3. Konepajan historia

Porin palon 1852 ja sitä seuranneen itämaisen sodan eli Krimin sodan 1853-1856 jälkeen Pori alkoi teollistua, mikä oli osa yleiseurooppalaisia elinkeinoelämän ja yhteiskunnan muutosta. Porissa teollistuminen tarkoitti talouselämän osalta pitkän kauppapurjehdusajan vähittäistä hiipumista ja siirtymistä saha-, puuvilla- ja metalliteollisuuteen. Metalliteollisuuden syntymiseen vaikuttivat valtakunnalliset tullihelpotukset, sillä vuoden 1859 tullitaksa vapautti tuontitullista kokonaan ulkomaiset metalliraaka-aineet.²⁰ Samana vuonna annetulla kauppasetuksella määrättiin huomattava rauta- ja terästuotteiden tulliton vientikiintiö Venäjälle. Porilaiset liikemiehet ruukinomistaja K.J.Lönegren ja kauppias Anton Björneberg olivat perustamassa oikealla hetkellä Porin konepajaa vuonna 1858, joka pääsi nauttimaan heti tullihelpotuksista. Muutaman vuoden päästä Porin Konepajan yritykseen liittyi kolmantena osapuolena kauppahuone Isaac Carström & Co.²¹

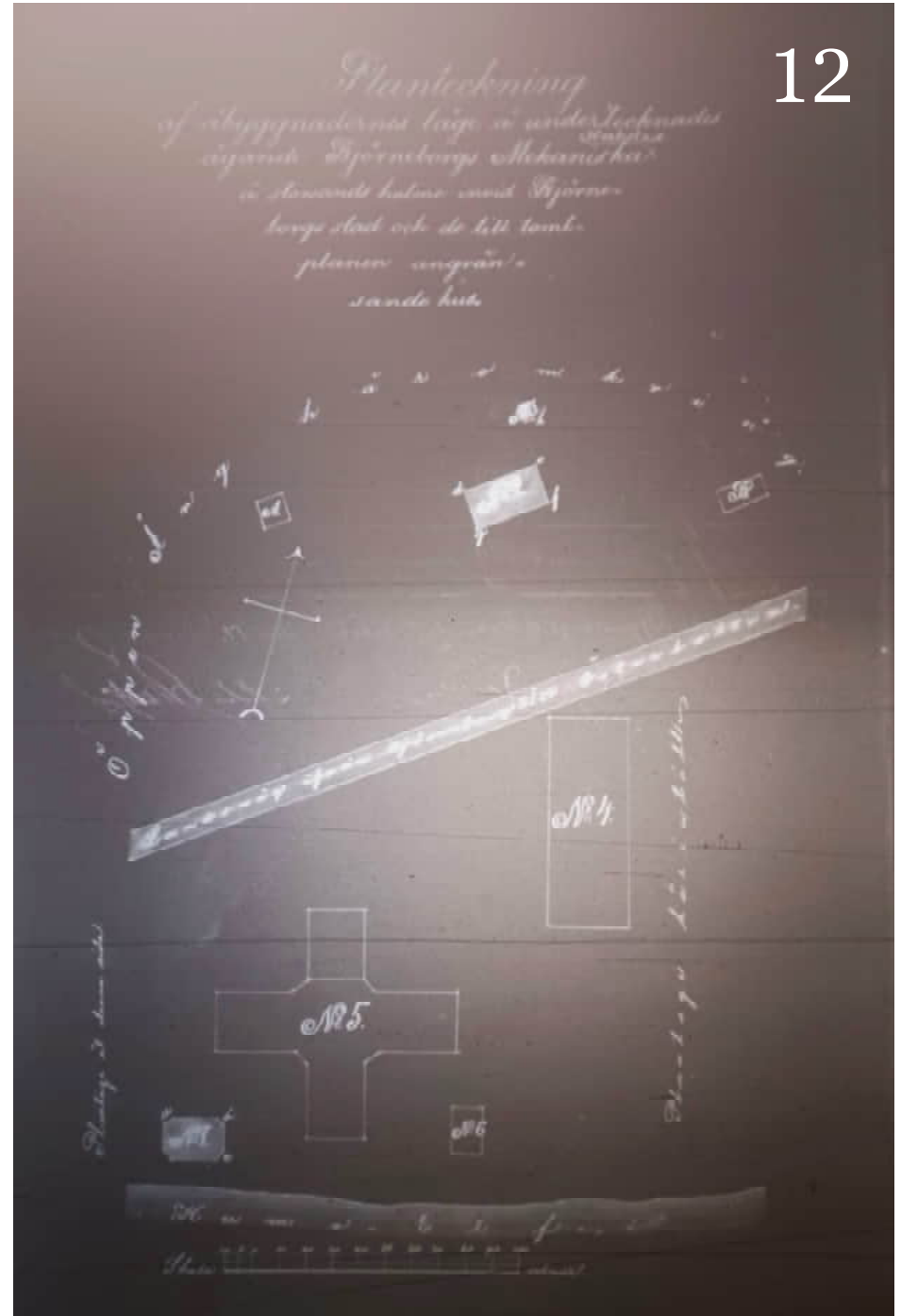
Porin Konepaja valmistui nykyiselle paikalleen Isosannan saarelle vuosien 1858-1859 aikana. Konepajan ensimmäisistä rakennuksista ei ole jäänyt dokumentteja kuten rakennuspiirustuksia tai asemapiirroksia. Rakennusaineena 1800-luvun teollisuusrakennuksissa käytettiin tavallisesti kuitenkin puutavaraa ja myös tiiltä, sillä se oli tulen ja kosteudenkestävää materiaalia. Vuoden 1860 palovakuutuksen mukaan Konepaja eli silloiselta nimeltään Mekaniska Werkstadet (rakennus numero 5) oli rakennettu kivistä, muut Konepajan rakennukset puusta.²² John Eglundin 1900-luvun alkuvuosina ottamassa kuvassa (sivulla 38) vuonna 1903 valmistuneen valimon takana näkyy puisia rakennuksia, jotka myöhemmin korvautuivat tiilimuuratuilla, kookkaamilla tehdashalleilla.

Lönegrenin ja Björnebergin perustaman Konepajan voimalaitoksena toimi 16-hevosvoimainen höyrykone, jonka voimalla voitiin tuottaa muun muassa erilaisia Konepajan tuontantovalikoimaan kuuluneita maataloustyökaluja kuten auroja, haravia ja hakkuukoneita.

20 Saarinen 1972, 172.

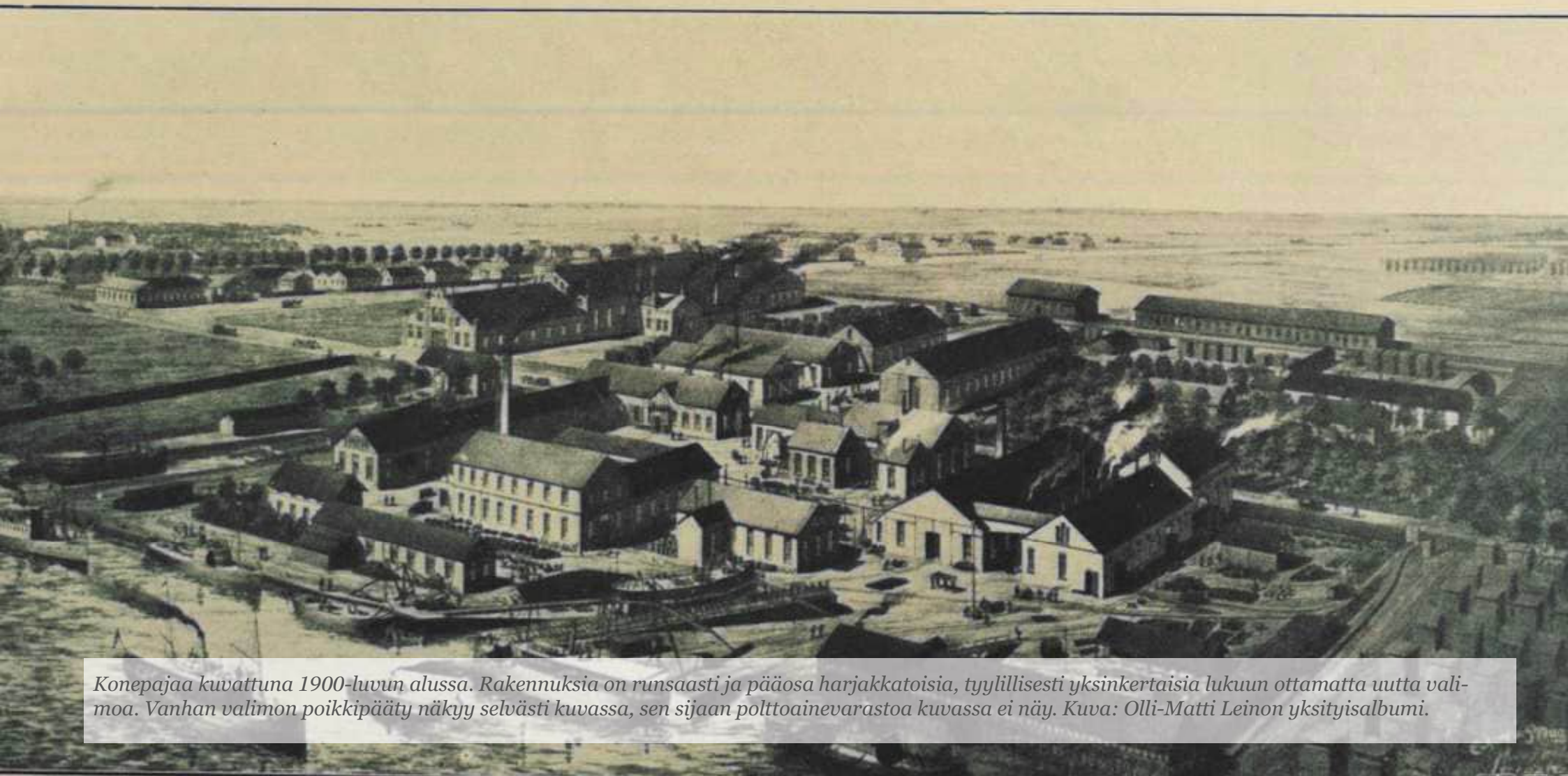
21 Saarinen 1972, 172.

22 Vakuutusyhtiö Tarmon arkisto / Valtion arkisto (mikrofilmit Satakunnan Museossa), Palovakuutus nro 4207.

BJÖRNEBORGS MEKANISKA VERKSTAD

W. ROSENLEW & C_o

Konepajaa kuvattuna 1900-luvun alussa. Rakennuksia on runsaasti ja pääosa harjakkatoisia, tyyllisesti yksinkertaisia lukuun ottamatta uutta valimoa. Vanhan valimon poikkipääty näkyy selvästi kuvassa, sen sijaan polttoainevarastoa kuvassa ei näy. Kuva: Olli-Matti Leinon yksityisalbumi.

Muutaman vuoden päästä Konepajan perustamisesta tuotanto oli laajentunut höyrykoneisiin, lokomobiileihin, laivoihin, myllyihin, valutavaaraan ja levyihin. Artikkeleita tuli vähitellen lisää.²³

Työntekijöitä Porin Konepajalla oli alkuun 57 (1863) ja 141 (1860).²⁴ Konepajan tilanne vaikutti siis varsin hyvältä ja sitä paransi entisestään se, että se pystyi vuonna 1860 tekemään ensimmäisenä yksityiskonepajana Valtion rautateiden kanssa sopimuksen 276 rautatievaunun rakentamisesta Riihimäen-Pietarin radan tarpeisiin. Hankintasumma

junavaunuille oli 10 66250 markkaa. Rautatievaunujen kuljettaminen tosin koitui ongelmalliseksi, sillä Poriin ei vielä 1860-luvulla kulkeunut rautatietä. Ensimmäiset rautatievaunut kuljetettiin Hämeenlinnaan hevosvoimin.

Porin Konepaja sai valmistettua vuosina 1868-1869 16 matkustajavaunua, 3 konduktöörivaunua, Suomen valtionrautateiden kolme ensimmäistä postivaunua ja joitakin tavaravaunuja. Tilauksesta oli ehditty tehdä vasta pieni osa, kun konepajaa moukaroi punainen kukko.

23 Saarinen 1972, 172.

24 Saarinen 1972, 172.

Kuva 12. Palovakuutuksen nro 4207 asemapiirros vuodelta 1861. Asemapiirroksessa näkyvät Konepajan rakennukset 1860-luvun alussa. Kuva: Satakunnan Museo.

Kuva 13. Miehet työssä Porin Konepajan valimolla vuonna 1932. Kuva: Kuva 14. Rosenlewin pääkonttori Porin Etelärannassa. Kuva: John Englund/Suomen Metsämuseo Lusto.

Vuonna 1870 tammikuun 18.päivä syttyi puusepänosastolla tulipalo, joka tuhosi viilaverstan, maalaamon, varastorakennuksen ja työnjohtajan asunnon. Palovakuutukset estivät taloudellisen romahduksen, mutta palo oli silti vakava takaisku, joka pakotti luopumaan rautateiden kanssa tehdystä hankintasopimuksesta.²⁵

Lupaavasta alusta huolimatta tulipalo sekä yhteiskunnallisesti huonot taloudelliset olot johtivat tehtaan vararikkoon. Ensin Konepajan omistajuus siirtyi osakkaana olleelle insinööri C.J.Lindströmille, mutta häneltä puuttui riittävä pääomaa kehittää yritystä. Tämän jälkeen omistajuus siirtyi Th.E.Helsströmille, jolta W.Rosenlew & Co osti yrityksen vuonna 1877.²⁶ Johtaja Wilhelm Rosenlewilla oli mielessään ryhtyä rakentamaan konepajalla yhtiön omaan käyttöön rannikkoliikenteen harjoittamiseen sopivia höyrylaivoja eli toisin sanoen, käyttää konepajaa telakkana.

Rosenlewin alaisuudessa konepajaa alettiin uudistaa nopeasti. Pajalle rakennettiin uusi valimo (1903) sekä niklaus- että galvanoimisosasto. Päähuomio oli höyrylaivoissa, jonka vuoksi konepajan yhteyteen rakennettiin telakka, jossa voitiin rakentaa 48 metriä pitkiä laivoja. Konepaja valmisti laivoja niin Venäjälle kuin kotimaan rannikko- ja sisävesiliikenteeseenkin.²⁷ Vientiä tosin haittaisi syyskuussa 1885 voimaan asetettu tullimuuri, joka koetteli metalliteollisuutta, mutta kysyntä kotimaassa onneksi koheni.

Wilhelm Rosenlewin toiveiden vastaisesti höyrylaivojen rakennus ei ollut niin tuottoisaa, kun hän oli Konepajan hankkiessaan toivonut. Rautateiden yleistymisen vaikutti liikenteeseen, jossa höyrylaivat hävisivät rautahevosille. Vuonna 1896 Porin Konepaja alkoi valmistaa valtion rautateille junavaunuja. Näiden johdosta tehtaalte rakennettiin uusi puusepäntoimintakeskus (1899) ja suuri vaunukatos.²⁸ Vuonna 1889 konepajan työntekijät saivat sähkövalaistuksen.²⁹ 1900-luvun aivan ensimmäiset vuodet olivat tappiollisia ja konepaja sai Höyrysahtiöltä jatkuvasti

25 Saarinen 1972, 173; Koivuniemi 2011, 117.

26 Saarinen 1972, 173; Koivuniemi 2011, 117.

27 Koivuniemi 2011, 119.

28 Koivuniemi 2011, 121.

29 Koivuniemi 2011, 120.

Porin Konepaja perustetaan nimellä Björneborgs Mekaniska Werkstad AB kauppias Anton Björnebergin ja lakimies K.J.Lönebergin toimesta

Porin Konepaja itsenäiseksi yhtiöksi

Konepaja valmistaa kranatteja ja kamiinoja

Porin Konepaja siirtyy osaksi Rauma-Repola-konsernia yhdessä muiden W.Rosenlew & Co-yhtiön tuontolaitosten kanssa.

1858

1877

1904

1932

1939-

1945-

1987

Porin Konepaja siirtyy W.Rosenlew & Co:lle

Yhtiö liitetään jälleen osaksi Rosenlew-konsernia

Porin Konepaja osallistui sotakorvausteollisuuteen

rahallista tukea. Vuosina 1893-1903 höyrusahayhtiö siirsi Konepajalle lähes 800.000 markkaa, joiden lisäksi tulivat korkotappiot. Konepajan tilanne oli heikko eikä sitä haluttu osaksi W.Rosenlew & Co:ta, vaan Konepaja irrotettiin yhtiöstä.³⁰

Rosenlew-yhtiön paino oli 1900-luvun alussa sahojen modernisoinnissa ja puunjalostusteollisuuden synnyttämisessä, mutta osan konsernin kehityksestä sai myös Konepaja. Konepajan taloudellisista huolista huolimatta yritykseen panostettiin ja vuonna 1903 valmistui valimo, jota suunnittelemaan palkattiin arkkitehti Johan Nordstrand. Satsaus kannatti, sillä vuosina 1905-1906 Konepaja teki jo hyvää tulosta. Vuonna 1905 Konepaja luovutti Venäjän tykistöhallitukselle jäänmurtajan. Vuonna 1906 Konepajan liikevaihdosta 70% tuli koneista, höyrykattiloista ja laivoista, viidesosa kauppavalutavaroista ja loput saniteettiteknisistä tuotteista, teräsvalusta ja puusepänverstaan töistä.

30 Koivuniemi 2011. 121.

Kuva 15. Lokomobiileja Rosenlewin viilaverstaalla. Kuva: Suomen Metsämuseo Lusto.

Osa tuotteista ja niiden menekistä piti tosin miettiä uudelleen, kun keskuslämmitys ei yleistynytkään Rosenlewin odottamalla tavalla.

Ensimmäinen maailmansota muutti suomalaisten konepajojen tilannetta myönteiseen suuntaan, kun Venäjän armeijan tilaukset täyttivät konepajojen tilauskirjat. Ilo oli kuitenkin lyhytaikaista, sillä vuoden 1917 vallankumous lopetti sotakonjektuurit. Tilausten myötä Rosenlew kuitenkin satsasi Konepajaan uusimalla ja laajentamalla rakennuskantaa. Vuonna 1914 valimoa laajennettiin itään ja uudelleen vuonna 1917 ja jälleen vuonna 1919. Valimon lisäksi vuonna 1916 valmistui uusi klasstinen konttorirakennus ja vuonna 1917 uusi viilaverstas. Konepaja alkoi olla samalla kehityssuunnalla, kuin Rosenlewin muutkin tuotantolaitokset. Sen lisäksi että tuotanto kasvoi, alettiin myös kiinnittää huomiota työntekijöiden oloihin. Rosenlewin työntekijöistä suurin osa asui kaupungin laidoille maalaiskunnan puolelle syntyneissä esikaupungeissa, joissa asuminen oli vapaampaa ja edullisempaa kuin kaupungin kaavoitetuilla alueilla. Porin esikaupungit syntyivät paljolti teollisuuden synnyttämänä ja Rosenlewin teollisen toiminnan seurauksena. Vuonna 1921 Rosenlew Oy Ab rakennutti Aittaluotoon Hennala-nimen saaneen työväen asuintalon, joka tosin ensijaisesti oli tarkoitettu uuden paperitehtaan työntekijöille.

Tilauskirjojen tyhjennettyä Venäjän tilauksista Konepaja suuntasi tuotantoa kotimarkkinoille ja pyrki löytämään markkinansa modernisoituvan yhteiskunnan kasvavista ja monipuolistuvista tarpeista. Konepaja alkoi valmistaa tuotteita kotitalouksille ja vapaa-aikaan, mutta painoarvo oli myös maatalouden koneistamisessa. Näiden lisäksi moottorit ja korjaustyöt työllistivät Konepajaa.

Sotien välisenä aikana konepaja teki voitollisen tuloksen, lukuunottamatta lamavuosia. Toisaalta pulavuodet vaikuttivat Konepajaan. Esimerkiksi vuoden 1928 huono sato enteili maatalouslaitteiden menekivaikeuksia eikä rakennusosia tilattu. Laman jälkeen tilanne kuitenkin parani ja maatalouteen suunnitellut tuotteet alkoivat taas vetää. Kotiliyesi-puuhella nousi merkittäväksi tuotteeksi. Sampo-Puimakone oli tuotannon ytimenä. Vuonna 1924 rakennettiin varasto puimakoneille. Puu-

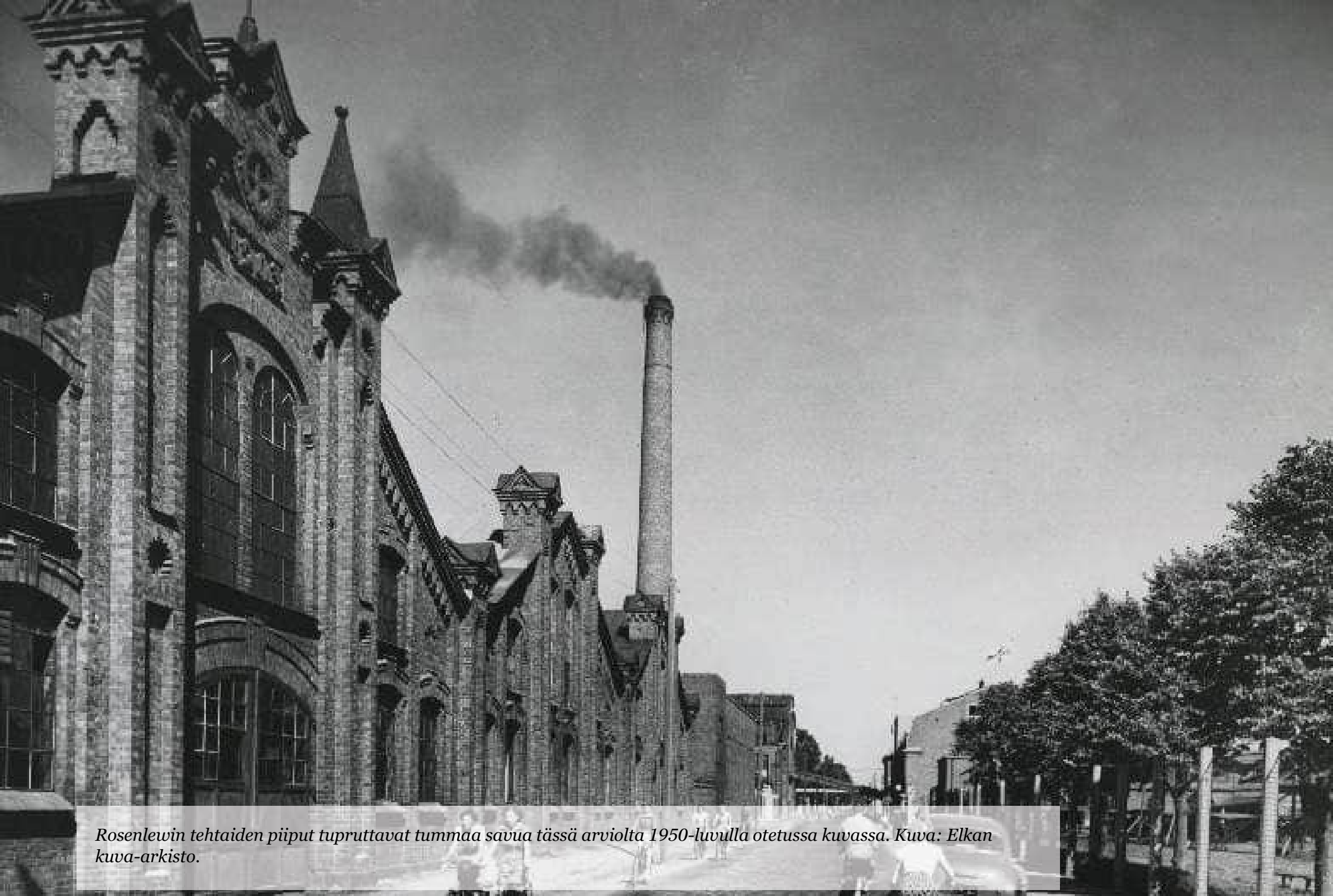
runkoisia puimakoneita valmistettiin vuonna 1930 yhdeksää eri mallia. Rosenlewin Konepajan valikoimaan kuuluivat Kätevä-silppukone, haravat, jyrät ja traktoriäkeet. Näiden lisäksi Konepaja valmisti tuotteita kotitalouksille kuten lihamyllyjä, Kotiliesiä ja Porin Maija-liesiä.

Kuva 16. Porin Maija oli Porin Konepajan menestystuote 1930-luvun Suomessa. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Kuva 17. Puinen Sampo-puimakone vastasi vasta itsenäistyneen Suomen maatalouden kehitykseen ja koneistumiseen. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Rosenlewin tehtaiden piiput tupruttavat tummaa savua tässä arviolta 1950-luvulla otetussa kuvassa. Kuva: Elkan kuva-arkisto.

Sota-aika ja sotakorvausteollisuus

Sota-aikana 1939 ja 1941-1944 Rosenlewin kaikki yhtiöt tekivät voittoa. Porin Konepaja palveli suoraan sotatarviketeollisuutta. Konepajalla oli aiempaa kokemusta sotatarviketeollisuudesta, sillä se oli vuodesta 1931 oli toimittanut kranaatteja puolustusvoimille. Nyt tuotanto monipuolistui: helmikuussa 1940 Konepaja alkoi valmistaa de Bange-kanuunoita, maamiinoja, tuhansia kamiinoita ja ruutilaatikoita. Sodan vuoksi tuotantoa hajautettiin pelkona siitä, että teollisuus joutuisi ilmaiskujen kohteeksi. Konepaja ei kuitenkaan kärsinyt talvisodan aikana mittavia

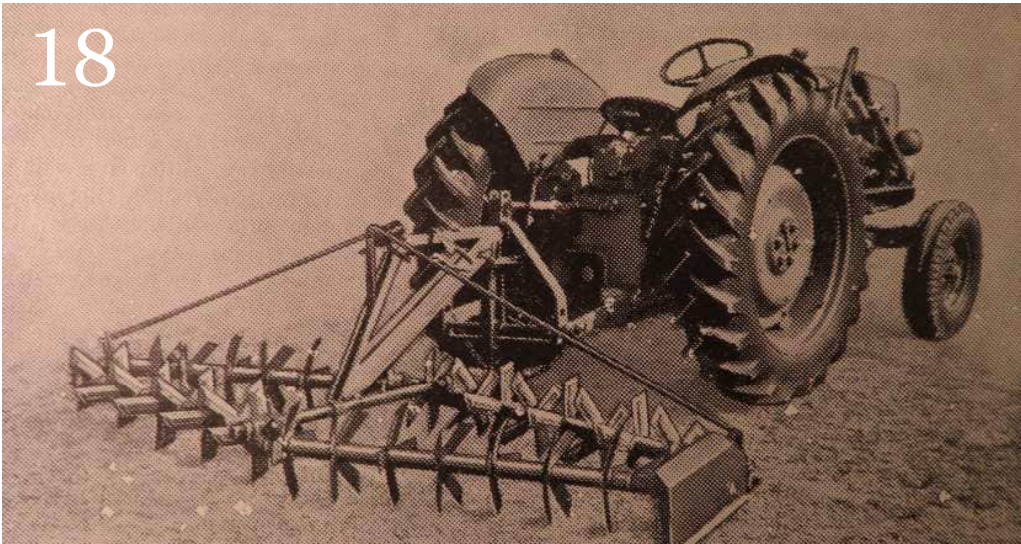
vahinkoja. Jatkosodan aikana jatkettiin kranaattien valmistusta, mutta myös korjattiin panssarintorjuntatykkejä ja panssarivaunuja. Lisäksi Konepaja tuotti rakennusvaluja ja maatalouskoneita. Raaka-aineista oli kuitenkin pulaa.

Sodan jälkeen Konepajaa työllisti monien muiden raskaaseen teollisuuden erikoistuneiden yritysten tavoin sotakorvausteollisuus. Joulukuussa 1944 allekirjoitetun sotakorvausperussopimuksen mukaan pääpaino

Miehiä työskentelemässä Konepajalla vuonna 1951. Kuva: Sven Raita/ Satakunnan Kansan kuva-arkisto.

18

20

19

21

Kuva 18. Traktori ja sen perässä Sampo-äes Työ ja Toimi lehdessä 1/1950.
Kuva 19. Työ ja Toimi-lehti kertoi Konepajan uuden tuotteen, pyörillä kulkevan leikkuupuimurin olleen menestys - kaikki myyty! Työ ja Toimi 3/1957
Kuva 20. Sotakorvausteollisuudesta kertova laatta Valimon ulkoseinässä.
Kuva 21. Rosenlewin Konepajan edustaa ja keltainen portti talvella 2023.

korvauksissa oli konepaja-, metalli- ja telakkateollisuuden tuotteilla, kun Suomi oli toivonut voivansa viedä puuteollisuuden tuotteita. Rosenlewin lisäksi sotakorvaustuotteita Porissa tekivät Teljän Tehtaat Oy ja Reposaaren Konepaja. Porin Konepaja valmisti sotakorvaustuotteena lokomobiileja. Sotevan tilauskanta vuosina 1946-1949 oli lähes puolet Konepajan myynnistä. Sotakorvaustuotteena valmistetut lokomobiilit osoittautuivat kestäviksi ja niitä käytettiin itä-karjalassa ja Siperiassa sahalaitosten voimakoneina.

1950-luvulla yrityksen toiminta muodostui kolmesta eri kokonaisuudesta; kotitaloustuotteiden, kauppavalutuotteiden ja maatalouskoneiden ja tuotteiden kokonaisuudesta. II tehdas keskittyi raskaaseen metalliteollisuuteen ja III tehdas oli valimo. Kaikki yksiköt toimivat saman johtajan alaisuudessa. 1950-luku oli hyvää aikaa: jälleenrakentavassa Suomessa kaikki meni kaupaksi ja sotakorvausteollisuus työllisti ihmisiä. Lokomobiilituotannon loputtua 1950-luvun lopulla Rosenlewien oli mietittävä Konepajan uutta suntaa.

Siirtyminen uuteen ei tapahtunut käden käänteessä ja 1960-luvulla tehtaaseen talous painui miinukselle. Taloustilanne näkyi paitsi tilikirjassa, myös rakennuskannassa, joka ei edellisten vuosikymmenien tapaan kasvanut.

1970-luvun alussa Porin Konepajalla toimi neljä toimintayksikköä: kotitalouskonetehtas, maatalouskonetehtas, prosessi- ja lämpötekninen tehdas sekä valimo. Samalla nimi vaihdettiin Oy W.Rosenlew metalliteollisuudeksi. 1980-luvun alussa metalliteollisuus jaettiin kahtia, jossa maatalouskoneet ja valimo, sekä konepajateollisuus, johon kuului prosessitekniset tuotteet, työkalutehtas ja automaatio ja A-elektoriinikka. Yhtiötä koettelivat irtisanomiset, sillä uudet koneet ja automatisointi tarvitsivat vähemmän henkilökuntaa.

Pankkikriisi ja lama koskettivat myös Rosenlewia ja Konepajaa. Vuonna 1987 Rosenlew siirtyi Rauma-Repolan omistukseen. Vuonna 1991 Konepajan omistus siirtyi Timo Prihtille, jonka omistuksessa tehtaassa jatkettiin leikkuupuimureiden valmistamista sekä vuodesta 1997 met-

säkoneiden kokoamista. Vuonna 2016 Sampo-Rosenlew siirtyi osin intialaisomistukseen, kun Mahindra & Mahindra osti yhtiöstä 35% osuuden. Myöhemmin prosenttiosuus on kasvanut 49,04%.³¹ Vuonna 2019 Sampo-Rosenlewin vienti kohdistui Aasiaan, Lähi-Itään ja Afrikkaan.

31 Satakunnan Kansa 30.9.2019.

22

Kuva 22. Ohran puintia Sampo 30-koneella. Kuva: Maatalousmuseo Sarka.

23

Kuva 23. Talousvalutuotteita 1950-1960-luvulta Rosenlew-museossa.

24

Kuva 24. Uuni- ja lämmityslaitteiden mainoksia. Kuva: Kansanarkisto.

Porin konepaja maanviljelyn koneistajana ja arjen kaunistajana

Porin Konepaja valmisti tuotteita laidasta laitaan; jäätelökoneita, patoja, junavaunuja, moottoreita, äkeitä ja myöhemmin leikkuupuimureita ja kodinkoneita. Maanviljelyn koneistajana Rosenlewillä oli suuri rooli. 1910-luvulla Porin Konepaja alkoi valmistaa lokomobiileja eli höyrykoneita, joita käytettiin maataloudessa. Konepajan päätuotteita 1900-luvun alkupuolella olivat kauppavalutuotteet, maatalouslaitteet ja isommat koneet.³² Suomen itsenäistymisen jälkeen Konepaja tuotti kotimaan markkinoille erityisesti maataloustyökoneita, sillä yhtiön johdossa nähtiin, että maatalouden koneistamiseen tarvitaan laitteita. 1920-luvun tuotannon ytimenä oli Sampo-puimakone. Vuonna 1930 puisia puimakoneita valmistettiin jo yhdeksää eri mallia.³³

Toisen maailmansodan päättymisen jälkeen maatalouskoneiden tuotanto lisääntyi. Maanviljelijät halusivat uudistaa kulunutta konekantaansa

32 Koivuniemi 2011, 180.

33 Koivuniemi 2011, 304.

ja toisaalta maahan oli perustettu sodan jälkeen monta uutta pientilaa. Erityisesti pyörillä kulkevat koneet alkoivat kiinnostaa niin ostajia, kuin Konepajaakin. Vuonna 1957 Porin Konepaja valmisti kuusi leikkuupuimuria, jonka jälkeen tuotanto nostettiin 300 kappaleeseen.

Porin Matti-lämmitysuuneja alettiin valmistaa 1930-luvun lopulla. Tuotteesta tuli suuri menestys.³⁴ Porin Matteja Konepajalla valmistettiin 1970-luvulle saakka. Maatalouden lisäksi Rosenlew koneisti myös kotitalouksia tuoden 1950-luvulla markkinoille jääkaappeja ja pesukoneita.³⁵

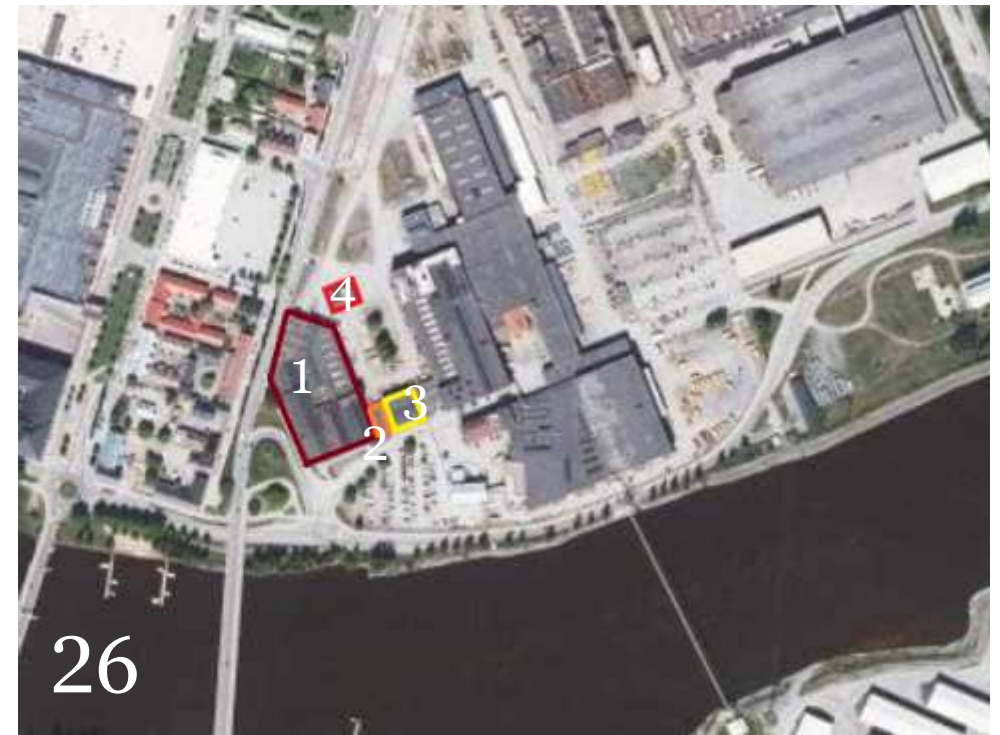
Kodin käyttötuotteissa erityisesti 1950-1960-luvulla luotiin ikonisia kodin esineitä, kun suunnittelijoina toimivat Timo Sarpaneva (mm. Saturnus-vuoka ja S-pata), Erkki Linnala (leikkuupuimurit, astiat ja jääkaapit) sekä Raimo Simula (Juhla-sarjan astiat).

34 Koivuniemi 2011, 305.

35 Koivuniemi 2011, 503.

Rakennuskortit

Kuva 25. Ilmakuvaan on merkitty punaisella selvityskohde, joka on pienemmän kuvaan rajattu punaisella. Kuva: Hanna Elo/ Elo + Sødergren arkki-tehdit

4. Rakennuskortit

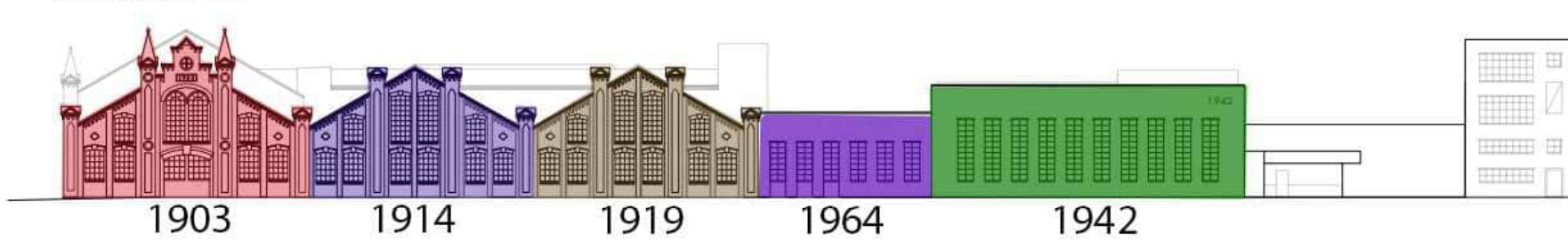
Rakennushistoriaselvitys koostuu neljästä rakennuksesta; Osalaksi kutsutusta kokonaisuudesta eli vanhasta valimosta (1903), aura- ja äestehdaasta (1964), entisestä höyrykeskuksesta (1942) sekä polttoainevarastosta (1900).

Luvussa käydään läpi kohteiden rakennushistoria, keskeiset muutokset sekä nykytila.

Kuva 26. Ilmakuvaan on merkitty selvityksen kohteet. Kuva: Paikkatietoikkuna/merkinnät selvityksen tekijän.

1. Valimo
2. Aura- ja äestehdas
3. Höyrykeskus
4. Polttoainevarasto

Julkisivut kaakkoon 1:400

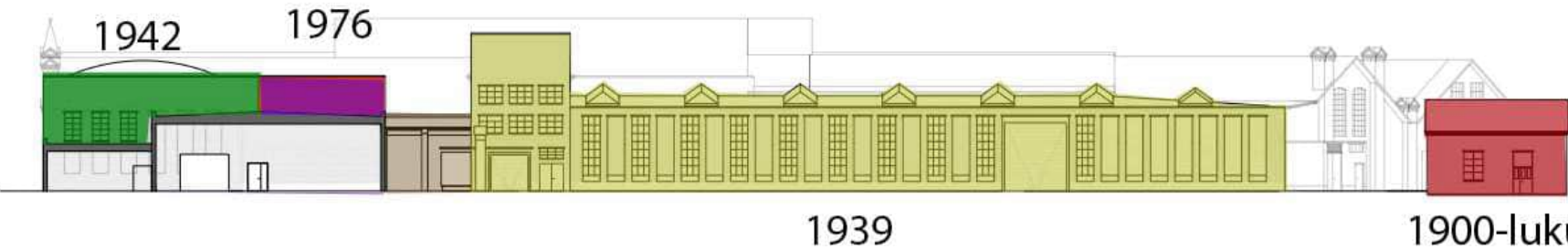

1930-luku

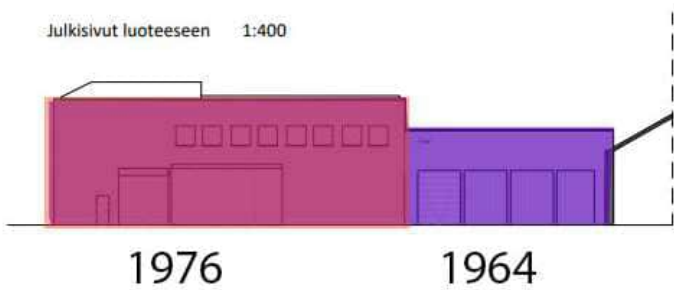
1900-luku

Julkisivut koilliseen 1:400

1900-luku

Julkisivut luoteeseen 1:400

1976

1964

1939

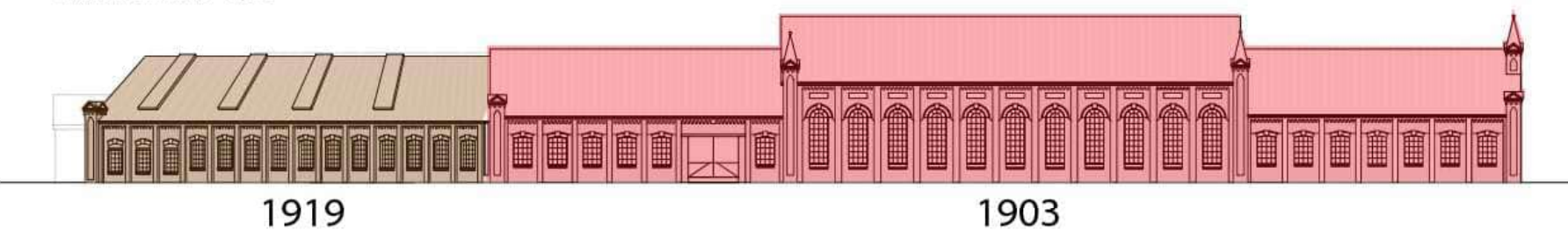
1919

1930-luku

1900-luku

Julkisivut lounaaseen 1:400

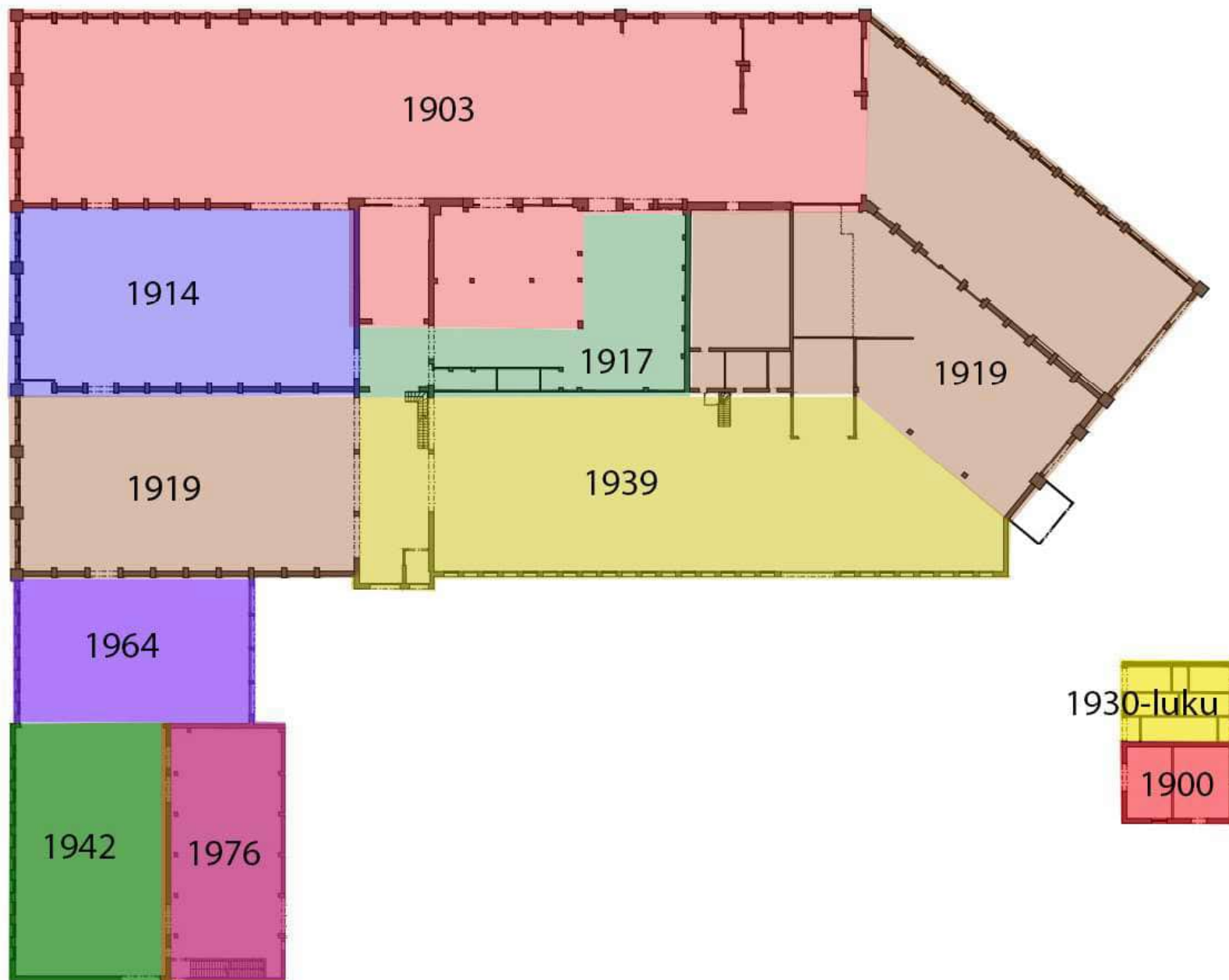

1919

1903

1930-luku

Rakennusten ajoitukset julkisivuissa. Kuva: Julkisivupiirroksat Rauli Lehtinen/Gullstén-Inkinen, vuodet värein merkittynä Hanna Elo/ Elo + Sødergren arkkitehdit.

Rakennusten ajoitukset pohjakuvasa. Kuva: Pohjakuvat Rauli Lehtinen/Gullstén-Inkinen, vuodet värein merkittynä Hanna Elo/ Elo + Södergren arkkitehdit.

4.1. Vanha valimo

Rakennusvuosi: 1903, 1914, 1917, 1919, 1939, 1979

Rakennuttaja: W.Rosenlew & Co

Suunnittelija: Johan Nordstrand (1903),
Arthur Fagerholm & Torkel Nordman (1914), Torkel Nordman (1917,
1919 ja 1939), Reijo Kunnas (1979)

Materiaalit:

Runko: Tiilirunko

Verhous: Puhtaaksi muurattu tiili

Kate: Mustaksi maaalattu, saumattu pelti rakennuksen pohjoispäädys-
sä, muualla kolmiorimahuopa

Kattomuoto: Harjakatto

Ikkunat: Iäkkäät puu- ja osin metalli-ikkunat

Vanhan valimon rakennushistoria

Vuonna 1903 porilainen arkkitehti Johan Nordstrand suunnitteli Teollisuuskadun ja Kirkkokadun (Nyk.Valajankatu) risteykseen tiilirunkoisen valimo-rakennuksen. Nordstrand piirsi ulkonevin puolipilarein ja koristemuurauksin koristellun harjakattoisen rakennuksen, joka loi Rosenlewinn Konepajan tehdasalueelle edustavan julkisivun rajaamalla alueen julkista tilaa lännestä katsottuna. Nordstrand ei suunnitellut rakennusta vain tuotantoa silmällä pitäen, vaan eräänlaiseksi tehtaan käyntikortiksi ja edustavaksi rakennukseksi rajaamaan tehdasaluetta lännestä, jonne oli vain muutamaa vuotta aiemmin valmistunut puuvillatehdas.

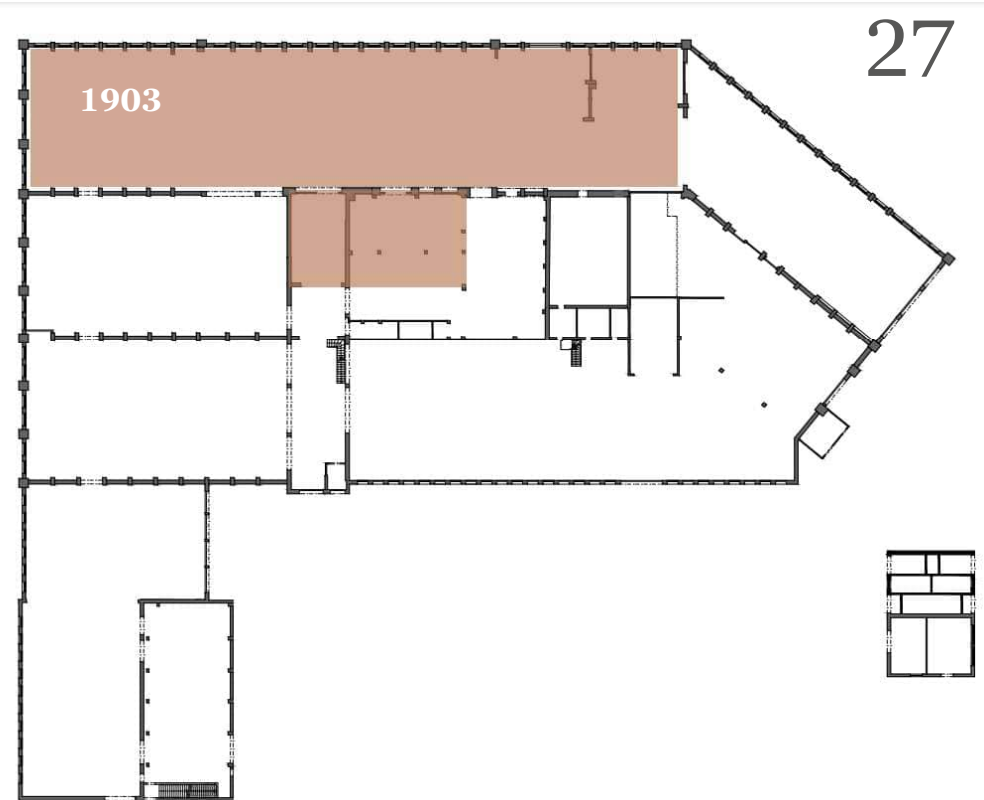
Tyyllillisesti vanha valimo edustaa uusgotiikka, sekä jugendia (koristemuuraukset, rakennuksen elävä muoto). Jugendin mukaisesti rakennuksen vanhimman osan runko on massaltaan elävä ja valimon katon runko rytmittää rakennusta ikään kuin kolmeen osaan, jossa rakennuksen keskiosa nousee pohjois- ja eteläosia korkeammalle harjakorkeudelle. Lähes kuin jugendin luontoaiheita mukaillen valimon rakennuksen massa kulkee joen rytmin mukaan. Myöhemmin lisätty, niveltynyt runko-osa lisää vaikutelmaa.

Eteläisen julkisivun koristeelliset pilarit voi nähdä eräänlaisena Nordstrandin pastissina uusgoottilaisesta Keski-Porin kirkosta, jonka valurautaisen tornin Porin Konepaja valmisti ensimmäisinä tilaustöinään. Vanhan valimon suunnitellut John Nordstrand oli monipuolinen arkkitehti, jonka käsialaa ovat muun muassa Reposaaren kirkko, Reposaaren palokunnantalo ja Mäntyluodon puukoulu.

Valimon alkuperäisosan (1903) massa muodostuu suorakaiteen muotoisesta tehdashallista, joka oli jaettu kolmeen osaan sekä pienemmästä rakennusosasta rungon keskiosan vaiheilla, johon arkkitehti oli suunnitellut muun muassa lämmityshuoneen ja konehuoneen. Tehdastiloihin suunniteltiin puhdistamo ja kokoamo.

Nordstrandin suunnittelema tehdasrakennus aloitti Konepajan alueella

arkkitehtien käytön suunnittelussa ja antoi painoarvon tehdasrakennusten edustavuudelle (toiminnallisuuden lisäksi), kun Konepajan aiemmat rakennukset olivat olleet arkkitehtonisesti yksinkertaisempia ja vaatimattomampia ja yksinomaan tarpeeseen syntyneitä. Ensimmäisten teollisuusrakennusten suunnittelijoina toimi usein laitetoimittajat tai tehtaiden tekniset johtajat, jotka suunnittelivat rakennukset koneiden ympärille.

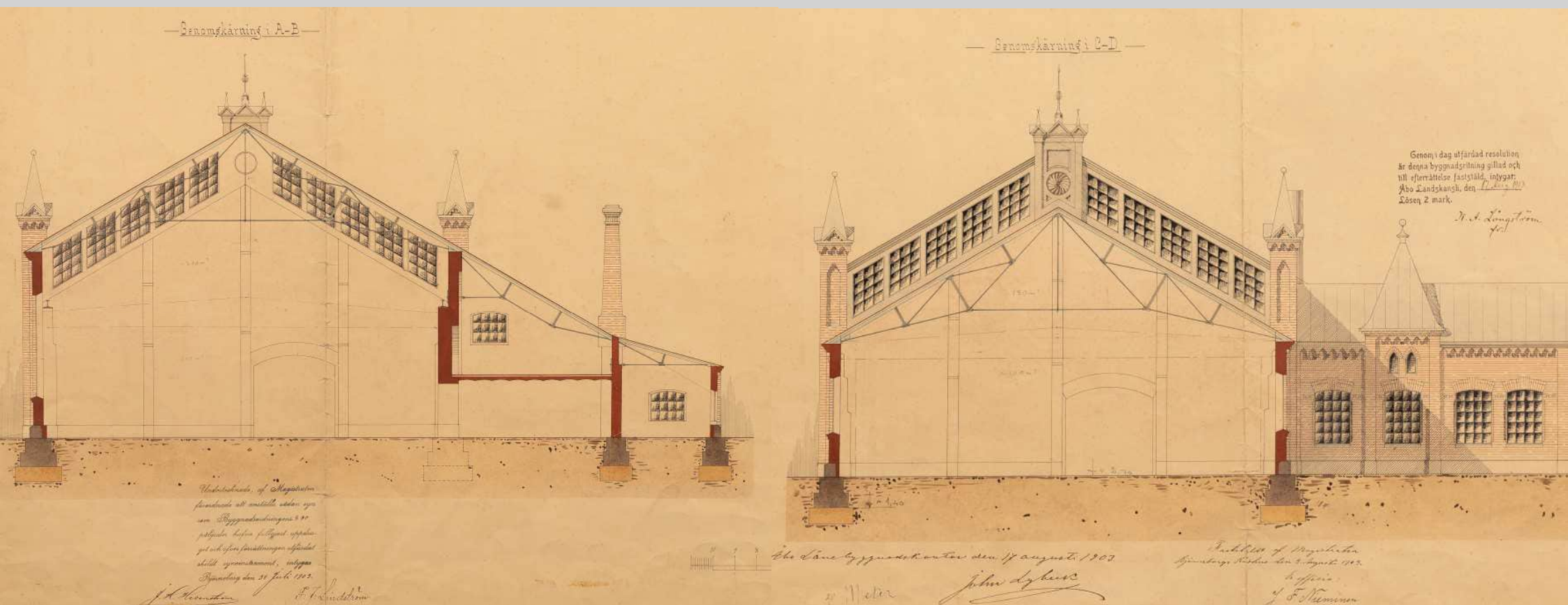

Kuva 27. Konepajan nykyiseen pohjaan on hahmoteltu ensimmäinen rakennusvaihe ruskella värillä. Kuva: Rauli Lehtinen Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto. Merkinnät pohjaan selvityksen tekijän.

— Fasad emok Indus krigatan —

Johan Nordstrandin suunnittelema fasadi kohti etelää vuodelta 1903. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Valimon leikkauspierros vuodelta 1904. Rakennuksen itäpuolella sijainnut poikkipäätymäinen osa jäi vuonna 1914 toteutuneen laajennuksen alle. On hyvin todennäköistä, että poikkipäädyn rakennusosia hyödynnettiin laajennuksessa. Kuva: Rosenlew-museon arkisto.

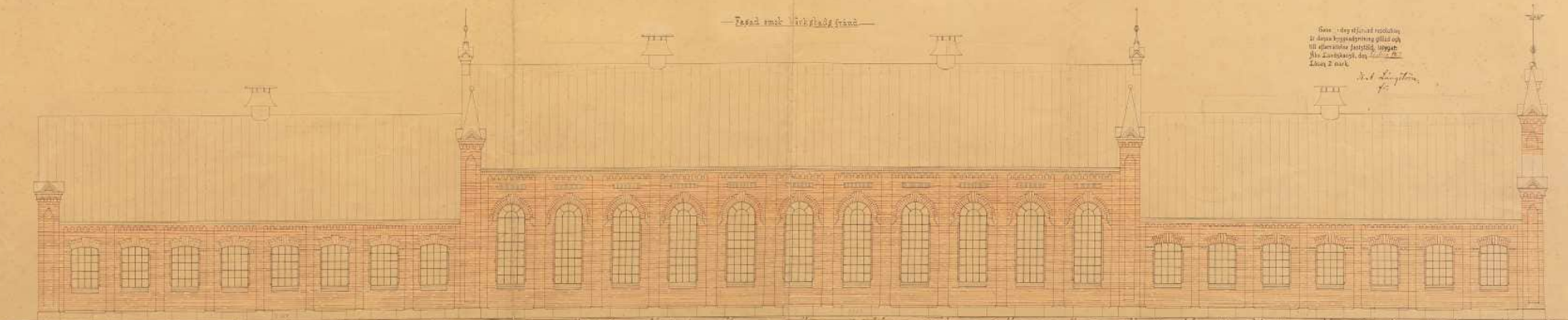
XXI - 11: N

— Valimon käll en ny stjärtebyggnad af sten å Björneborgs Mek. Verkstads område i st. Stadsdelen af Björneborgs stad —

— Takad emot verkstads fränd —

Öfver den stjärte byggnaden
är denna byggnad utbyggd och
allt af en större fasthet, byggnad
den är byggd af sten
Längd 2 mark.

Öfver denna byggnad
är denna byggnad utbyggd och
allt af en större fasthet, byggnad
den är byggd af sten
Längd 2 mark.

Byggnaden grundades under Kong. Majestätens befallning den 17 augusti 1883
Linné

Johannesson

Byggnaden grundades under Kong. Majestätens befallning den 17 augusti 1883
Linné

Byggnaden grundades under Kong. Majestätens befallning den 17 augusti 1883
Linné

Nr 11 - XXII

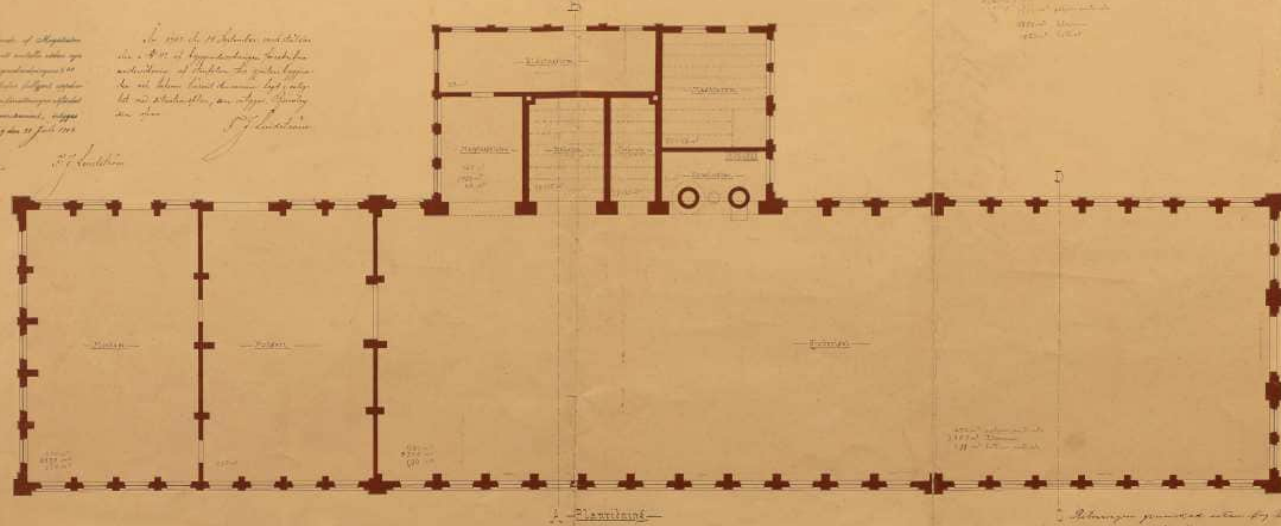
Valimon julkisivupiirros vuodelta 1904 kohti länttä. Rakennuksen massa aaltoilee, kuin vieressä kulkeva Kokemäenjoki ja tekee kookkaasta rakennuksesta linjakkaan ja elävän. Kuva: Rosenlew-museon arkisto.

N:10-XXII

— Ritning till en ny gjuteribyggnad af sten å Björneborgs Mek. Verkstads område i st. stadsdelen af Björneborgs stad —

Undersökning af byggnads
förslaget af stadsingenjör
en byggnadsingenjör
af Björneborgs stads
ingenjörskontor, utgitt
den 21 juli 1904

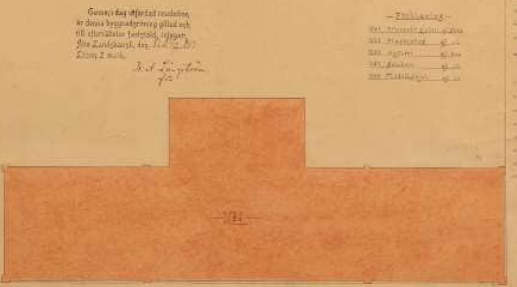
Den 1904 å 11 oktober meddelade
den 1904 å 11 september förklarade
undersökningen af byggnadsförslaget
att det skulle kunna byggas på platsen
och att planerna, som utgör förslaget
är godkända

— Planritning —

— Situationsplan för byggnaden —

Ombyggnad af gjuteri byggnaden
i stadsdelen förklarade
den 21 juli 1904
av stadsingenjörskontoret

— Planering —
1. Stadsingenjörskontoret
2. Stadsingenjörskontoret
3. Stadsingenjörskontoret
4. Stadsingenjörskontoret
5. Stadsingenjörskontoret
6. Stadsingenjörskontoret
7. Stadsingenjörskontoret
8. Stadsingenjörskontoret
9. Stadsingenjörskontoret
10. Stadsingenjörskontoret

Byggnaden grundad efter det förslaget, som lämnades till stadsingenjörskontoret den 17 augusti 1904.

J. Rosenlew

Byggnad den 21 juli 1904

N:10-XXII

N:10-XXII

Valimon pohjapiirros vuodelta 1904 kohti länttä. Rakennuksen eteläinen osa on yhtä kookasta hallia, takaosa on jaettu kahteen pienempään halliosaan. Kuva: Rosenlew-museon arkisto.

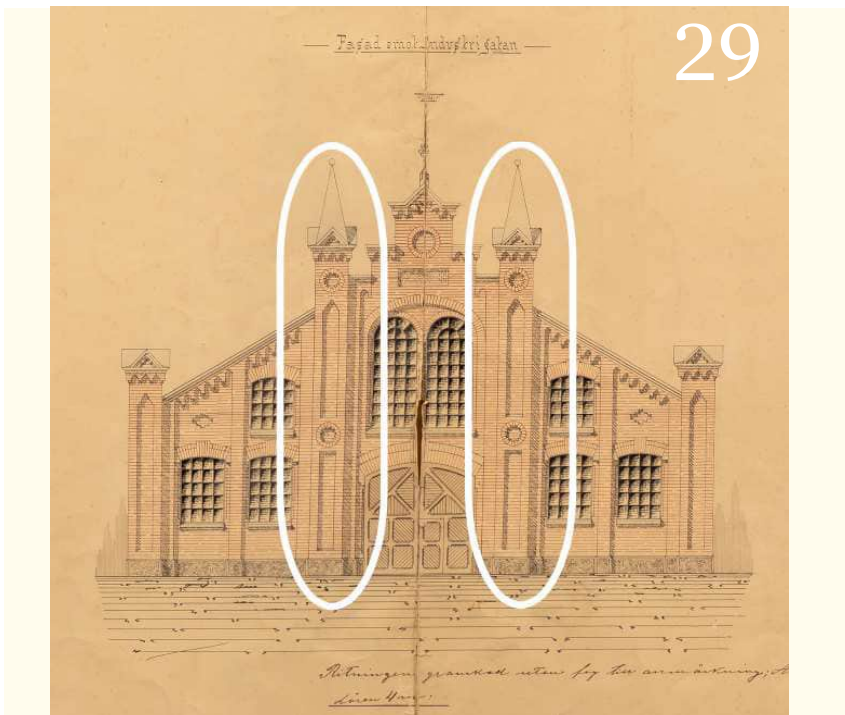
Pori - Konepaja.
Björneborg - Mek. verkstad.

Rosenlewin valimo 1920-luvun postikortissa. Teollisuus oli kaupungin kannalta merkittävä kasvutekijä ja edustavia teollisuusrakennuksia oli ilo esitellä. 1920-luvulla valimossa on ollut tiilikate ja katolla savupiiput. Myöhemmissä kuvissa näkyviä kattoikkunoita ei vielä näy. Sen sijaan rungon keski-osan kattoikkunat ovat osa alkuperäistä ilmettä. Kuva: Satakunnan Museon kuva-arkisto.

28

29

30

Kuva 28. Valimo etelästä kuvattuna, uusgoottilaiset pylväät ympyröity.

Kuva 29. Vuoden 1903 alkuperäissuunnitelmat, joissa pylväät rytmittävät julkisivua.

Kuva 30. Keski-Porin kirkko, jonka uusgoottilaiset pylväät ympyröity.

Valimo kuvattuna 1900-luvun alussa, ennen kuin vuonna 1914 rakennusta laajennettiin itää kohden. Valimon eteläsivulla oleva sisäänkäynti (myöhemmin poistettu) näkyy kuvassa selvästi. Kuva: Satakunnan Museon kuva-arkisto.

Näkymä läheltä nykyistä Linnasiltaa vuonna 1914. Valimo on Konepajan alueen kookkain ja näyttävin rakennus, jonka harjakorkeus nousee ole-massa olevan rakennuskannan yläpuolelle. Rannan edustalla on laitureita. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Valimon asema Porin Konepajan tehdasprosessissa oli keskeinen. Konepajalla oli ollut valimo jo aiemmin, sillä ilman valimoa eli raudan sulattamoa tehtaan toiminta ei olisi ollut mahdollista. Vanha valimo sijaitsi suurin piirtein nykyisen (valm. 1917) konttorirakennuksen paikalla.

On merkittävää, että Rosenlew rakennutti valimon juuri 1900-luvun alussa, sillä Porin Konepajalla meni taloudellisesti heikosti 1900-luvun alun ensimmäisinä vuosina. Tästä huolimatta yritys halusi panostaa Konepajan rakennuskantaan, sillä rakennuskannan uusiminen ja tuotantotiloihin satsaaminen oli myös kasvun edellytys. Valimon uusimiseen saattoi vaikuttaa myös tehtaan uusi isännöitsijä insinööri Hugo Linde-

berg, joka aloitti tehtaan tuotannon laajan uudelleenjärjestelyn ja erityisesti vakiovalutuotteiden valmistamisen.³⁶ Uuteen valimoon hankittiin 1900-luvun alun nykyaikaisimpia laitteita kuten hydraulisia kaavauskoneita ja hiekanvalmistuskoneita. Lisäksi aloitettiin aiempaa suurimittaisempi maatalouskoneiden valmistus. Konepajan valikoimaan kuului puimureita, käsikäyttöisiä silppukoneita, myllyjä, hevoskiertoja ja myöhemmin pienten lokomobiilien ja raakaöljymoottoreiden valmistus.³⁷ Valimoon käytetyt tiilit saatiin todennäköisesti Rosenlewin omalta tiili-tehtaalta Ulasoorista, joka oli toiminnassa 1899-1964.

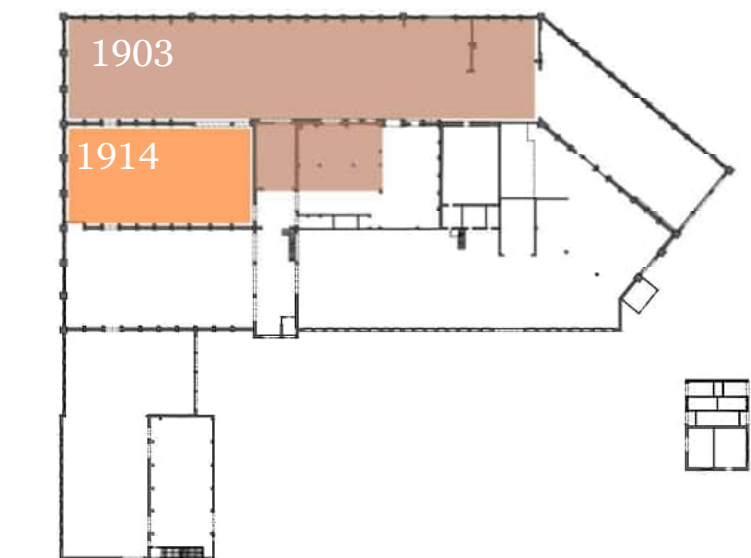
36 Työ ja Toimi, 2/1958.

37 Työ ja Toimi, 2/1958.

Valimo laajenee 1914

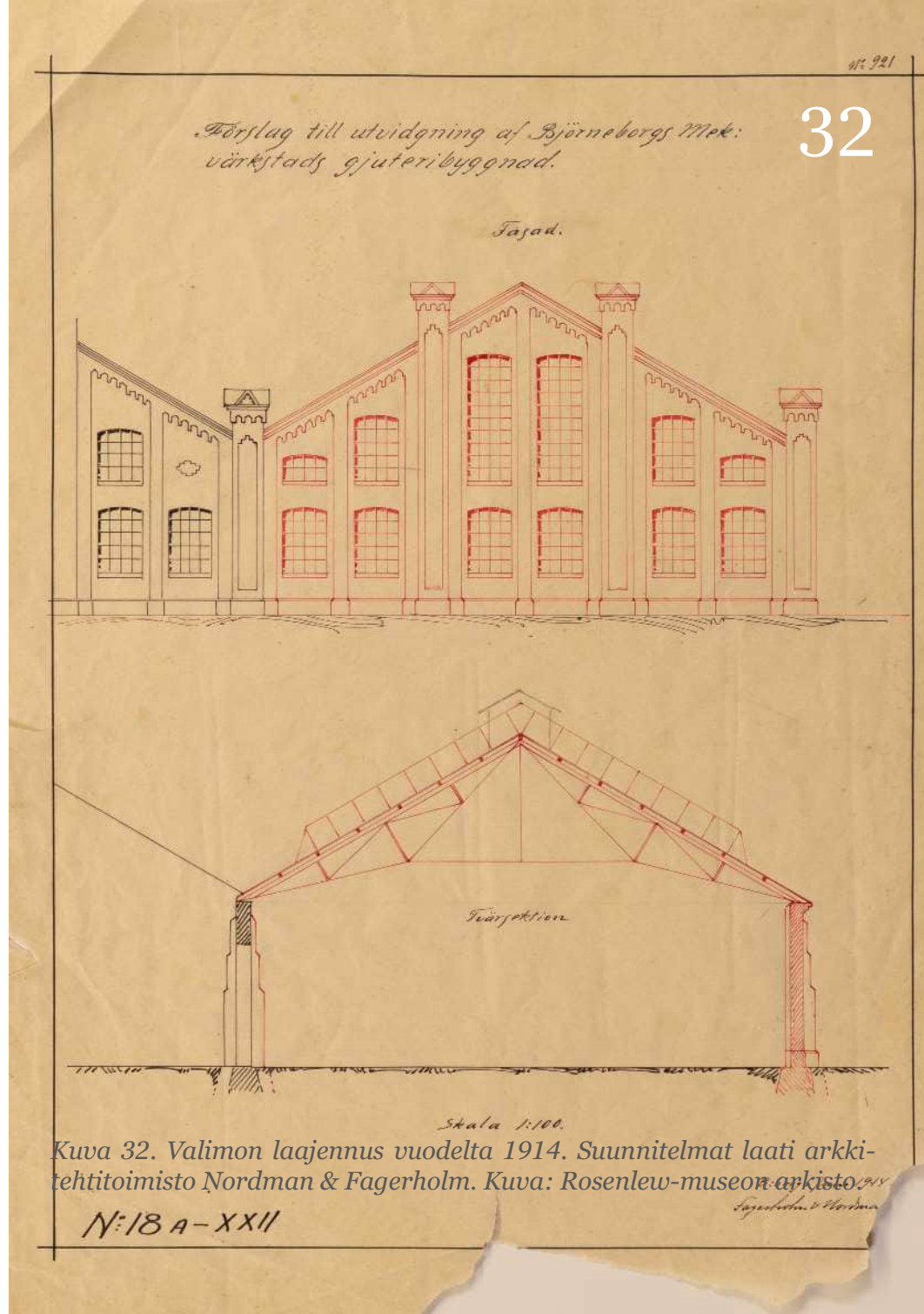
Konepajan tilauskanta vahvistui 1910-luvulla, mitä vauhditti ensimmäinen maailmansota. Vuonna 1911 Porin Konepaja alkoi valmistamaan polttomootoreita maatalouden tarpeisiin. Konepajan tuotantoon kuuluivat vahvasti myös talousvalutuotteet. Vuonna 1914 valimoa laajennettiin itään. Valimon tuotteiden kysyntä oli kasvanut kymmenessä vuodessa niin, että tiloja oli kasvatettava kolmasosalla entisestä.³⁸

Arkkitehtitoimisto Fagerholm ja Nordmanin suunnitelmista jäljellä on vain julkisivu- ja leikkauskuvat, mutta ei pohjakuvaa. Ei ole siis tietoa, mitä toimintoja rakennuksen sisätiloihin suunniteltiin, myöskään ar-
38 Satakunnan Sanomat 4.10.1914, nro 114.

31

Kuva 31. Nykyiseen pohjaan hahmoteltu vuoden 1914 tilanne. Kuva: Rauli Lehtinen Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto. Merkinnät pohjaan selvityksen tekijän.

Kuva 32. Valimon laajennus vuodelta 1914. Suunnitelmat laati arkkitehtitoimisto Nordman & Fagerholm. Kuva: Rosenlew-museon arkisto

kistoaineisto ei anna vastausta tilojen sijoittelusta. Fagerholm & Nordmanin piirtämässä leikkauskuvassa näkyy kuitenkin rakennuksen hieno kattorakenne, joka on edelleen nähtävissä sisätiloissa.

Vuoden 1914 kesäkuussa laadituissa piirustuksissa rakennuksen katolle on suunniteltu lasiset kattoikkunat, jollaiset lisättiin vuoden 1917 laajennuksen yhteydessä myös aiemmin valmistuneen osan katolle. Vuonna 1914 aloitettu laajennus valmistui todennäköisesti viimeistään vuonna 1915.³⁹ Rakennusta laajennettiin tällöin vuoden 1903 poikkipäättyyn saakka. Vuoden 1914 heinäkuussa syttyi ensimmäinen maailmasota,

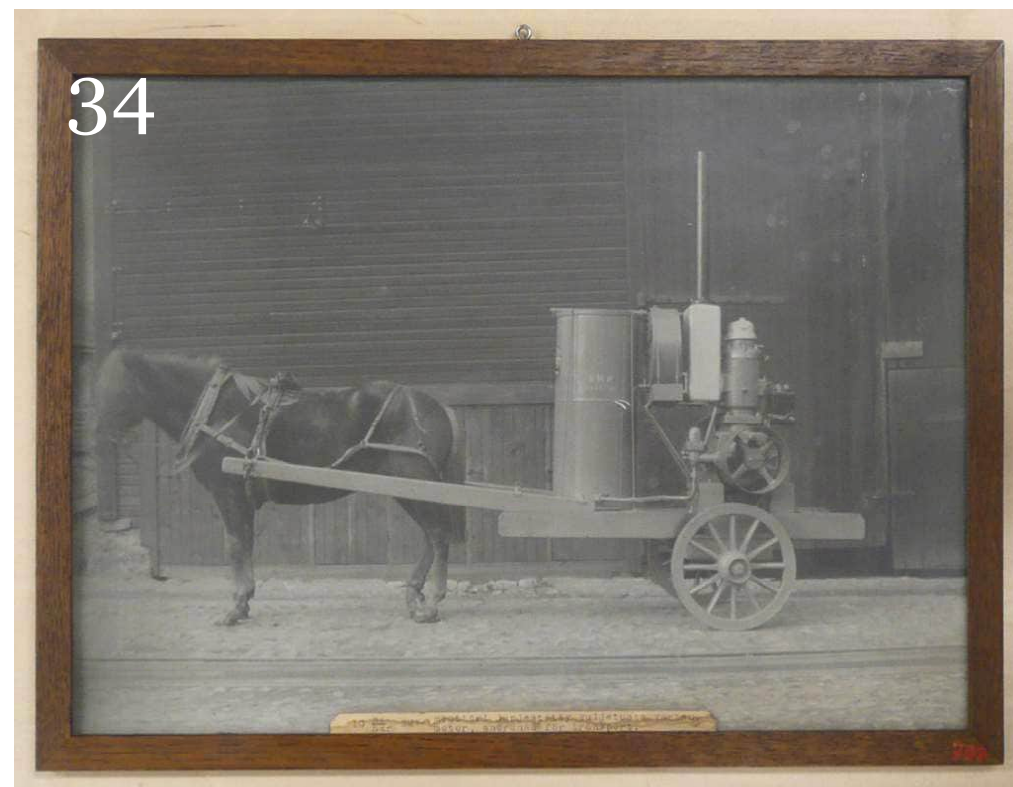
³⁹ Lokakuussa 1914 rakennus oli jo vesikatossa, kts. Satakunnan Sanomat 4.10.1914, nro 114.

joka päättyi draamattisesti kolmen suurvallan romahtamiseen ja uusien valtioiden syntymiseen. Suomen itsenäistymisen ja Venäjän tilausten hiipuminen tarkoitti Konepajalla myös tuotannon uudelleen järjestelyä. Ensimmäinen maailmansota alun laman jälkeen ei tarkoittanutkaan laskusuhdannetta Konepajalle, vaan sota-aika oli taloudellisesti hyvä ja avasi mahdollisuuden valimon laajentamiselle. Porin Konepaja valmisti Venäjän armeijalle miinalaivoja, ponttoonisiltoja, vaunuja ja kärrynpyöriä.⁴⁰

⁴⁰ Työ ja Toimi, 2/1958.

Kuva 33. Mies esittelee valettua ratasta valimon edustalla 1900-luvun alussa. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Kuva 34. Hevonen ja kärryissä BMW-moottori. Kuva on 1900-luvun alusta. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Mies seisoo valimon tiloissa arviolta 1910-luvulla. Taustalla näkyy Porin Konepajan valmistamia äkeitä. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Laajennus 1917

Vuonna 1917 rakennusta laajennettiin jälleen. Poikkipäätyosan rakenteet jäivät laajennuksen sisään niin, että katto laski idän puolella pulpettikattomaisesti alaspäin. Rakennuspiirustukset laajennukselle laati Rosenlewin rakennustoimisto, jossa suunnittelua tehtiin arkkitehti Torkel Nordmanin johdolla. Valimoa jatkettiin itään yhdellä harjakattoisella osalla, joka tyyllisesti edusti samaa uusgoottista tyyliä, kuin alkuperäisosa. Osa vanhan osan katteesta muutettiin huopakatteeksi ja katolle rakennettiin kattolyhdyt. Uudisosa ulottui vuonna 1903 valmistuneeseen poikkipäätyyn saakka, joka liitettiin uudisosaan. Rakennuksen pohjoinen julkisivu ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa muuttunut.

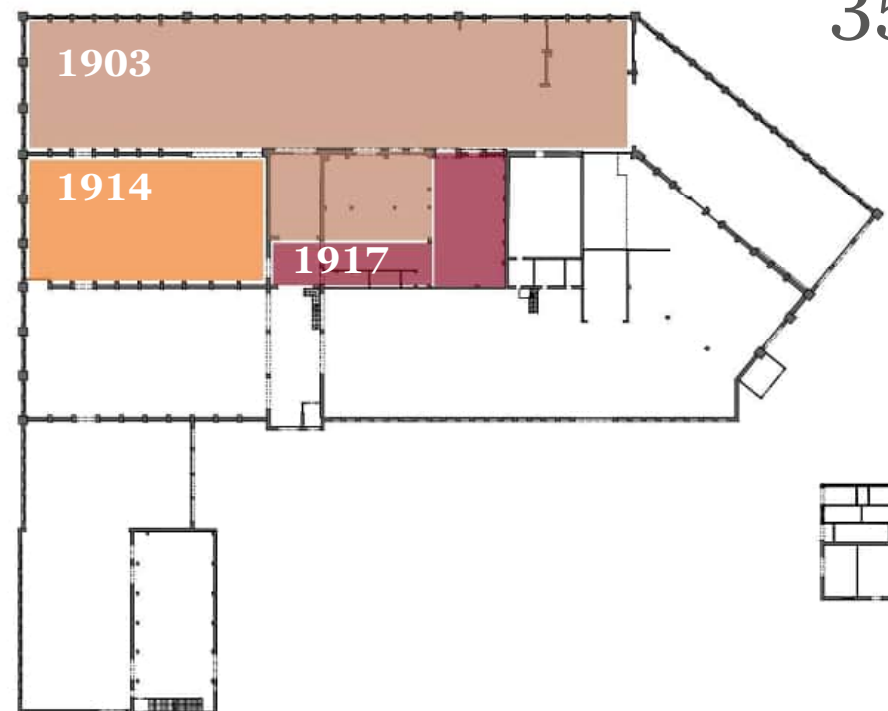
Osa 1910-luvun laajennuksista johtui myös valimolla 1910-luvulla tapahtuneista jatkuvista tulipaloista, jotka aiheuttivat paitsi aineellisia vahinkoja, myös taloudellista tappiota, kun valimon työt jouduttiin pysäyttämään. Satakunnan Sanomien mukaan vuosien 1915-1919 välillä valimolla oli sattunut neljä tulipaloa, joista helmikuussa 1919 tapahtunut tulipalo oli erityisen tuhoisa.⁴¹ Se poltti valimon katon suurelta osin, mutta sanomalehden mukaan palava katto ei kuitenkaan romahtanut valimon nostokurjen päälle. Katto oli syttynyt palamaan todennäköisesti sulatusuunin päällä olevasta hiilitomusta. Aiemmin, tammikuussa 1918 tulipalo oli saanut alkunsa liian kuumasta uunista valimon tiloissa.⁴²

Laajennus 1919

Vuonna 1919 valimoa laajennettiin jälleen. Samalla rakennusta todennäköisesti jälleenkorjattiin tulipalon vuoksi. Rakennus laajeni kohti itää uudella harjakattoisella osalla. Idän lisäksi valimo laajeni pohjoiseen, jolloin rakennukset niveltivät. Vuosien 1917 ja 1919 laajennusosien arkkitehtuuri oli aiempaa hillitympää, jossa liiat koristeaiheet oli tiputettu pois. Rakennuksesta ei ole pohjapiirustusta, josta selviäisi mitä toimintoja laajentunut valimo piti sisällään valimotoiminnan lisäksi. Vuoden 1919 laajennuksen sisälle jäi todennäköisesti vuoden 1903 poikkipäädyin rakenteet, sillä rakennusmateriaalit olivat kalliita ja ra-

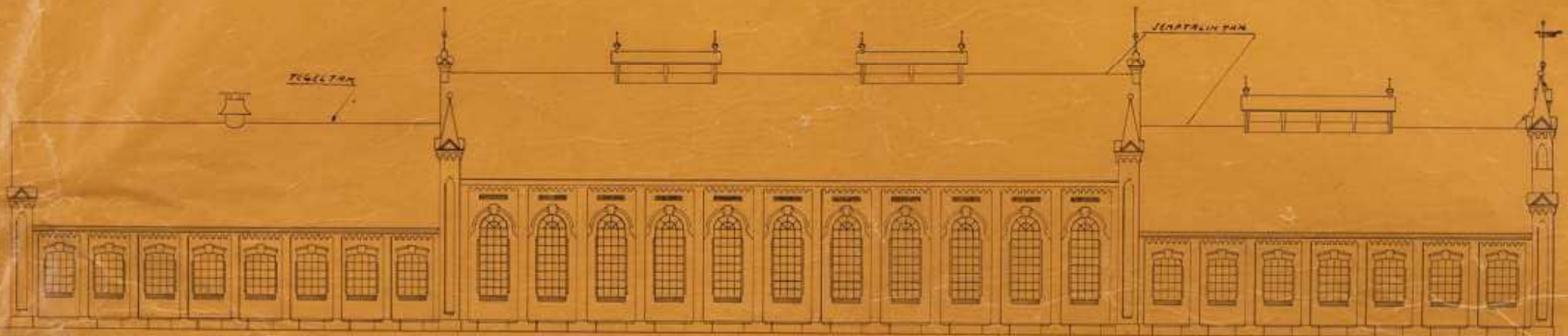
41 Satakunnan Kansa 11.2.1919.

42 Satakunnan Kansa 30.1.1918.

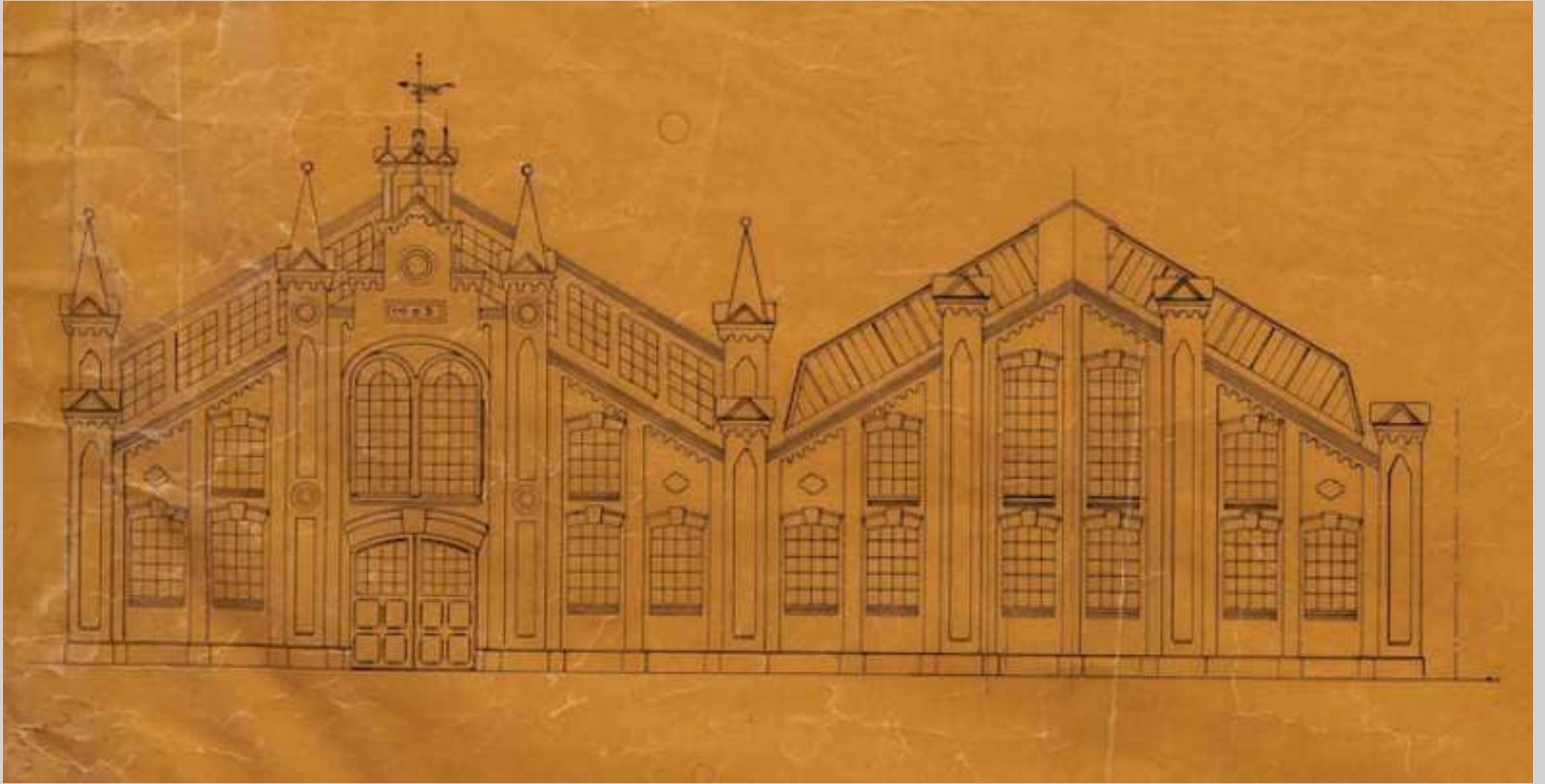

35

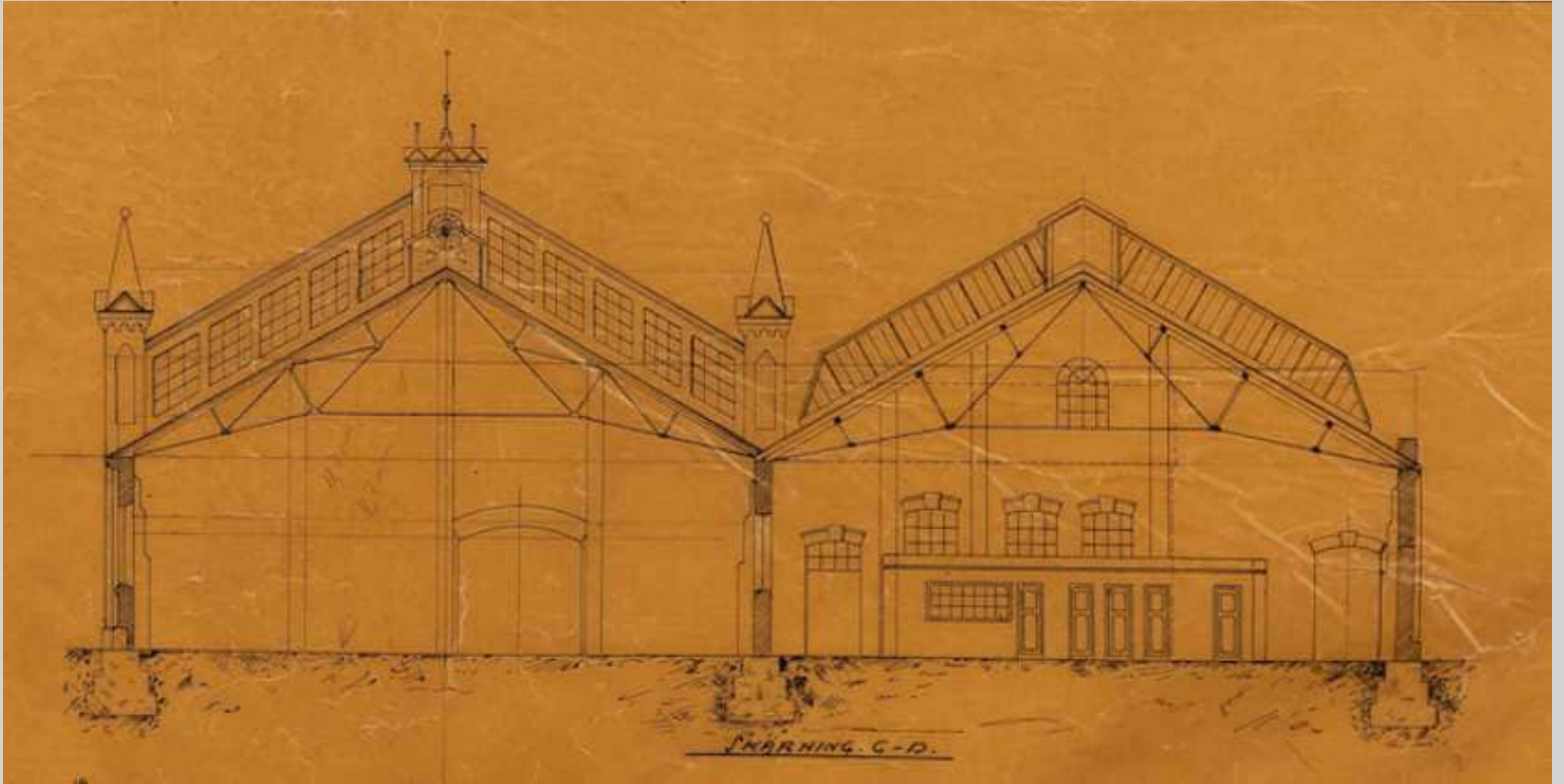
Kuva 35. Nykyiseen pohjaan hahmoteltu vuoden 1917 tilanne. Kuva: Rauli Lehtinen Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto. Merkinnät pohjaan selvityksen tekijän.

Vuoden 1917 julkisivu- ja leikkauskuva. Rakennuksen pohjoispäädyn katteena on merkitty tiili, keski- ja eteläosan katteeksi bitumihuopa. Huopa oli paloturvallinen vaihtoehto ja luultavasti valikoitui katemateriaaliksi jatkuvien tulipalojen vuoksi. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Vuoden 1917 julkisivukuva kohti etelää. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

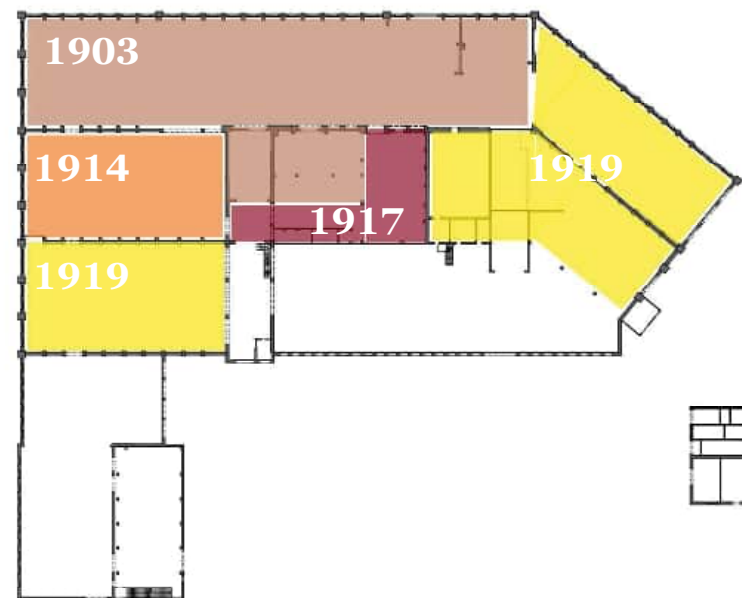

Vuoden 1917 leikkauskuva. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

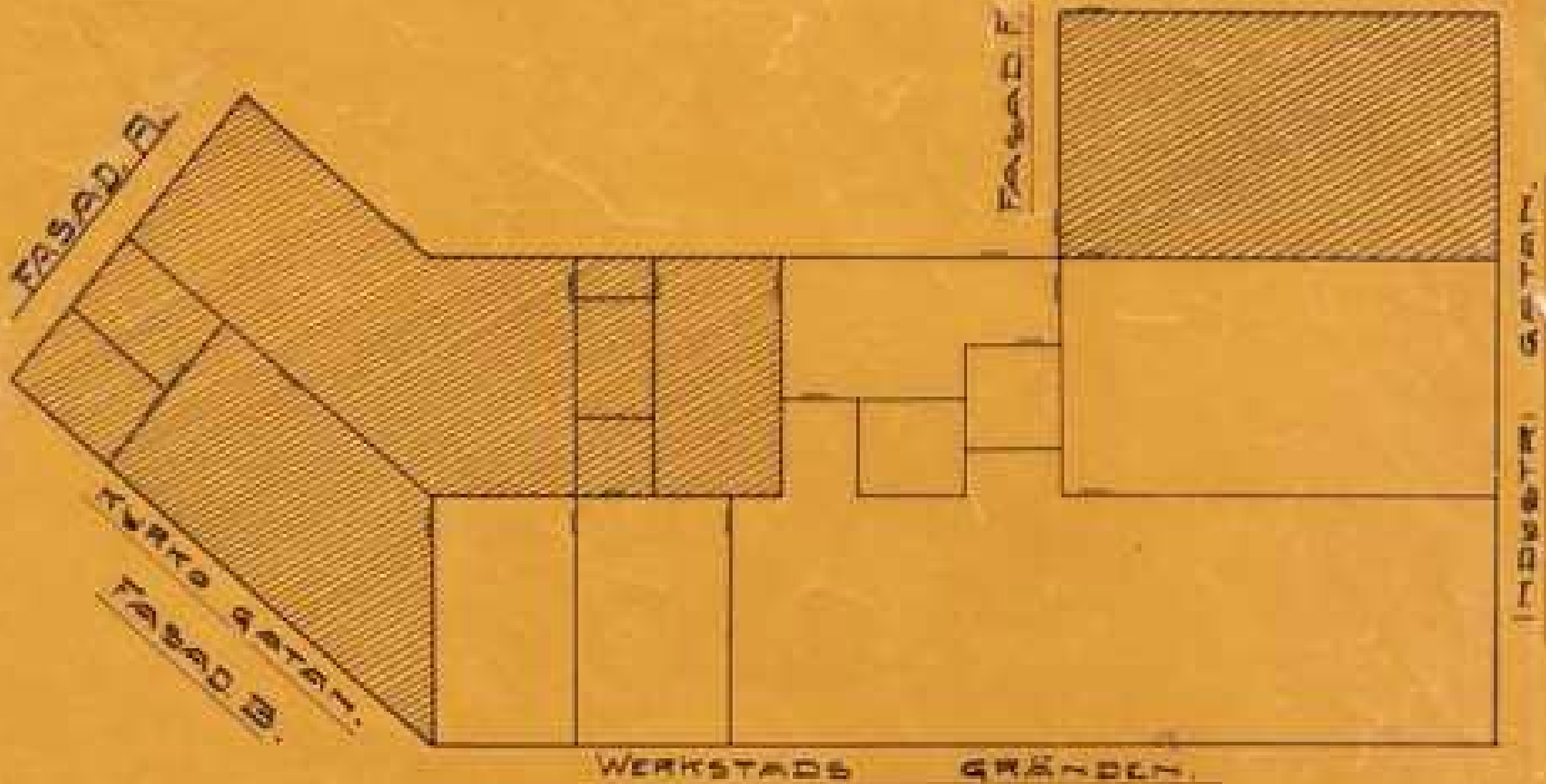
kentämisen suhteen oltiin taloudellisia. Vuoden 1903 alkuperäisosien kantavat rakenteet ovat tallella rungon sisässä.

1910-luvun jälkipuoli oli kasvun aikaa niin taloudellisesti kuin rakennuskannankin osalta. Valimon lisäksi Konepajan rakennuskantaa uusittiin muiltakin osin: vuonna 1916 valmistui konttorirakennus vanhan puurakenteisen konttorin tilalle ja vuonna 1917 viilaverstas, jotka molemmat edustavat tyyllisesti klassismia.

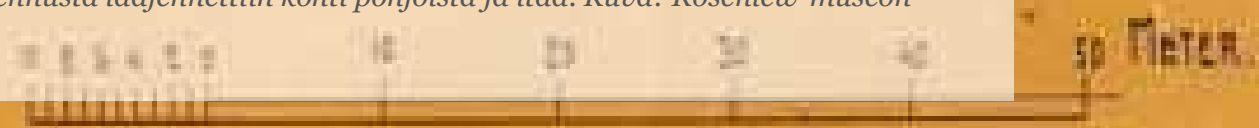
Rakennukset osuvat Rosenlewin ensimmäisen maailmansodan aikaisiin kasvunvuosiin, joita vauhditti Venäjän sotateollisuus. Ensimmäisen maailmansodan, Venäjän keisarikunnan luhistumisen ja Suomen itsenäistymisen jälkeen Porin Konepajan oli etsittävä tuotannolle uutta suuntaa, joka kohdistui kotimaan markkinoille. Iso osa Konepajan tuotteista oli suunnattu kotitalouksille ja vapaa-aikaan, mutta toinen painopiste oli maataloudessa, kolmas painopiste oli moottorit. Konepaja teki myös erilaisia korjaustöitä.

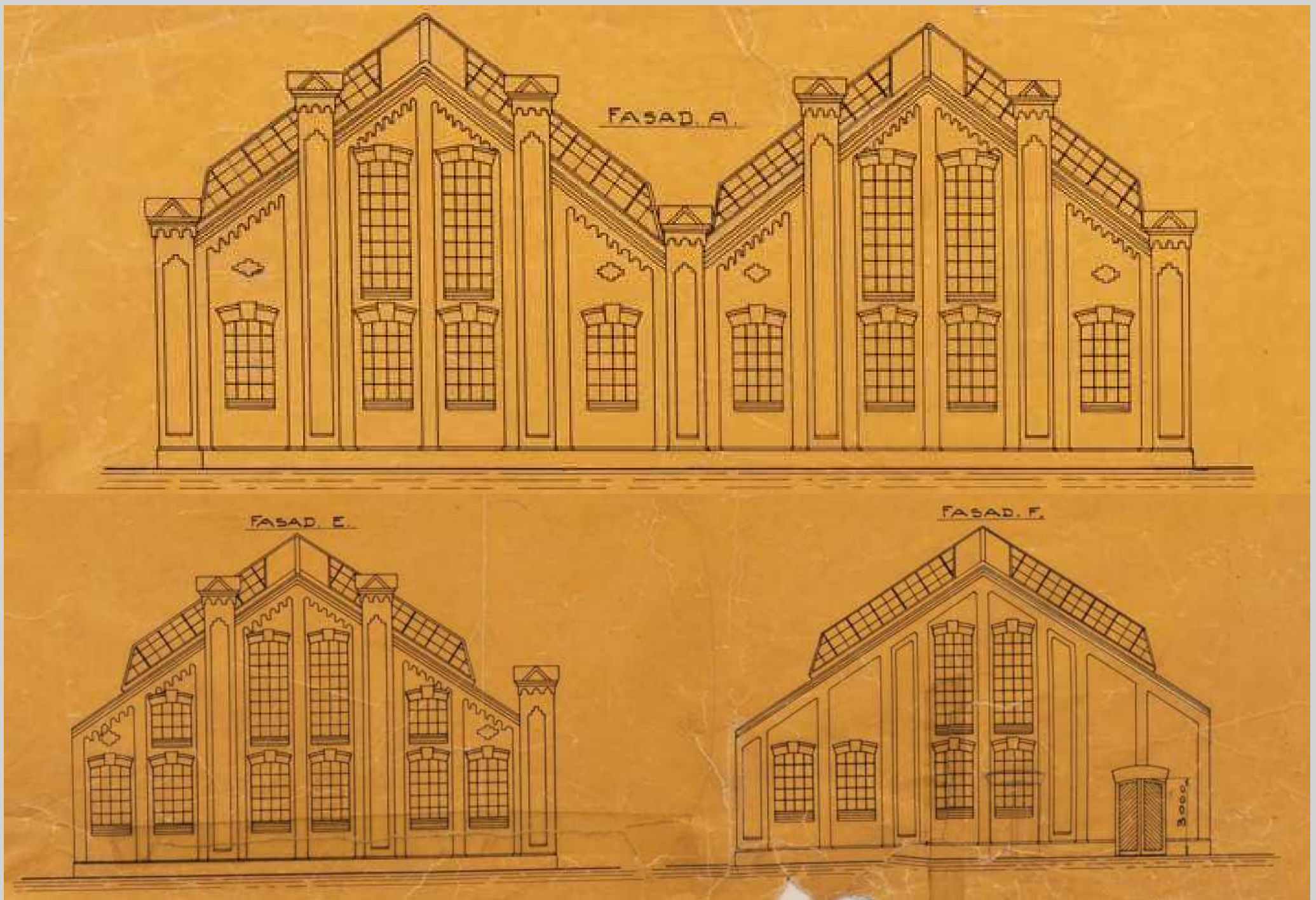

Kuva 36. Nykyiseen pohjaan hahmoteltu vuoden 1919 tilanne. Kuva: Rauli Lehtinen Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto. Merkinnät pohjaan selvityksen tekijän.

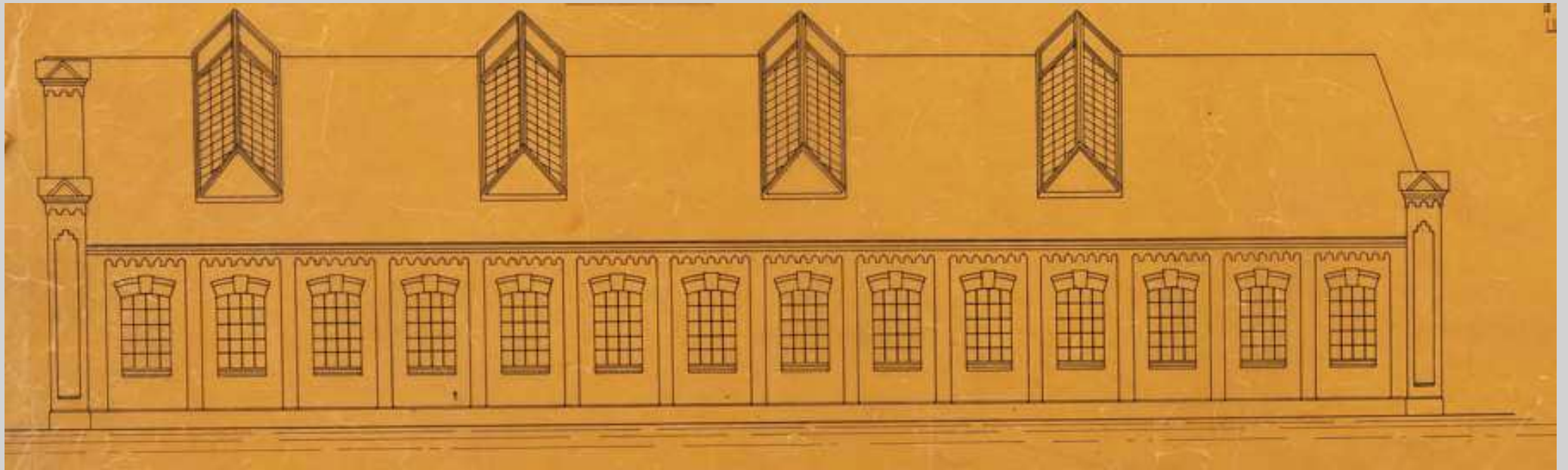

Pohjapiirros vuodelta 1919, jolloin rakennusta laajennettiin kohti pohjoista ja itää. Kuva: Rosenlew-museon arkisto.

Laajennusosan piirustukset vuodelta 1919. Yläpuolella fasadi kohti pohjoista, alapuolella fasadi E kohti etelää ja fasadi F kohti pohjoista.

Laajennusosan fasadi idän puolelta vuodelta 1919. Katolle oli piirretty harjakatolla varustetut kattoikkunat. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Valimo kuvattuna sisätiloista vuonna 1927. Katonrajasta valoa tuovat kattoikkunat ja itäseinällä on kookas huuva. Päätyseinässä näkyy pariovet kohti etelää. Kuva: ?

Porin Konepajan tunnus lienee piirretty 1920-1930-luvulla, sillä kuvasta puuttuu vielä vuoden 1938 laajennus. Kuva: Olli-Matti Leinin yksityisalbumi.

Valimo tuottaa koneita maataloudelle; 1930-luvun laajennus

Heinäkuun 8. vuonna 1935 syttyi tulipalo Porin Konepajan Valimolla.⁴³ Päivällä ei oltu käyty hellelukemissa, mutta ehkä kuitenkin heinäkuinen kesän lämpö auttoi nostattamaan valimon katolle kipinöitä, jotka sytyttivät rakennuksen tuleen.⁴⁴ Konepajan henkilökunta oli valppaana ja sai tulen sammutetuksi omilla ruiskuillaan ennenkuin kaupungin palokunta ehti paikalle. Ei ole tietoa, missä osaa valimoa tarkalleen tulipalo syttyi, mutta rakennuksen pohjoispäädyn Valajankadunpuoleinen osa on tyyllisesti yksinkertaisempi, kuin vieressä oleva, vuonna 1919 valmistunut osa. Saattaa olla, että pohjoispääty on kärsinyt tulipalosta ja rakennettu uudelleen.⁴⁵ Lisäksi päädyssä käytetty tiili on vaaleampaa, kuin muualla rakennuksessa ja päätyyn vuonna 1919 suunnitellut koristeaiheet puuttuvat.

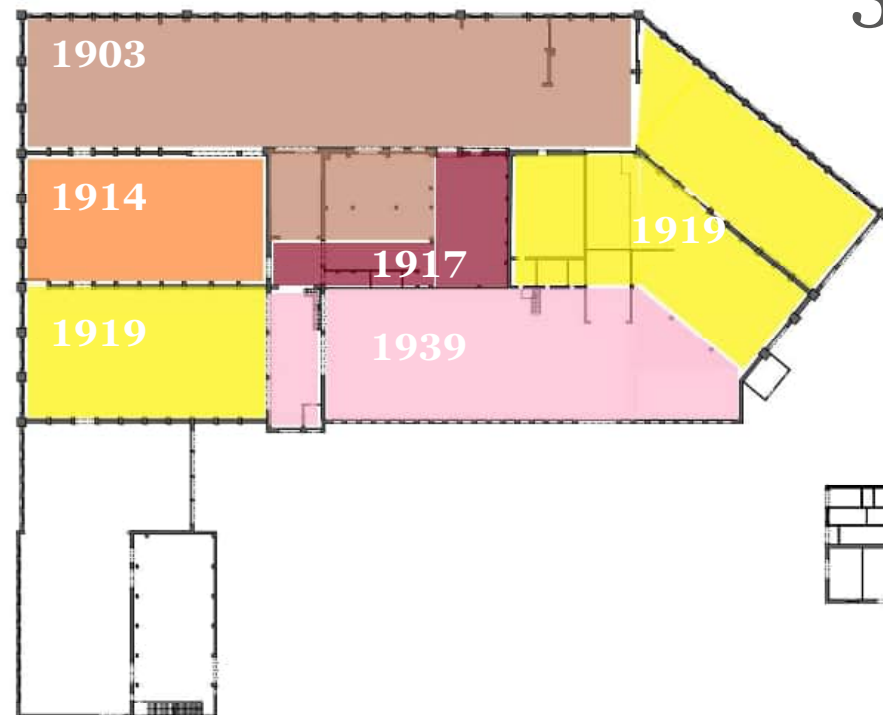
Globaali talous ei ollut erillään Porin Isosannan saareltakaan ja 1920-luku toi mukanaan maailmanlaajuisen laman, jonka vaikutusta lisäsivät kotimaan huonot satovuodet. Laman myötä moottoreiden ja kotitalouslaitteiden kysyntä pysähtyi ja vuodet 1930-1932 olivat tappiollisia Konepajalle. Talous nytkähti 1930-luvun alun kurjien vuosien jälkeen kuitenkin eteenpäin ja puukauppojen vauhdittuminen vuonna 1932 toi rahaa maanviljeloille. Samalla se tarkoitti kysynnän kasvua Konepajan maataloustuotteille.

Vanhan Valimon seuraava laajennus valmistui 1930-luvun lopulla, juuri ennen marraskuussa alkanutta talvisotaa. Laajennuksen tarkoituksena oli uudistaa ja tehostaa valimon toimintaa. Kun aiemmin valimotyötä oli tehty käsityönä, oli tekniikka kehittynyt 1930-luvulla niin paljon, että valimolla tarvittiin tilaa uusille tuotantokoneille. Väheksyä ei voi myöskään hygienian ja puhtauden merkitystä, jota painotettiin paitsi tuotannossa, myös työntekijöiden sosiaalilojen rakentamisessa. Vuonna 1939 valimoa laajennettiin niin, että vuonna 1919 valmistunutta osaa

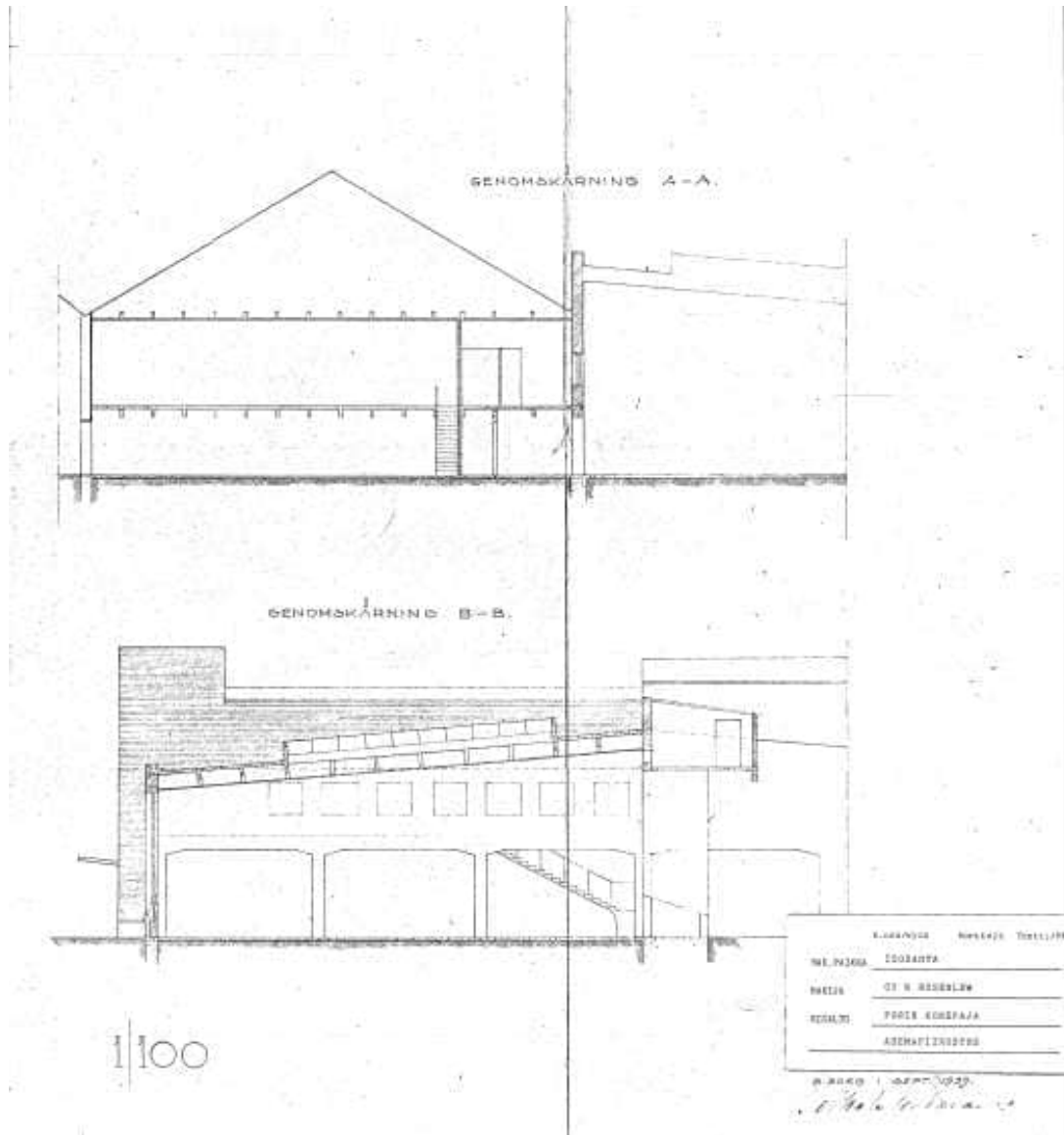
43 Satakunnan Kansa 9.7.1935, nro 155.

44 Etelä-Suomen lämpötila tarkistettu: <https://kilotavu.com/fmi-tilastot.php?paiva=08&kuukausi=07&vuosi=1935>

45 1939 syttyi talvisota, mutta Rosenlewin Konepajan rakennukset eivät kokeneet sodassa vaurioita lukuun ottamatta sirpalesuojaa.

Kuva 37. Nykyiseen pohjaan hahmoteltu vuoden 1939 tilanne. Kuva: Rauli Lehtinen Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto. Merkinnät pohjaan selvityksen tekijän.

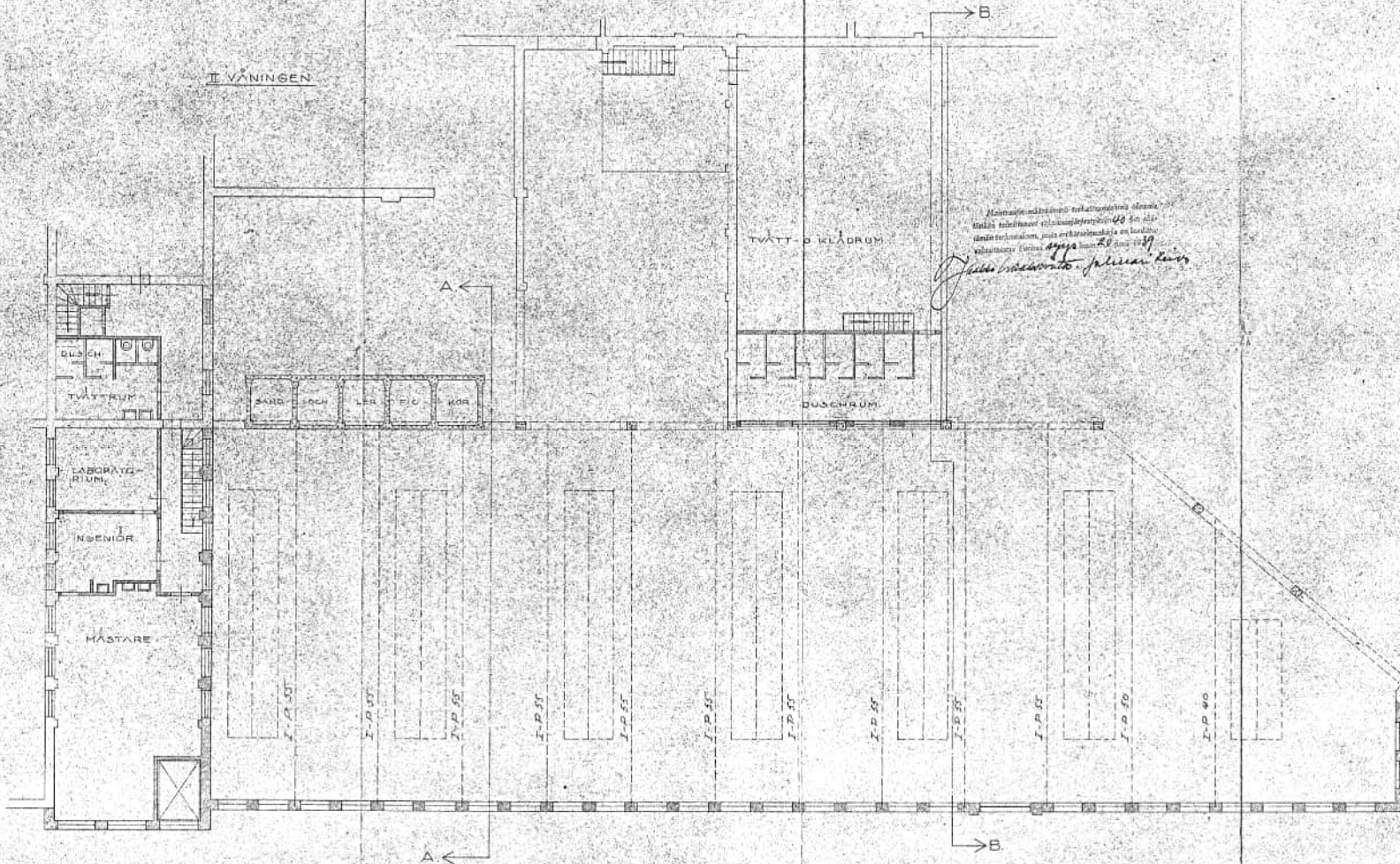
WR & Co. A B, B-BORGS MEK. WERKSTAD

RITNING TILL GJUTERTILLBYGGNAD

1100

Skissens utarbetnings datum
 Ritnings nr. 4772
 Skissens nummer 11
 Skissens namn
 Wille Reuill

II VÅNINGEN

Skissens utarbetnings datum
 Ritnings nr. 4772
 Skissens nummer 11
 Skissens namn
 Wille Reuill

K. 1000/1111	Skissens utarbetnings datum
1100	Ritnings nr. 4772
II VÅNINGEN	Skissens nummer 11
WR & C ^o . A B	Skissens namn
B-BORGS MEK. WERKSTAD	

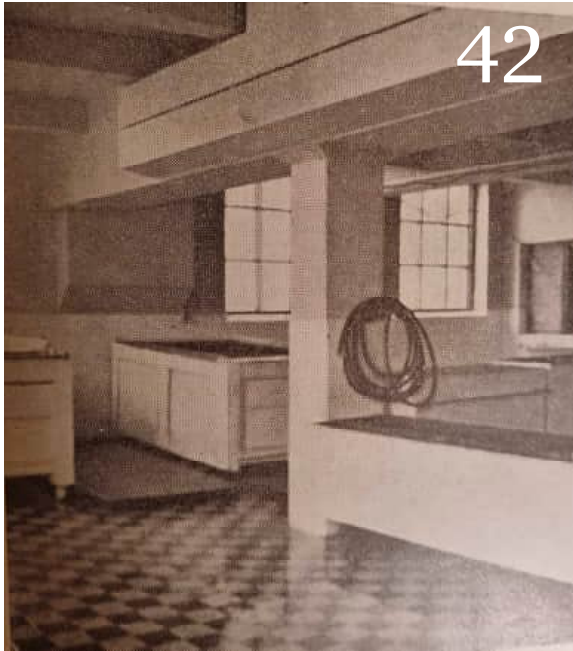
BORGS 1 SEP 1909
 Wille Reuill

Konepajan työntekijöitä työn touhussa 1930-luvulla. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Porin Mattien valmistusta vanhan valimon tiloissa 1940-luvulla. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Kuva 39. Pohjapiirros vuodelta 1939. Piirustukset: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

Kuva 40. Leikkauspiirros vuodelta 1939. Piirustukset: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

Kuva 41. Pohjapiirros II.kerroksen tiloista vuodelta 1939. Piirustukset: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

Kuva 42. Uuden niklausosaston pintoja vuoden 1941 Työ ja Toimi-numerossa 1.

Kuva 43. Asemapiirros, johon osoitettu uuden aura- ja äestehaan uudisosa. Kuva: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

Rosenlew-yhtiön henkilökuntalehti *"Työ ja Toimi"*-lehden numerossa 1941/1 kerrottiin Konepajan uusitusta nikkelöimisosastosta, jossa *"tilanahtauden pakottaman on konepajalla koko nikkelöimisosastotäydellisesti uudistettu ja nykyaikaistettu"*.⁴⁸ Artikkelin mukaan puhdistusosaston luoteiskulmasta vanhan kiiloitusosaston nk. liippauskoppi on hävinnyt ja koneet siirretty avarampaan etuhalliin. Vanhalla nikkelöimisosastolla vanhat seinät on hajoitettu ja korvattu pölytiivillä, mutta valoa läpäisevillä ruuduilla. Tarkoituksena on ollut saada nikkelöimisosasto, joka on ollut ajanmukainen *"tilava, valoisa, puhdas, raitis ja pölytön"*. Lisäksi huomiota kiinnitettiin höyryn ja puhtaan veden saantiin ja hyvään kaato- ja huuhtovesiviemäriin. Nikkelöimisosan lattiapinta-ala väliseiniä siirtämällä nousi 80 neliöön. Lattia ja seinät oli päällystetty kaakelilla ja ammeet maalattu hapon kestäväällä vaalealla maalilla.

48 Työ ja Toimi 1941/1, Rosenlew-museon kokoelmat.

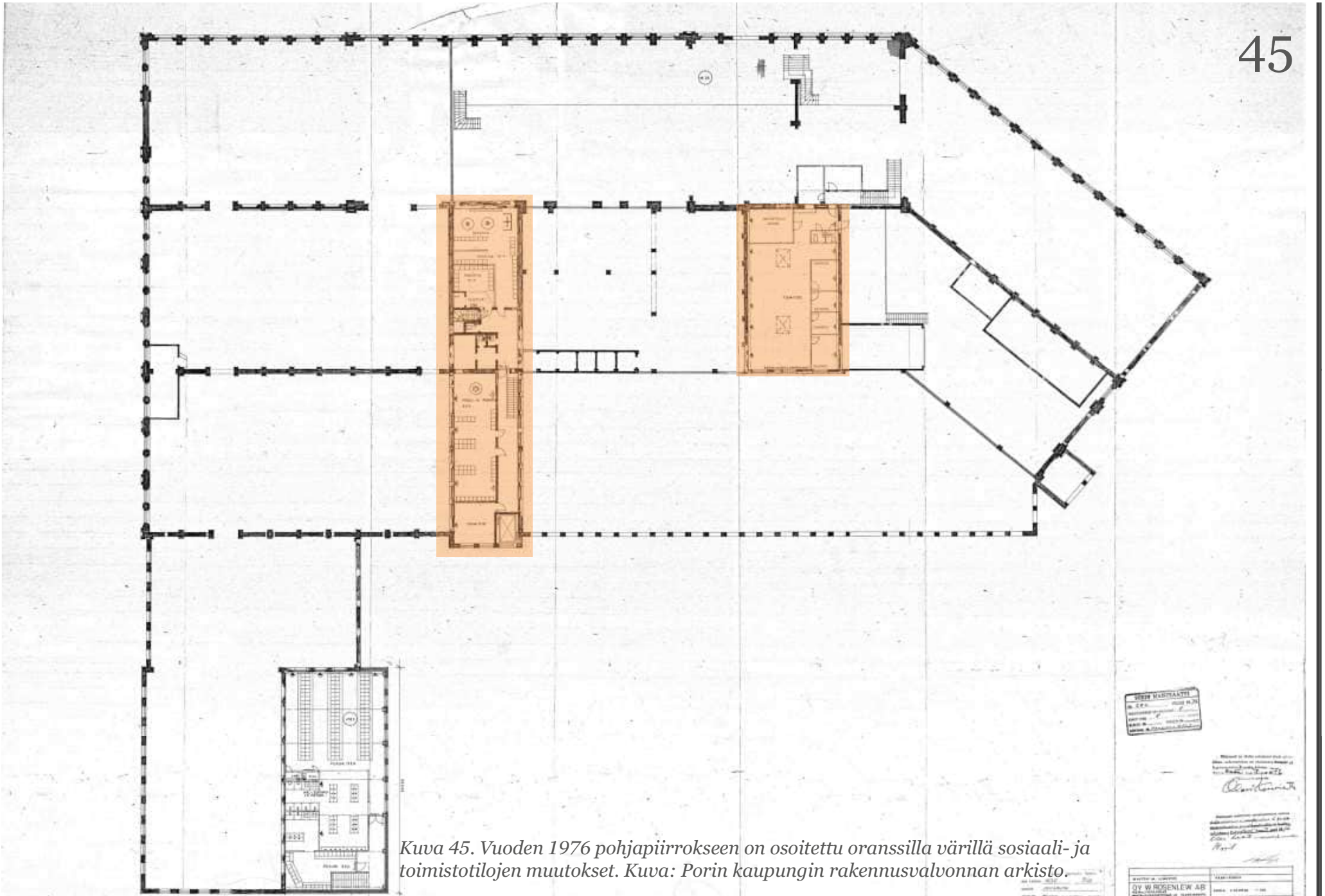

Valimo jatkaa maatalouskonetehtaana, 1960-luvun muutokset Toimisto- ja sosiaalityötiloilla 1970-luvulla

Valimo oli palvelut alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan lähes 50 vuotta, ennen kuin valimotoiminta siirrettiin 1940-luvun lopulla uuteen, vastavalmistuneeseen valimoon (1947). Vanha valimo ei kuitenkaan jäänyt vaille teollista toimintaa, vaan jatkoi sotakorvaustoiminnan päättymisen jälkeen maatalouskonetehtaana. Tällöin valimon ja höyrykeskuksen välille valmistui funkkistyylinen aura- ja äestehdas, joka liitettiin sisätiloiltaan viereiseen valimoon ja höyrykeskukseen. Rakennukset muodostivat yhdessä Osalan rakennuskokonaisuuden. Muutokset suunnitteli Rosenlew-rakennusosaston arkkitehti K.Heinävaara. Valimon arkkitehtuuriin muutos vaikutti niin, että nyt eteläpuoleinen julkisivu muodosti yhtenäisen muurimaisen vaikutelman.

Vuonna 1976 Arkkitehtuuritoimisto Reijo Louhimo Ky suunnitteli maatalouskonetehtaan ja teräsvaraston toiseen kerrokseen puku- ja pesuhuoneita sekä toimistotilat neuvotteluhuoneineen, joka aiemmin oli toiminut pesu- ja pukutiloina. Ei ole kuitenkaan varmaa, toteutuivatko valimon toisen kerroksen pukuhuoneet suunnitelmien mukaan, sillä selvitystä tehdessä tiloissa ei ollut esimerkiksi pesualtaita. Toimistotilat sen sijaan toteutuivat. 1970-luvulla tehtaassa oli runsaasti toimintaa, muun muassa kunnossapito sekä maatalouskonetehtaan hitsausosastot oli sijoitettu rakennukseen. Rosenlew-yhtiön henkilökuntalehti ”Työ ja Toimi” kirjoitti runollisesti vanhan valimon muutoksesta vuonna 1976 ”*Tehdas kuin taideteos. Auringon loisteessa koristeellinen tiilikuviointi ulkoseinissä kuin kimppu kukkia.*”

Kuva 45. Vuoden 1976 pohjapiirroksen on osoitettu oranssilla värillä sosiaali- ja toimistotilojen muutokset. Kuva: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

2000-luvulla varastotiloiksi

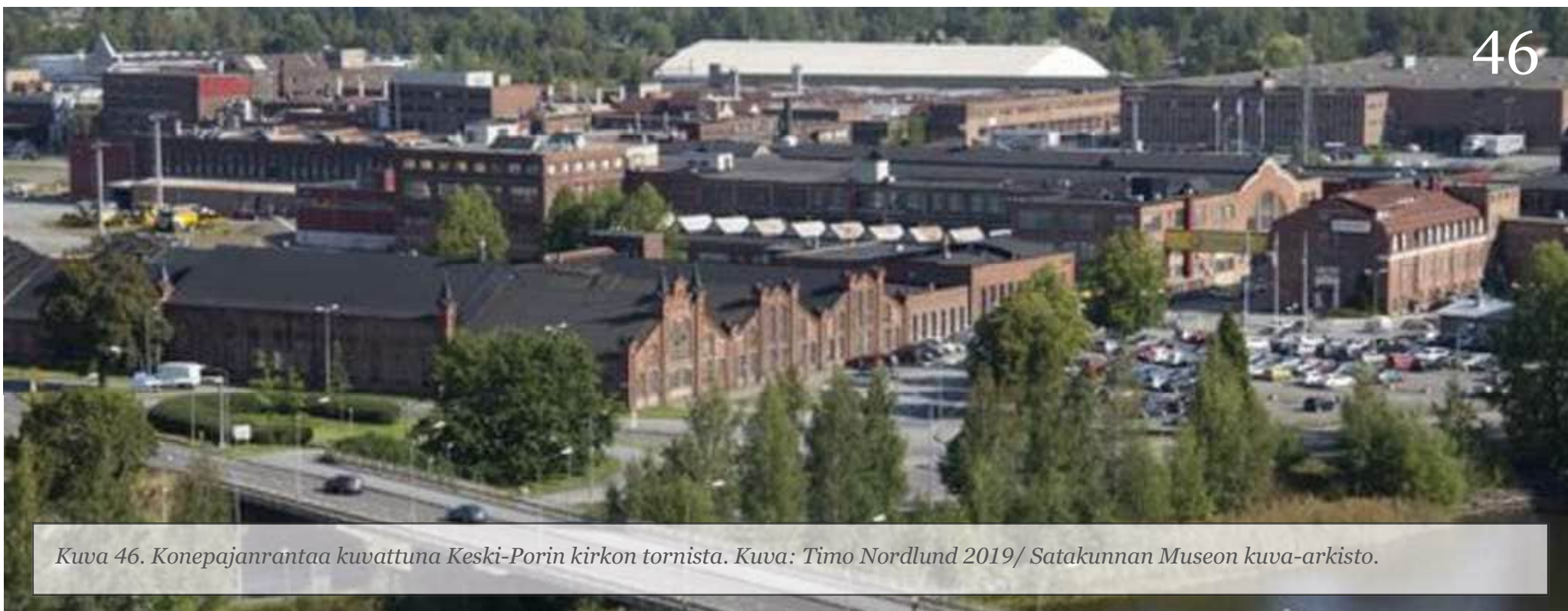
Rosenlew-konsernin osalta siirtyminen 1980-luvulta 1990-luvulle oli käännteentekevä; Rosenlewin osake-enemmistö myytiin Rauma-Repolalle, joka toimi Rosenlewin tapaan metsä- ja konepajateollisuudessa.⁴⁹ Siirtyminen Rauma-Repolalle tarkoitti Konepajanrannan vähittäistä hiljentymistä, jota vauhditti 1990-luvun lama.⁵⁰ Porin kaupungille, jolle Rosenlew oli ollut tärkeä työllistäjä, yhtiön myyminen Rauma-Repolalle oli sokki. Neuvostoliiton romahtaminen ja puimurikaupan taantuma johtivat siihen, että Konepaja pilkottiin osiin. Puimuritehtaan osti Timo Prihti, joka jatkoi puimureiden valmistamista Konepajalla.

49 Koivuniemi 2011, 720.

50 Koivuniemen mukaan Rauma-Repola kuori kermat Rosenlewin konsernista ja kaikki mitä yhtiö ei tarvinnut, se myi pois. Kts. Koivuniemi 2011, 724.

Toiminta Osanlan rakennuksissa hiljeni siirryttäessä 1990-luvulta kohti 2000-lukua. Talvella 2023 valimorakennus oli lähes tyhjillään. Toimintaa oli entisessä aura- ja äestehtaan tiloissa sekä valimon funkkisosassa, jossa toimi vuokralaisena. Aiemmista käyttötarkoituksista kertovat tuotantolaitteet on siirretty ja uunit purettu.

Vanhan valimon sisällä on näkyvissä vanhoja aukotuksia, rakenteita ja koristemuurauksia, jotka ovat rakennuksen sisätilojen merkittäviä ominaispiirteitä yhdessä alkuperäisten ikkunoiden kanssa. Korkea tilakorkeus ja rakennusmassan jako kolmeen osaan on leimaa antava. Huolimatta siitä, että sisäkattoa on laskettu ja eristetty eikä vanhemmassa osassa näy kattorakenteet, tilan rakenne ja huonekorkeus on hahmotettavissa.

Kuva 46. Konepajanranta kuvattuna Keski-Porin kirkon tornista. Kuva: Timo Nordlund 2019/ Satakunnan Museon kuva-arkisto.

Valimon rakennushistoria

Aura- ja äestehdas valmistuu, vanha valimo liitetään toiminnallisesti yhteen entisen höyrykeskuksen ja uuden rakennuksen kanssa

Valimo valmistuu, jugendia ja uusgotiikkaa edustavan rakennuksen suunnitteli Johan Nordstrand.

Valimo laajenee pohjoiseen, suunnittelijana Rosenlewin rakennustoimisto

Valimon funkkistyylinen uudisosa valmistuu, suunnittelijana Torkel Nordman.

1903

1914

1917

1919

1935

1938

1948

1964

1976

Valimo laajentuu itään. Suunnittelijana Torkel Nordman.

Valimon pohjoispääty palaa, korjaus funkkistyylinen

Valimotoiminta rakennuksessa päättyy, kun valmistuu uusi valimo

Valimo laajentuu itään ja pohjoiseen. Suunnittelijana Rosenlewin rakennustoimisto

Valimon toiseen kerrokseen toimistotiloja, suunnittelijana Reijo Kunnas

Nykytila

Julkisivut

Vanhan valimon puhtaaksi muuratut julkisivut edustavat tyyllisesti uusgotiikkaa erityisesti vuonna 1903 valmistuneen vanhimman rakennusosan osalta, uusin osa 1930-luvulta edustaa tyyllisesti funkkista. Rakennuksen ominaispiirteisiin kuuluvat julkisivujen koristemuuraukset ja ulkonevat, uusgoottilaiset pilasterit. Vanhaan valimoon myöhemmin toteutetut laajennukset (1914, 1917) edustavat hillittyä uusgotiikkaa, mutta ottavat jo askeleen kohti klassismia, jossa pilastereiden torneista on luovuttu. Vuonna 1939 valmistunut laajennus rakennuksen itäisivulle on funkkistyylinen tasakattoineen, symmetrisine ikkunariveineen ja rakennuksen rungon keskiosasta nousevine poikkipäätyineen.

Rakennuksen rungon ominaispiirteenä voi pitää sen niveltymistä Valajankadun myötäisesti kohti pohjoista. Niveltävä osa on vuodelta 1917. Valimon pohjoisen päätyosan pelkistettyyn tyyliin vaikuttaa korjausrakentaminen; rakennuksen pohjoispääty on todennäköisesti kärsinyt tulipalon aiheuttamasta vauriosta 1930-luvun puolessa välissä. Lukuun ottamatta mahdollisesta tulipalosta johtuneita vaurioita, rakennuksen julkisivut ovat säilyneet erittäin hyvin.

Kuva 47. Valimon rakennukset kuvattuna joulukuussa 2022.

Kuva 48. Valimo tammikuussa 2023. Rakennuksen alkuperäinen rakennusaika on selvästi hahmotettavissa.

Kuva 49 Valimo kuvattuna Valajankadulta.

Kuva 50. Valimon rakennus niveltyy kohti pohjoista ja luo Valajankadulle muurimaisen vaikutelman.

Kuva 51. Valimo kuvattuna pohjoisesta kohti etelää.

Kuva 52. Rakennus kuvattuna pohjoisesta kohti etelää. Rakennuskokonaisuuden kannalta on tärkeää, että rakennuskokonaisuuden massa on hahmotettavissa ja erotettavissa omaksi kokonaisuudekseen.

Kuva 53. Valimon funkkisosa sisäpihan puolelta.

Kuva 54. Puhtaaksimuurattua tiilipintaa.

Kuva 55. Valimon funkkisosaa kuvattuna sisäpihalla. Julkisivua rytmittävät korkeat ikkunat tasavälein.

Kuva 56. Valimon pohjoispäättyä.

Kuva 57. Vuonna 1919 valmistunut osa sulautuu osaksi sen itäpuolella olevaa aura- ja äestehdasta sekä rakennuksen jatkeena olevaa funkkisosaa.

Kuva 58. Pohjoispäädyn julkisivu eroaa muista vanhan valimon uusgoottilaisista osista. Pääty on todennäköisesti tuhoutunut tulipalossa 1930-luvulla.

Ikkunat

Vanhan valimon ikkunat ovat mahdollisesti alkuperäiset tai ainakin hyvin iäkkäät puuikkunat 1900-luvun alusta. Vanhimman osan (1903) ikkunoiden ulkopuolella on valurautaiset kehykset, jotka suojaavat sisäpuolen puuikkunoita. Ikkunat ovat säilyneetkin hyvin erityisesti lännen puoleisella julkisivulla. Vuosien 1914-1917 laajennusosissa on puuikkunat sisä- ja ulkopuolella. Ikkunakehyksissä on jäljellä iäkkäitä, suurikokoisia rautanauvoja. Vuonna 1914 suunnitellun osan ikkunoissa on keskellä luukku, jonka voi aukaista sisäpuolelta.

Ikkunoiden korkeus vaihtuu rakennuksen massan mukana. Koillispäädyssä ikkunat ovat matalammat, kuin korkeassa keskiosassa. Valimorakennuksen korkeamman osan kattoharjan mukaisesti on kulkenut ikkunarivi. Kattoikkunat on peitetty pellillä eteläpuolella, pohjoispuolella on jäljellä moniruutuiset, iäkkäät ikkunat.

Vuoden 1917 laajennuksen myötä rakennukseen on suunniteltu kattoikkunat, myös vuonna 1903 valmistuneeseen vanhaan osaan. Kattoikkunat toivat tilaan luonnonvaloa, mutta ikkunoista on luovuttu arviolta 1960-luvulla, jonka jälkeen niitä ei enää näy kuvissa. Ainoastaan pohjoispäädyssä, vuonna 1919 valmistuneessa osassa on jäljellä kattoikkunoiden aukotukset, jotka on suljettu huovalla.

Ikkunoiden alla on musta räystäspelti. Pelti lienee uustuotantoa.

Kuva 59. Valimon vuonna 1917 valmistuneen osan ikkunoita kuvattuna tammikuussa 2023.

Kuva 60. Vuonna 1914 valmistuneen osan ikkunoissa on luukut, jotka saa auki.

Kuva 61. Vuosien 1914 ja 1917 laajennusosissa on puuikkunat ulkopuolella, ikkunat on kitattu ja maalattu mustaksi.

Kuva 62. ja 63. Vanhat ikkunat ovat paikoitellen kärsineet, mutta niissä on tärkeitä yksityiskohtia kuten suurikokoiset rautanaulat ja vanhat kulmahelat.

Kuva 64. Ikkunapelti on maalattu mustaksi.

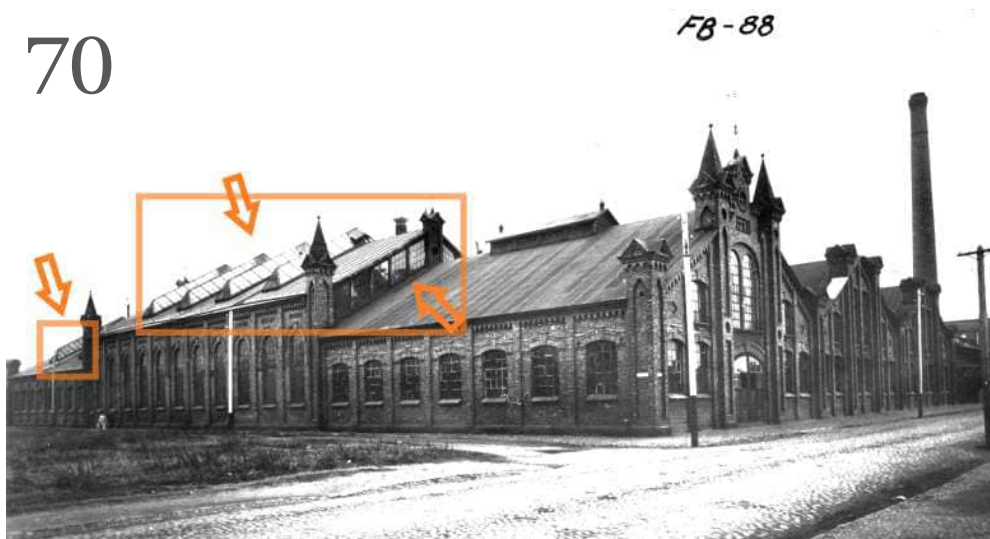
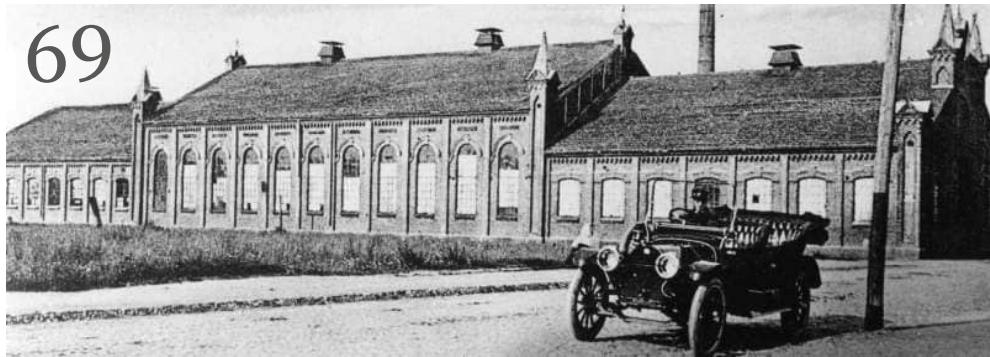

Kuva 65. Vuonna 1903 valmistuneen osan ikkunoissa on ulkopuolella rautaiset kehykset, sisäpuolella on puuikkunat.

Kuva 66. Puukehyksiset ikkunat eteläfasadilla.

Kuva 67. Eteläisellä julkisivulla on ollut aiemmin lasisilla ruutuikkunoilla varustetut pariovet. Pariovet on suljettu arviolta 1960-luvulta.

Kuva 68. Ikkuna läntisellä julkisivulla. Sisäikkunat ovat säilyneet erittäin hyvin.

Kuva 69. 1910-luvulla otetussa kuvassa rakennuksessa on tiilikate.

Kuva 70. 1920-luvulla otetussa valokuvassa näkyvät kattoikkunat, jotka lisättiin vuoden 1917 laajennuksen yhteydessä. Kuvassa näkyvät myös keskimäisen osan kattoharjan alle sijoitetut kattoikkunat.

Kuva 71. Joulukuussa 2022 otetussa kuvassa katon päällä lunta. Kattoikkunoita ei kuitenkaan enää ole ja harjan alle sijoitettu ikkuna on peitetty mustalla pellillä.

Kuva 72. Funkkisosan ikkunat ovat 21-ruutuiset puuikkunat. Ikkunoiden räystääsosa on muotoiltu mukailemaan uusgootikalaisen vanhan osan ikkunaräystäitä.

Kuva 73. Funkkisosan torni kohoaa muuta rakennusosaa korkeampana.

Kuva 74. Lähikuva torniosan puuikkunoista oven päältä.

Kivijalka

Valimon kivijalka 1903 valmistuneessa osassa on lohkottua, tummaa luonnonkiveä. Kivijalka jää kuitenkin paikoitellen piiloon ikään kuin tiilimuuraus jatkuisi maahan saakka. Kivijalka jää piiloon asfaltin ja maakerroksen alle, joka laskee länteen ilmeisesti hulevesien vuoksi.

Kuva 75. Kivijalka on tummaa, pyörästettyä luonnonkiveä.

Kuva 76. Kivijalka näkyy selvästi läntisellä julkisivulla.

Kuva 77. Eteläisellä julkisivulla kivijalka on jäänyt asfaltin alle.

Kuva 78. Läntisen julkisivun pohjoispäädyssä maa on kohonnut tien uusimisen myötä niin, ettei kivijalka näy.

Syöksytorvet ja räystäät

Vanhan valimon syöksytorvet kadun puoleisella julkisivulla ovat iäkkäät (eivät todennäköisesti kuitenkaan alkuperäiset), mustaksi maalatut ja peltiset.

Räystäät ovat muuratut, profiloituneet ja pitkät.

Kuva 79. Mustat, peltiset syöksytorvet ovat iäkkäät, mutta tuskin alkuperäiset.

Kuva 80. Syöksytorvi läntisellä fasadilla.

Kuva 81. Valimon räystäät ovat pitkät ja muuratut.

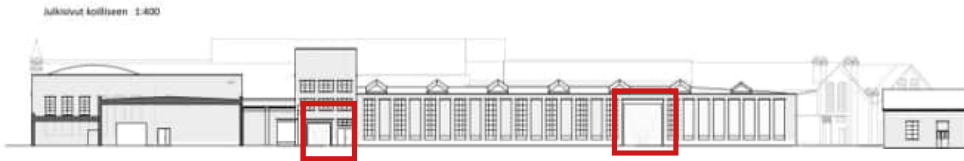

Sisäänkäynnit

Vanhan valimon sisäänkäynti on pääportin (1975) kautta. Eteläpuoleisella julkisivulla ei ole alkuperäistä, parioivin varustettua sisäänkäyntiä, joka on suljettu arviolta 1920-1930-luvulla. 1940-1950-luvulla otetuissa kuvissa sisäänkäyntiä ei enää näy. Julkisivu on ehyt ja yhtenäinen.

Rakennusta on laajennettu 1917, jolloin on lisätty sisäänkäynti taakse, tehdaspihan puolelle.

Läntisellä fasadilla sijaitsee puisilla, korkeilla pariovilla varustettu sisäänkäynti. Sisäänkäynti ei ole alkuperäinen, vaan lisätty arviolta 1920-1940-luvulla. Läntisen fasadin sisäänkäynti ei ole enää käytössä. Ovet on suljettu sisäpuolelta pellityksellä.

Itäinen ja pohjoinen fasadi, johon merkitty oranssilla olemassa olevat sisäänkäynnit. Kuva: Rauli Lehtinen Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto. Merkinnot julkisivuun selvityksen tekijän.

Eteläinen fasadi, johon merkitty oranssilla olemassa olevat sisäänkäynnit. Kuva: Rauli Lehtinen Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto. Merkinnot julkisivuun selvityksen tekijän.

Läntinen fasadi, johon merkitty oranssilla olemassa olevat sisäänkäynnit. Kuva: Rauli Lehtinen Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto. Merkinnot julkisivuun selvityksen tekijän.

Sisäänkäynnit sisäpihan puolella funkkisosassa sijaitsevat torniosassa ja pitkällä, itään aukeavalla julkisivulla. Ovet on uusittu. Pohjoispuolella on uusitut nosto-ovet. Ovet ovat 1970-2010-luvulta.

Kuva 82. ja 83. Läntisellä fasadilla on puiset pariovet, jotka eivät ole alkuperäiset, vaan aukotus on tehty myöhemmin.

Kuva 84. Itäisen fasadin torniosan sisäänkäynnit ovat uusittu eivätkä ole kovin ikkäät.

Kuva 85. Tasakattoisen funkkisosan korkea nosto-ovi on mahdollisesti 2010-luvulta.

Kuva 86. Pohjoisosan fasadi, jossa nosto-ovi. Ovi on uudehko, arviolta 2010-luvulta.

Kuva 87. Pohjoisosan kadunpuoleinen fasadi, joka on valmistunut 1919, mutta ilmeisesti palanut ja uusittu. Ovet ovat mahdollisesti 1970-luvulta, keskimäinen vaalea nosto-ovi on uudehko.

Kuva 88. Vanhassa valimossa on lähes kauttaaltaan huopakatto.

Kuva 89. Valimon pohjoisosassa on saumattu peltikate.

Katto

Satulakattoisessa rakennuksessa on musta, kolmiorimahuopakate luukuunottamatta pohjoispäätä, jossa on saumattu peltikate. Huopakate on mahdollisesti 2000-luvulla? Peltikate on iäkkäämpi ja mahdollisesti jo 1940-1950-luvulta, sillä katon päällä on jäljellä kattoikkunat, jotka on peitetty huopakatteella. Muun katon osalta kattoikkunat on poistettu arviolta 1960-luvulla.

1900-luvun alussa valimon vanhimmassa osassa on ollut tiilikate. Kate on kuitenkin vaihdettu saumattuun peltiin laajennuksen jälkeen ja tämän jälkeen huopaan. Katetta on jouduttu myös useampien tulipalojen vuoksi 1910-luvulla.

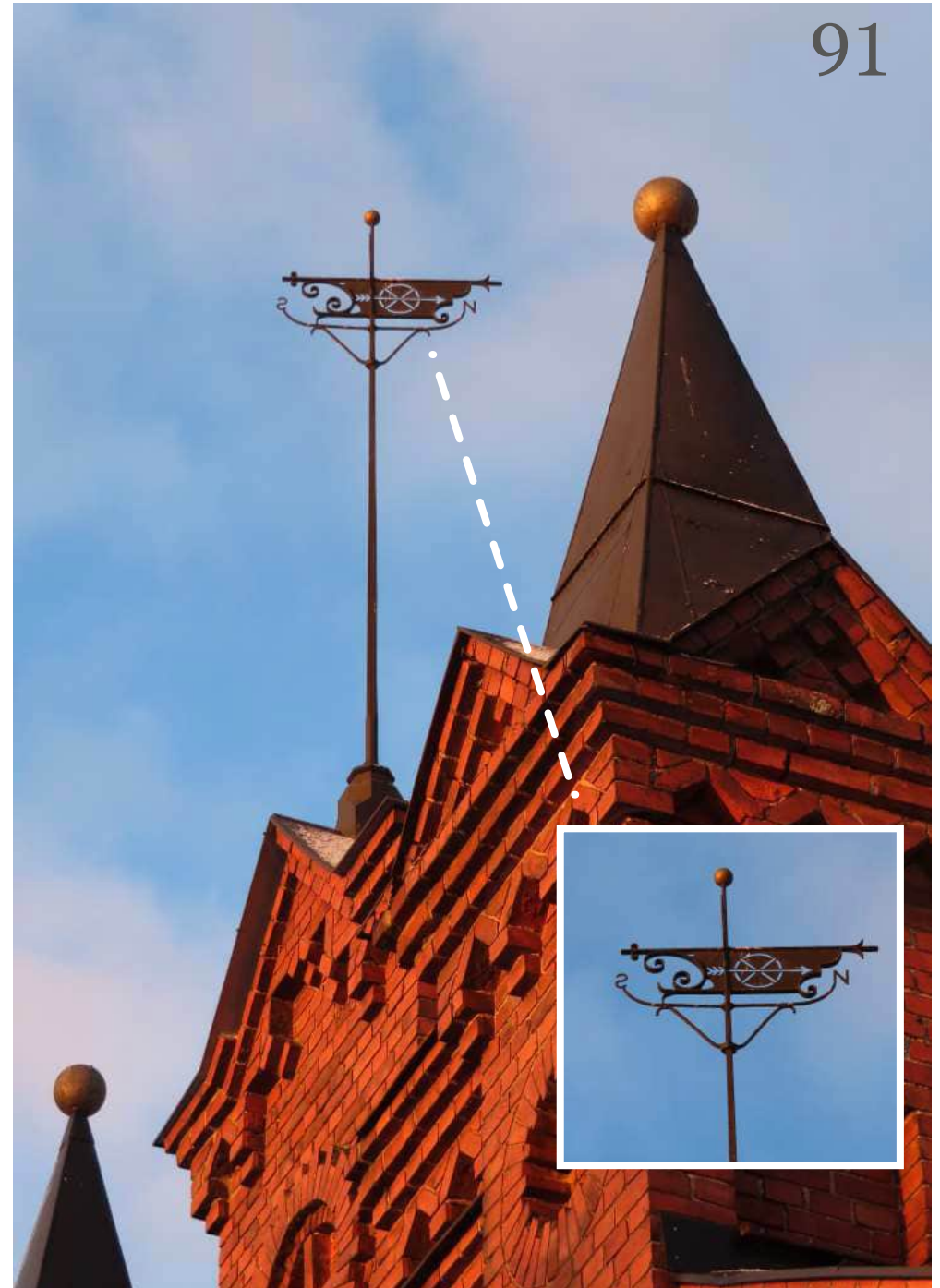

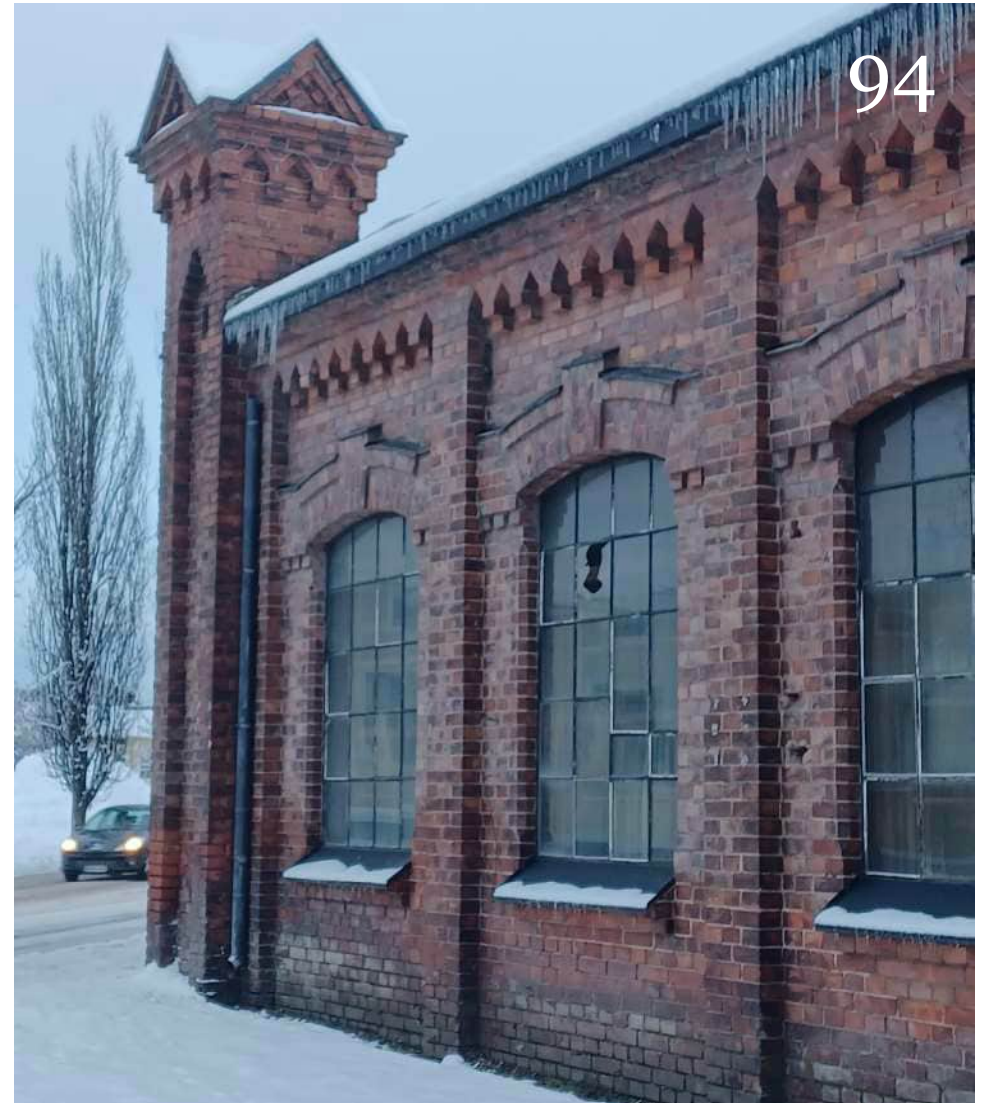
Koristeaiheet ja yksityiskohdat

Rakennukselle leimaa antavat uusgotiikka, myöhäisjugend ja sisäpihan puolella rakennus edustaa funkkista. Puhtaaksimuuratun jukisivun muurauksessa on käytetty koristeaiheita, jotka eivät vie huomiota rakennuksen muodolta. Rakennuksen pääfasadia elävöittää niin ikään koristemuuraukset ja räystäslinjaa myötäilee kruunumainen muuraus.

Valimon etelänpuoleiselle julkisivulle on muurattu rakennuksen valmistusvuosiluku. Kahden keskimmäisen pilasterin keskellä kohoaa kolmas, pilasterita matalampi tornimainen koriste, jonka päällä on rautainen tuuliviiri.

Julkisivun alapohjassa on muuriankkurit.

Kuva 90. Eteläisen fasadin tornimainen etuosa lainaa tyyllisesti jugendista ja uusgotiikasta. Etuosaan on muurattu rakennuksen valmistumisvuosi. Valimon kanssa saman tyyppisiä, näyttäviä tehdasrakennuksia ovat esimerkiksi Verlan puuhiomo (Eduard Dippel 1893) ja Frenckellin paperitehdas (Birger Federley 1903-1905). Kuva: Jalo Porkkala 1985/ Satakunnan Museon kuva-arkisto.

Kuva 91. Valimon tornimainen osa, jonka keskiosassa on metallinen tuuliviiri.

Kuva 92. Julkisivu etelään on koristeellinen.

Kuva 93. Valimon alapohjan muuriankkurit.

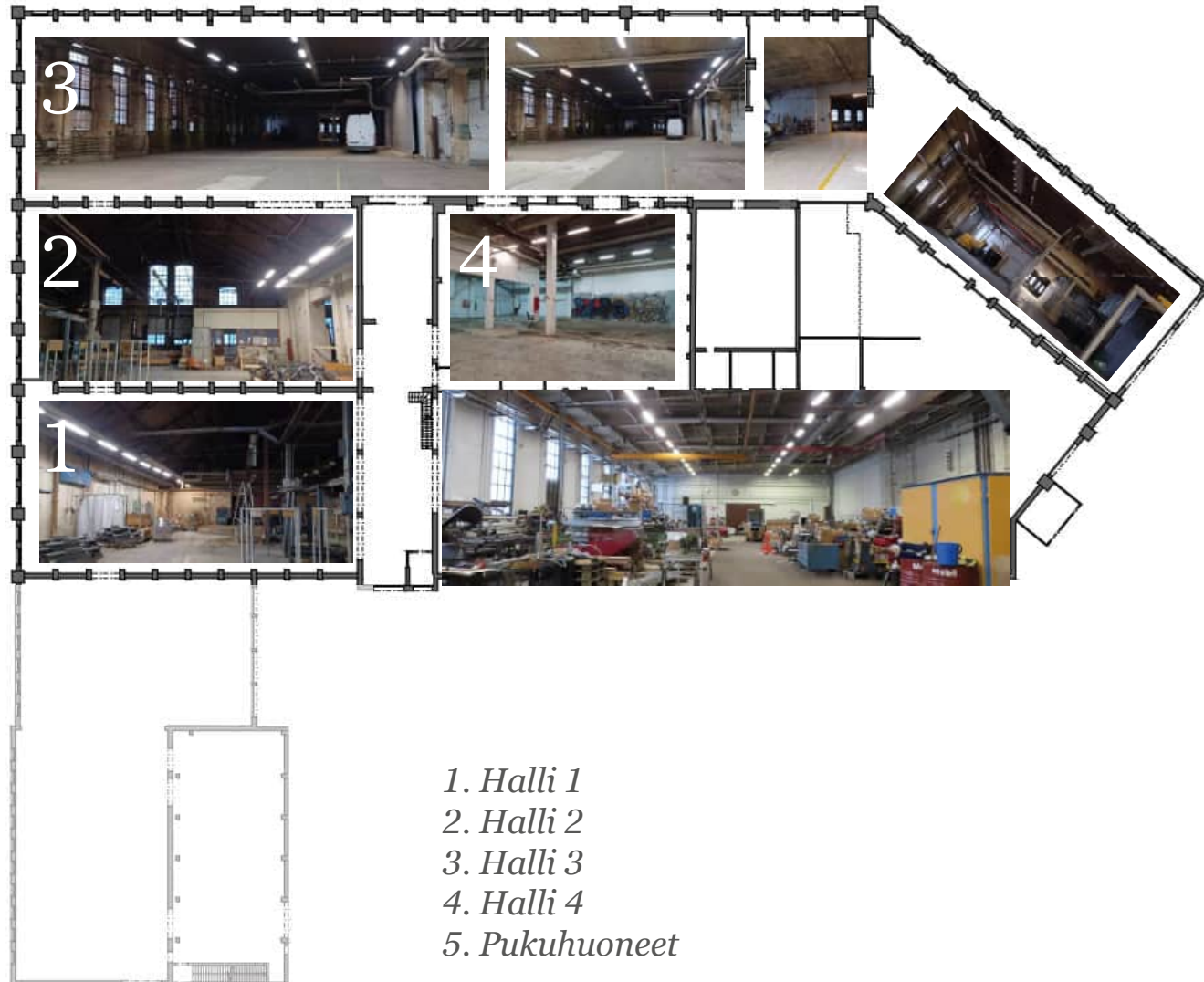
Kuva 94. Valimon pohjoisosan pilasteri ja koristemuuraukset.

Kuva 95. Räystäään alla kulkeva kruunumainen koristemuuraus.

Sisätilat

Valimon sisätilat ovat melko yhtenäistä avointa hallitilaa. Valimon polttouunit on purettu todennäköisesti jo 1940-luvun lopulla eikä sisätiloissa esimerkiksi ole suurikokoisia huuvia, jotka näkyvät arkistokuvissa vielä 1930-luvulla.

Tuotannon muutoksen myötä sisätilojen toimintoja ja aukotuksia on muutettu ja tiloja avarrettu. Samalla kantavia rakenteita on vahvistettu betonipilarein ja rautakehikoin. Vanhan valimo oli alkuperäisen käyttötarkoituksensa mukaan valimo, jonka hallitiloihin oli eroteltu eri osasto-

ja kuten puhdistus, kokoaminen ja nikkelöinti. Nikkelöimisosastosta ja sen 1940-luvulla kaakeloiduista seinistä tai lattiasta ei kuitenkaan enää näy jälkiä. Osa historiallisista kerroksista on kuoriutunut pois teollisen toiminnan muutoksen myötä.

Valimon sisällä on kuitenkin näkyvissä runsaasti vanhoja aukotuksia (esimerkiksi vuonna 1903 valmistuneen osan idän puoleisia ikkunoita, joita on muurattu umpeen 1914 laajennuksen yhteydessä), rakenteita ja koristemuurauksia, jotka ovat rakennuksen sisätilojen merkittäviä ominaispiirteitä yhdessä alkuperäisten ikkunoiden kanssa. Vanhimman osan lohkottu kivijalka näkyy eteläpuoleisella, vuonna 1914 valmistuneessa hallissa.

Korkea tilakorkeus ja rakennusmassan jako kolmeen osaan on leimaa antava. Huolimatta siitä, että kattoa on laskettu ja eristetty eikä vanhemmassa osassa näy kattorakenteet, tilan rakenne ja huonekorkeus on hahmotettavissa. Rakennuksen teollinen käytön historia on merkittävä ominaispiirre.

Seinäpinnat ovat tiilimuurattu, rapattu ja maalattu valkoiseksi. Sisällä on näkyvissä kerroksia 1930- ja 1970-luvulta. 1930-luvulta jäljellä autenttisia väliovia, valokatkaisijoita ja lattialistoja on valimon toisessa kerroksessa. 1970-luvulta on jäljellä muun muassa kulku toisen kerroksen toimistotiloihin, ruskeat metalliset kaiteet ja sosiaalitulat, joissa on jäljellä aikakauden kalustusta, käsienpesualtaat ja vihreä linoleumilattia.

Tehdashallin betoninen lattia on todennäköisesti valettu uudelleen lattian kovan kulutuksen vuoksi. Alkujaan, 1900-luvun alussa lattia on todennäköisesti ollut maalattia. Vanha valimo on tyhjillään noin vuodesta 2019-2020.

Kuva 96. Laboratoriotiloja 1930-1940-luvulla vanhalla valimolla. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Kuva 97. Valamista muotteihin valimolla 1930-luvulla. Kuva: Rosenlew-mu-

96

97

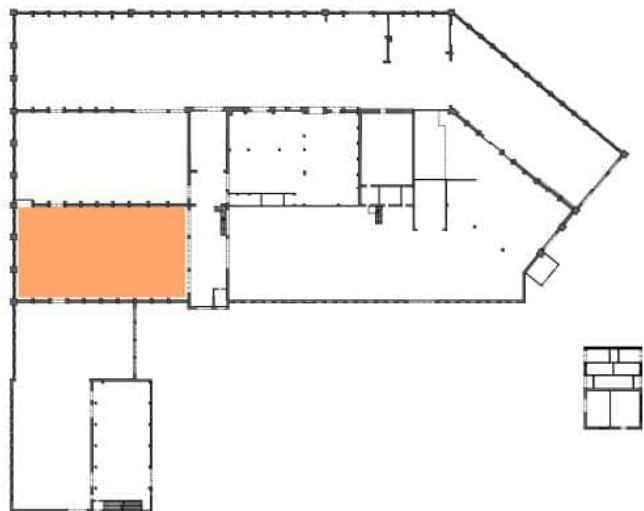
Sisätilo

Sisätilo
tuisen
käyttöl

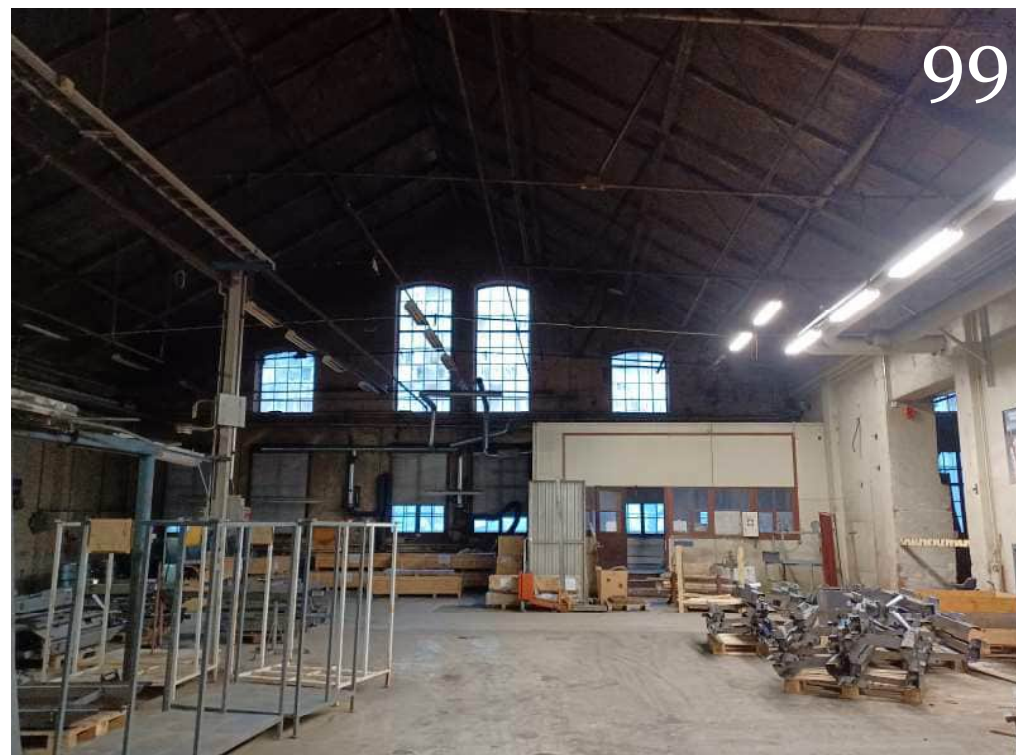
utlaa-
ekä sen

Halli 1.

98

100

99

101

Kuva 98. Pohjapiirrokseseen on merkitty käsiteltävä hallitila.

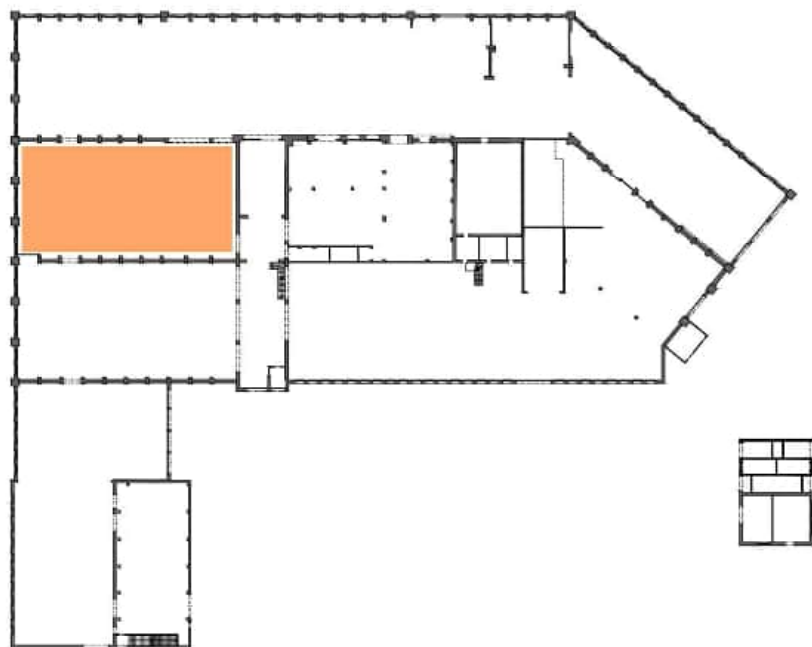
Kuva 99. Hallitilan eteläseinällä on kookkaat ikkunat. Etualalla näkyy kevytrakenteinen valvontakoppi, joka toimii mestarien työtilana.

Kuva 100. Katossa näkyy rautarakenteet.

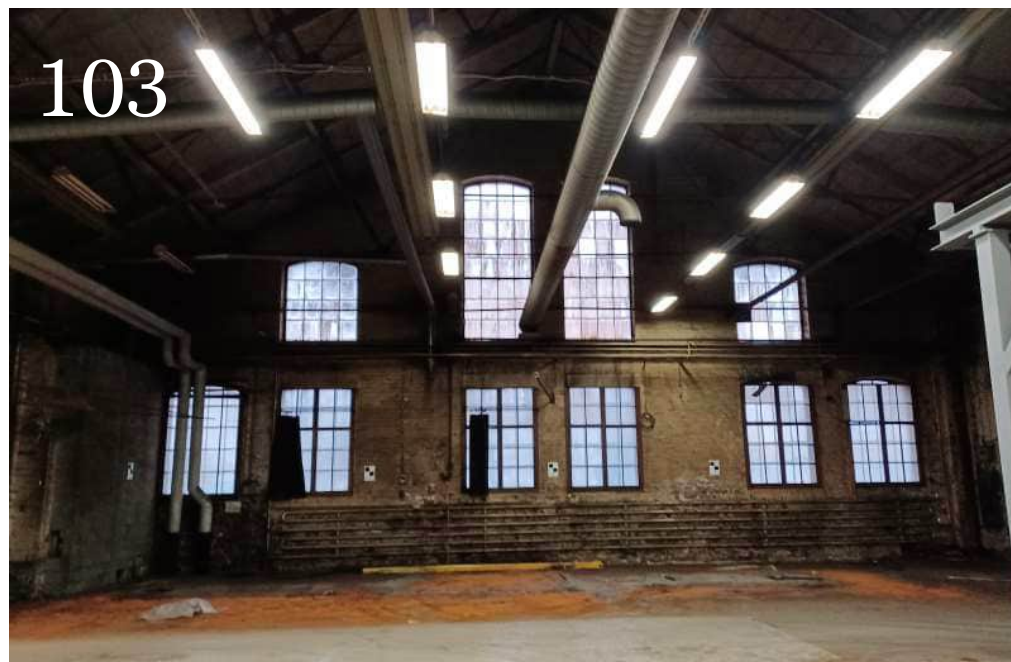
Kuva 101. Halli toimii varastotilana.

Halli 2.

102

103

104

Kuva 102. Pohjapiirroksen merkitty käsiteltävä hallitila.

Kuva 103. Hallitilan eteläseinää hallitsevat kookkaat ikkunat, jotka ovat rakennuksen ominaispiirre. Lattia on betonia.

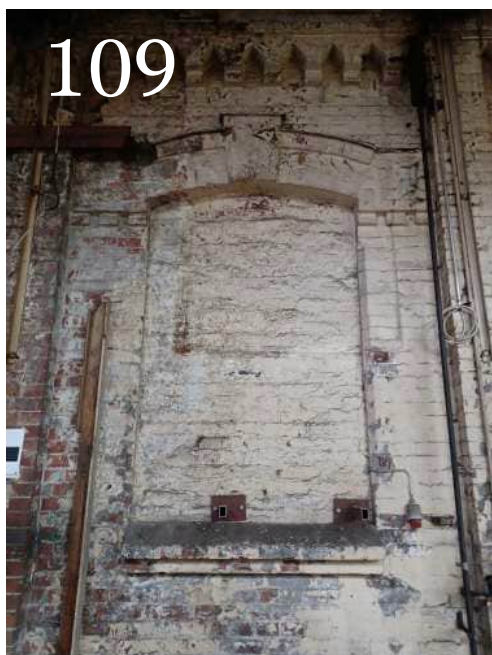
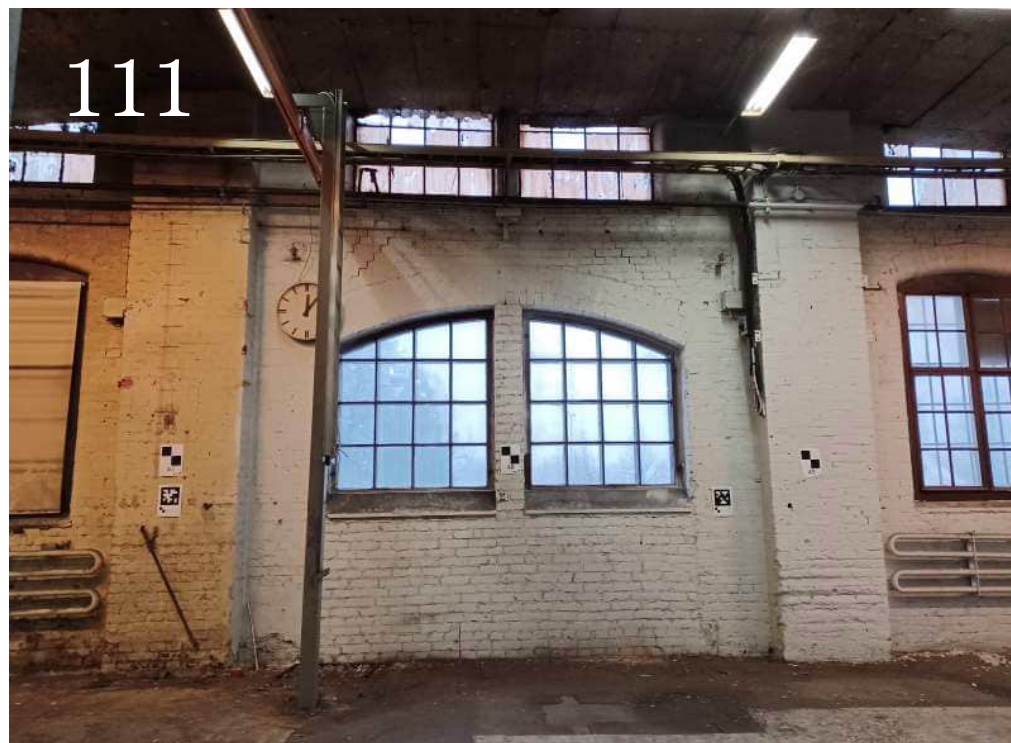
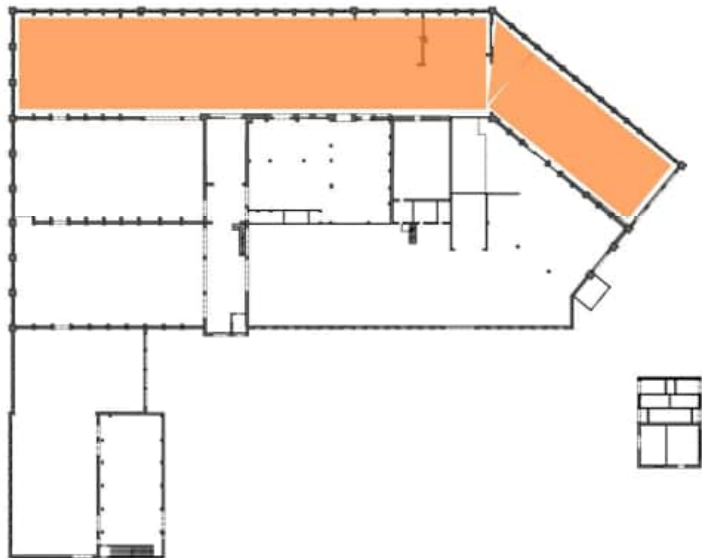
Kuva 104. Seinäpinnassa näkyvät kantavat rakenteet.

*Kuva 105. Sisätiloissa näkyy kivijalkaa.
Kuva 106. Ikkunamuurauksen yksityiskohta.
Kuva 107. Hallitila pohjoiseen päin kuvattuna. Katossa näkyvät rautaiset kattorakenteet.*

Halli 3.

108

Kuva 108. Pohjakuvaan on merkitty oranssilla käsiteltävä hallitila.

Kuva 109. Hallitilassa on jäljellä runsaasti vanhoja aukotuksia, jotka luovat persoonallisen ilmeen hallitilalle.

Kuva 110. Ikkuna-aukkojen muuraukset ovat pyöristetyt.

Kuva 111. Samoin kuin muissakin etelään asemoiduissa hallitiloissa, myös hallitiloissa vanhemmassa kookkaat ikkunat ovat leimalliset.

Hallit ovat avaria ja yhteydessä toisiinsa aukotusten kautta. Hallitilojen leimaa antava ominaispiirre on niiden korkeat ikkunat, jotka tuovat luonnonvaloa tilaan. Seinissä näkyy myös alkuperäisiä ikkuna-aukokuksia, jotka on muurattu umpeen rakennuksen laajentamisen yhteydessä 1910-luvulla.

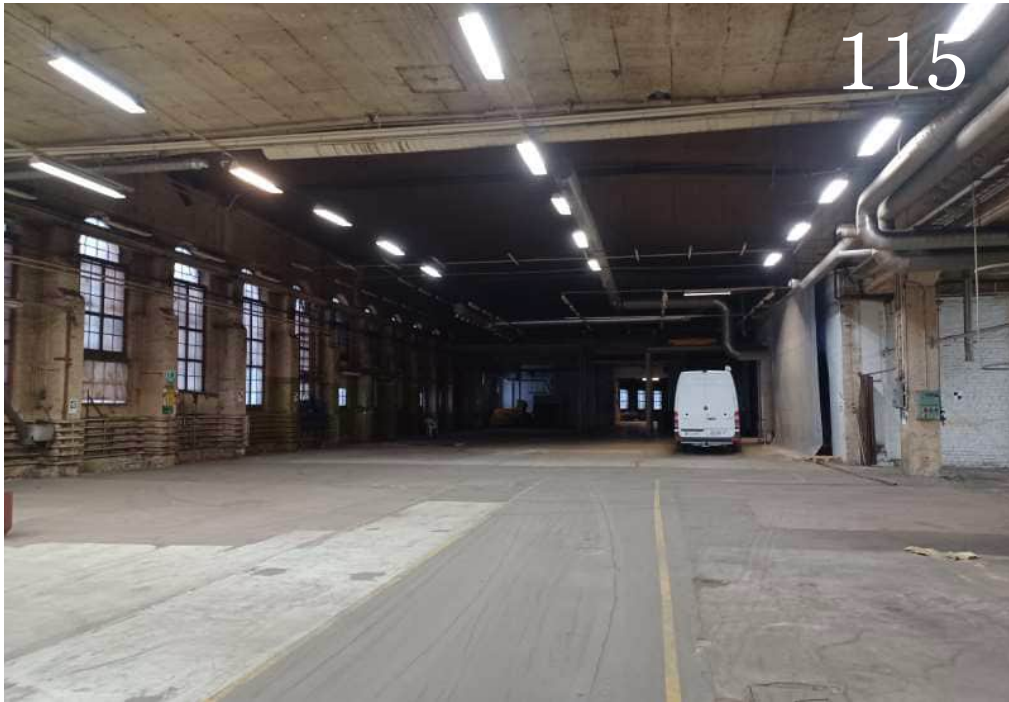

112. Valimon sisätiloissa on rakenteita, jotka on toteutettu myöhemmissä laajennus-/korjausvaiheissa kuten tämä 1930-luvulla valmistunut tiilirunkoinen toimistotila, jonne johtavat ruskeaksi maalatut metalliset portaat.

113. Lattia on kauttaaltaan betonia.

114. Pitkää rakennusta rytmittää paitsi sen aaltoileva muoto, myös eri kokoiset, alkuperäiset puuikkunat, joiden arvo rakennuksen ominaispiirteenä on merkittävä. Huomaa kuvassa myös iäkkäät lämmitysputket.

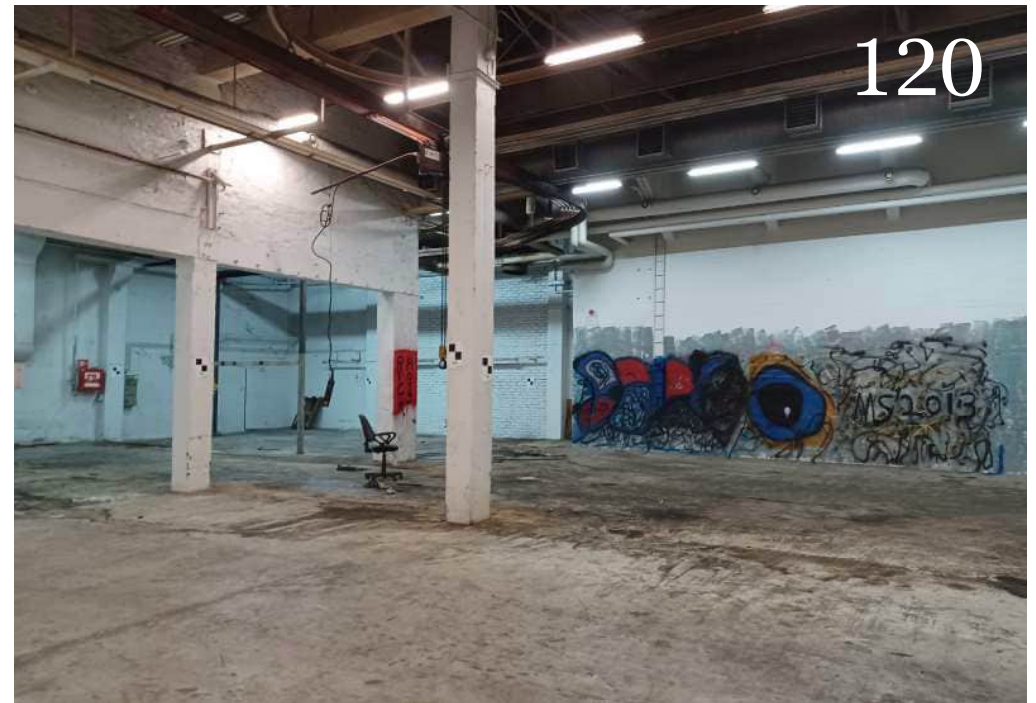
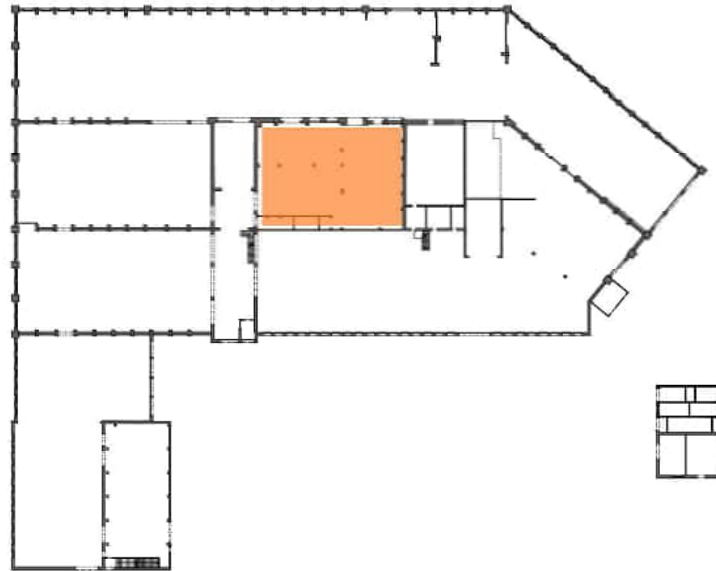
Kuva 115. Halli kuvattuna kohti pohjoista.

Kuva 116. Halli toimii varastotilana.

Kuva 117. Pohjoispäädyn nosto-ovet, joista kaksi uloimmasta ovat iäk-käämmät, keskellä oleva mahdollisesti 1990-luvulta.

Halli 4.

118

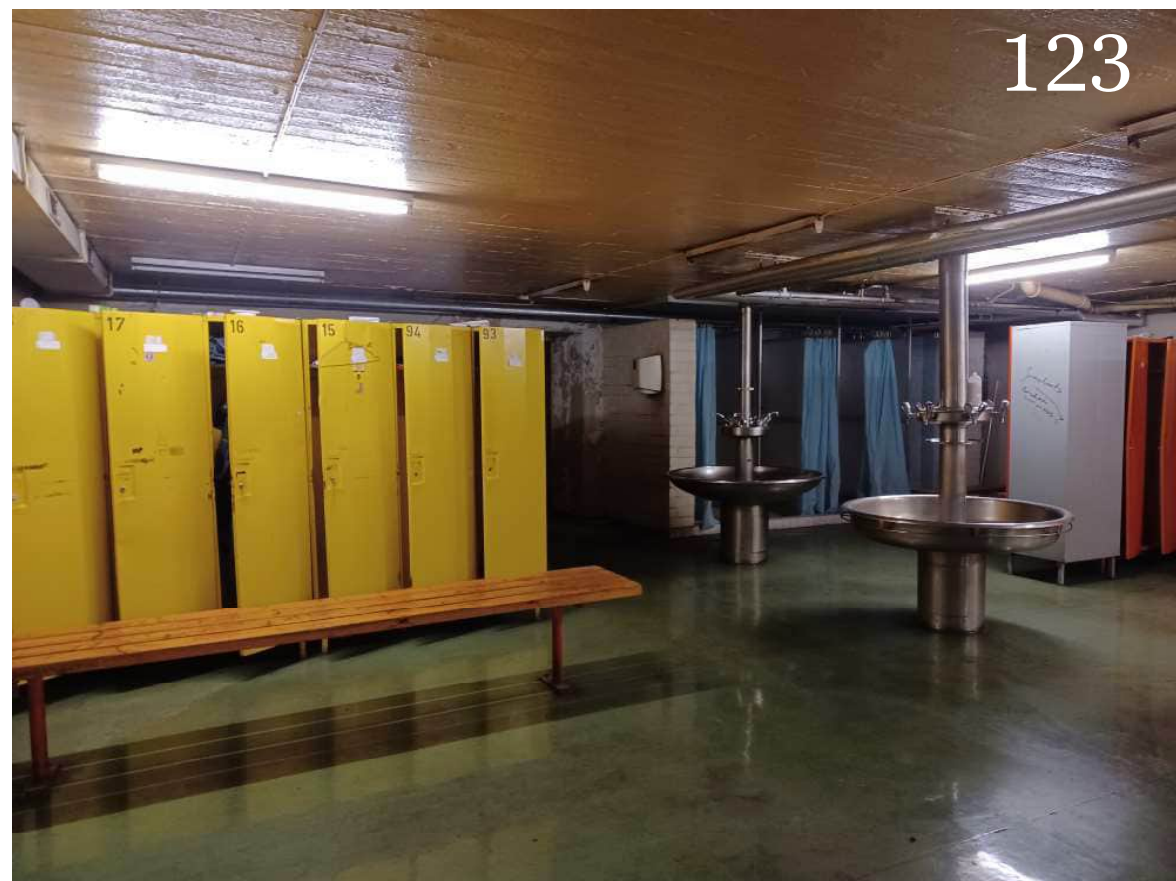
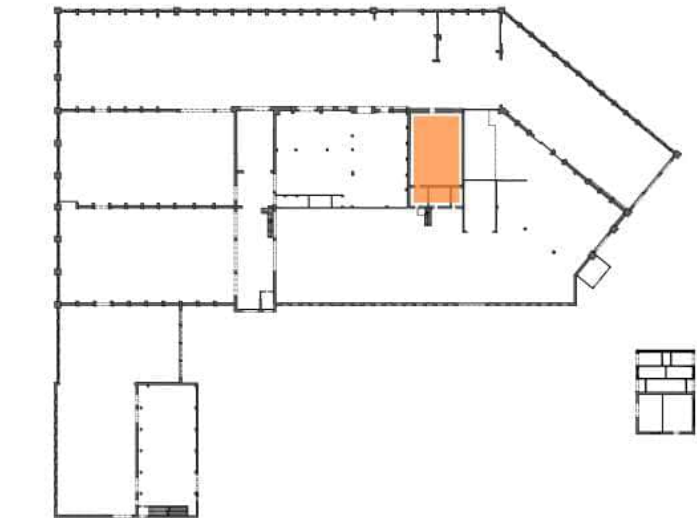
Kuva 118. Pohjankuvaan on merkitty oranssilla käsiteltävä hallitila.

Kuva 119. Sisäänkäynti halliin käy holvikaaren kautta.

Kuva 120. Hallitilassa ei ole ikkunoita, vaan se on umpinaista tilaa.

Pukuhuoneet

121

123

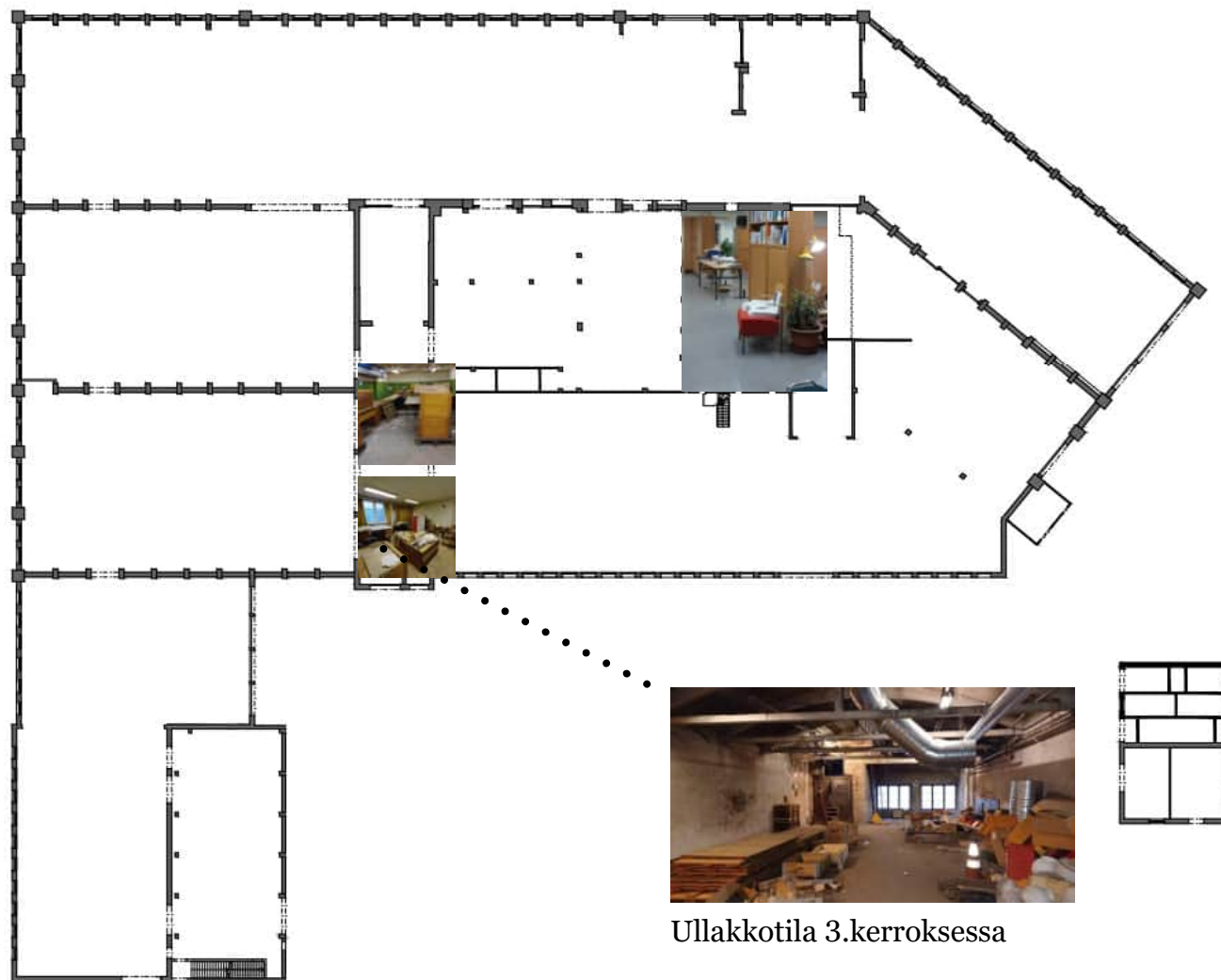

122

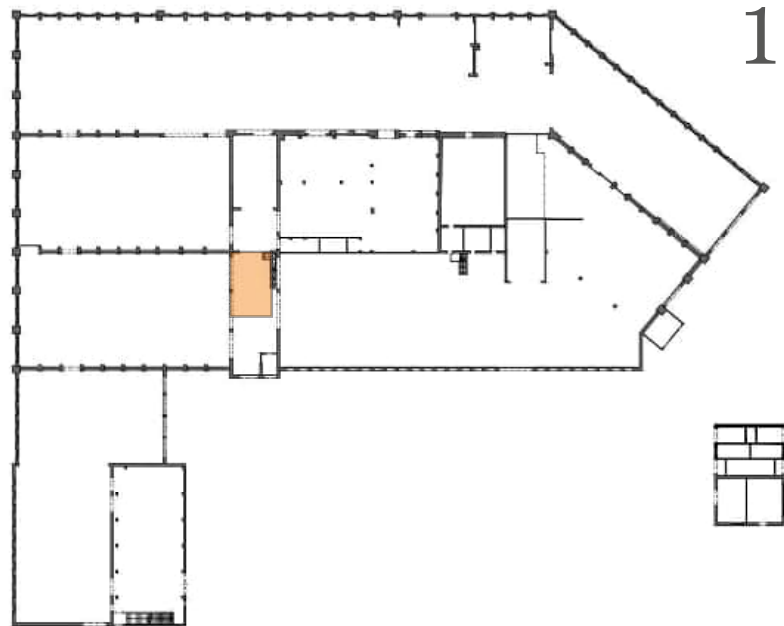
Kuva 121. Pohjapiirroksen on merkitty oranssilla käsiteltävä sisätila.
Kuva 122. Pukuhuoneessa on kookkaat, tilaa hallitsevat teräksiset käsienspesualtaat.
Kuva 123. Pukuhuoneen lattiassa on vihreä linoleumimatto. Taustalla näkyvät suihkutilat.

Yläkerran toimistotilat

Vanhan valimon toisen kerroksen tilat painottuvat pääasiassa 1930-luvun lopulla valmistuneen funkkistyyllisen laajennusosan torniosaan, jonne suunniteltiin toimisto- ja laboratoriotilat sekä funkkisosan toimistotiloihin. Tiloissa onkin säilynyt runsaasti ajalle tyyppisiä rakennusosia kuten puisia peiliovia, jalkalistoja ja puisia sisäikkunoita.

Ullakkotila 3.kerroksessa

124

Kuva 124. Pohjapiirrokseseen on merkitty oranssilla käsiteltävä sisätila.

126

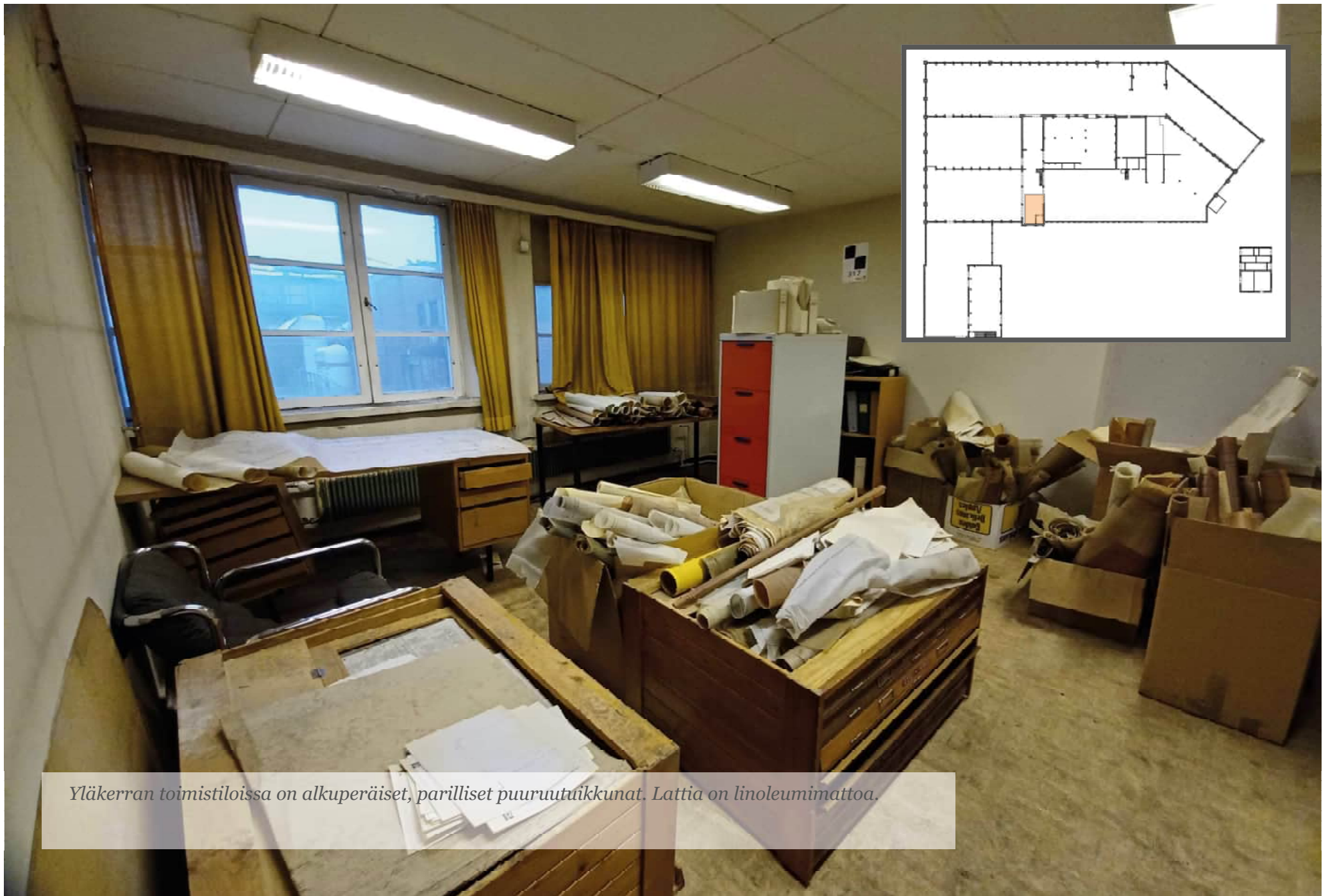
Kuva 125. Yläkerran toimistotilan puinen peiliovi, jonka karmit ovat profiloituneet.

Kuva 126. Sisäikkunat toivat valoa toimistohuoneisiin, joissa muuten ei ollut ikkunaa pihan tai kadun puolelle.

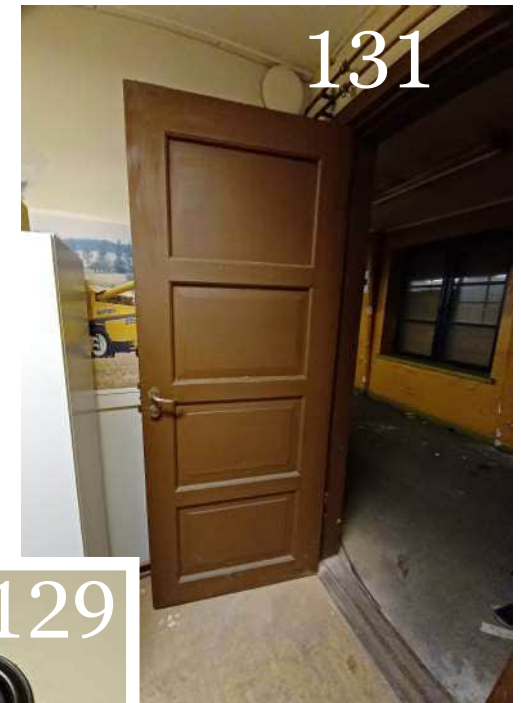
Kuva 127. Katon maalipinta on repeillyt, lattia on asfalttia. Seiniä maali lienee 1970-luvulta.

127

Yläkerran toimistiloissa on alkuperäiset, parilliset puuruutuikkunat. Lattia on linoleumimattoa.

Kuva 128. Toimistotilan lattiassa on vaalean kirjava linoleumimatto ja korkeahko lattialista.

Kuva 129. Pyöreä, musta valonkatkaisija on iäkäs, todennäköisesti 1930-luvulta.

Kuva 130. Kookas lämmityspatteri on 1930-luvulta.

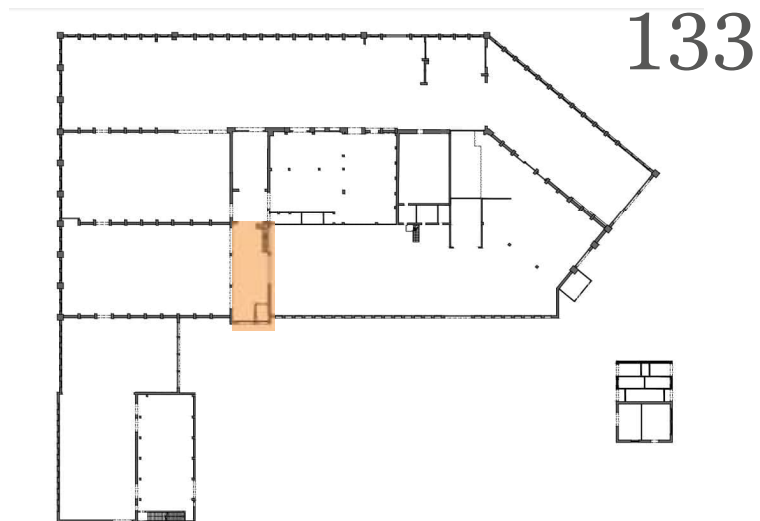
Kuva 131. Toimistotilojen puinen peiliövi.

Kuva 132. Puiset ruutuikkunat ovat 1930-luvulta ja säilyneet hyvin.

Ullakkotila

Ullakolla sijaitsee nykyisin varastona toimiva avara tila. Ullakon erityispiirteenä on sen kaareva, betonista valettu kattorakenne.

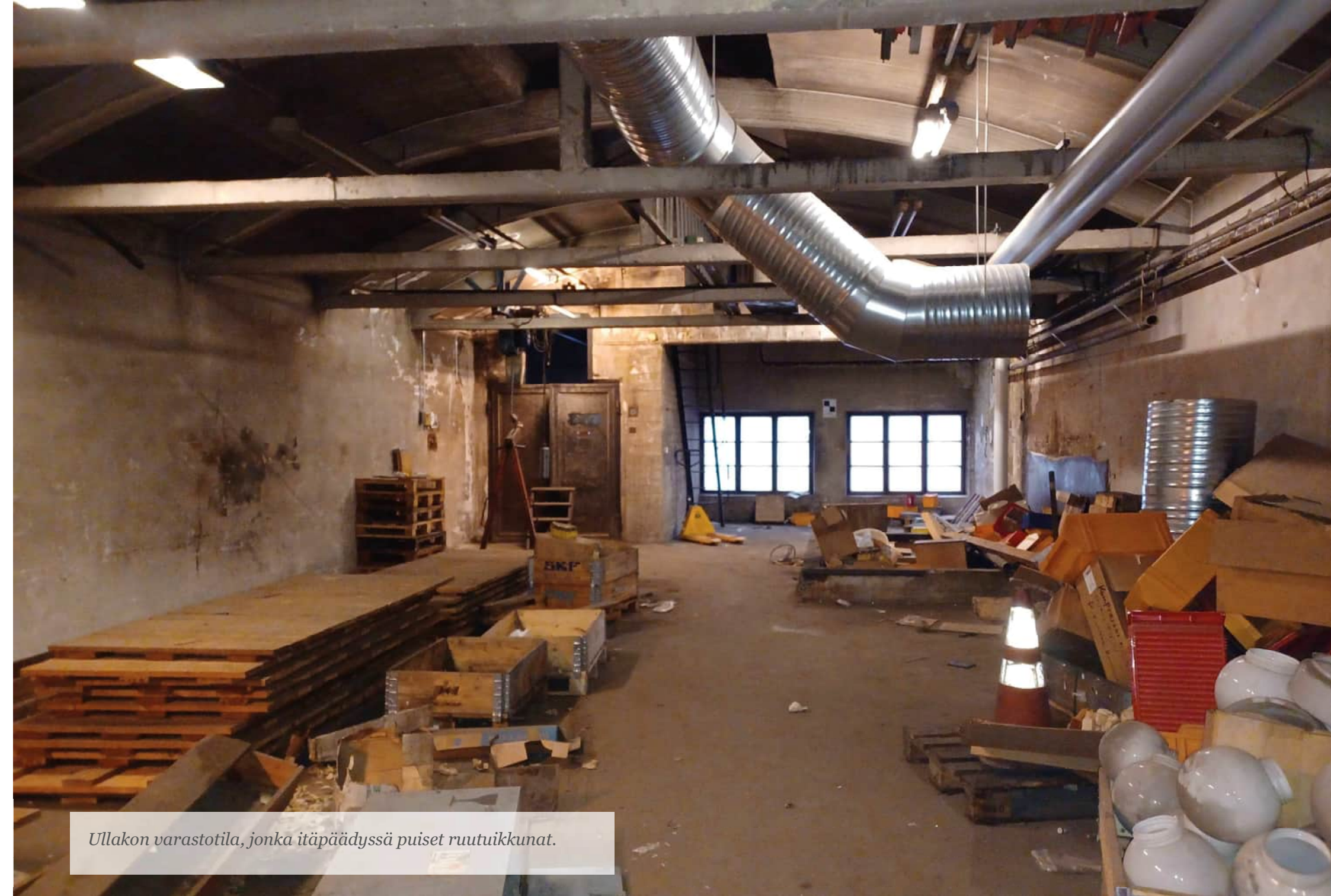
Kuva 133. Pohjapiirrokseseen on merkitty oranssilla käsiteltävä sisätila

Kuva 134. Hissin (poistettu käytöstä) rautaiset pariovet.

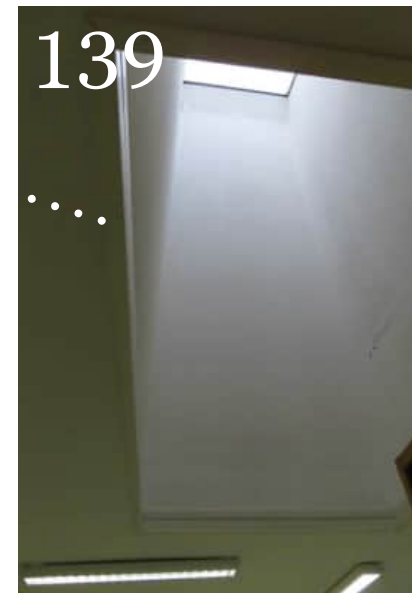
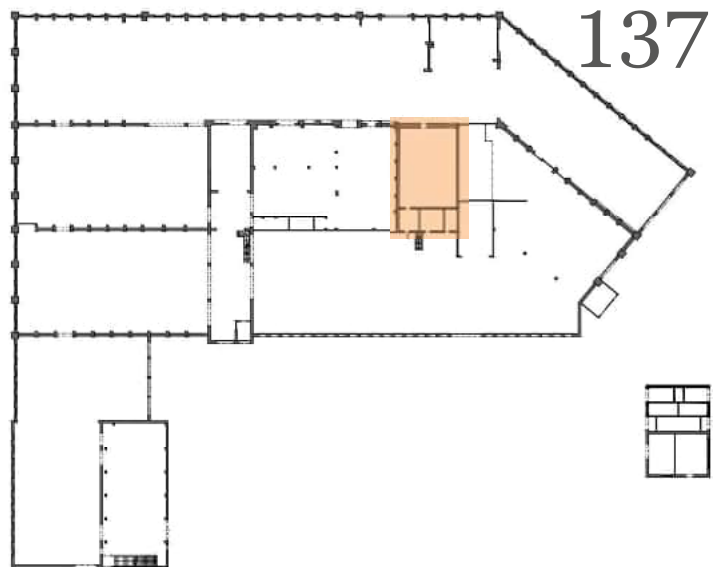
Kuva 135. Betonista valetut kaarevat kattorakenteet.

Kuva 136. Lattiassa näkyy raiteet.

Ullakon varastotila, jonka itäpäädyssä puiset ruutuikkunat.

Kuva 137. Pohjapiirroksen on merkitty oranssilla käsiteltävä sisätila.
 Kuva 138 ja 139. Toimistotiloissa on kattoikkuna.
 Kuva 140. Toimistotilojen pinnat ovat vaaleat.

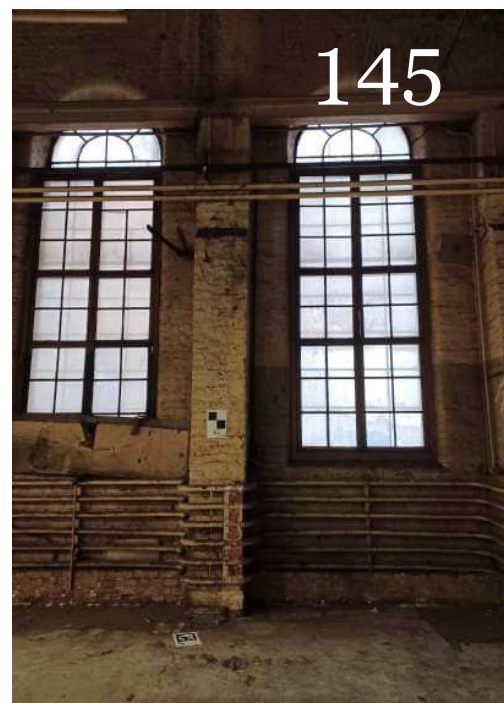
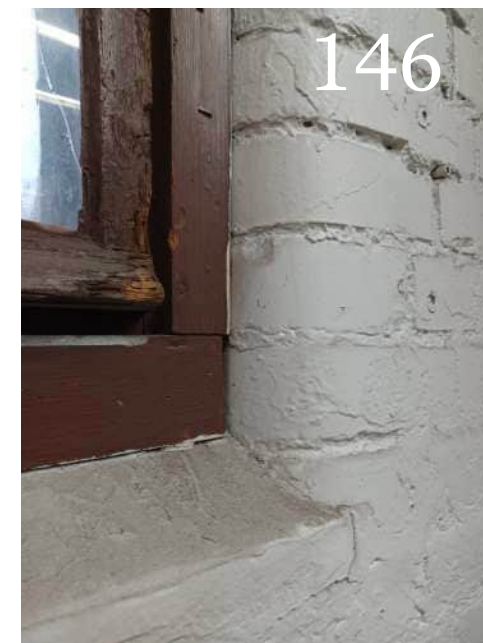
Kuva 141. Sisäikkunoita toimistotiloissa. Sisäikkunat ovat 1950-70-luvulta
 Kuva 142. Ruskeaksi maalattu puinen väliovi lienee 1950-70-luvulta.

Sisätilojen erityispiirteet

Sisätiloissa on säilynyt runsaasti piirteitä, jotka tekevät siitä ainutlaatuisen ja kertovat todistusvoimaisesti valimon rakennusajasta sekä sen käyttöhistoriasta.

Ikkunat

Vanhassa valimossa on jäljellä osin alkuperäisiä ja iäkkäitä ikkunoita puukehyksin. Vanhimman osan osalta (1903) ulkopuolelta kehykset ovat rautaa. Rakennuksen sisätiloissa puukehykset ovat säilyneet hyvin. Rungossa on myös nähtävissä vanhoja ikkunapaikkoja.

Kattorakenteet

Erityisesti vuosien 1914 ja 1917 laajennetuissa osissa on nähtävissä rautaiset kattorakenteet. Katolla on myös ollut kattoikkunat, jotka ovat tuoneet luonnonvaloa sisätiloihin. Kattoikkunoiden aukotuksia ei ole enää nähtävissä.

148

149

150

Kuva: Helene Kaarnametsä 2021

151

Raiteet

Rakennuksen toisessa kerroksessa jäljellä raiteet, jotka kertovat rakennuksen teollisesta käytöstä.

Koristemuuraukset

Ensimmäisen kerroksen katonrajassa kulkee koristemuuraukset. Muuraukset kertovat valimon rakennushistoriasta todistusvoimaisella

tavalla; rakennusta on laajennettu tarpeen mukaan, jolloin aiemmin ulkoseinänä toiminut kantavana seinä on toiminut uudessa rakennuksessa hallitilan väliseinänä. Koristemuuraukset ovat myös todiste aikakauden käsityötaidosta ja panostuksesta tehdasrakennusten arkkitehtuuriin. Lisäksi erityispiirteenä on mainittava hallien huonekorkeus ja tilantuntu.

*Kuva 157. Toimistotilan puinen peiliovi 1930-luvulta. Ovessa iäkäs kahva.
Kuvat 158 ja 159. Toimistotiloissa on jäljellä puisia, korkeita lattialistoja 1930-luvulta.
Kuva 160. Toimistotilan kattoikkuna tuo luonnonvaloa tilaan.
Kuva 161. Funkkisosan toimistotilan sisäikkuna. Ikkuna on aiemmin näyttänyt näkymän valimon hallitilaan. Ikkunat on suljettu myöhemmin levytyksillä.*

4.2. Höyrykeskus

Rakennusvuosi: 1942, 1963, 1975

Rakennuttaja: W.Rosenlew & co.

Suunnittelija: Torkel Nordman (1942), K.Heinävaara (1963), Reijo Kunnas (1975)

Materiaalit:

Runko: Tiilirunko

Verhous: Puhtaaksi muurattu tiili

Kate: Huopa

Kattomuoto: Tasakatto

Ikkunat: Puset ruutuikkunat, alkuperäiset

Rakennushistoria

Funktionalistinen, puhtaaksi muurattu, laatikkomainen höyrykeskus valmistui vuonna 1942 keskellä jatkosotaa. Torkel Nordmanin suunnitteleman suorakaiteen muotoisen rakennuksen länsisivulle valmistui lisäksi myöhemmin purettu kaksikerroksinen, poikki päätymäinen torni, jonka toiseen kerrokseen sijoitettiin korjausosasto. Torni kuitenkin purettiin vuonna 1963, jolloin höyrykeskus liitettiin länsipuolelle valmistuneeseen aura- ja äestehtaaseen.

Rakennuksen linjakas, puhtaan funktionalistinen kokonaisuus sopi yhteen valimon sekä konttorin (1916) ja viilaverstaan (1917) punatiiliarkkitehtuurin kanssa. Höyrykeskuksen eteläisellä fasadilla olevat korkeat ruutuikkunat toivat luonnonvaloa sisätiloihin ja rytmittivät julkisivua. Ikkunoiden arkkitehtoninen merkitys tehtaan miljöölle oli myös merkittävä, sillä ne elävöittivät eteläpuoleista muurimaista vaikutelmaa ja jatkoivat valimon ja höyrykeskuksen väliin myöhemmin rakennetun aura- äestehtaan ruutuikkunalinjaa. Tyyllillisesti hyvin samantapaisia, funktionalismin aikakaudella suunniteltuja teollisuutta palvelevia voimalaitosrakennuksia, joissa käyttö saneli rakennuksen muodon, on myös muualla teollisuudessa (Tako, Tammerkosken alaputouksen vesi-voimala).

Suunnitelmat uudelle höyrykeskukselle oli aloitettu jo ennen talvisotaa 1939, sillä vanhan valimon asemapiirrokseseen on hahmoteltu höyrykeskus, joka kantaa asemapiirroksessa ”pannhus” eli kattilahuoneen nimeä. Höyrykeskuksen rakentamiseen ei kuitenkaan ehditty ryhtyä ennen talvisodan syytymistä. Tehdasalueella todennäköisesti oli jo ennen vuotta 1942 höyrykeskus, sillä tehtaat tarvitsivat höyryvoimaa tuotantokoneiden käynnissä pitämiseen. Konepajan lähdeaineistosta ei selviä, missä Konepajan aiempi höyrykeskus on sijainnut asemapiirroksien ollessa suppeat.

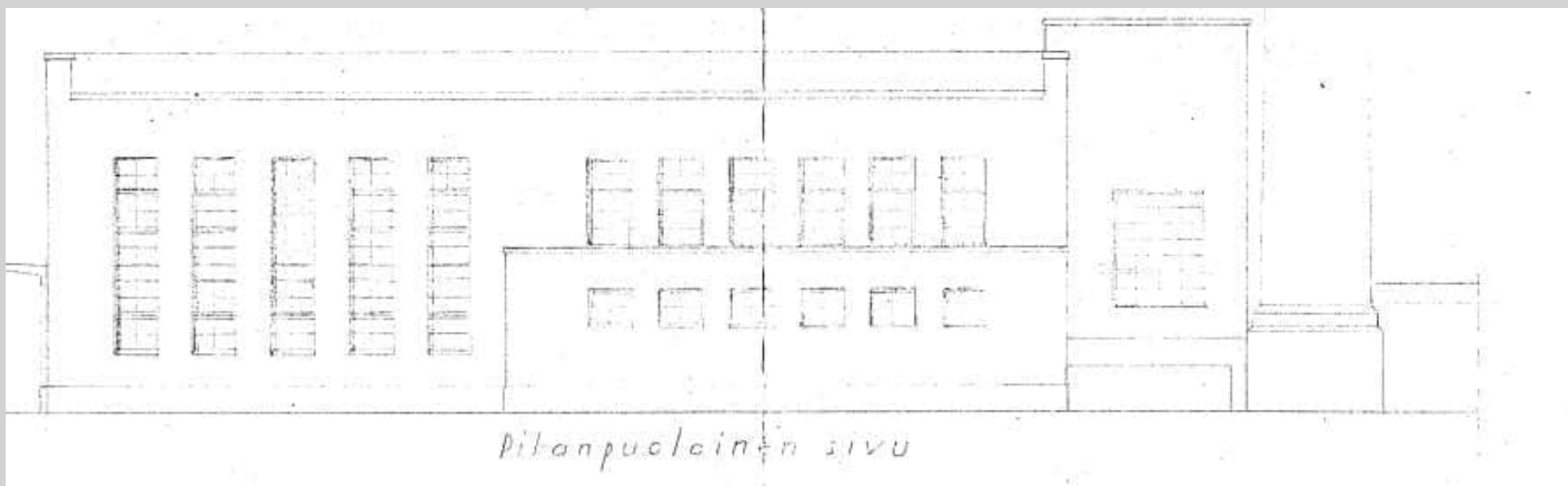
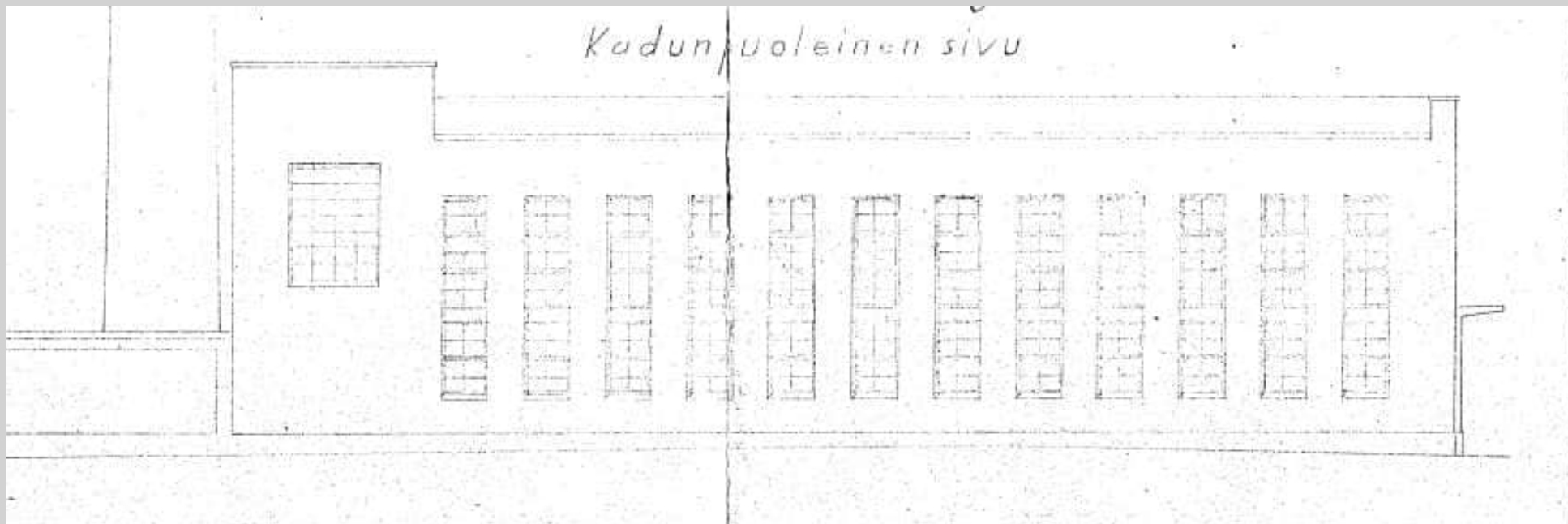
Höyryn höydyntämiseksi tarvittiin isoja kattiloita ja turbiineja ja näitä kookkaita kattiloita varten tarvittiin tilaa ja usein kattilalle rakennettiin erillinen rakennus. Isot kattilat ja turbiinit määrittivät rakennuksen kokoa. Höyrykeskuksissa kuumennetun höyryn sisältämä energia muu-

tettiin sähköenergiaksi, jota tarvittiin koneiden pyörittämiseen. Aiempi höyrykeskus on saattanut sijaita valimon tiloissa, jonne on vuoden 1903 piirustusten mukaan sijoitettu lämmityshuone, josta höyryvoimaa on tarvittaessa voitu siirtää muuallekin.

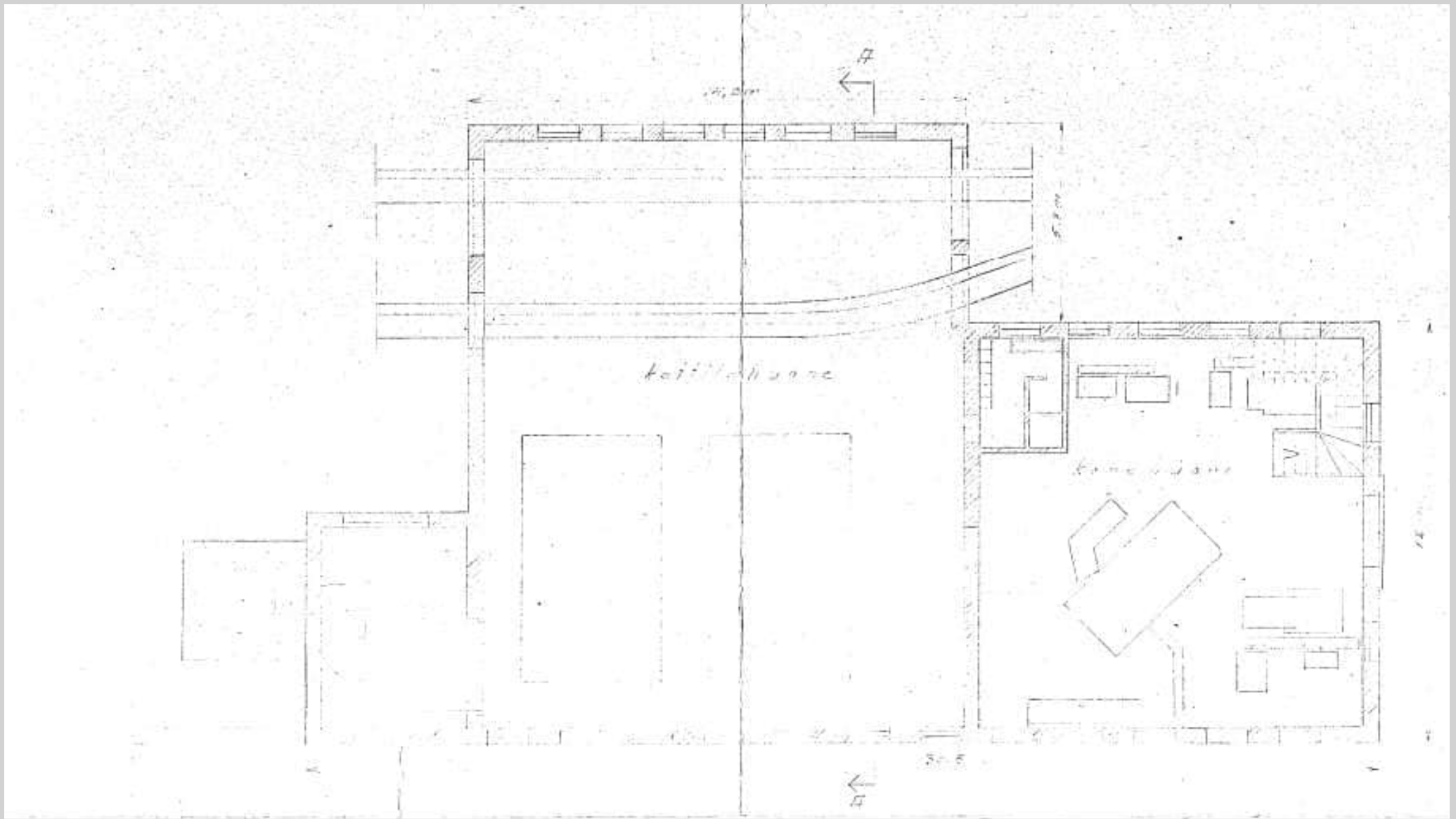
162

Kuva 162. Höyrykeskus ”pannhus”-nimellä asemakaavassa vuodelta 1939. Kuva: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto. Merkinnät selvityksen tekijän.

Julkisivupiirroksset vuodelta 1942. Yläpuolella rakennuksen kadunpuoleinen sivu, alapuolella pihan puoleinen julkisivu. Lähde: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

Höyrykeskuksen pohjapiirros vuodelta 1942. Piirustukset ovat epäselvät johtuen sodanaikaisesta materiaaalipulasta. Lähde: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

163

Kuva 163. Höyrykeskus 1950-1960-luvun alussa. Höyrykeskukseen kuului tornimainen osa rakennuksen länsipuolella. Torniosaan oli sijoitettu muun muassa korjaamo. Torniosa purettiin 1960-luvun alussa, jolloin valimon ja höyrykeskuksen väliin valmistui aura- ja äestehdas. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Höyrykeskuksesta tehdastiloiksi 1963

Höyrykeskuksen seuraavat muutospiirustukset ovat vuodelta 1963. Tällöin on purettu poikkipäätymainen korkea torniosa ja valimon ja höyrykeskuksen väliin on rakennettu aura- ja äestehdas. Samalla muuttui tehdasalueen maisema, kun valimon ja höyrykeskuksen välissä ollut korkea savupiippu purettiin.

Höyrykeskus liitettiin sisätiloiltaan viereiseen aura- ja äestehtaaseen. Vuoden 1963 piirustuksissa mainitaan höyrykeskuksen olevan ”entinen höyrykeskus”. Tällöin tiloista on purettu höyrykattilat. Höyrykeskuksen muuttaminen muuhun käyttöön kertoo siitä, että Konepaja sai teollisuudessa tarvittavan voiman muualta. Parikymmentä vuotta vanhaa rakennusta ei kuitenkaan purettu, vaan se valjastettiin uuteen käyttöön.

”Työ ja Toimi”-lehden mukaan uusi aura-äestehdas aloitti toimintansa helmikuussa 1964. Tehtaan kerrottiin käyttävän 2500 tonnia metallia vuodessa ja käsittävän yhteensä 4000 neliötä tehdastilaa.

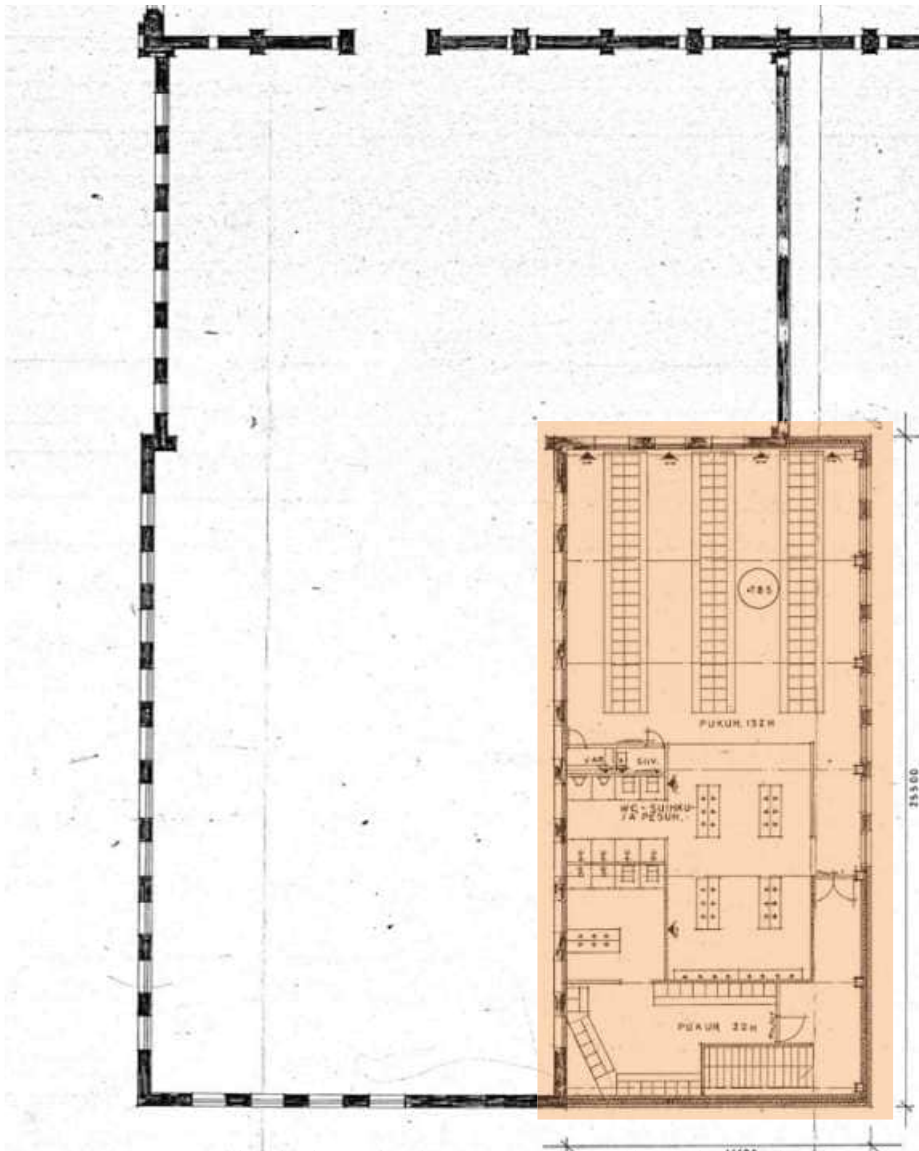

Kuva 164. Konepajan johtaja E.Saraste esittelee tehtaan pienoismallia suomalaisille, tanskalaisille ja ruotsalaisille kutsuvieraille. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Kuva 165. Auran leikkurin ja kannatuspyörän asennus käynnissä. Kuva Työ ja Toimi X/1964.

Työt käynnissä Porin Konepajan uudella maatalouskonetehtaalla 1960-luvun puolessa välissä. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.

Laajennus ja sosiaalitiloja 1975

Vuonna 1976 höyrykeskuksen itäpuolelle valmistui pääportti, joka liitti rakennuksen yhteen viereisen viilaverstaan kanssa. Samana vuonna rakennusta laajennettiin kohti pohjoista. Rakennuksen ensimmäiseen kerrokseen tuli teollisuustiloja ja rakennuksen toiseen kerrokseen, laajennusosaan tuli pukuhuoneet. Laajennuksen suunnitteli arkkitehtuuritoimisto Reijo Kunnas.

Vuoden 1976 jälkeen rakennukselle ei ole muutospirustuksia ja rakennus on säilynyt hyvin muutosasussaan. Laajennusosan runko on betonielementtiä. Korkeat ovet ovat arviolta 1970-luvulta ja 2000-luvulta. 1970-luvulla rakennusta on kutsuttu maatalouskonetehtaaksi. Selvityksen aikoihin rakennus toimi varastotilana.

Kuva 166. Höyrykeskuksen laajennus toteutettiin rakennuksen pohjoispuolelle. Ensimmäiseen kerrokseen sijoitettiin tuotantotiloja, toiseen kerrokseen sosiaalitilat. Kuva: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

Nykytila:

Julkisivut

Rakennuksen julkisivumateriaalina on käytetty puhtaaksi muurattua tiiltä. Eteläinen julkisivu on säilyttänyt hyvin alkuperäisen rakennusajan virtaviivaisen ilmeensä, jota rytmittävät rakennusajalle leimalliset korkeat ikkunat. Kaupunkikuvan ja julkisen tilan kannalta eteläpuoleinen julkisivu on säilynyt alkuperäisen kaltaisena (lukuun ottamatta länsipuolen torniosan purkamista).

Tehdasalueille ominainen kasvaminen ja muutos on vaikuttanut rakennuksen julkisivuihin itä- ja pohjoispuolelta. Höyrykeskuksen itäpuolen korkeat ikkunat ovat jääneet 1970-luvun lopulla valmistuneen porttirakennuksen taakse piiloon. Pohjoispuolella rakennus on säilyttänyt hyvin laajennusajankohdan ilmeensä: yläosassa on nauhaikkunat, alaosassa nosto-ovet, jotka on osittain uusittu.

Kuva 167. Höyrykeskuksen julkisivu kuvattuna joulukuussa 2022. Korkeat ikkunat rytmittävät funktionalistista julkisivua.

Kuva 168. Tammikuun valo piirtää varjoja höyrykeskuksen puhtaaksi muurattuun julkisivuun.

*Kuva 169. Höyrykeskus kuvattuna idästä. Itäisellä julkisivulla olevat ikkunat ovat osittain peittyneet porttirakennuksen taakse.
Kuva 170. Rakennus kuvattuna pihan puolelta. Toisen kerroksen nauhaikkunat ovat 1970-luvulle tyypilliset.
Kuva 171. Höyrykeskus kuvattuna ennen torniosan purkamista 1960-luvun alussa. Kuva: Rosenlew-museon kokoelmat.*

Sisäänkäynnit

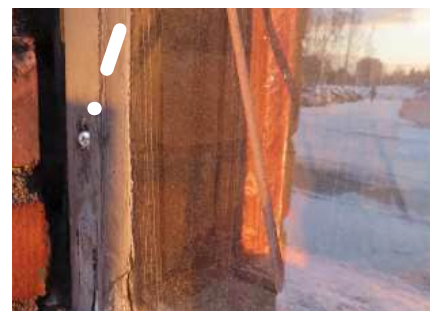
Höyrykeskuksen sisäänkäynti on pääportin kautta. Sisäpihan puolelta rakennukseen on kolme sisäänkäyntiä, (1) puinen ovi 1970-luvulta, (2) nosto-ovi, joka on uusittu 2000-luvulla ja (3) 1970-luvulta olevat liukuovet.

Ikkunat

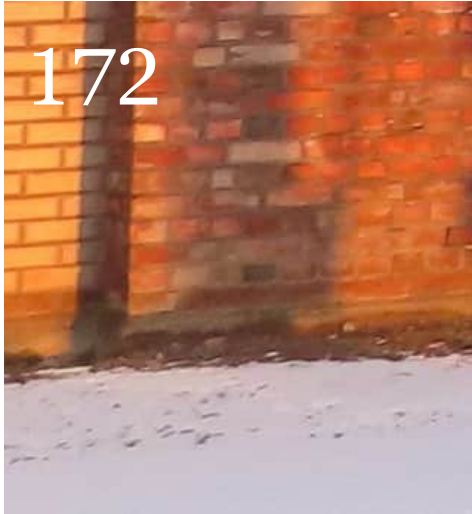
Eteläisen fasadin korkeat (1) ruutuikkunat ovat alkuperäiset ja rytmittävät rakennuksen virtaviivaista julkisivua. Ikkunoiden alla on ruskeaksi maalatut räystääspellit.

Itäisen fasadin (2) ikkunat peittyvät osin porttirakennuksen taakse. Pohjoisella julkisivulla on muita ikkunoita matalammat, yksiruutuiset (3) nauhaikkunat, jotka tuovat valoa pukuhuoneisiin. Nauhaikkunoiden puukehykset ovat 1970-luvulta.

Kivijalka

Rakennuksen kivijalka on betonia. Eteläisen julkisivun kivijalka jää osin asfaltin alle piiloon. Sisäpihan puolella muottivalettu kivijalka on nähtävissä.

Katto

Höyrykeskuksessa on huopakatteella katettu tasakatto.

Erityispiirteet

Höyrykeskuksen erityispiirteenä on sen funktionalistinen, virtaviivainen massa. Rakennukseen tuo ilmettä eteläisen fasadin rytmikkäästi sijoitetut korkeat, alkuperäiset puuikkunat. Erityispiirteenä suhteessa Osalan rakennuskokonaisuuteen on rakennuksen räystääskorkeus, mikä erottaa sen omaksi osakseen viereisestä aura- ja äestehtaasta. Oman aikakautensa ilmentäjänä voi pitää sisäpihan nauhaikkunoita.

Sisätilat

Sisätiloissa rakennuksen alkuperäinen rakennustarkoitus on hämärty-
nyt muutoksien myötä; höyrykattilat on poistettu ja tila on avaraa hal-
litilaa, joka toimi selvityshetkellä tammikuussa 2023 varastorakennuk-
sena. Rakennuksen alkuperäiset ikkunat puisilla kehyksillä on säilyneet
ja tuovat etelänpuolelta keskipäivän valoa tehdassaliin. Rakennuksen
alkuperäisen käytön historiasta kertookin rakennuksen huonetilan korkeus:
höyrykattilat ovat tarvinneet tilaa ympärilleen. Lattiat ovat beto-
nia.

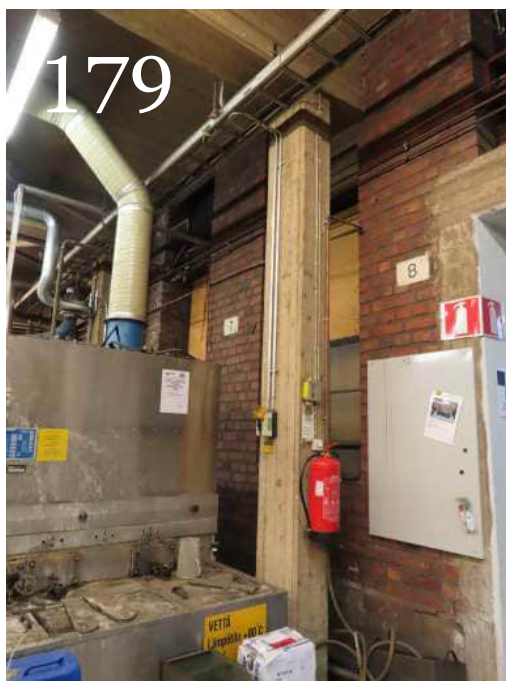
Vanhan höyrykeskuksen sisätiloja on muokattu ensin 1960-luvun al-
kupuolella, kun höyrykeskus liitettiin osaksi sen länsipuolelle valmis-
tunutta aura- ja äestehdasta sekä myöhemmin, kun tilat ovat siirtyneet
varastokäyttöön. Vuonna 1942 valmistuneen osan seinät on muurattu
ja maalattu valkoiseksi. Uudisosan seinissä on nähtävissä muottibeto-
nin jäljet. Lattiat ovat betonia. Alkuperäisen 1942 valmistuneen osan ja
laajennusosan välille on jätetty alkuperäinen kantava seinä ja ikkunat,
jotka on nähtävissä laajennusosan puolelta.

Laajennusosan toisen kerroksen sosiaalitulat ovat säilyneet erittäin hy-
vin. Lattioissa on vihreä linoleumimatto ja allaskalusteet ovat 1970-lu-
vulta. Tilan hienoimpia yksityiskohtia on katon vihreäksi lakatut palkit-
ut, alkuperäiset puiset nauha-ikkunat.

*Kuva 176. Sisätilat kuvattuna idästä kohti länttä. Rakennuksen korkeat ikku-
nat tuovat luonnonvaloa tehdassaliin.*

Kuva 177. Korkeat ikkunat ovat alkuperäiset puuikkunat.

*Kuva 178. Entinen höyrykeskus kuvattuna lännestä kohti itää. Itäisellä seinällä näkyvät ikkunat ja sisäänkäynti porttirakennuksen kautta.
Kuva 179. Pohjoisseinän alkuperäiset ikkunat ovat jäljellä.
Kuva 180. Ikkuna-aukot on levytetty toiselta puolelta.
Kuva 181. 1970-luvun laajennusosassa on edelleen teollista toimintaa.*

182

183

184

Kuva 182. Toisen kerroksen sosiaalitilat, joiden hienona yksityiskohtana on vihreäksi lakatut palkit katossa.

Kuva 183. Sosiaalitilojen allaskalusteita.

Kuva 184. Portaikko sosiaalitiloihin. Käsijohtimet ovat tummaksi lakattua tammea.

4.3 Aura- ja äestehdas

Rakennusvuosi: 1964

Rakennuttaja: W.Rosenlew & co

Suunnittelija: K.Heinävaara

Materiaalit:

Runko: Tiilirunko

Verhous: Puhtaaksi muurattu tiili

Kate: Huopa

Kattomuoto: Tasakatto

Ikkunat: Alkuperäiset, 14-ruutuiset puuikkunat

Rakennushistoria

Aura- ja äestehtaan katkaisuosaston rakennus valmistui vuonna 1964 K.Heinävaara suunnittelemana. Tyyllillisesti rakennus jatkaa itäpuolella sijaitsevan höyrykeskuksen funktionalistista ja symmetristä linjaa, ja luo yhtenäisen ilmeen etelästä katsottuna. Rakennus on pienieleinen ja hienostunut, ja liittyy vanhan valimon ja höyrykeskuksen rakennukset yhtenäiseen linjaan. Heinävaara vältti rakennuksen monotonisuuden pitämällä rakennuksen matalampana kuin viereisen höyrykeskuksen, jossa huonekorkeutta määritteli kattilat. Toisaalta korkeus on hieman korkeampi kuin viereisen valimon räystääslinja, joka tekee rakennuksesta myös tätä kautta oman erillisen osansa. Rakennuksen alta purettiin osa höyrykeskuksesta ja rakennuksen tilalla aiemmin sijainnut muurattu piippu. Aura- ja äestehdas liitettiin toiminnallisesti vieressä toimivan valimon rakennuksiin.

Aura- ja äestehtaan valmistuminen 1960-alkupuolella osuu aikaan, jolloin Porin Konepajan raskasmetalliteollisuudella oli taloudellinen laskukausi. Osasyynä oli vanhentuneen tekniikan käyttö ja toisaalta se, että sotakorvausteollisuuden päättymisen jälkeen tehtaan tuotantolinjat etsivät suuntansa. Rosenlewin konepajan tuotantoon oli sen toiminnan alusta saakka kuulunut maataloustuotteet, jotka jälleenrakentavassa Suomessa sekä asutustilojen painoarvon ollessa maaseudulla olivat kannattava tuotantoartikla.

Talouden huonoista näkymistä huolimatta vuonna 1964 valmistui uusi rakennus katkaisuosastolle sekä aura- ja äestehtaalte. Uuden aura- ja äestehtaan kerrtettiin käyttävän hyväksi jo olemassa olevia rakennuksia, joiden sisään ”täysin uusittu, modernisoitu ja mekanisoitu aurojen ja äkeiden valmistusprosessi sijoitetaan”. Olemassa olevien rakennusten uudelleenkäyttö oli taloudellisesti kannattavaa ja järkevää.

Maatalouskonetehtaan toiminta jatkui läpi 1970-luvun.

Kuva 185. Aura- ja äestehtaan eteläinen fasadi kylpee talvisessa keskipäivän auringossa.

Kuva 186. Aura- ja äestehdas kuvattuna pohjoisen puolelta.

Julkisivut

Tyylillisesti rakennus edustaa postfunktionalismia. Rakennuksen linjakas kokonaisuus sopii yhteen Konepajan eri aikakausia edustavan punatiiliarkkitehtuurin kanssa. Korkeat ruutuikkunat tuovat valoa ja rytmittävät julkisivua. Ikkunoiden arkkitehtoninen merkitys tehtaan miljööille on merkittävä, sillä ne elävöittävät muurimaista vaikutelmaa ja jatkavat symmetristä ikkunalinjaa. Tyylillisesti hyvin samantapaisia käyttö-rakennuksia myös muualla teollisuudessa (Tako, vesivoimalat).

Ikkunat

Korkeat, 14-ruutuiset ikkunat (6kpl),rytmittävät rakennuksen julkisivua etelänpuolella. Pohjoisen puolella rakennuksessa ei ole ikkunoita. Mustaksi maalatut puuikkunat ovat alkuperäiset. Ikkunat ovat virtaviivaiset.

Kuva 187. Aura ja äestehtaan julkisivu kohti etelää. Kuvassa näkyy selvästi räystäskorkeuden vaihtelu viereisiin rakennuksiin.

Kuva 188. Rakennus pohjoispuolelta on lähestulkoon oviaukkoa koko leveydeltään.

Kuvat 189 ja 190. Etelänpuoleista fasadia ja niiden julkisivujen kanssa tasan olevia virtaviivaisia ikkunoita, joissa on alkuperäiset kehykset.

Sisäänkäynnit

Aura- äestehtas sijaitsee vanhan valimon ja höyrykeskuksen välissä, jonka sisätiloihin on käynti pääoven kautta sekä rakennuksen on pohjoispuolelta.

Rakennuksen taakse on vuoden 1962 suunnitelmiin piirretty neljä oviaukkoa. Suunnitelmissa oviaukot ovat kuitenkin huomattavasti kapeammat, kuin olemassa olevat. Oviaukkoja on mahdollisesti suurennettu. Punaiset, metalliset ovet ovat 1970-1980-luvulta, uudempi valkoharmaa nosto-ovi pienillä ikkunoilla on mahdollisesti 2000-2010-luvulta.

Katto

Aura- ja äestehtaassa on mustalla huovalla katettu tasakatto. Räystäät ovat lyhyet.

Kivijalka

Aura- ja äestehtaan kivijalka on betonia. Kivijalka ei ole virtaviivainen rakennuksen rungon kanssa, vaan työntyy hiukan ulospäin.

Kuva 191. Rakennuksen sisäänkäynnit ulkokautta sijaitsevat pohjoisella julkisivulla.

Kuva 192. Aura- ja äestehtaan rakennuksessa on tasakatto.

Kuva 193. Aura- ja äestehtaan kivijalka on betonia.

Koristeaiheet

Aura- ja äestehdas on julkisivuiltaan pelkistetyn funktionalistinen. Rakennuksen erityispiirteenä voi pitää sen massoittelevan vanhan valimon ja höyrykeskuksen välissä. Rakennus erottuu omalla osanaan muun muassa räystäskorkeuden ansiosta. Tehdasrakennuksen vähäeleinen arkkitehtuuri ja höyrykeskusta matalammat ikkunat elävöittävät Osalan rakennuskokonaisuuden eteläistä julkisivua.

Kuva 194. Aura- ja äestehdas kuvattuna idästä kohti länttä. Rakennus nivoutuu yhteen ympäröivien rakennusten massan kanssa.

Kuva 195. Aura- ja äestehtaan sisätilat ovat vaaleat.

Sisätilat

Sisätilat ovat yhtenäistä avointa tilaa, jotka on liitetty viereiseen valimoon ja höyrykeskukseen. Sisätiloissa seinät ovat tiiltä, kattorakenteissa näkyy betonipalkit. Merkittävää sisätiloissa ovat iäkkäät, alkuperäiset ikkunat ja tilan tuntu. Myös huonetilan korkeus, joka on matalampi verrattuna viereiseen höyrykeskukseen.

196

Kuva 196. Höyrykeskuksen ja aura- ja äestehdaan liitoskohta. Kuvasta näkee tilakorkeuden eron sekä ikkunoiden korkeuseron.

197

Kuva 197. Ikkunat ovat alkuperäiset puuikkunat.

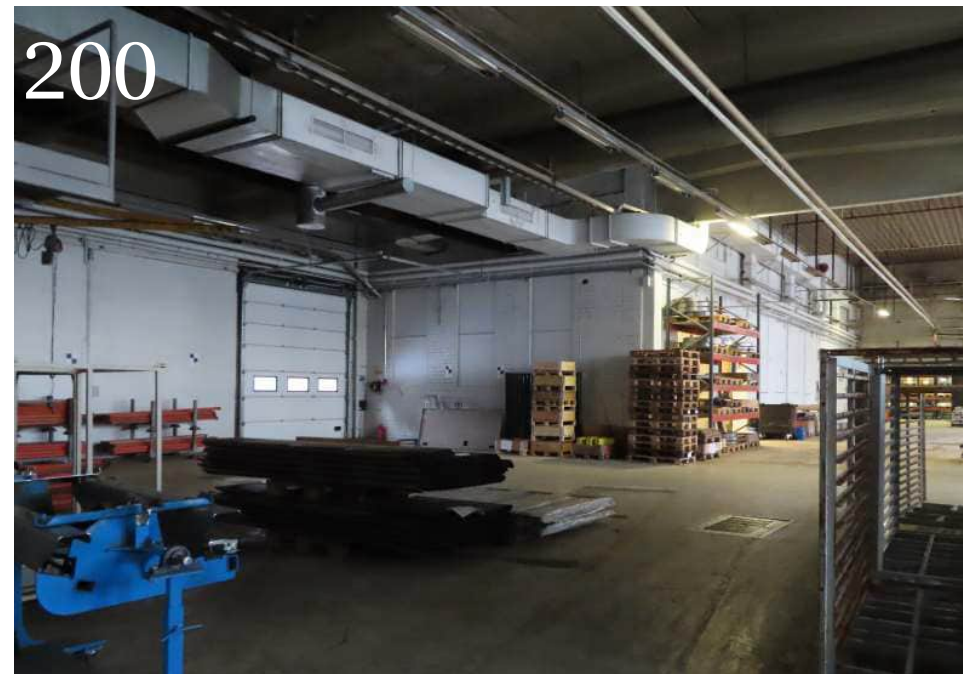
198

Kuva 198. Aura- ja äestehdas kuvattuna lännestä kohti itää. Sisätila sulautuu höyrykeskukseen.

199

Kuva 199. Lattia on betonia.

200

Kuva 200. Aura- ja äestehdaan uudehko nosto-ovi.

4.4 Polttoainevarasto

Rakennusvuosi: noin 1900, laajennus mahdollisesti 1930-luku, autokotuksien muutoksia 1950-luvulla

Rakennuttaja: W.Rosenlew & co

Suunnittelija: Ei tiedossa

Materiaalit:

Runko: Tiilirunko

Verhous: Puhtaaksi muurattu tiili

Kate: Tiili ja pelti

Kattomuoto: Satulakatto

Ikkunat: 1940-1950-luvulta.

Rakennushistoria

Harjakattoinen, tiilirunkoinen, polttoainevarastona tunnettu rakennus on valmistunut todennäköisesti 1800-luvun lopulla, 1900-luvun alussa. Satakunnan Museon arkistossa on Rosenlewin höyrykuivaamon piirustus, joka on mahdollisesti tämä Konepajan alueella sijaitseva tiilirakenteinen rakennus.⁵¹ Piirustuksissa ei ole suunnittelijan signeerausta eikä vuosilukua.⁵² Rakennuksen tyyli ja rakennusosat (mm. lohkottu luonnonkivijalka) viittavat siihen, että rakennus olisi valmistunut 1800-1900-lukujen vaihteessa, viimeistään 1900-luvun alussa. Rakennus ei näy vuoden 1903 asemapiirroksessa eikä 1904 laaditussa senaattikartassa, mutta ei silti tarkoita, etteikö rakennus olisi ollut olemassa. Varsinkin senaattikartassa ulko- ja varastorakennukset on jätetty usein piirtämättä huomion ollessa päärakennuksissa.

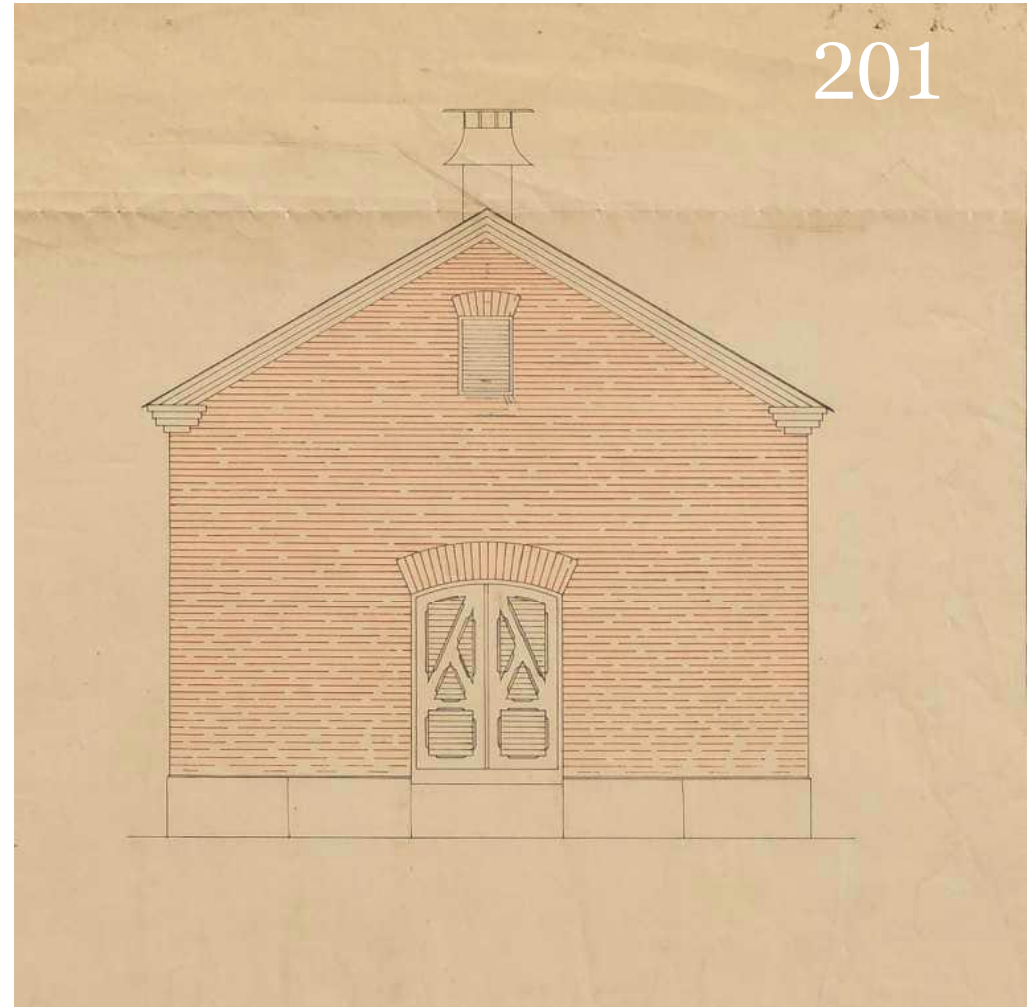
Polttoainevarasto on 1800-1900-luvun kertaustyylien mukainen, harjakattoinen rakennus. Tyylillisesti rakennus on hillitty, käytön ja hyödyn tarkoitukseen suunniteltu. Rakennuksen alkuperäiseksi tarkoitukseksi on piirustuksiin kirjattu höyrykuivaamo. Rakennus on höyrykuivaamon nimellä myös Liisa Nummelinin ”Porin teollisuusympäristöt”-inventoinnissa vuodelta 1987.

Polttoainevaraston rakenne on mielenkiintoinen. Rakennus on perustettu lohkotulle luonnonkivijalalle ja alapohjana on betoni. Kivijalasta kulkevat ilmastointikanavat kivijalan kautta ulos. Rakennuksen sisälle suunnitellut puiset rakenteet viittaavat siihen, että telineiden päällä on pystytty kuivaamaan puutavaraa, jota on käytetty puusepänosastolla. Puutavarasta puusepät ovat valmistaneet muotteja, joita on käytetty valimolla valumuotteina.

51 Piirustuksiin ei ole liitetty asemapiirrosta. Kuivaamoja käytettiin erityisesti paperi- ja kartonkiteollisuudessa. Porin kartonkitehdas aloitti toimintansa Aittaluodossa 1920-luvulla.

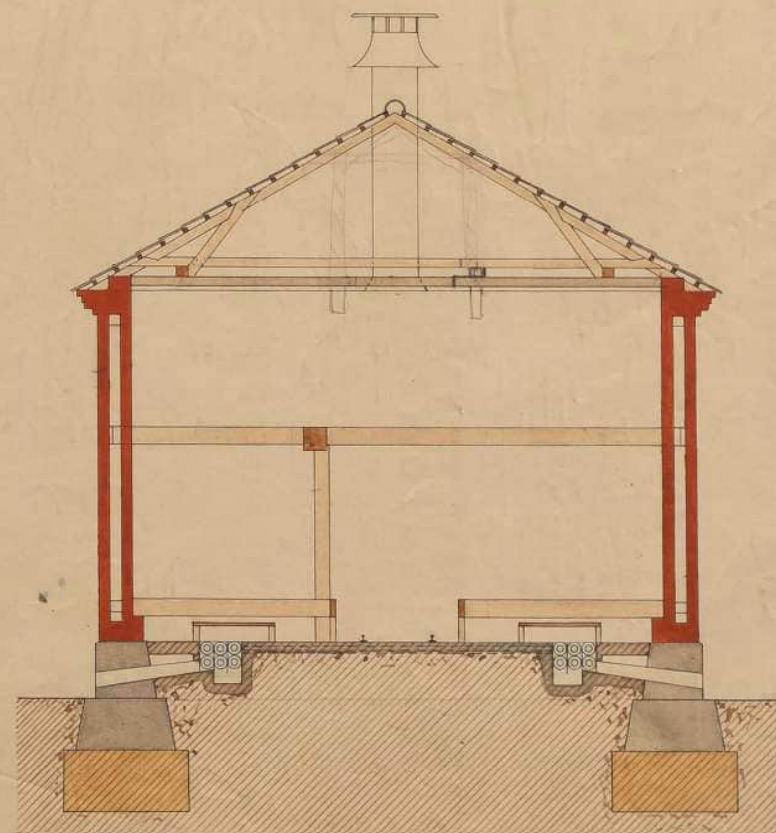
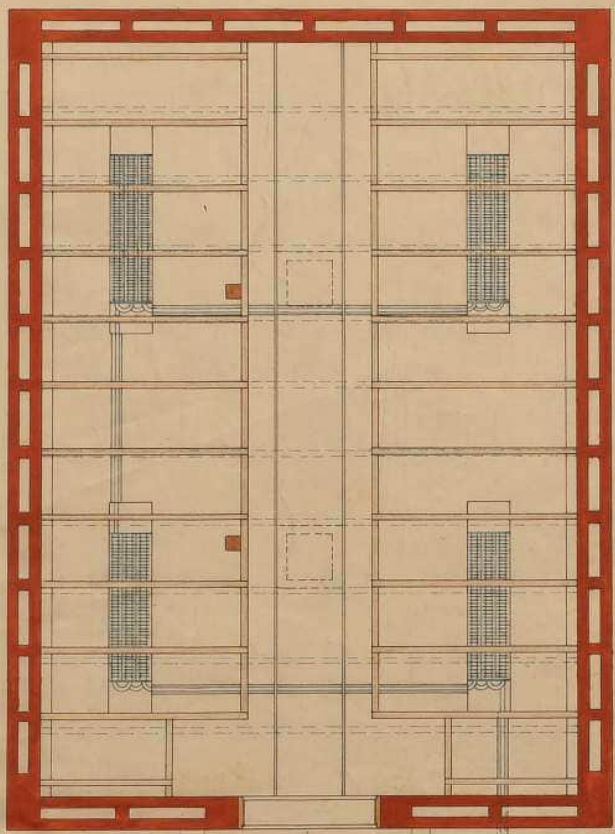
52 Muut Konepajanrannassa sijaitsevat rakennukset Mekania lukuun ottamatta ovat nuorempia. Samoin höyrysahan rakennuskanta ja Aittaluodon voimalaitoksen ja sulfiittitehtaan rakennukset sekä Seikun sahan olemassa olevat rakennukset ovat nuorempia, jolloin johtolanka siitä, että sama henkilö olisi saattanut suunnitella Rosenlewille muitakin rakennuksia ei tuota tulosta. Kts.

Ei ole tietoa, kuinka kauan rakennusta on käytetty alkuperäiseen tarkoitukseensa, mutta viimeistään 1970-luvulla rakennus on ollut jo muussa käytössä, todennäköisesti jo aiemmin 1930-1940-luvulla.

Kuva 201. Rakennuksen julkisivupiirros arviolta 1800-luvun lopulta, 1900-luvun alusta. Lähde: Rosenlew-museon kokoelmat.

—Ritning till ett ångkorkhus af sten—
—för firman W. Rosenlew & Co—

Rakennuksen pohjapiirros ja leikkaus. Lähde: Rosenlew-museon kokoelmat.

Laajennus 1930-1940-luvulla

Rakennusta lienee jatkettu länteen matalammalla, pulpettikattoisella osalla 1930-1940-luvulla. Laajennus näkyy jo vuonna 1946 otetussa ilmakuvassa.⁵³ Koko rakennuksen osalta aukotuksia on mahdollisesti muutettu 1950-luvulla. Samalta ajalta ovat rakennuksen ikkunat.

53 Ilmakuva, Porin kaupunkisuunnittelu.

Kuva 202. Ilmakuva vuodelta 1946, jossa rakennus näkyy jo laajennettuna.

Kuva: Porin kaupunkisuunnittelu.

Kuva 203. Julkisivupiirros ja pohja vuodelta 1975. Lähde: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

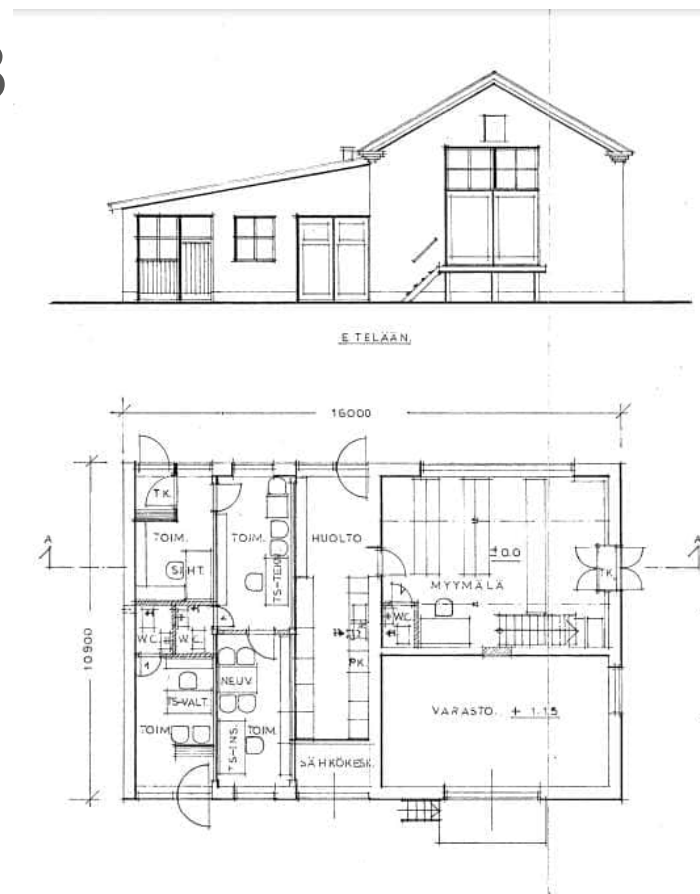

1970-luvulla toimistotiloiksi

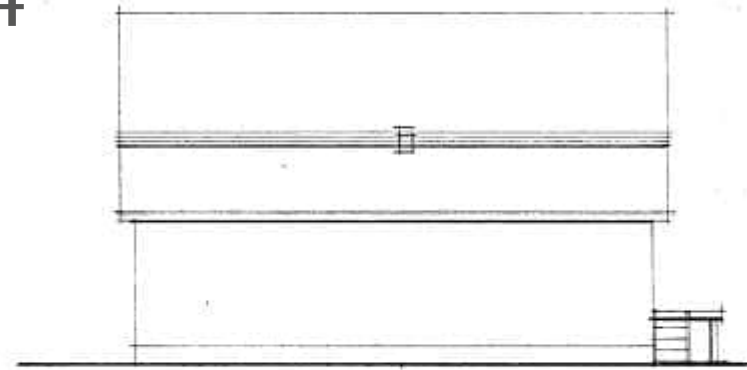
Rakennus muutettiin 1970-luvun puolella välissä toimistotiloiksi. Tällöin vanhempaan, harjakattoiseen osaan on sijoitettu varasto- ja myymälätiloja. Matalampaan, pulpettikattoiseen osaan sijoitettiin toimistotiloja. Myymälätilat eivät olleet auki ulkopuolisille, vaan myymälässä myytiin saippuaa, Konepajan omia tuotteita ja työvaatteita.⁵⁴

54

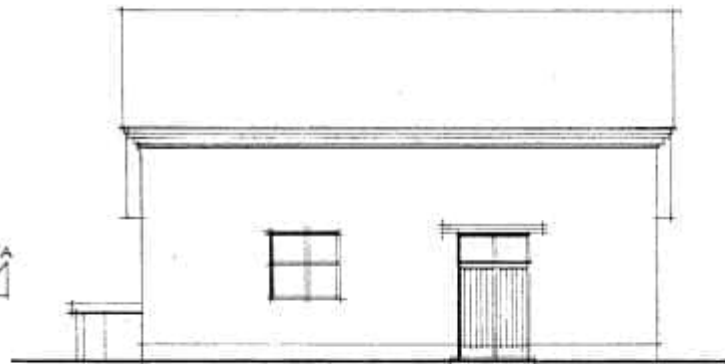
203

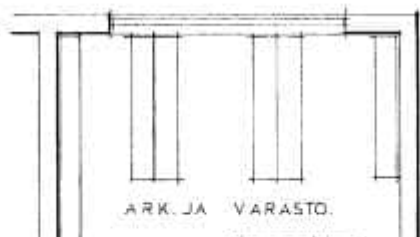
204

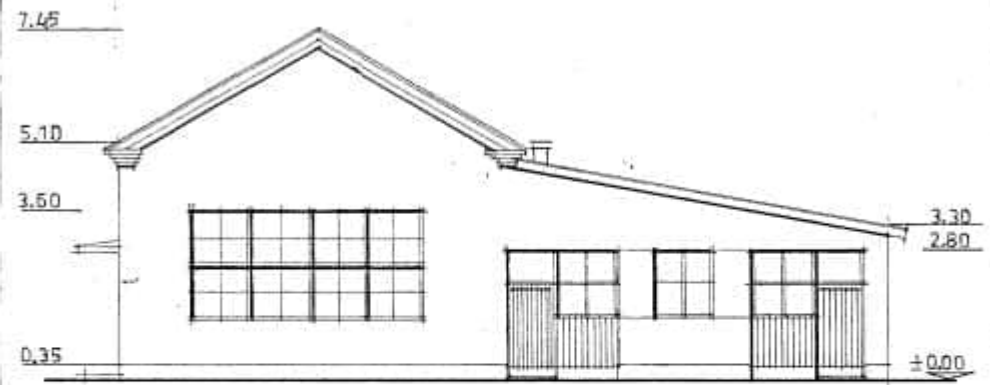
LÄNTEEN

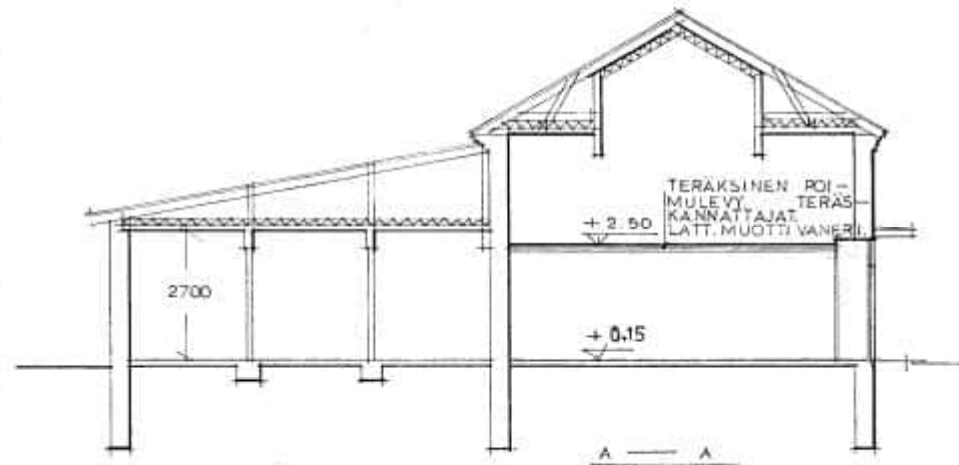
ITÄÄN

ARK. JA VARASTO.

POHJOISEEN

K.osa Kortteli Tontti

RAK.PAIKKA 430 3:2

OSOITE Rosentow Hedenkaallisuus

SISÄLTÖ Teoll. rak. muut. Arkkitehtisuunn.

Kuva 204. Polttoainevaraston muutospäivämuutokset vuodelta 1975. Lähde: Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

2-KERR. (MYYMÄLÄN YLÄP)

Nykytila:

Polttoainevarastona tunnettu rakennus on 1970-luvun muutosasussa ja toimii varastorakennuksena. Rakennuksen laajennusosan räystäät olivat selvityshetkellä erittäin huonossa kunnossa.

Julkisivut

Polttoainevarasto edustaa alueen vanhinta olemassa olevaa rakennuskantaa yhdessä Mekanin (1871) ja vanhan valimon kanssa.

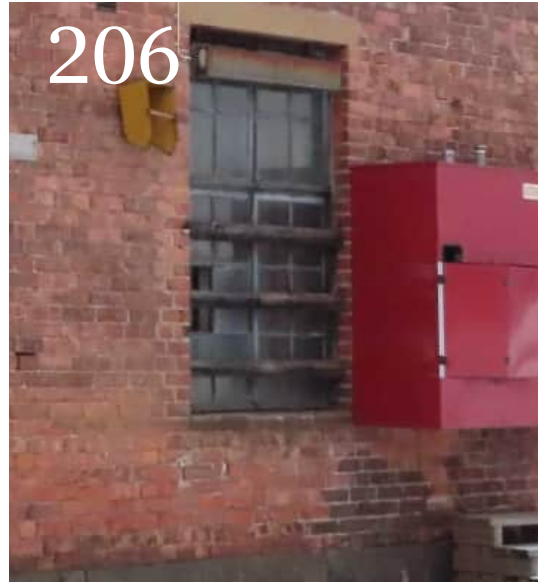
Tiilimuurattua, harjakattoista rakennusta on laajennettu arviolta 1930-1940-luvulla länteen pulpettikattoisella, tiilirunkoisella osalla. Vanha osa erottuu uudisosasta muun muassa profiloituilla räystäillä ja lohkoituilla luonnonkivijaloilla. Rakennuksen eteen on 1970-luvulla rakennettu lastauslaituri.

Rakennuksen julkisivut ovat säilyneet hyvin. Pulpettikattoisen osan räystäät ovat ruostuneet puhki ja räystäälaudat kärsineet kosteudesta. Vanhemman osan ikkuna-aukotukset ja oviaukotukset lukuun ottamatta eteläpuoleista sisäänkäyntiä (jota on korotettu) on tehty myöhemmin.

Ikkunat

Rakennuksessa on puiset ruutu-ikkunat. Osa ikkunoista saattaa olla iäk-käämpiä, osa on 1970-luvulta.

Sisäänkäynnit

Polttoainevarastoon on useampi sisäänkäynti. Alkuperäiseen osaan on käynti lastauslaiturin kautta, jossa on puiset pariovet arviolta 1970-luvulta. Toiseen sisääkäynti on idän puolelta kaasuvastoon. Puinen ovi on todennäköisesti 1970-luvulta.

Rakennuksen laajennusosaan on käynnit etelän- ja pohjoisen puolelta.

Kivijalka

Vanhemmassa osassa lohkottu luonnonkivi, laajennusosassa betoni.

Kuva 205. Iäkäs puuruutuikkuna rakennuksen eteläisellä julkisivulla.

Kuva 206. Ruutuikkuna rakennuksen itäisellä julkisivulla.

Kuva 207. Vanhemman rakennusosan kivijalka on lohkottua luonnonkiveä.

Kuva 208. Laajennusosan kivijalka on betonia.

Kuva 209. Sisäänkäyntejä laajennusosan eteläisellä julkisivulla. Ylä- ja alaosan tiili on erilaista. Oviaukot ovat todennäköisesti olleet alkuaan autotallin ovet, jotka on 1970-luvulla muutettu nykyisen kaltaiseksi.

Katto

Vanhemmassa runko-osassa on satulakatto, jonka katteena on tiili. Pulpettikattoisessa laajennusosassa katteena on pelti.

Koristeariheet

Rakennus on tarpeeseen tehty ja tarkoituksen mukainen. Räystäät ovat profiloituneet ja eräänlaisena koristeena toimii rautaiset muurianskkurit. Lisäksi päätykolmiossa profiloitu räystääs kääntyy kissanpenkiksi, joka näkyy jo alkuperäisissä piirustuksissa.

Kuva 211. Sisäänkäynti rakennuksen pohjoissivulla.

Kuva 212. Sisäänkäynti eteläisellä julkisivulla.

Kuva 213. Sisäänkäynti itäisellä julkisivulla. Oviaukon kokoa on muutettu.

Kuva 214. Alkuperäisosan katossa on tiilikate.

Kuva 215. Rautainen muurianskkuri.

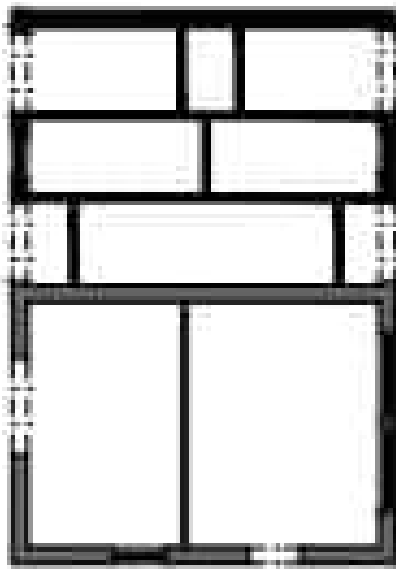
Kuva 216. Profiloituneet, pitkät räystäät.

Sisätilat

Sisätiloiltaan rakennus on jaettu huonetiloihin. Vanhemmassa osassa on varastotilaa.

Pulpettikattoisessa osassa seinät on rapattu ja ilmeisesti toimistotiloina toimineessa osassa on tekstiilipäällysteinen seinä.

217

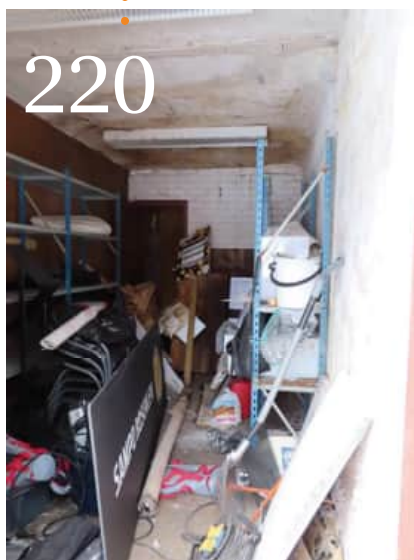
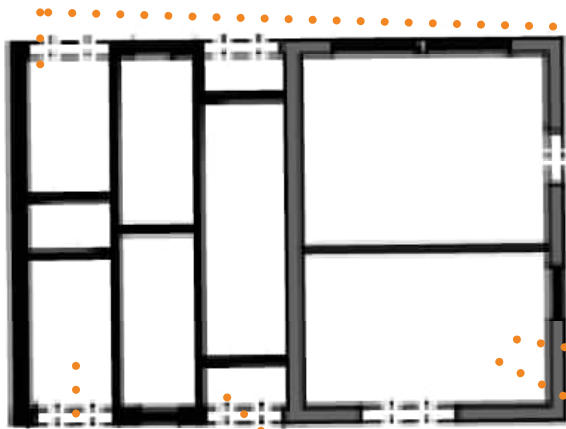
Kuva 217. Polttoainevaraston pohjapiirros nykytilassaan. Kuva: Rauli Lehtinen, Gullstén-Inkinen sisustusarkkitehtitoimisto.

Kuva 218. Alkuperäisosan sisätilan lattia on betonia ja seinäpinnat vaaleat.

Kuva 219. Alkuperäisosan varastotilaa rakennuksen pohjoispuolella. Tila toimii varastona.

Kuva 220. Huonetila toimii varastona. Rakennuksen länsiseinällä on tekstiilipintainen tapetti.

Kuva 221. Tila on eräänlainen käytävätila, josta on ovi rakennuksen pohjoispuolelle.

Kuva 222. Huonetila rakennuksen pohjoispuolella toimii varastotilana. Seinät ovat rapatut ja maalattu valkoiseksi, takaseinä muurattu.

Kuva 223 ja 224. Alkuperäiosan seinät ovat rapattu vaaleaksi. Katossa on palkki.

Polttoainevarastona tunnettu höyrykuivaamo valmistuu

Höyrykeskus valmistuu keskellä jatkosotaa

Höyrykeskuksen laajennus; tehdastiloja ensimmäiseen kerrokseen, toiseen kerrokseen sosiaali-tilat

Polttoainevaraston muutokset: rakennukseen tehdään toimisto- ja myymälätilat

noin 1900

1930-1940-luku

1942

1964

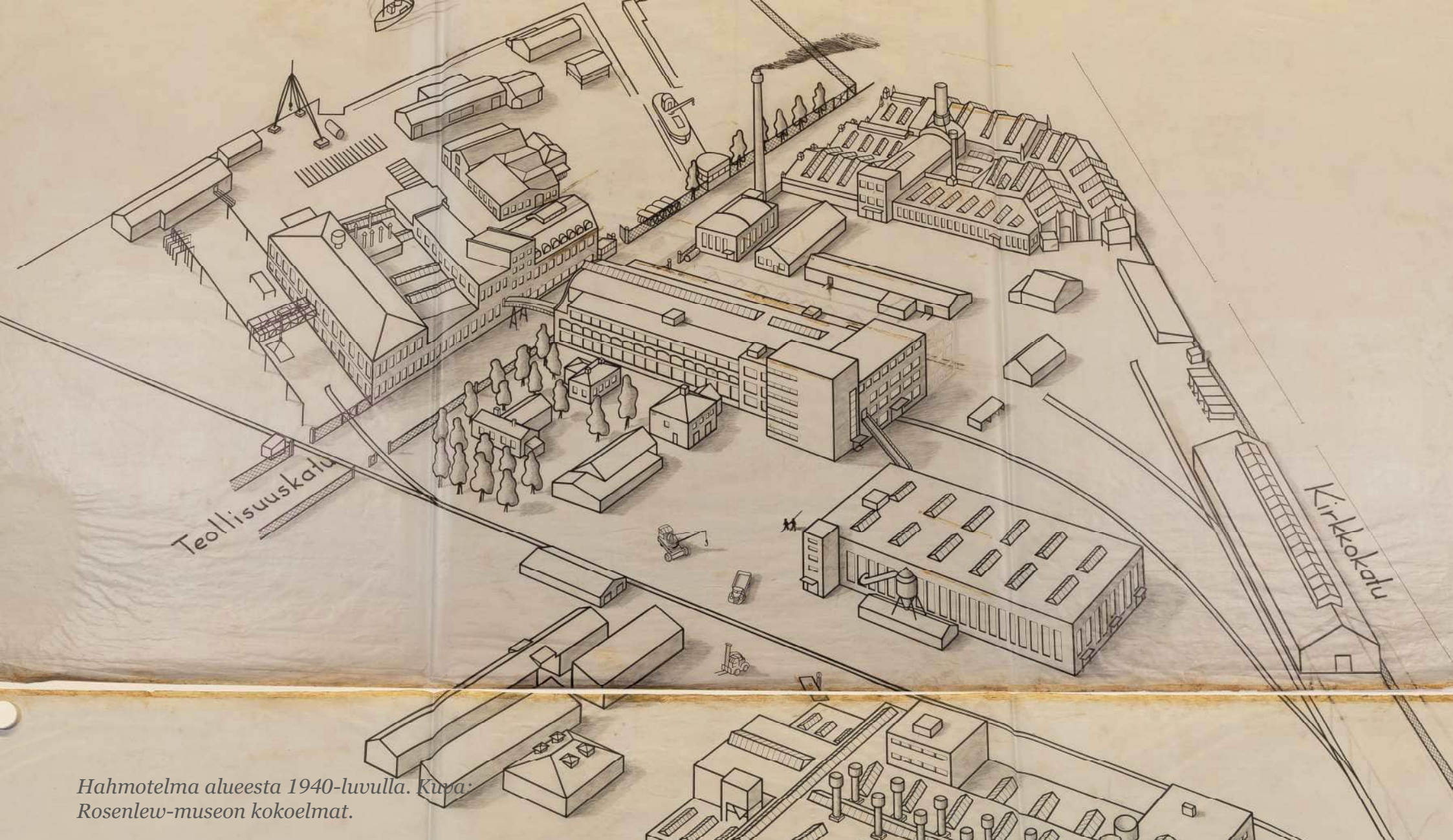
1975

1976

Polttoainevaraston laajennus valmistuu, laajennusosa toimi todennäköisesti autotallina

Aura- ja äestehdas valmistuu höyrykeskuksen ja vanhan valimon väliin, höyrykeskuksen torniosa puretaan

*Hahmotelma alueesta 1940-luvulla. Kuva:
Rosenlew-museon kokoelmat.*

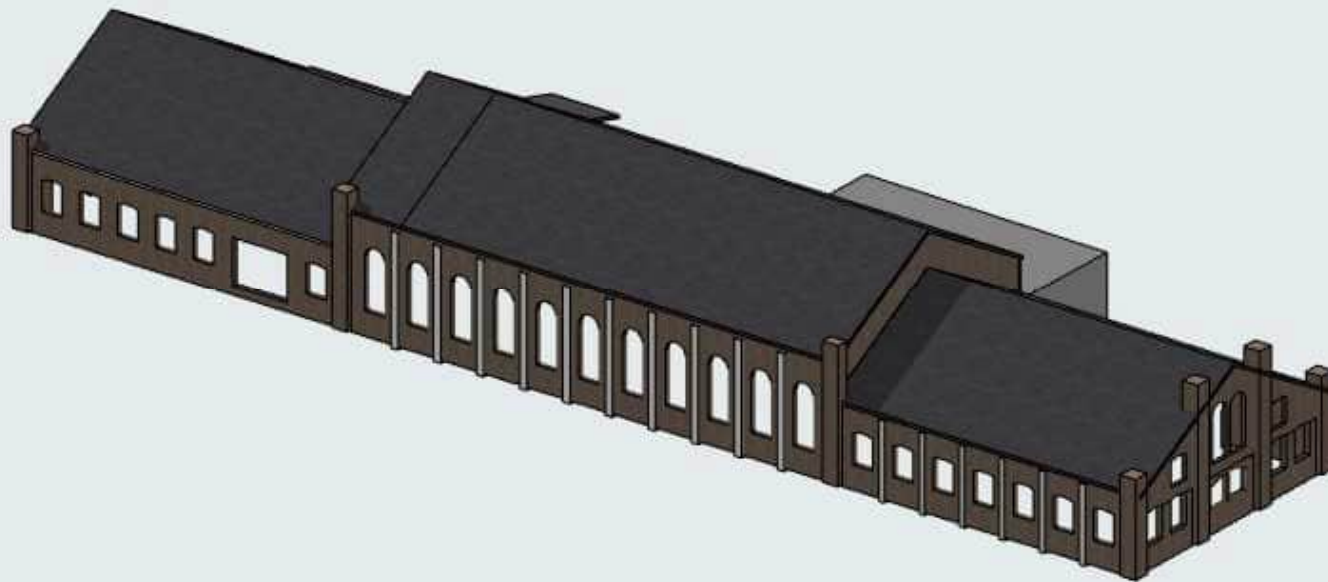
Rakennusten julkisivumateriaalimallinnokset

noin 1900

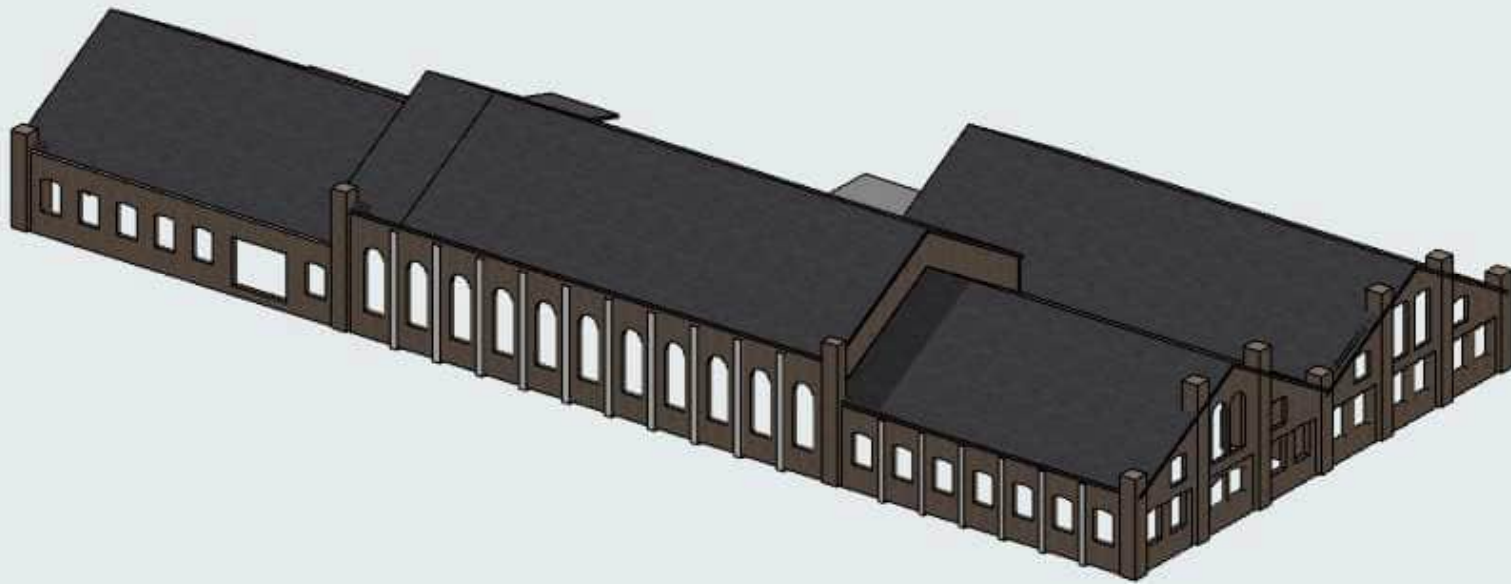

Mallinnoksiin on hahmotettu rakennusten hahmo rakennusvuosien mukaan ja rakennusten materiaalit. Mallinnokset arkkitehti Emil Sødergren.

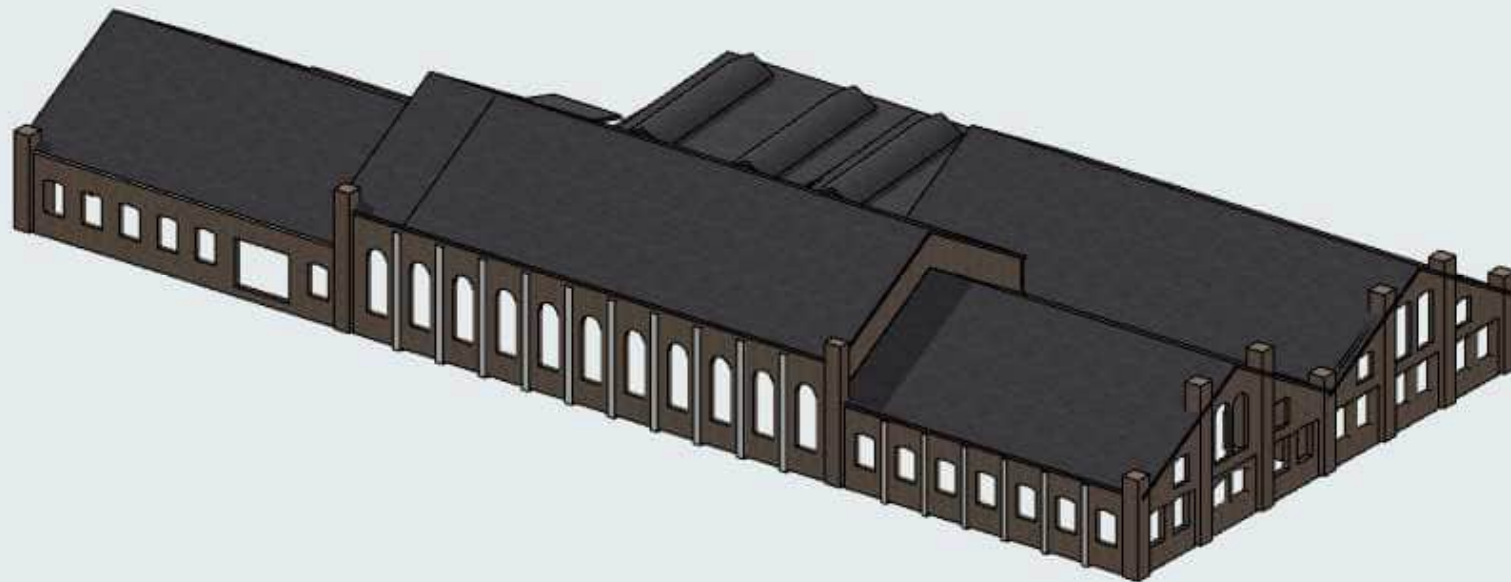
1903

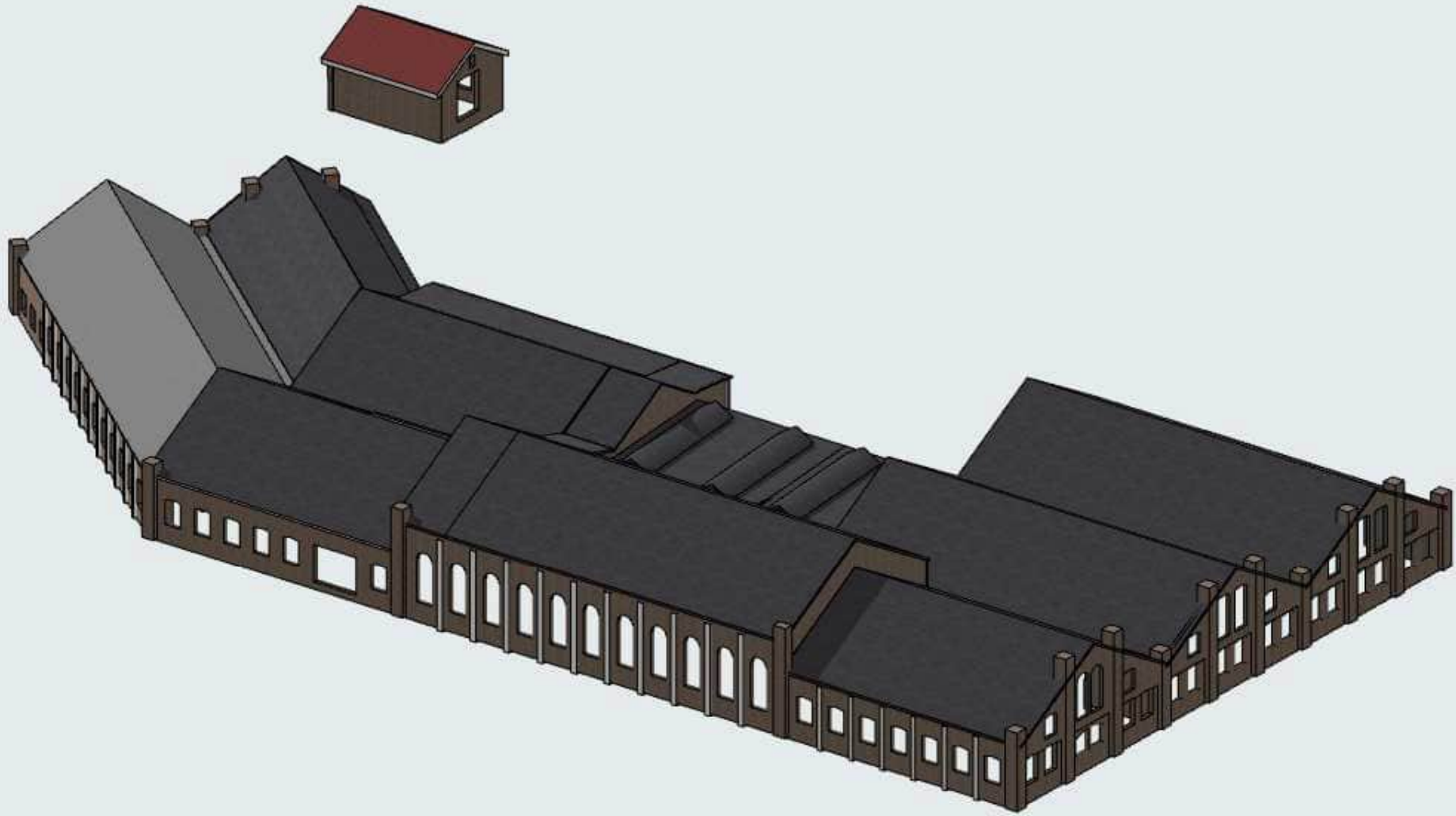
1914

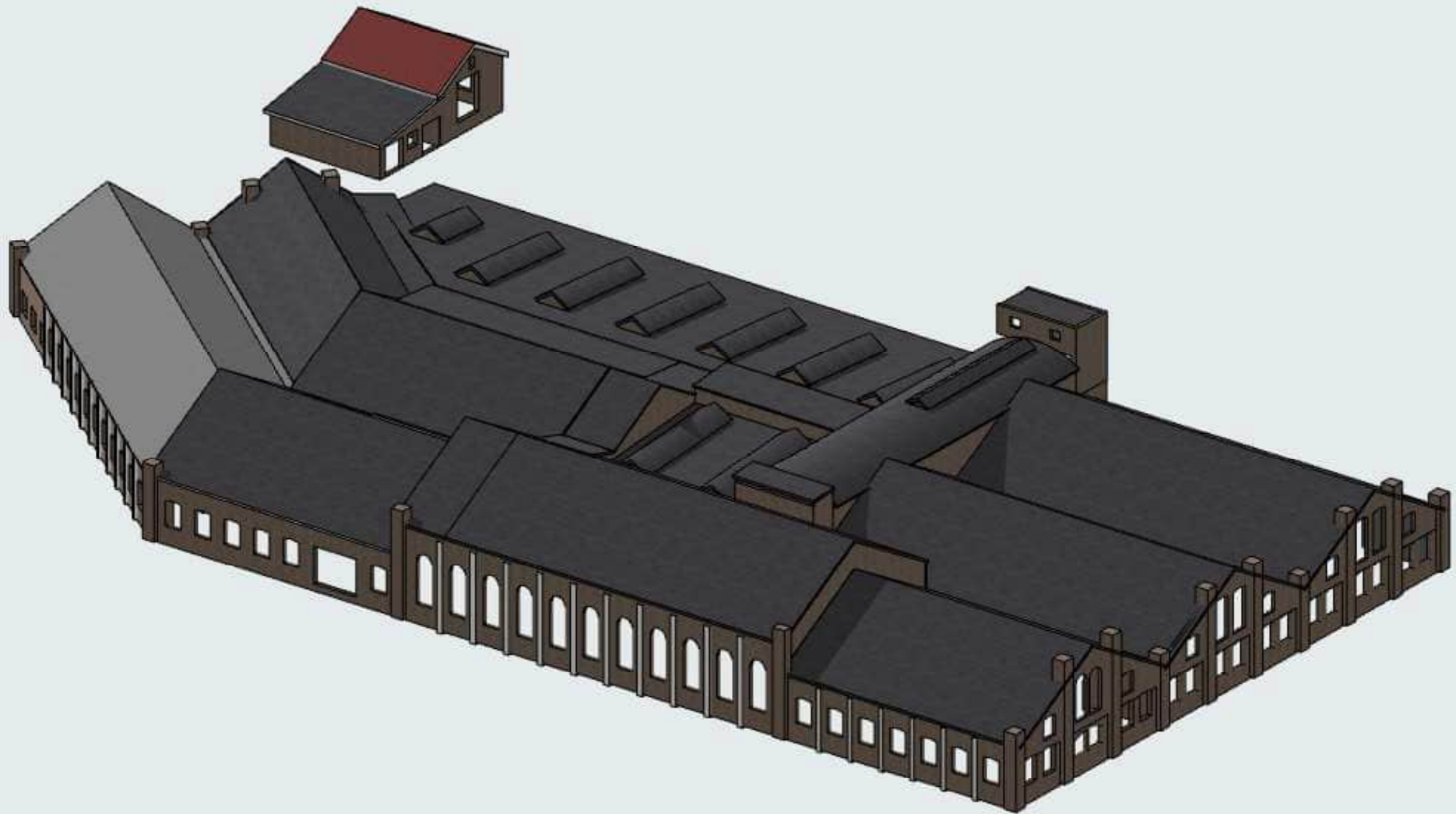
1917

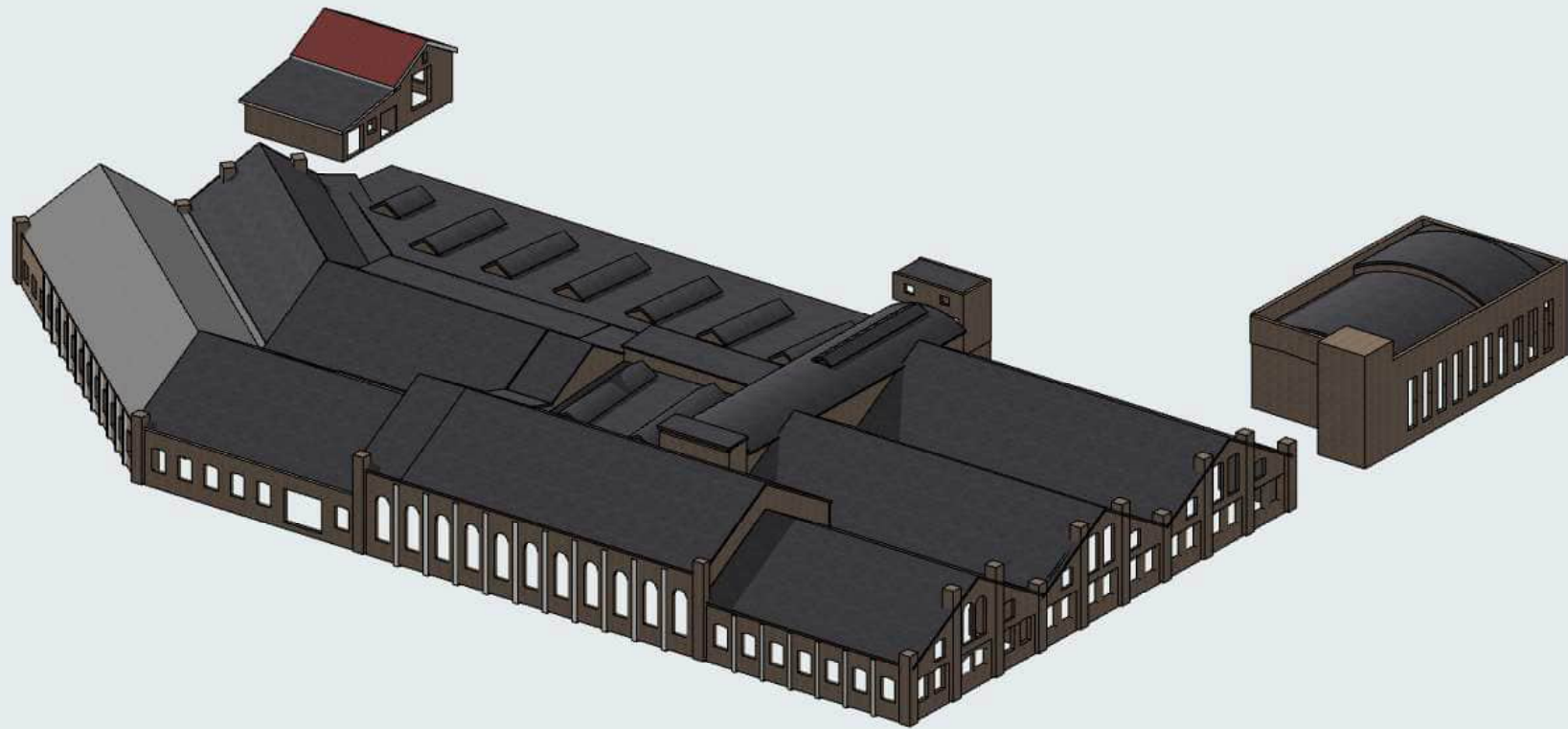
1919

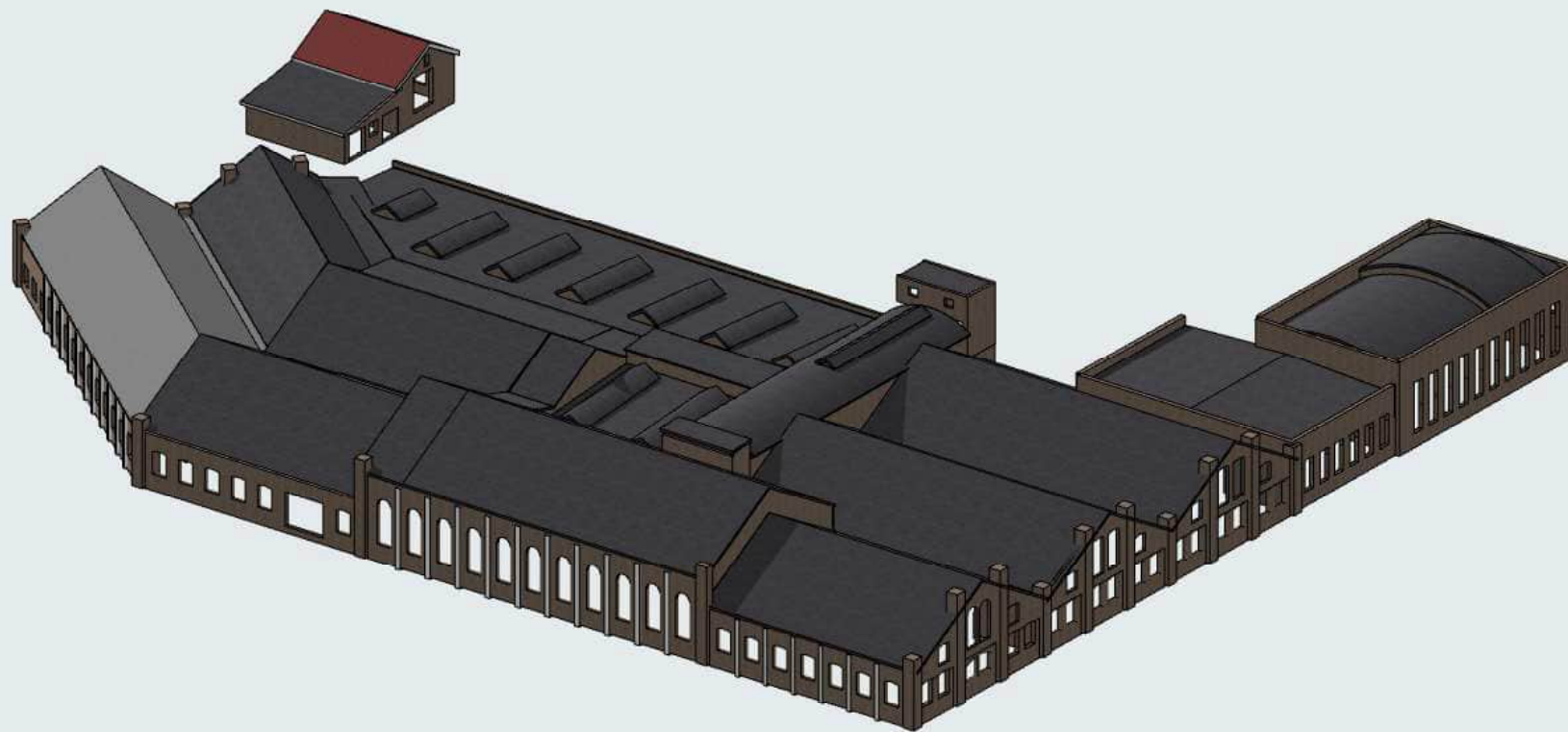
1939

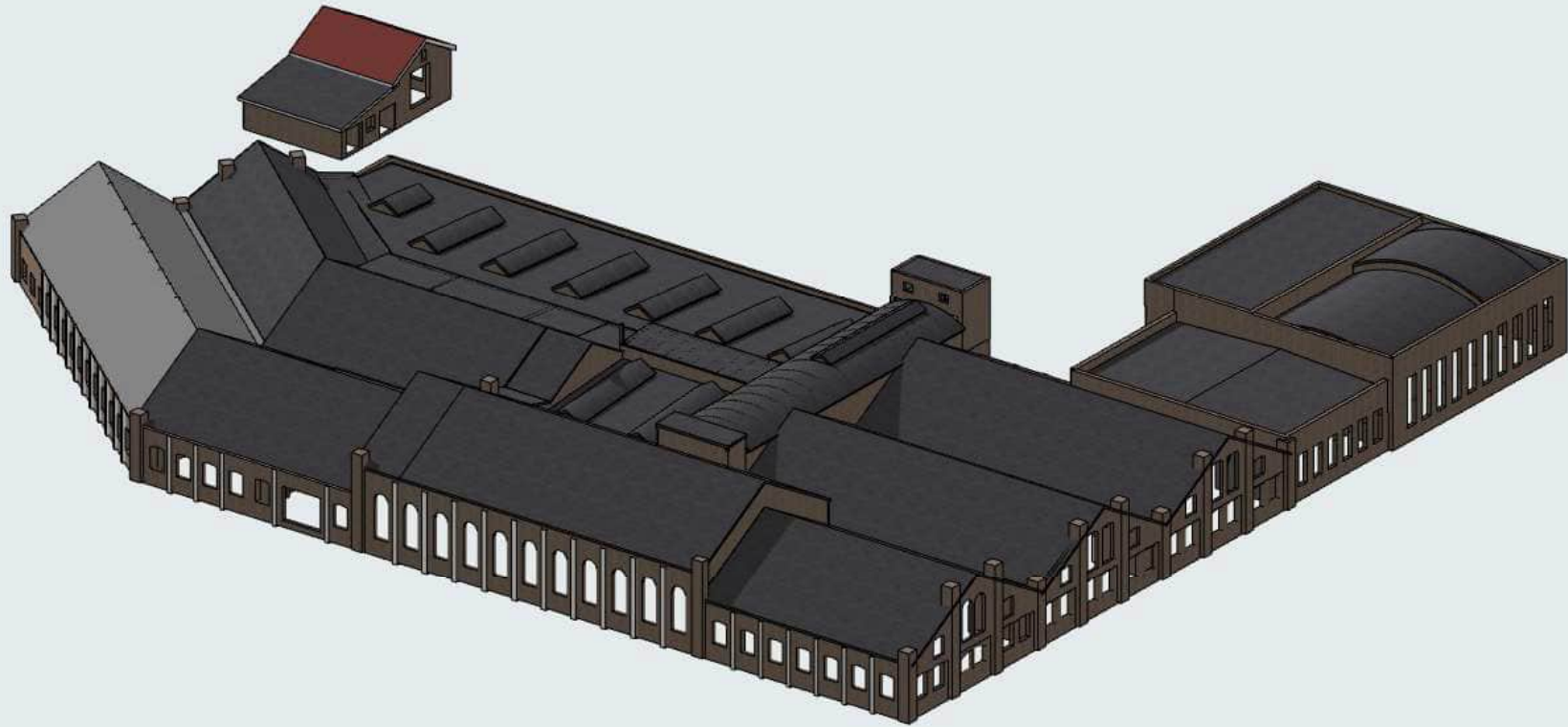
1942

1964

1975

Arkkitehdit ja suunnittelijat

Porin Konepajan ensimmäiset rakennukset olivat tiilestä ja puusta rakennettuja. Tyyllisesti rakennukset olivat yksinkertaisia ja tarpeeseen suunniteltuja, kuten 1800-luvun lopun kuvista on nähtävissä. Useimmissa oli harjakatto ja ne oli sijoitettu alueelle tarpeen mukaan. Ensimmäistä kertaa arkkitehtia Konepajalla käytettiin tietyvästi 1903 (Johan Nordstrand). Alueen vanhin olemassa oleva rakennus on Mekani, joka valmistui vuonna 1871. Porin Konepajan aivan ensimmäisistä rakennuksista osa tuhoutui tulipalossa, mutta rakennuksia myös korvattiin myöhemmin tiloja uudistamalla ja rakennusten kokoa kasvattamalla. Alueen nykyinen rakennuskanta 1900-1970-luvulla valmistunutta.

Kuva 225. Jalo Porkkalan kuvaama vanha valimo 1980-luvulla. Kuva: Satakunnan Museon kuva-arkisto.

Kuva 226. Teollisuuskatua kuvattuna 1920-luvulla. Kuva. Rosenlew-museon kokoelmat.

Rosenlew-rakennuskonttori

Rosenlew-yhtiö käsitti Porin Konepajan lisäksi sahateollisuutta, joista pohjoisin saha sijaitsi Tonionjokilaaksossa, sulfaattiteollisuutta. Kasvaneen yhtiön oli järkevä useiden eri suunnittelijoiden sijaan omaa rakennuskonttoria. Yhtiölle perustettiin 1910-luvulla oma suunnittelutoimisto ”Rosenlew-rakennusosasto” eli rakennuskonttori. Rakennuskonttorin ensimmäisenä johtajana toimi todennäköisesti rakennusmestari Arthur Fagerholm, jonka poismenon jälkeen tehtävässä seurasi arkkitehti Torkel Nordman. Rakennusosaston etuna oli se, että suunnittelu pystyttiin keskittämään ja konttorin suunnittelijat tunsivat teollisuusrakennusten tarpeet ja vaatimukset. Rakennukset olivat myös tyyllisesti yhtenäisiä, mutta seurasivat ajanmukaista arkkitehtuuria. Rosenlew-rakennuskonttorista on lähdekirjallisuudessa vähänlaisesti tietoja. Suunnittelu-toimisto toimi kuitenkin vielä 1980-luvun alussa ja suunnitteli muun muassa Porin Konepajan Puuma-rakennuksen laajennuksen 1982.

Johan Nordstrand

Johan Nordstrand suunnitteli Konepajan alueelle tiettävästi ensimmäisen arkkitehdin suunnitteleman rakennuksen. Aiemmin tehdasrakennuksia suunnittelivat koneiden toimittajat ja insinöörit, mutta teollistumisen kasvu muutti suhtautumista teollisuuslaitosten arkkitehtuuriin. Teollisuusrakennusten piti olla paitsi toiminnallisesti päteviä, mutta niiden piti olla myös edustavia.

Nordstrand suunnitteli Porin Konepajalle valimon (1903), jonka arkkitehtuuriin hän lainasi uusgotiikasta. Rakennuksen elävä runko ja korkeat pilasterit elävöittävät tiilimuurattua julkisivua. Muita Nordstrandin Satakuntaan suunnittelema rakennuksia ovat Merikarvian kirkko (1899), joka tyyllisesti edustaa 1800-luvun kertaustyyliä ja varhaista kansallisromantiikkaa. Mäntyluotoon vuonna 1901 valmistunut Heinen huvila sen sijaan edustaa jo puhtaasti jugendia ja keski-eurooppalaista nikkarityyliä.

Arthur Fagerholm (1871-1917)

Arthyr Fagerholm oli koulutukseltaan rakennusmestari. Opinnot hän oli suorittanut Helsingin teknillisessä reaalikoulussa ja Helsingin teollisuuskoulussa. Valmistumisensa jälkeen Fagerholm työskenteli tie- ja vesirakennusten ylihallituksessa. Satakunttan Fagerholm saapui 1890-luvulla, jolloin hänen valittiin Porin kaupungin rakennusmestariksi. Vuonna 1906 Fagerholm perusti oman arkkitehtitoimiston yhdessä tamperelaisen Torkel Nordmanin kanssa. Yhdessä Torkel Nordmanin kanssa Arthur Fagerholm suunnitteli muun muassa vanhan valimon laajennuksen 1914. Vuonna 1916 Fagerholm aloitti työskentelyn W.Rosenlew & Co:n rakennusosastolla.

Fagerholmin ja Nordmanin arkkitehtitoimisto oli tunnettu teollisuus-arkkitehtuurista. 1900-luvun arkkitehtuurissa Fagerholmin työtä leimaa jugend-tyyli, mutta hänellä oli silmää myös täydennysrakentamiselle, jossa laajennusosat sointuivat alkuperäiseen. Teollisuusrakennusten lisäksi Fagerholm suunnitteli useita huvilarakennuksia ja Kirjurinluodon ravintolan.

Torkel Nordman

Torkel Nordman oli Hämeenlinnassa syntynyt arkkitehti, joka valmistui arkkitehdiksi Saksan Neustrelitzin Strelitxin polyteknisestä yliopistosta. Nordman opiskeli myös 1896-1902 Polyteknisessä yliopistossa ja 1899-1904 Helsingin yliopistossa, mutta ei suorittanut loppututkintoa. Vuonna 1902 Nordman aloitti työskentelyn porilaisessa Onni von Zansenin arkkitehtitoimistossa, josta siirtyi pian piirtäjäksi Birger Federleyn toimistoon Tampereelle. Tampereella Nordmanin suunnitteli muun muassa huvilan Kaukajärven kartanon omistajalle Bertel Grahnille. Tampereelta Nordman palasi Poriin ja perusti yhdessä Artur Fagerholmin kanssa arkkitehtitoimiston. Arthur Fagerholmin kuoleman jälkeen Nordman siirtyi Rosenlewin rakennusosaston päälliköksi. Fagerholm aloitti työnsä jugend-kaudella ja kansallisromanttinen tyyli näkyy muun muassa . Nordman on suunnitellut lisäksi vanhan valimon vuonna 1939 valmistuneen funktionalistisen laajennusosan ja höyrykeskuksen 1942. Porissa nordman toimi Aksel Gallen-Kallelan apulaisena Juseliuksen mausoleumin freskojen maalaustyössä 1902-1903.

K. Heinävaara

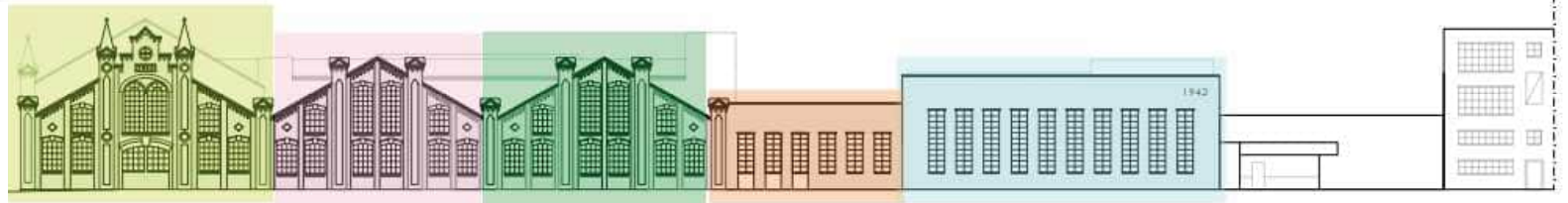
K.Heinävaara työskenteli Rosenlewin rakennuskonttorissa 1960-luvulla. Aura- äestehdas vuodelta 1964 on Heinävaaran suunnittelema. Suunnitelmassa Heinävaara otti huomioon länsipuolella sijaitsevan vanhan valimon ja itäpuolella sijaitsevan höyrykeskuksen. Hillitty, vähäeleinen ja tasakattoinen rakennus täydentää Konepan etelänpuoleista tehdasalueen fasadia.

Reijo Kunnas

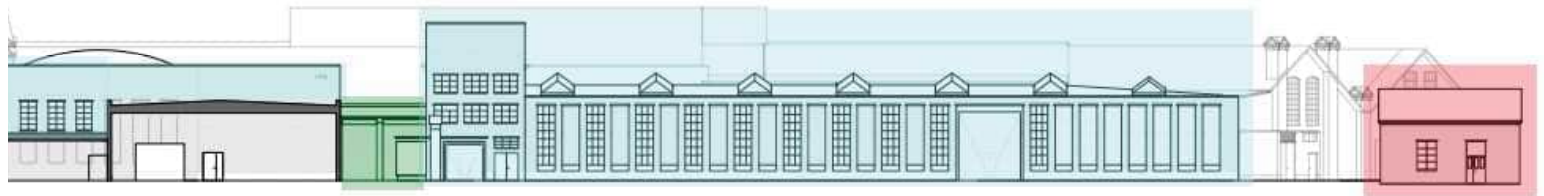
Porilainen arkkitehtuuritoimisto Reijo Kunnas suunnitteli höyrykeskuksen laajennuksen vuonna 1976. Laajennus noudatti rakennuksen alkuperäistä funktionalistista ja virtaviivaista tyyliä julkisivujen osalta. Sisäpihan puoleiset nauhaikkunat heijastelivat postmodernia tyyliä. Sisätilojen sosiaali-tiloihin Kunnas toi väriä; katon palkit ovat lakattu vihreäksi. Arkkitehtuuritoimisto Reijo Kunnas suunnitellut Satakuntaan kunnantaloja, joista muun muassa Honkajoen kunnanvirasto ja Luvian kunnantalon laajennus ovat Reijo Kunnaksen töitä.

- Johan Nordstrand
- Arthur Fagerholm & Torkel Nordman
- Rosenlewin rakennuskonttori
Arthur Fagerholm & Torkel Nordman
- Rosenlewin rakennuskonttori/
Torkel Nordman
- Rosenlewin rakennuskonttori/
K.Heinävaara
- Arkkitehtitoimisto
Reijo Kunnas
- Tuntematon

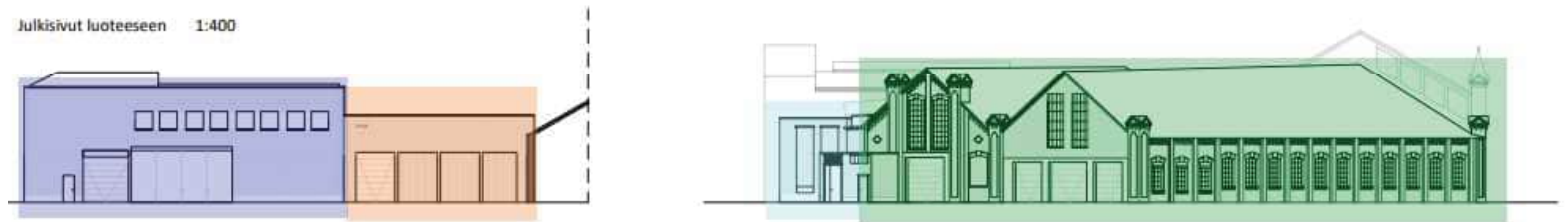
Julkisivut kaakkoon 1:400

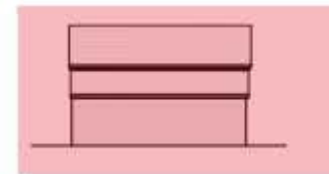
Julkisivut koilliseen 1:400

Julkisivut luoteeseen 1:400

Julkisivut lounaaseen 1:400

Arkkitehdit merkitty julkisivupiirroksiin. Julkisivukuvat Rauli Lehtinen7 Sisustusarkkitehdit Gullsten-Inkinen Oy, merkinnät julkisivuun selvityksen tekijän.

Kuva 227 ja kuva 228. Rosenlewin Konepaja sydäntalven valossa tammikuussa 2023 ja mustavalkoisessa kuvassa 1950-luvulla. Kuvat Sanna Kuusikari ja Rosenlew -museon kokoelmat.

5. Ympäristö

Porin Konepajan vanha valimo, äes- ja auratehdas sekä höyrykeskus ja polttoainevarasto sijaitsevat Kokemäenjoen rannalla, Porin Isosannan kaupunginosassa. Isosanta sijaitsee Porin ydinkeskustan pohjoispuolella ja alueella sijaitsee Porin Konepajan ja Rosenlewin tehtaiden lisäksi muun muassa Porin yliopistokeskus ja Puuvillan kauppakeskus.

Isosannan kaupunginosasta muodostui 1860-luvun jälkeen Porin teol-

lisuuden keskus, jossa toimi Porin Konepajan lisäksi tulitikkutehdas (1851), Puuvillatehdas (1898), saha ja Isosannan saha (1862), Isosannan uusi höyrysaha (1872) ja Sofiegartenin saha (1871). Joen vastarannalla toimi Seikun saha (1872). Teollisista tuotantolaitoksista toimintaa on edelleen Rosenlewin tehtailla ja Seikun sahalla.

Porin palon 1852 jälkeen pohjoisrannan teollisuuslaitosten kanssa

229

Kuva 229. Konepajanranta kuvattuna talvisena päivänä tammikuussa 2023 joen eteläpuolelta Aittaluodosta.

samaan aikaan rakentui etelärannan myöhäisklassistinen Kivi-Pori. Alueella sijaitsee useita julkisia rakennuksia, kuten Keski-Porin kirkko (1864, C.J.von Heideken), vanha hotelli Otava (1857 ja 1891, J.E.Stenberg), Porin teatteri (1884, J. E. Stenberg), tullimakasiinina toiminut Porin taidemuseo (1858) sekä Junneliuksen palatsi eli Porin kaupungintalo (1895, August Krook)⁵⁵.

55 Junneliuksen palatsi liittyy historiallisesti myös Rosenlewin sukuun. Junneliuksen palatsin perheidensä asuinkodiksi rakennuttivat Hugo Rosenlew ja Robert

Kivi-Porin ja pohjoisrannan teollisuusalueen kanssa samaa ajallista kaupunkisuunnittelua edustaa Kirjurinluodon puisto. Kirjurinluodon englantilaistyylinen puisto kaavoitettiin 1895 ja se valmistui vuonna 1897. Puiston suunnitelmat laati kaupunginpuutarhuri Anders Fredrik Rydberg. Vuonna 1910 luodolle valmistui jugendtyylinen ravintola, jonka suunnittelivat arkkitehdit Arthur Fagerholm ja Torkel Nordman.⁵⁶

Junnelius. Junnelius oli naimisissa Hugo Rosenlewin siskon, Ellenin kanssa.
56 Arthur Fagerholm ja Torkel Nordman vastasivat myös usein Konepajan ra-

Pori 1800-1900-lukujen vaihteessa

Teollisuus

Porin tulitikkutehdas (1851)
Porin Konepaja (1858)
Isosannan saha (1862)
Sofiegartenin saha (1871)
Isosannan uusi höyrysaha (1872)
Seikun saha (1872).
Puuvillatehdas (1898)

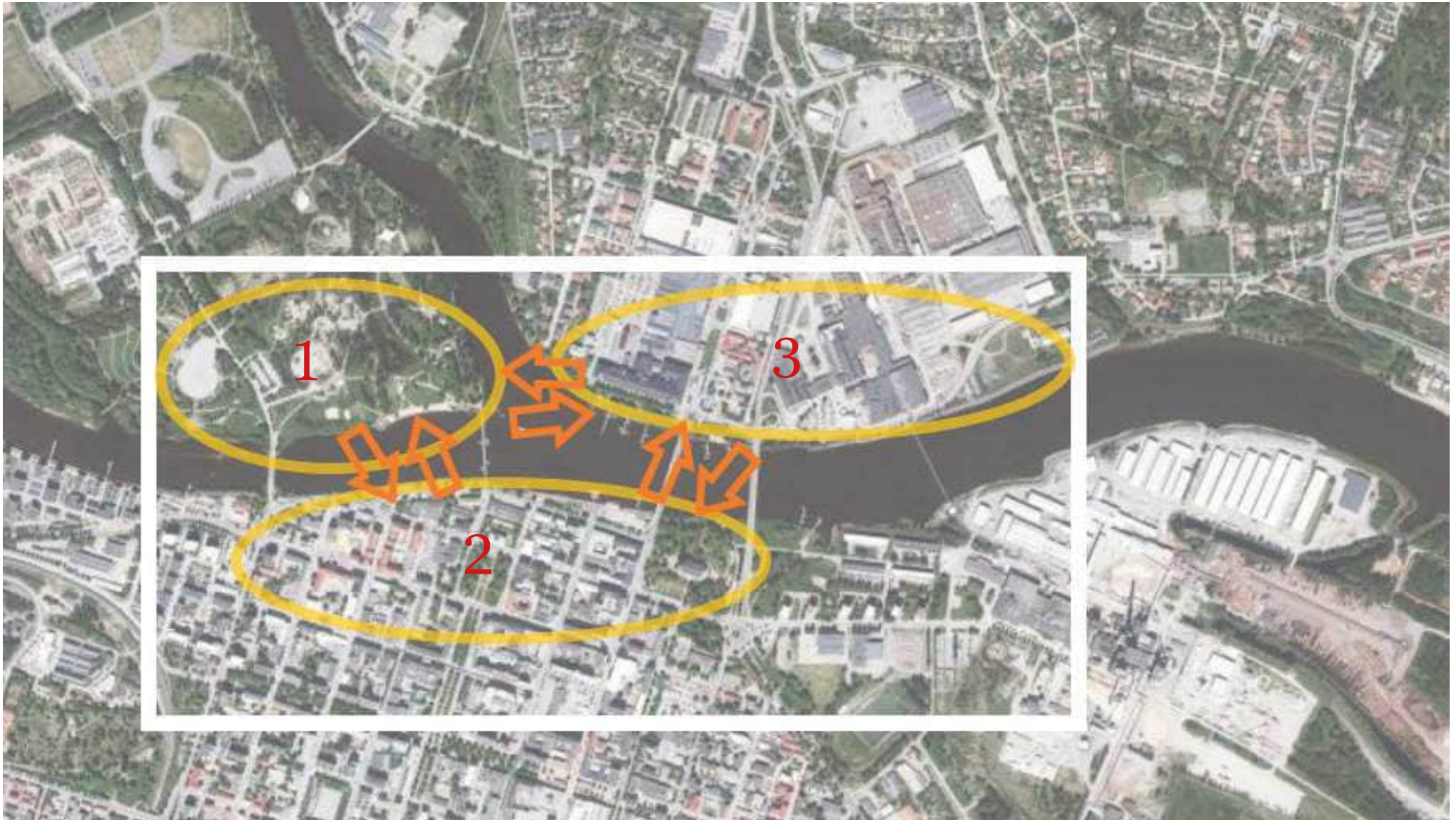
Julkiset rakennukset

Raatihuone (1841, Carl Ludvig Engel)
Keski-Porin kirkko (1864, C.J.von Heideken)
Hotelli Otava (1857 ja 1891, J.E.Stenberg)
Porin teatteri (1884, J. E. Stenberg)tullimakasiinina toiminut Porin taidemuseo (1858)
Junneliuksen palatsi (1895, August Krook)

Puistot

Juhannuslehto (1860-luku, nykyisellään puistoalue kadonnut)
Sofiegarten (1850-luku, nykyisellään puistoalue kadonnut)
Kirjurinluoto (1897)

Näkymä Etelärannasta 1896. Kuvaajana John Eglund. Kuva: Satakunnan Museon kuva-arkisto.

Kuvaan on merkitty valkoisella Kirjurinluotoa (1), Kivi-Pori (2) Konepajanrannan ja Puuvillatehtaan teollisuusympäristöä (3) sekä Aittaluodon teollisuusympäristö. Oranssilla on ympyröity Kirjurinluoto, Kivi-Pori ja pohjoisrannan teollisuusympäristö, joilla on kokonaisuutena merkittävä kaupunkikuvallinen ja historiallinen asema ja merkitys. Alueet ovat toisilleen maisemallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittäviä. Ne liittyvät toisiinsa myös historiallisesti: Kivi-Porin rakensivat liikemiehet, jotka liittyivät myös pohjoisrannan teollisuuteen. Kirjurinluodon kansanpuisto toteutettiin lähtökohtaisesti ”pehmentämään” kasvavan teollisuuskaupungin ongelmia. Kuva: Karttapaikkaikkuna, muokkaukset selvityksen tekijän.

230

Kuva 230. Porin pohjois- ja etelärantaa kuvattuna tammikuussa 2023.

231

Kuva 231. Etelärannan Kivi-Poria ja Keski-Porin kirkko.

232

Kuva 232. Kirjurinluodon puisto on 1890-luvulta. Taustalla näkyvä jugend-ravintola on vuodelta 1910.

Kirjurinluoto on osa kansallista kaupunkipuistoa.

Konepajanrannan rakennukset asettuvat historiallisesti, maisemallisesti ja kaupunkikuvallisesti keskeiselle paikalle. Pohjoisrannan teollisuusalueet, Kivi-Pori ja Kirjurinluoto muodostavat yhdessä edustavan 1800-luvun puolenvälin jälkeen rakentuneen miljöön, joka erikseen että kokonaisuutena tarkasteltuna on maisemallisesti arvokas ja kestää huonosti muutoksia.

Porin Konepajan olemassa olevasta rakennuskannasta vanhan valimon rakennukset muodostavat merkittävän osan teollisuuslaitoksen vanhimmasta rakennuskannasta ja ovat edustava esimerkki 1900-luvun alun korkealaatuisesta teollisuusrakentamisesta, jossa pyrittiin rakentamaan niin toiminnallisesti, kuin arkkitehtonisesti korkealaatuisia rakennuksia. Ne luovat ajallisen jatkumon yhdessä vuonna 1871 valmistuneen Mekanin ja 1910-luvun loppupuolella valmistuneiden, klassististen tuotantorakennusten kanssa. Rakennushistoriaselvityksen uudempaa rakennuskantaa edustaa vuonna 1942 valmistunut höyrykeskus sekä 1960-luvulla valmistunut aura- ja äestehdas, jotka luovat yhdessä horisontaalisen tehdasmuurin Konepajanrantaan. Selvityksessä käsitelty polttoainevarasto on valmistunut 1900-luvun alussa, mahdollisesti samaan aikaan valimon kanssa. Polttoainevarasto jää useimmilta ilmansuunnilta massaltaan isompien teollisuusrakennusten varjoon, mutta sillä on Konepajanrannan teollisuusmiljöön kannalta merkitystä. Rakennus edustaa pienieleistä, tuotannon kannalta tärkeää 1900-luvun vaihteen teollisuusrakentamista.

Näkymä Linnansillalta kohti Konepajanrantaa on valtakunnallisesti merkittävä ja luo teollisuushistoriallisen kokonaisuuden yhdessä puuvillatehtaan ja Konepajanrannan sekä edellämainittujen teollisuuslaitosten väliin rakennettujen, kertaustyylisten puutalojen kanssa. Näistä puurakennuksista iso osa oli alkujaan Rosenlewin omistuksessa. Vanha valimo, aura- ja äestehdas sekä höyrykeskus luovat yhdessä Konepajan aluetta rajaavan, muurimaisen kokonaisuuden lännen ja etelänpuolelta.

kennusten suunnittelusta.

233

Kuva 233. Konepajanranta kuvattuna vuonna 1888. Kuvaaja tuntematon. Kuva: Satakunnan Museon kuva-arkisto.

234

Kuva 234. Aittaluodon varvin työväkeä 1923. Taustalla näkyy Porin Konepaja sekä sahan rakennuksia. Kuva: John Englund/Satakunnan Museon kuva-arkisto.

235

Kuva 235. Porin eteläranta kuvattuna idästä kohti länttä. Rantaviivaa pitkin kulki rautatie. Kuva: Henrik Seppänen 1936/Satakunnan Museon kuva-arkisto.

236

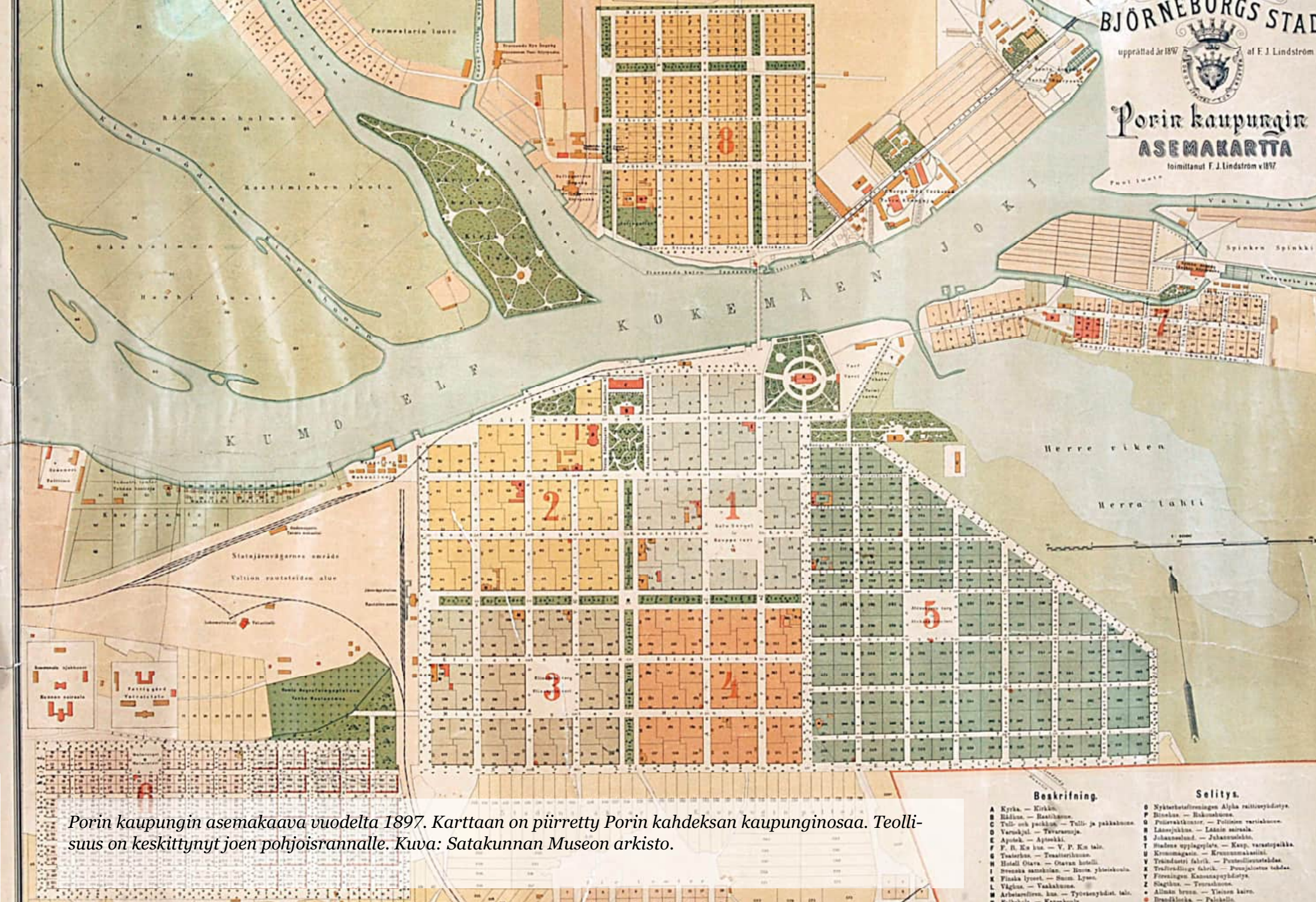

Kuva 236. Porin pohjoisranta vuonna 1912. Taustalla näkyy puuvillatehdas ja Charlotta-silta. Kuva: John Englund/Satakunnan Museon kuva-arkisto.

Porin kaupungin
ASEMAKARTTA

toimitanut F. J. Lindström v. 1897

Porin kaupungin asemakaava vuodelta 1897. Karttaan on piirretty Porin kahdeksan kaupunginosaa. Teollisuus on keskittynyt joen pohjoisrannalle. Kuva: Satakunnan Museon arkisto.

Beskrifning.

- A Kyrka. — Kirkko.
- B Hälsing. — Raastihana.
- C Tull- och packhus. — Tulli- ja pakkausosa.
- D Varusgård. — Tavaratalo.
- E Apotek. — Apteekki.
- F F. R. Ks hus. — V. P. Ks talo.
- G Teaterhus. — Teatteritalo.
- H Hotell Östern. — Östern hotell.
- I Svenska samfundet. — Ruots. yhteiskunta.
- K Finnska lyceet. — Suom. Lyseo.
- L Våghus. — Vaakahuone.
- M Arbetslöshets. kas. — Työttömyyden talo.
- N Poliskas. — Katsokas.

Selitys.

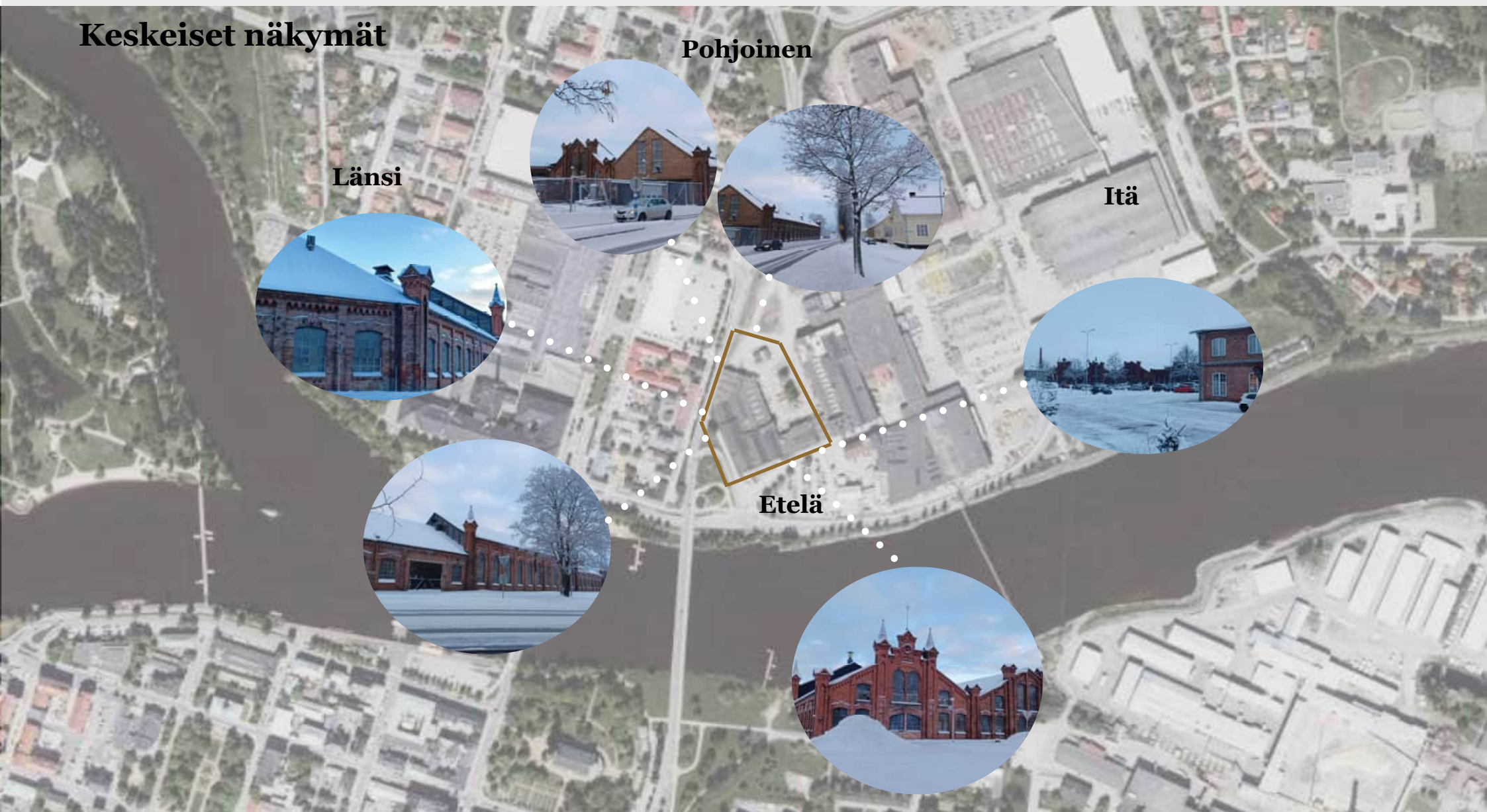
- O Nykterhetsföreningen Alpha rättisvårdare.
- P Biskops. — Biskopinkatu.
- Q Poliseräbörser. — Poliisien varikot.
- R Läsningskas. — Laitin seuran.
- S Johannekslund. — Johannekslund.
- T Svenska opplysnings. — Kaup. varustepaja.
- U Krossmagasin. — Krossmagasiini.
- V Träsnickeri fabriek. — Puuseppälaitos tehdas.
- X Träsnickeri fabriek. — Puuseppälaitos tehdas.
- Y Föreningen Kansanskyddare.
- Z Sägghus. — Teurahuone.
- Allmän brott. — Yleinen lairi.
- Brandlöskas. — Palokas.

Näkymät kaupunkikuvassa

Porin Konepajan rakennukset luovat maisemallisesti hallitsevan näkymän saavuttaessa Poriin Vaasan suunnasta Valajankadulta kohti Linnansiltaa. Linnansillalta kohti Valajankatua näkymä joen pohjoisrannalle on kaupunkikuvallisesti merkittävä; rannan itäpuolella sijaitsevat

punatiiliset Porin Konepajan rakennukset, länsipuolella sijaitsee Porin Puuvillan punatiilinen tehdasrakennus ja keskellä 1800-luvun lopun kertaustyyllisiä puutaloja. Vanhan valimon arkkitehtoninen yhteys joen

Keskeiset näkymät

Pohjoinen

Länsi

Itä

Etelä

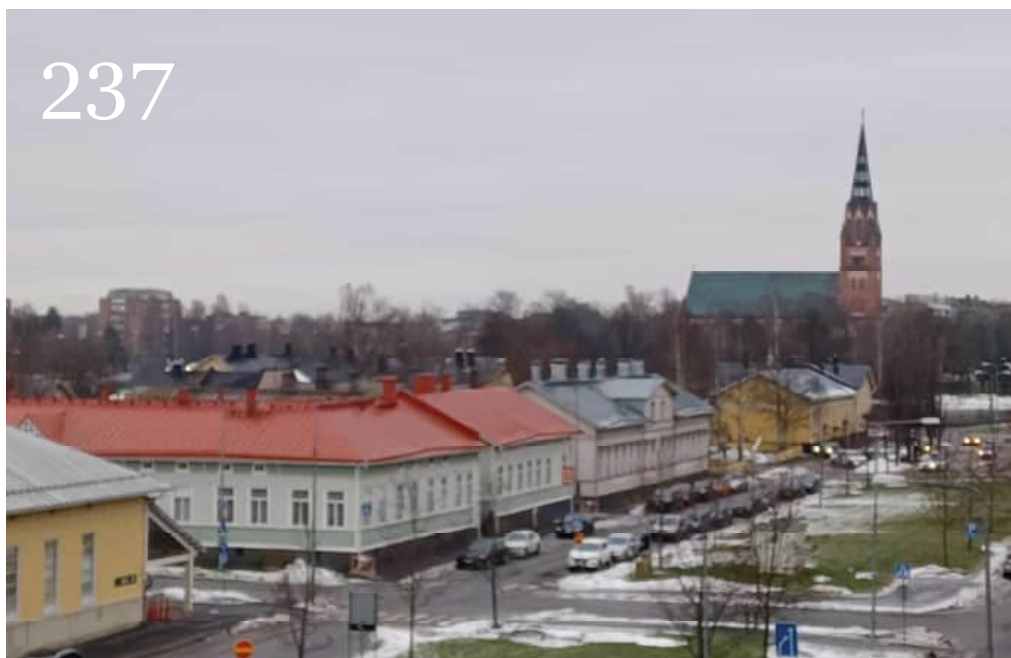
etelärannan Keski-Porin kirkkoon on mielenkiintoinen, sillä Porin Konepaja valmisti ensimmäisinä tilaustöinä G. Th. Chiewitzin suunnitteleman kirkon valurautatornin. Tornin lisäksi kirkon ikkunoiden puitteet ja sauvastot ovat valurautaa.⁵⁷ Kirkolta on näköyhteys teollisuuslaitokseen, jonka vanha valimo edustaa tyyllisesti uusgotiikkaa, kuten Keski-Porin kirkkokin. Muita samanaikakauden tehdasrakennuksia, jotka edustavat uusgotiikkaa on muun muassa maailmanperintökohde Verlan puuhiomo ja pahvitehdas (1893). Tyyllisesti vanha valimo edustaa Suomen mittakaavassa kuitenkin harvinaista uusgoottilaista tehdasarkkitehtuuria.

Vanhan valimo, aura- ja äestehtaan, höyrykeskuksen ja polttoainevaraston rakennusten massa on pienieleisempää, kuin alueen uudemman rakennuskannan. Selvityksessä käsitellyt rakennukset sopivat korkeudeltaan ympäröivään puutalokantaan.

Näkymä idästä

Toejoelta Konepajanrantaan kohti länttä ajettaessa vanha valimo tulee esiin viimeisenä. Rakennusmassaltaan iäkkäät tehdasrakennukset ovat pienempiä, kuin uudemmat Elektroluxin entisen kodinkonetehtaan rakennukset, mutta tuovat ajallista kerrostumaa ja inhimillisyyttä kookkaaseen rakennuskantaan. Näkymä avaa ajallisen, eheän kerrostuman pohjoisrantaan. Rakennukset näkyvät selvästi Konepajanrannan tielle ja joelle.

Näkymä etelästä

Näkymä etelästä kohti Konepajanranta ja pohjoisrannan teollisuusympäristöä on kaupunkikuvallisesti merkittävä. Vanhan valimon, aura- ja äestehtaan ja höyrykeskuksen eteläinen julkisivu on edustava ja eri rakennusaikaisista huolimatta yhtenäinen.

Etelässä valimon, aura- ja äestehtaan sekä höyrykeskuksen edusta on julkista tilaa, jossa kulki aiemmin tehdasaluetta halkonut Teollisuuskatu. Katu on suljettu, mutta rakennusten edestä on kulku pääportille. Tehdasalueen Konepajanrannan tiestä erottaa parkkialue. Varsinainen tehdasalue alkaa pääportista sisään astuessa.

Näkymä etelästä Aittaluodosta kohti pohjoista eli Konepajanrantaa.

Näkymä pohjoisesta

Valajankadun puolelta näkymä kohti etelää on Osalan rakennuskokonaisuuden osalta tärkeä, mutta arkisempi ja ajallisesti kerrostuneempi, kuin eteläpuolelta. Pohjoispuolelta näkyy myös polttoainevarasto, joka muista ilmansuunnista katsottuna jää rakennusmassojen piiloon. Polttoainevaraston pienikokoinen rakennus on kaupunkikuvallisesti ja historiallisesti todistusvoimainen ja antaa kontrastia myöhempien aikojen kookkaisiin teollisuusrakennuksiin.

Tehdaspihan väljyys pohjoisessa ja Osalan rakennuskokonaisuuden välimatka muihin tehdasalueen rakennuksiin korostaa Osalan ja polttoainevaraston ainutlaatuisuutta. Valajankadulta etelään päin valimorakennuksen uusgoottilaisvaikutteet ovat varisseet todennäköisesti tulipalosta johtuneen korjaustyön vuoksi. Rakennusten hahmo on kuitenkin säilynyt.

Näkymä lännestä

Kaupunkikuvan kannalta merkittävä on lännen puoleinen yhtenäinen, erittäin hyvin säilynyt ja muurimainen julkisivu, joka rajaa tehdasaluetta Valajankadulta ja erottaa tehdasalueen selkeästi omaksi alueekseen tien toisella puolella sijaitsevista asuinrakennuksista. Vanhan valimon niveltävä rakennus tuo Valajankadulta kohti linnansiltaa kulkevalle ajallisen näkymän teollisen historian Porviin.

245

246

244

Aidat ja portit

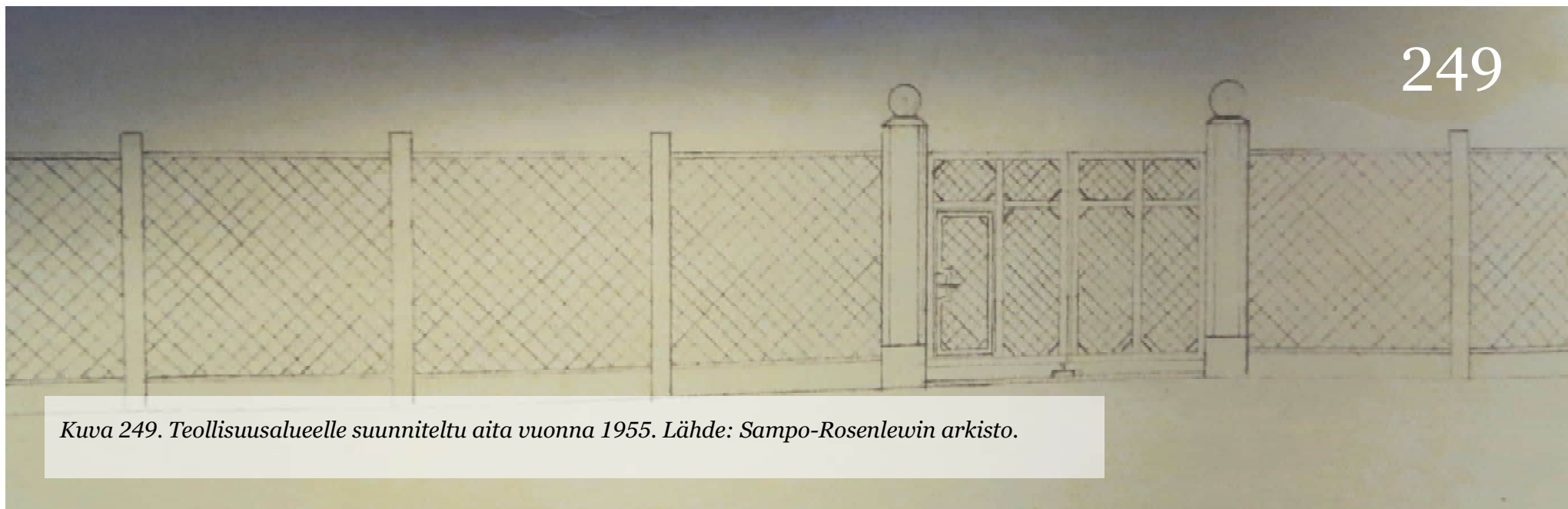
Valimon, aura- ja äestehtaan sekä höyrykeskuksen rakennukset itsessään luovat tehdasmuurin alueelle. Pääsy entisen Tehdaskadun kautta tehdasalueelle on suljettu portein, nykyinen portti on 1970-luvun puolesta välistä. Nykyisellä tehdasalueen portilla ei ole rakennushistoriallisia arvoja.

Valajankadun puolelta rakennus niveltyy muurimaisesti. Vanhan Valimon jälkeen alkaa panssariverkkoaita, joka on mahdollisesti 1960-luvulta.

Tehdasaluetta ovat ympäröineet eri aikoina erilaiset aidat. Esimerkiksi 1950-luvulla otetussa kuvassa Konepajan työntekijät odottavat kotiin-pääsyä betonisten aitatolppien ja metallisen verkkoaidan takana. Pylväät ja aita on purettu viimeistään 1970-luvulla. Valimon ympärillä ei ole vanhoja aitaelementtejä.

249

Kuva 249. Teollisuusalueelle suunniteltu aita vuonna 1955. Lähde: Sampo-Rosenlewin arkisto.

250

Kuva 250. Kuvassa näkyy aidanpylväät. Lähde: Työ- ja toimi-lehti 2/1953.

251

Kuva 251. Miehet odottavat kotiinpääsyä portin luona. Lähde: Työ- ja toimi-lehti 3/1947.

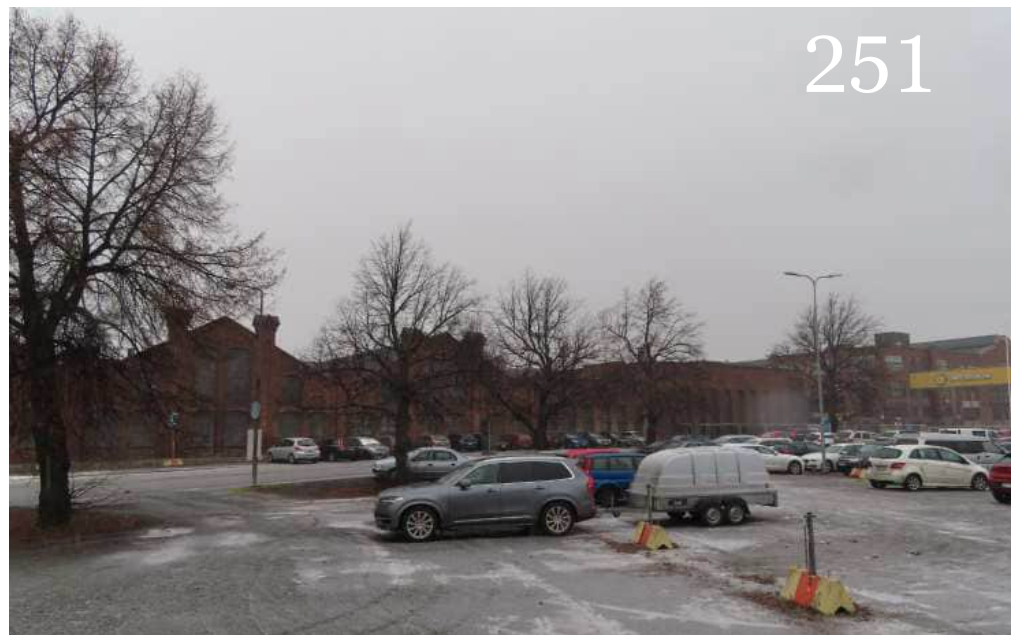
Piha-alueet

Osalan rakennuskokonaisuuden eteläpuolella oleva tila on julkista katutilaa ja tehtaan parkkipaikkaa. Avoin katutila antaa rakennusten julkisivulle arvoa, väljyyttä ja tilaa. Parkkipaikkaa reunustaa muutamat havupuut. Katu on asfaltoitu, parkkipaikka on harmaata sorakenttää. Eteläpuolelle on istutettu jalavia ja muutama havupuu.

Tehdasalueen sisäpuolella piha on avaraa tehdasaluetta, joka on rajattu katutilasta metallisella verkkoaidalla. Valimon itäpuolella on kulkenut 1950-1960-luvulla aita ja alueella on ollut puustomainen puutarha, jonka kasvit ovat olleet peräisin Harvialan taimitarhasta. Harvialan taimitarha kuului W.Rosenlew & Co konserniin. Puutarhasta jäljellä on pieni nurmialue vanhan polttoainevaraston edustalla.

Valimon länsipuolella valimon rakennuksen erottaa katutilasta vihreä nurmikkokaistale. Eteläpuolella on lisäksi suojaviheralue, jolla on maisemallista merkitystä.

Kuva 250. Piha-alueet on merkitty oranssilla ilmakehuvaan. Ilmakehuva: Paikkatiotoikkuna.

Kuva 251. Etelän puoleinen parkkipaikka.

Kuva 252. Kuvassa Konepajan sisäpihaa.

Kuva 253. "Konepajan uusin keidas"- otsikolla Työ ja Toimi-lehdessä kerrottiin Konepajan tehdasalueen somistamisesta kukkaistutuksin. Keväällä maahan oli istutettu narsisseja ja tulppaaneja, keskikesällä kukkivat jaloruusut "Peace", "Crimson glory" ja "Betty Uprichard". Vastaistutetut lehmukset näkyvät kuvissa taustalla. Tehdasalueen pensaat, kukat ja puun taimet tulivat Harvialan kartanon puutarhasta. Kuva: Työ ja Toimi Nro XX.

Kuva 254. Rosenlewin toimistohenkilökunta nauttii kesäpäivästä Konepajan "keitaalla". Kuva julkaisusta Nikula 1953.

6. Rakennushistoriaselvityksen keskeiset tulokset

Rakennushistoriaselvityksessä tutkittu kohde Sampo Rosenlewin vanha valimo, aura- ja äestehdas ja höyrykeskus eli Osalan rakennuskokonaisuus sekä polttoainevarasto muodostavat Porin keskustan pohjoisalueelle ja Kokemäenjoen rantamaisemaan hallitsevan ja historiallisesti todistusvoimaisen kokonaisuuden, jolla on vuonna 2022 laaditun Konepajanrannan rakennusinventoinnin mukaan **kulttuurihistoriallisia, maisemallisia ja rakennushistoriallisia arvoja**. Näiden lisäksi Osalan rakennuskokonaisuuden ja polttoainevaraston osalta voidaan osoittaa rakennustaiteellisia ja teollisuushistoriallisia arvoja.

Rakennukset on arvioitu vuonna 2022 laaditussa inventoinnissa luokkaan A ja B hyödyntäen Satakunnan Museon käyttämää kolmiportaista arvoasteikkoa. Rakennusinventoinnissa annettujen arvoitusten lisäksi Konepajanranta kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin (RKY 2009) yhdessä Porin kivisen kaupunkikeskustan kanssa ja pohjoisrannan punatiilien teollisuusrakennusten kanssa. Lisäksi Kokemäenjoki kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin maisemaluokkiin (VAMA 2019). Osalan rakennuskokonaisuus on suojeltu vuonna 2001 voimaan tullessa asemakaavassa merkinnällä sr21.

Porin Konepaja on osa Porin varhaisinta teollista historiaa, joka oli muuttamassa Porin talouselämän painopisteen kauppapurjehduksesta teollisuuteen sekä vaikuttamassa Isosannan luodon rakennettuun ympäristöön ja Kokemäenjoen teollisuusympäristöön. Porin Konepaja on toiminut Isosannan luodolla vuodesta 1858. Isosanta kaavoitettiin vuonna 1895, jota ennen alue rakentui melko vapaasti. Konepaja toimii alkuperäisellä paikallaan.

Rakennushistoriaselvityksessä käsitellyt rakennukset edustavat Konepajan varhaisinta olemassa olevaa rakennuskantaa.⁵⁸ Puhtaaksi muuratut punatiili rakennukset ovat valmistuneet 1903-1964, laajennus on valmistunut 1975. Arkkitehtuuriltaan rakennukset edustavat uusgo-

tiikkaa ja funktionalismia. Suunnittelijoina on nimekkäitä arkkitehteja ja rakennusmerstareita kuten Johan Nordstrand, Arthur Fagerholm ja Torkel Nordman.

Porin Konepajan rakennuksista erityisesti vanha valimo on mukautuneet prosessin ja tuotannon muutosten mukana. Tuotannon muutoksista huolimatta julkisivut ja rakennusmassa ovat säilyneet hyvin. Osalan rakennuskokonaisuudella, josta vanha valimo muodostaa merkittävän osan, on historiallista ja kaupunkikuvallista merkitystä.

Osalan rakennuskokonaisuus on säilynyt julkisivujen osalta hyvin ja niihin on kohdistunut vähäisiä muutoksia. Rakennuksen ikkunat ovat alkuperäiset puu- ja rautaikkunat, joiden säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeää. Toinen tärkeä julkisivuihin kohdistuva, muutoksia huonosti kestävä ominaisuus on räystäiden korkeus. Erityisesti eteläpuolella räystäslinjan vaihtelu luo rytmiä rakennusten massaan. Rakennuksista polttoainevarasto ei ole säilyneisyydeltään yhtä merkittävä, kuin Osalan rakennuskokonaisuuden rakennukset. Polttoainevaraston arvoa laskevat muun muassa 1950-1970-luvuilla tehdyt aukotukset. Rakennuksen vanhin osa on kuitenkin tunnistettavissa.

⁵⁸ Konepajanrannan vanhin rakennus on vuonna 1871 valmistunut Mekani, joka ei sisälly rakennushistoriaselvitykseen.

Säilyneisyys ja muutoskestävyys

Porin Konepajan Osalan rakennuskokonaisuuden ja polttoainevaraston säilyneisyyttä ja muutoskestävyyttä on tutkittu alkuperäisten piirustusten, vanhojen valokuvien ja asemapiirrosten, muutoshistorian ja kenttätöiden avulla. Yleisesti voidaan todeta, että rakennukset ovat säilyneet erittäin hyvin.

Rakennushistoriaselvityksen säilyneisyyttä esittävässä pohjapiirustuksessa käytetään uusimpia saatavilla olleita piirustuksia vuodelta 2022 (Rauli Lehtinen/Sisustusarkkitehdit Gillstén-Inkinen Oy). Säilyneisyyttä selvitettäessä on kiinnitetty huomiota alkuperäisten ominaispiirteiden säilymiseen seuraavien seikkojen avulla:

- Julkisivujen säilyneisyys
- Rakenteiden säilyminen
- Alkuperäisten rakennusmateriaalien säilyminen
- Rakennusosien kuten ikkunoiden säilyneisyys

Osalan rakennuskokonaisuuden merkittävin osa on vuosina 1903-1919 valmistunut tiilirunkoinen osa sekä sen laajennus vuodelta 1939. Vanha valimo on julkisivuiltaan säilynyt lähes alkuperäis- tai muutosajankohdan asussaan (nuorin osa vuodelta 1939) ja sen merkittävyyttä lisää alkuperäiset ikkunat (puu- ja rautakehykset). Uusittuja rakennusosia ovat ovet ja vesikatto. Alkuperäisessä tai muutosajankohdan asussaan ovat säilyneet myös aura- ja äestehdas sekä höyrykeskus, joissa molemmissa on alkuperäiset puuikkunat. Polttoainevarasto on kokenut rakennuksista eniten muutoksia, mutta sen alkuperäisosan hahmo on edelleen tunnistettavissa.

Vanhan valimon sisätilat ovat muokkautuneet tehtaan tuotannon mukaan ja jo 1940-luvun lopulla alkuperäiskäyttöön liittyneet valimon polttouunit ja -huuvut on siirretty uuteen valimoon. Valimon sisätilojen merkittäviä, historiallisia rakennusosia ovat kiinteät rakennusosat kuten vanhat ikkuna-aukotukset, lohkottu luonnonkivijalka ja koriste-muuraukset. Lisäksi tärkeänä on säilyneenä rakennusosana ovat kattojen rautaiset kannakkeet.

Säilyneisyyden asteet

Alkuperäinen tai lähes alkuperäinen

Rakennuksen rakenteet, julkisivut, ikkunat, puhtaaksi muurattu julkisivu, materiaalit ja tilajako ovat alkuperäiset tai noudattavat alkuperäisiä suunnitteluperiaatteita. Materiaaleja ja rakennusosia on voitu korjata tai maalata alkuperäistä vastaavalla tavalla.

Keskeiset ominaispiirteet säilyneet

Rakennuksen alkuperäiset suunnitteluperiaatteet ovat havaittavissa. Tilajakoa on vähäisessä määrin muutettu ja materiaaleja ja rakennusosia on uusittu. Uudistuksissa on noudatettu pääosin alkuperäisiä suunnitteluperiaatteita sekä materiaaleja. Tyyli on säilynyt pääosin alkuperäiselle uskollisena.

Rakennuksen ominaispiirteet muuttuneet

Tilajako on muuttunut, mutta tilan pääasiallinen käyttötarkoitus on säilynyt. Alkuperäiset suunnitteluperiaatteet ja alkuperäiset osat ovat erotettavissa myöhemmistä vaiheista. Rakennusosia ja aukotuksia on voitu uusita alkuperäisille suunnitteluperiaatteille vieraalla tavalla.

Erityisen merkittävät säilyneet ominaispiirteet

Rakennuksen julki- ja sisätiloissa säilyneitä, erityisen merkittäviä rakennusosia, joiden säilyminen on rakennuksen ominaispiirteiden vuoksi tärkeää

Alkuperäinen tai lähes alkuperäinen ulkomuoto ja materiaali

Keskeiset ominaispiirteet säilyneet

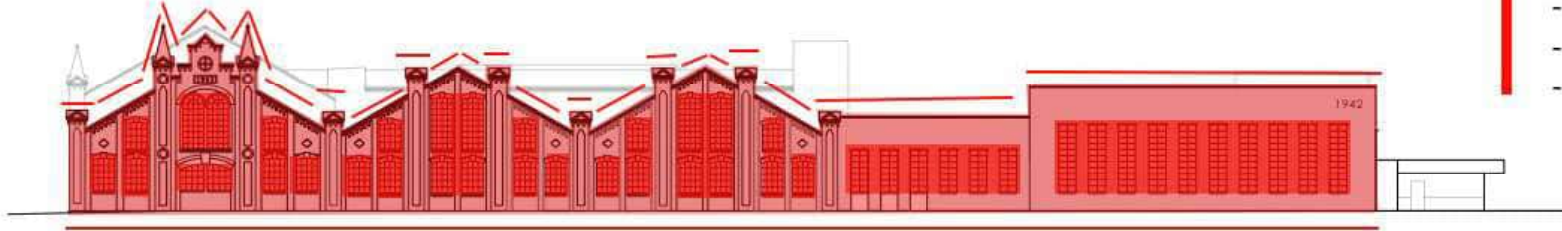
Ominaispiirteet muuttuneet

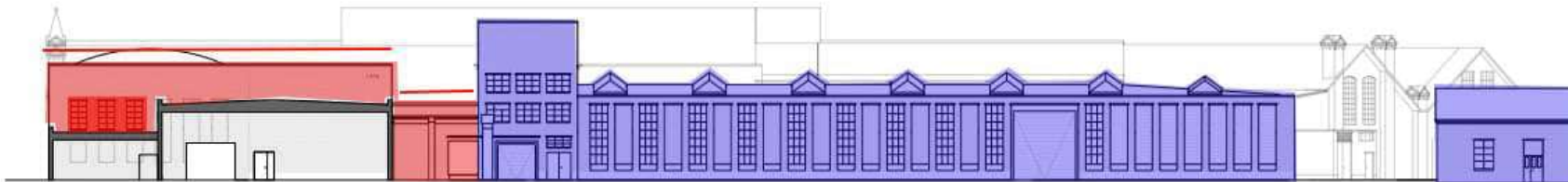
Alkuperäinen ja/ tai erityisen merkittävä ominaispiirre:

- Ikkunat
- Räystäs- ja kattolinja
- Pilasterit
- Kattorakenteet
- Luonnonkivijalka
- Julkisivun pinta

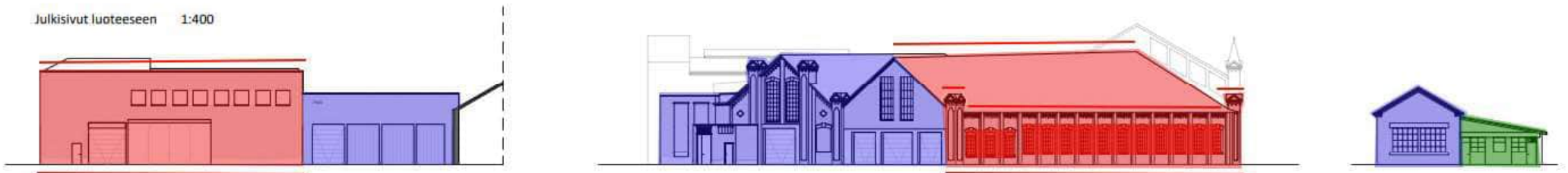
Julkisivut kaakkoon 1:400

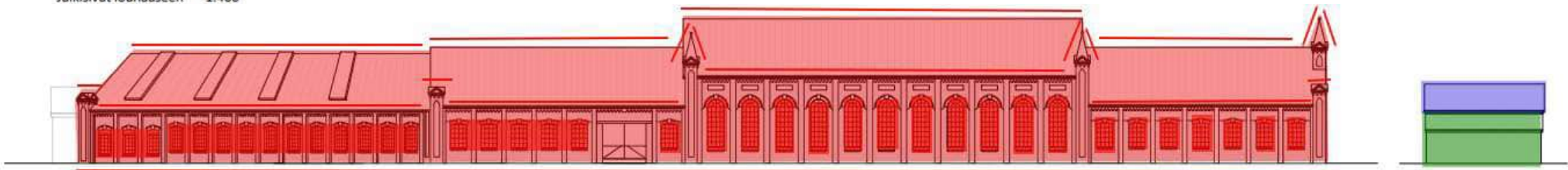
Julkisivut koilliseen 1:400

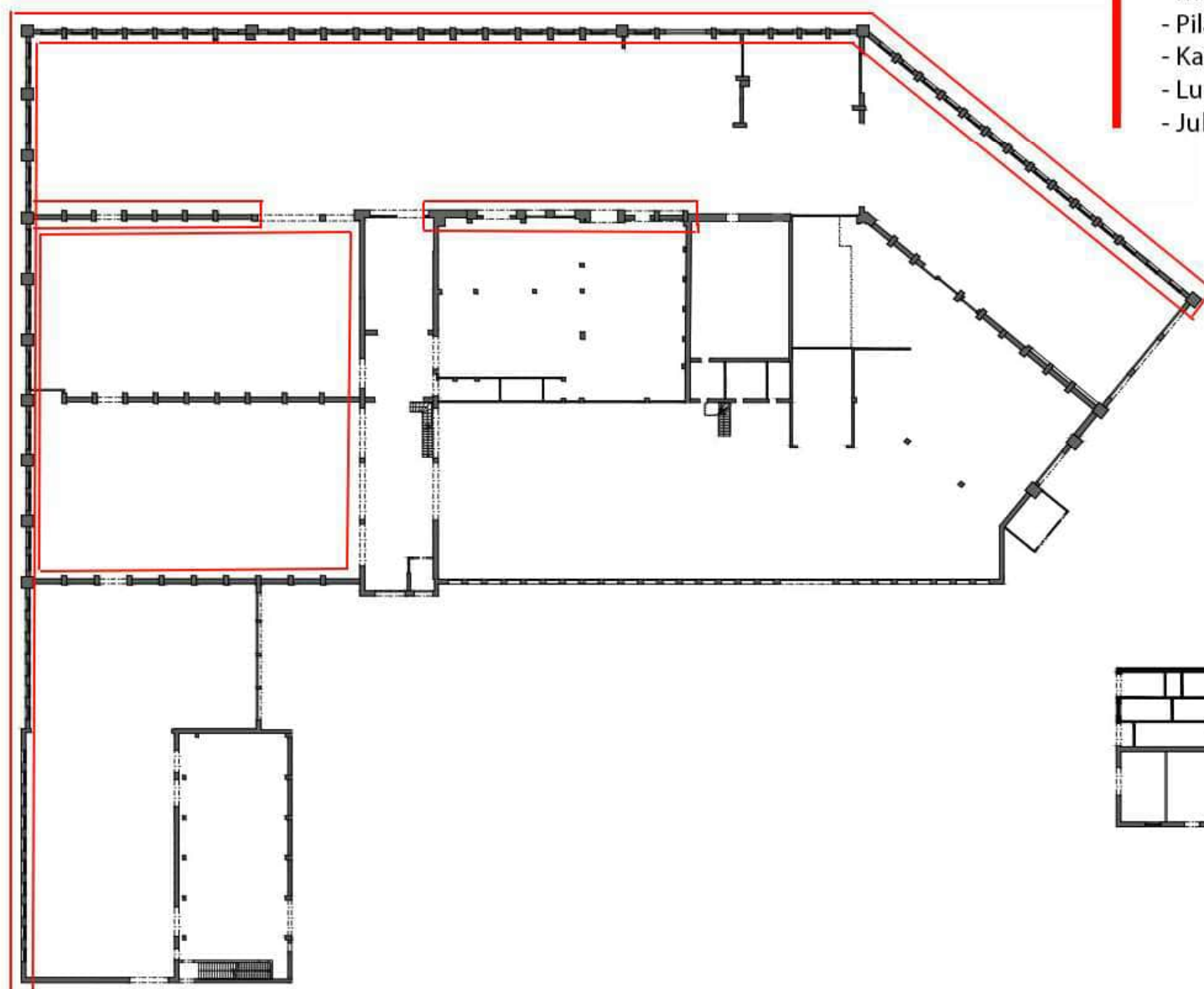
Julkisivut luoteeseen 1:400

Julkisivut lounaaseen 1:400

Säilyneisyyskaavio sisätiloissa

7. Arvot

Osalaksi kutsutun rakennuskokonaisuuden rakennukset ja polttoainevarasto on arvotettu vuonna 2022 valmistuneessa Konepajanrannan rakennusinventoinnissa (Helene Kaarnametsä 2022/ Porin kaupunkisuunnittelu). Rakennukset on luokiteltu luokkaan A ja B Satakunnan Museon kolmiportaista arvoasteikkoa käyttäen. Rakennusten osalta arvotuksia ei muuteta rakennushistoriaselvityksessä.

Vuonna 2022 valmistuneessa inventoinnissa kohteet on arvotettu seuraavia kriteereitä käyttäen:

historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, säilyneisyydeltään ja kaupunkikuvallisesti arvokas rakennus.

Mainittujen arvojen lisäksi Osalan rakennuskokonaisuus ja polttoainevarasto omaavat teollisuushistoriallisia ja kaupunkihistoriallisia arvoja. Aiemmin tehtyjen rakennusten arvotusten lisäksi tässä selvityksessä lisätty rakennuskokonaisuuden arvoja ympäristön kannalta.

Vanha valimo

Luokka A, suojeltava rakennus

Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, säilyneisyydeltään ja kaupunkikuvallisesti arvokas rakennuskokonaisuus.

Arkkitehti Johan Nordstrandin vuonna 1903 suunnittelema ja vuosina 1917, 1919 ja 1938 arkkitehti Torkel Nordmanin suunnitelmin laajennettu nk. vanha valimo edustaa Porin Konepajan varhaisinta säilynyttä aikatasoa vanhan viilaverstaan (Mekani) ja polttoainevaraston ohella. Valimon rakennuskokonaisuus on teollisuushistoriallisesti merkittävän Porin Konepajan rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkain osa.

Koristeelliset ja kertaustyylejä edustavat, vuosina 1903-1919 valmistuneet osat sekä vuonna 1938 valmistunut, arkkitehtuuriltaan funktionalismia edustava uusin laajennus muodostavat Konepajan historiallista kehitystä ilmentävän, ajallisesti kerroksellisen kokonaisuuden. Kokonaisuuden ilme on eheä yhtenäisen julkisivumateriaalin ansiosta. Rakennuksen eri osien materiaalit, tyyllilliset yksityiskohdat ja ominaispiirteet ovat säilyneet lähes muuttumattomina.

Vanhan valimon sijainti Linnansillan pohjoispäässä, vilkkaasti liikennöidyn Valajankadun risteyksessä on keskeinen. Vanha valimo muodostaa yhdessä aura- ja äestehtaan sekä höyrykeskuksen kanssa kaupunkikuvallisesti arvokkaan punatülfasadin Teollisuuskadun varrelle. Myös Valajankadun pitkä tülijulkisivu on kaupunkikuvallisesti merkittävä.

Vanhan valimon, aura- ja äestehtaan sekä höyrykeskuksen muodostama Osalan rakennuskokonaisuus on suojeltu asemakaavalla vuonna 2001.

Höyrykeskus

Luokka A, suojeltava rakennus (höyrykeskus 1942)

Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, osittain säilyneisyydeltään ja kaupunkikuvallisesti arvokas rakennus

Vuonna 1942 valmistunut höyrykeskus kuuluu Konepajan teollisuushistoriallisesti merkittävään rakennuskokonaisuuteen ja ilmentää osaltaan sen sodanaikaista kehitysvaihetta. Todennäköisesti Rosenlewin rakennuskonttorin arkkitehti Torkel Nordmanin suunnitteleman, arkkitehtuuriltaan funktionalistisen höyrykeskuksen materiaalit, tyylliset yksityiskohdat ja ominaispiirteet ovat säilyneet näkyviltä osin muuttumattomina.

Höyrykeskus muodostaa yhdessä vanhan valimon sekä aura- ja äestehtaan kanssa kaupunkikuvallisesti arvokkaan punatiilifasadin Teollisuuskadun varrelle. Höyrykeskus ja tehdas edustavat Osalan katujulkisivun moderneinta arkkitehtuuria. Ajallisesti kerroksellisen kokonaisuuden ilme on eheä yhtenäisen julkisivumateriaalin sekä alareunastaan samaan tasoon sijoitettujen ikkunoiden ansiosta.

Osalan rakennuskokonaisuus on suojeltu asemakaavalla vuonna 2001.

Höyrykeskuksen pohjoissivulle vuonna 1975 valmistunut tehdaslajennus on inventoinnissa arvotettu luokkaan C. Reijo Kunnaksen suunnittelema laajennus on ajalleen tyypillinen teollisuusrakennus, jonka julkisivut noudattavat ympäröivää punatiiliarkkitehtuuria ja ovat säilyneet alkuperäisessä asussaan. Laajennus on kuitenkin arkkitehtonisesti höyrykeskusta vaatimattomampi.

Aura- ja äestehdas

Luokka A, suojeltava rakennus

Rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, säilyneisyydeltään ja kaupunkikuvallisesti arvokas rakennus.

Rosenlew-yhtymän rakennuskonttorin K. Heinävaaran suunnittelema, vuonna 1964 valmistunut aura- ja äestehdas kuuluu Porin Konepajan teollisuushistoriallisesti merkittävään rakennuskokonaisuuteen.

Ilmeeltään funktionalistinen, tiilestä muurattu aura- ja äestehdas muodostaa yhdessä vanhan valimon ja höyrykeskuksen kanssa kaupunkikuvallisesti arvokkaan punatiilifasadin Teollisuuskadun varrelle. 1960-luvun alkupuolella valmistunut rakennus edustaa yhdessä höyrykeskuksen (1942) kanssa Osalan moderneinta arkkitehtuuria.

Osalan historiallista kehitystä ilmentävän, ajallisesti kerroksellisen kokonaisuuden ilme on eheä yhtenäisen julkisivumateriaalin sekä alareunastaan samaan tasoon sijoitettujen ikkunoiden ansiosta. Materiaalit, tyylliset yksityiskohdat ja ominaispiirteet ovat säilyneet pääosin muuttumattomina.

Aura- ja äestehtaan, höyrykeskuksen sekä vanhan valimon muodostama Osalan rakennuskokonaisuus on suojeltu asemakaavalla vuonna 2001.

Polttoainevarasto

Luokka B, lievemmin suojeltava rakennus

historiallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas rakennus

1900-luvun alussa valmistunut, nykyisin Sampo-Rosenlewin polttoainevarastona toimiva rakennus edustaa vanhan viilaverstaan ja vanhan valimon ohella Porin Konepajan varhaisinta säilynyttä rakennuskantaa.

Sen puhtaaksimuuratut, profiloituihin räystäisiin ja muuriankkureihin varustetut punatiilijulkisivut ilmentävät rakennusajankohtansa kestävä teollisuusrakentamista.

Polttoainevarastoa on laajennettu ennen vuotta 1946 matalammalla osalla, joka liittyy hyvin alkuperäiseen rakennukseen yhtenäisen jul-

kisivumateriaalin ansiosta ja tekee kokonaisuuden ilmeestä ajallisesti kerroksellisen.

Porin Konepajan teollisuushistoriallisesti merkittävään rakennuskokonaisuuteen kuuluva polttoainevarasto on säilynyt materiaaleiltaan rakennusaikansa asussa, mutta julkisivuihin on tehty sekä laajennuksen yhteydessä että ilmeisesti 1970-luvulla muutoksia.

Nämä lähinnä aukotukseen liittyvät muutokset ovat heikentäneet rakennuksen säilyneisyyttä, mutta muutoksina ne ovat jo iäkkäitä.

Yksittäisten kohteiden lisäksi rakennuksilla on arvoa kokonaisuutena.

Kohteen kulttuurihistorialliset arvot

Kokemäenjoen teollisuusympäristö kuvastaa Porin teollistumisen historiaa ja historiallista kaupunkikuvaa. Historiallisesti todistusvoimainen Kokemäenjoen teollisuusmaisema on xxxxx on varhaisia suomalaisia konepajoja, jonka ansiosta Konepajalla on rakennuskantansa lisäksi teollisuushistoriallista merkitystä. Konepajan nykyinen rakennuskanta on valmistunut vuosien 1903- välisenä aikana. Konepajatoiminnan alkaessa vuonna 1858, se muokkasi maisemaa ja kaupunkiympäristöä merkittävällä tavalla; Porin 8. kaupunginosa on syntynyt teollisuuden ympärille.

Porin Konepajan on oleellinen osa Porin keskustan maisemaa, erityisesti XXXja valtakunnallisesti merkittävää rakennettua ympäristöä. Porin Isosannan luodolle 1850-luvun lopulla perustettu Konepaja on laajentunut ja rakennuskanta uusitunut. Osalan rakennuskokonaisuudesta vuonna 1903 (1914, 1917, 1919, 1938) valmistunut valimo edustaa alueen vanhinta rakennuskantaa lukuun ottamatta vuonna 1871 valmistuttua Mekania. Valimon rakennus yhdessä aura- ja äestehtaan ja höyrykeskuksen kanssa mudoostaa maisemallisen tekijän etelästä ja lännestä katsottuna. Pohjoisesta maisemallinen merkitys.

Suhteessa ympäröivään maisemaan tehdas hallitsee sitä kolmesta ilmansuunnasta ja on aktiivinen tekijä kaupunkikuvassa. Maisemallisesti hallitsevin ja edustavin on etelän ja lännen puoleiset julkisivut, jossa valimo hallitsee rantamaisemaa. Valimon, aura- ja äestehtaan ja höyrykeskuksen rakennusten keskenään erilaiset mittasuhteet eivät riitele keskenään, vaan luovat polveilevan kokonaisuuden. Rakennuskerrostumat 1900-luvun alusta 1960-luvulle ovat keskeinen osa rakennuksen kokonaisuuden. Rakennuskerrostumat 1930-luvulta 1960-luvulle ovat keskeinen osa rakennuksen teollisuuden ominaispiirrettä.

Rakennushistorialliset arvot

Osalan rakennuskokonaisuus ja polttoainevarasto kertovat todistusvoimaisesti suomalaisen metalliteollisuuden historiasta ja teollisuuseollisuushistoriasta. Alueen rakennukset ovat 1900-1960-luvulta ja ovat nimekkäiden suomalaisten arkkitehtien suunnittelema (. Tehdasalueen arkkitehtuurille on yhteistä se, että rakennukset ovat punatiiltä ja niiden suunnittelusta on vastannut 1910-luvulta saakka Rosenlewin rakennustoimisto. Rakennusten muotokieli edustaa omaa aikaansa, jossa 1900-luvun uusgoottilainen valimo edustaa uudenlaista tehdasarkkitehtuuria, jossa käytännöllisyyden lisäksi merkityksellistä oli edustavuus. Samoin polttoainevarasto on rakennettu kestäväksi ja varustettu ajan uudella teknologialla. 1940 ja 1960-luvun rakennuksissa on nähtävissä ajan tyyliisuunta ja käytännöllisyys. Rakennusten kokoavana elementtinä on punatiili, jota on käytetty julkisivuissa.

Osalan rakennuskokonaisuus on hallittu huolimatta siitä, että rakennus on valmistunut eri aikoina; rakennusten julkisivut ovat edustavia, kestäviä ja käyttötarkoitukseltaan mukautuvia. Tehdassalien rakennusaikaan oli siirrytty rakennusteknisesti aikaan, jolloin tehtaot pyrittiin tekemään mahdollisia tulipaloja paremmin kestäviksi. Rakennuksissa on käytetty rungossa tiiltä ja betonia.

8. Toimenpidesuosituksset

Edellä todettujen arvojen säilymiseksi selvitysalueen rakennetussa ympäristössä suositellaan seuraavia vaalivia ja säilyttäviä toimenpiteitä.

Osala ja polttoainevarasto kaupunkimaisemassa

- Osalan rakennuskokonaisuuden (vanha valimo, aura- ja äestehdas, höyrykeskus) kannalta maisema etelästä ja lännestä on keskeinen. Eteläinen julkisivu liittyy rakennuskokonaisuuden yhteen Isosannan historialliseen ja kaupunkikuvan kannalta keskeiseen punatiiliseen teollisuusympäristöön.

- Näkymä Porin sillalta ja Linnasillalta kohti Konepajanrantaa tulisi säilyttää mahdollisimman esteettömänä. Näkymä on osa valtakunnallisesti merkittävää teollismaisemaa ja erityisen herkkä muutoksille.

- Teollisuusalueen lännen puolella kulkee Valajankatu, joka jatkuu Linnasillan yli kohti Keski-Porin kirkkoa. Lännen puoleinen, ehyt, niveltävä ja muurimainen julkisivu on kaupunkikuvallisesti merkittävä.

- Rakennusten hienon ja hillityn massan vuoksi on tärkeää, että tulevia rakennushankkeita suunniteltaessa iäkkääseen rakennuskantaan jäte-

tään etäisyyttä, jotta rakennuskanta erottuu. Osalan rakennuskokonaisuus ja polttoainevarasto tulee olla tunnistettavissa omaksi kokonaisuudekseen ja alkuperäinen rakennusajankohta ajoitettavissa. Sama koskee myös polttoainevarastoa.

- Osalan rakennusten todistusvoimaisuus, mittasuhteet, aukotus ja materiaalit tulee säilyttää.

- Kaikkien selvityksessä mainittujen rakennusten osalta niihin kohdistuvien muutosten ja suunnittelemien osalta on oltava yhteydessä Satakunnan Museoon.

- Alueelle tulevien uudisrakennusten tai piha-alueeseen kohdistuvien suunnitelmien osalta on oltava yhteydessä Satakunnan Museoon.

Julkisivut

- Osalan rakennuskokonaisuuden julkisivut ovat erittäin hyvin säilyneet. Riippumatta tulevasta käytöstä, historiallista todistusvoimaisuutta ei tulisi jatkossakaan heikentää, vaan vaalia. Esimerkiksi koristemuuraukset ja katon räystäslinjan korkeus ja suhde rakennuskokonaisuuden muodostaviin vanhaan valimoon, aura- ja äestehtaaseen ja höyrykeskukseen ovat rakennuksen ominaisuuksien kannalta keskeisiä. Räystäskorkeuden vaihtelu luo ilmettä ja rytmiä etelänpuoleiseen julkisivuun ja toteuttaa alkuperäistä arkkitehtuurista ajatusta.

- Vanhan valimon, aura- ja äestehtaan ja höyrykeskuksen räystäsprofiili tulee säilyttää, eikä vesikaton pintaa tule nostaa nykyisestä. Tarvittavat uudisrakenteet ja eristeet tulee sijoittaa olevan pinnan alapuolelle.

- Vanhan valimon, aura- ja äestehtaan sekä höyrykeskuksen ikkunat ovat osittain alkuperäiset ja julkisivun kannalta ehdottoman tärkeät. Puitejakoa tulee muuttaa. Vanhat ikkunanpuitteet tulee korjata sellaisinaan, eikä laseja saa vaihtaa moderneihin. Helat säilytetään ja rikkoutuneet korjataan vastaavilla. Tarvittavat lämpölaselementit tulee suunnitella nykyisten ikkunoiden sisäpuolelle. Ikkunoiden osalta ohjausta tulee pyytää Satakunnan Museon rakennustutkijalta ja rakennuskonservatorilta.

- Vanhan valimon keskiosan räystäään alla olevat kattoikkunat tulee säilyttää.

- Rakennuskokonaisuus on tehty pääosin käsityönä vuosina 1903-1964 ja rakennuksen yksityiskohtiin ja autenttisiin materiaaleihin tulee kiinnittää huomiota ja korjata rakennukset kiinnittäen huomiota alkuperäisiin rakennusmateriaaleihin ja tyyliin.

- Uusi ja vanha rakenne on oltava tunnistettavissa ja erotettavissa toisistaan.

- Edeltäviä korjaus- ja muutoskohtia ei pidä peittää tai niiden luettavuutta heikentää.

- Alapohjarakennetta ja ulkotilan pihankorkoja suunnitellessa on vältettävä maan- ja lattianpinnan nousua entisestään. Kivijalka on mahdollisuuksien mukaan hyvä saada näkyviin ympäri koko rakennuksen.

- Olevia pilari- ja seinälinjoja ei tule poistaa.

- Polttoainevarasto on valmistunut 1900-luvun alussa ja rakennusta on laajennettu 1940-luvulla. Rakennuksen 1900-luvun alussa valmistunut hillitty, pienieleinen kokonaisuus tulee säilyttää ja korjata eheyttäen. Julkisivun lastauslaituri kestää muutosta hyvin. Pulpettikattoisen laajennusosan osalta on syytä tarkastaa rakennuksen kunto ja suunnitella tulevat toimenpiteet yhdessä museoviranomaisten kanssa.

- Rakennukseen suositellaan väriselvitystä niin julkisivujen kuin sisätilojen osalta.

Sisätilat

- Tehdassalien sisätilojen tilajäsentely on muuttunut rakennuksen laajentuessa. Rakennusten avarat sisätilat kestävät muutoksia hyvin, mutta olemassa olevat ikkunat, väliseinissä näkyvät alkuperäiset ikkunapaikat, koristemuuraukset ja kattorakenteet tulee säilyttää.

- Uusi ja vanha rakenne on oltava tunnistettavissa ja erotettavissa toisistaan.

- Edeltäviä korjaus- ja muutoskohtia ei pidä peittää tai niiden luettavuutta heikentää.

- Olevia pilari- ja seinälinjoja ei tule poistaa.

- Tehdassalien korkea tilan tuntu on tärkeä osa interiööriä.

Piha-alueet

- Konepajan alueelle on tuotu Harvialan kartanon taimia 1950-luvulta lähtien. Vanhaa kasvillisuutta tulisi säilyttää, mikä luo myös viihtyisyyttä alueelle.
- Tehdasaluetta rajaavat portit ja aidat ovat uustuotantoa eivätkä sisällä historiallisia arvoja.
- Tehdasalueen piha-alueet kestävät muutosta hyvin lukuunottamatta tehtaan eteläisen julkisivun edustaa, jolle ei tule rakentaa tai pystyttää mitään, mikä heikentäisi tai häiritsisi tehdasrakennusten arkkitehtuuria. Samoin länsipuolen julkisivu tulee säilyttää eheänä. Pohjoispuolella mahdolliset uudisrakennukset tulee sijoittaa niin, etteivät ne vie huomiota iäkkäältä rakennuskannalta. Mahdollisten uudisrakennusten massoitteluun sekä kattomalliin tulee kiinnittää huomiota.
- Etelän puoleiselle piha-alueelle suositellaan perinteistä kasvillisuutta ”pehmentämään” paikoitusalueita.
- Vanhan valimon eteläpuolella sijaitseva suojaviheralue tulee säilyttää.

Lähdeluettelo

Arkistot

Porin kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
Rakennuspiirustukset

Rosenlew-museo
Rakennuspiirustukset

Satakunnan Museo
Palovakuutukset (Vakuutusyhtiö Tarmon arkisto / Kansallisarkisto, mikrofilmit Satakunnan Museossa)

Lehdet

Kansallisarkiston digitaalinen sanomalehtiarkisto

Satakunta 12.5.1886

Satakunnan Kansa 30.1.1918

Satakunnan Kansa 11.2.1919

Satakunnan Kansa 5.10.1919

Satakunnan Kansa 9.7.1935

Satakunnan Kansa 30.9.2019

Satakunnan Sanomat 4.10.1914

Rosenlew-museon kokoelmat

Työ ja Toimi 1941/1

Työ ja Toimi 1958/2

Lähdekirjallisuus

Heiskanen Jari: *Aittaluodon teollisuusmaisema*, rakennusinventointi. Satakunnan Museo 2022

Joukio Olli: *Sanelua vai vuorovaikutusta? - Soteva, Karelia ja Porin Konepajan sotakorvaustuotanto 1944–1952*. Pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto 2015.

Joukio Olli: *Valtion komennossa, mutta itsenäisesti. Porin Konepajan sotakorvaustuotanto ja sen vaikutus vuosina 1944–1952*. Artikkelijulkaisussa *Tekniikan Waiheita* 4/2016.

Kaarnametsä Helene: *Konepajanrannan rakennusinventointi*. Porin kaupunkisuunnittelu 2022.

Koivuniemi Jussi: *Sukuyhtiön aika, Rosenlew 1853-1987*. Rosenlew-museo. Satakunnan Museo, Keuruu 2011.

Kuusikari Sanna: *Metsä Borad Takon kartonkitehtaan rakennetun ympäristönselvitys*. Pirkanmaan maakuntamuseo 2021.

Metsäranta Pinja: *Linnoista lähiöihin. Rakennetut kulttuuriympäristöt Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Porvoo 2010.

Nikula Oscar: *Rosenlew koncernen, en hundraårig utveckling från handelshus till storindustri 1853-1953*. Helsinki 1953.

Nukki Heli: *Porin Kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma*. Porin kaupunkisuunnittelu 2008.

Nummelin Liisa: *Porin teollisuusympäristöt*. Satakunnan Museon julkaisuja, 1987.

Rasila Viljo: *Tampereen historia II*. Tampereen kaupunki 1984.

Ruuth J.W.: *Porin kaupungin historia*. Porin kaupunki, Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapainon osakeyhtiö 1899.

Saarinen Juhani: *Porin historia III, 1809-1939*. Porin kaupunki, Kokemäki 1972.

Verkkolähteet:

Satakunnan Museon Teollisuustyön jäljillä-verkkonäyttely
<https://satakunnanmuseo.pori.fi/nayttelyt/verkkonayttelyt/teollisuustyon-jaljilla/1870-1900-sahojen-kaupunki/>

Säätiedot
<https://kilotavu.com/fmi-tilastot.php>
(Tiedot sivustolle ladattu Ilmatieteen laitoksen sivuilta)

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt (RKY):
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1498

Verlan tehdasmuseon sivut:
<https://verla.fi/>

Kartat ja kaavat

Asemakaava:
<https://kartta.pori.fi/ims>

Yleiskaava:
<https://kartta.pori.fi/ims>

Maakuntakaava:
<https://satakunta.fi/alueiden-kaytto/voimassa-olevat-maakuntakaavat/>

Heikki Rantatuvan vanhat kartat (Porin kartta 1840)
<https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/item/54595>

Kansallisarkisto
Senaatin kartasto, venäläiset topografiakartat
Muut kartat
Satakunnan Museon arkisto

Kuvat

Kansanarkisto

Lusto Suomen metsämuseo

Maalaus Porin palosta 1852

https://fi.wikipedia.org/wiki/Porin_palo_1852#/media/Tiedosto:Great_Fire_of_Pori_1852.jpg

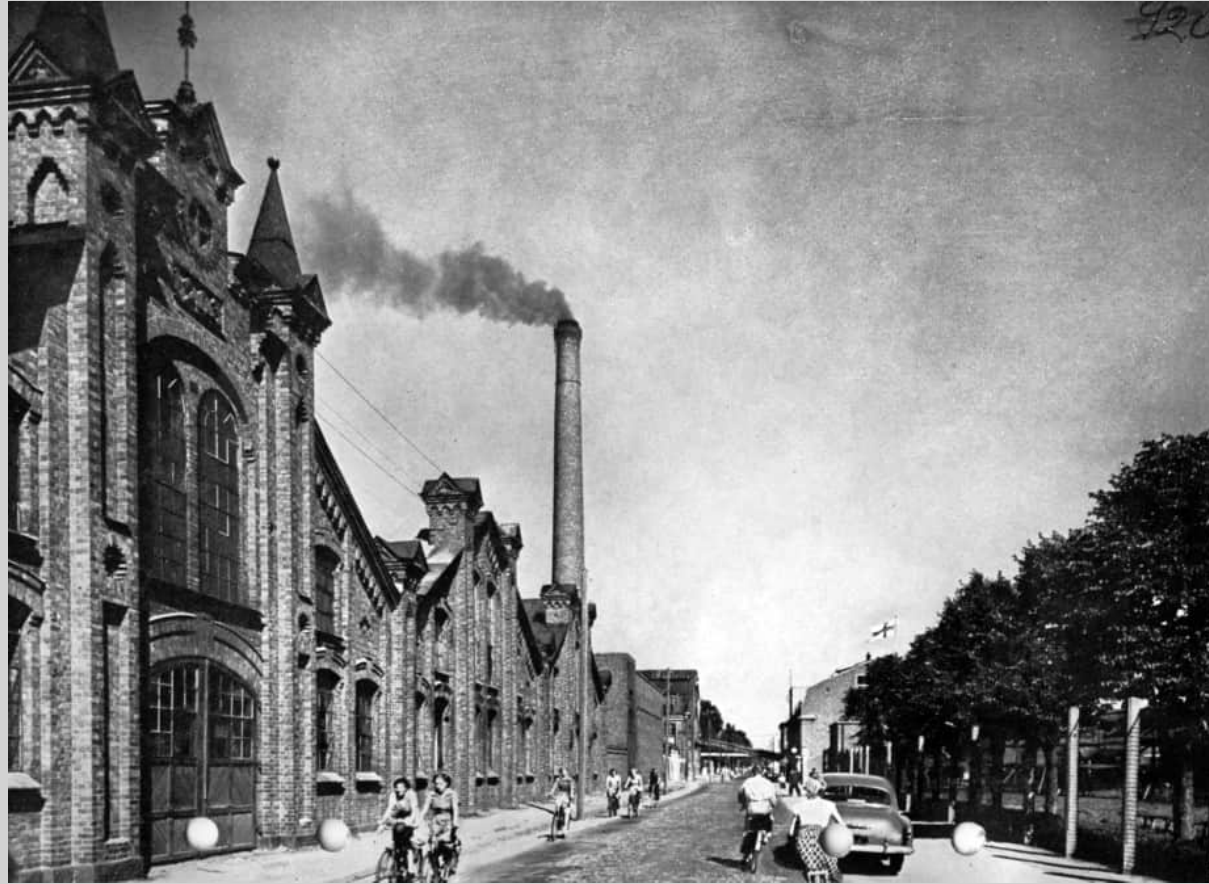
Maatalousmuseo Sarka

Satakunnan Museon kuva-arkisto

Rosenlew-museon kokoelmat

Ilmakuvat:

Paikkatietoikkuna
<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>
Porin kaupunkisuunnittelu

Elo + Södergren arkitekthit 2023